

KAZIM TAŞKENT KLASİK YAPITLAR DİZİSİ

Raymond Roussel
LOCUS SOLUS

Çeviren: Tahsin Yücel

Yayı Kredi Yayınları

Raymond Roussel (1877-1933) çağcıl Fransız yazınının büyük öncüleri arasında sayılır. Gerçeküstücüler, yazının ve gerçeğin sınırlarında bir iç deneyimin ürünü olan şiirlerini ve düzyazılarını göklere çıkarırlar. Breton onu "Lautréamont"la birlikte tüm çağların en büyük büyücüsü" olarak niteler; Dali, bir yangından tek bir kitabı kurtarması gerekse, bu kitabın onun tek romanı *Locus Solus* olacağını söyler, Leiris de ülküsel bir yolcu olarak görür onu. Ama Roussel hayranları gerçeküstücülerle sınırlı değildir. Yüzyılımızın büyük düşünürlerinden Michel Foucault onun üzerine koca bir kitap yazar. "Yeni Roman"ın iki önemli öncüsü, Alain Robbe-Grillet ve Michel Butor onu büyük bir yazı ve kurgu ustası sayarlar, çünkü, *Locus Solus*'un da tanıklık ettiği gibi, Raymond Roussel imgelemin sınırlarını öncelikle ayrıntılarda zorlar.

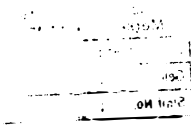
Raymond Roussel
LOCUS SOLUS

Doküman No.	132052
Mezken	
Derinleşme Yılı	
Geliş Tarihi	
Sınıf No.	Pa

Raymond Roussel
LOCUS SOLUS

Çeviren:
Tahsin Yücel

2635
0561
L63
2012

Yapı Kredi Yayınları - 421
Kâzım Taşkent
Klasik Yapıtlar Dizisi - 16

Locus Solus / Raymond Roussel
Çeviren: Tahsin Yücel
Redaksiyon: Enis Batur

Kıtap editörlü: Hülya Tufan
Düzeltili: Turgay Fişekçi

Kapak tasarımı: Mehmet Ulusel

Baskı: Bilnet Matbaacılık Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.
Yukarı Dudullu Organize Sanayi Bölgesi 1 Cadde
No: 16 Ümraniye / İstanbul
Sertifika No: 15690

Çeviriye temel alınan baskı: Gallimard - l'imaginaire, 1963
1. baskı: İstanbul, Aralık 1994
2. baskı: İstanbul, Şubat 2012
ISBN 978-975-363-340-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2012
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.

Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılarda
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

*Kızkardeşim düşes d'Elchingen'e
içten sevgilerle.*

R. R.

RAYMOND ROUSSEL İÇİN READY-MADE

“Bütün çağların en büyük büyütçüsü”: Breton böyle tanımlar Raymond Roussel’i. “Tek bir kitap seçecek olsaydınız, yangından korumak için, hangisi olurdu bu?” sorusuna Dali’nin yanıtı: *Locus Solus*. Çağımızın özgün yazarlarından, etnolog Michel Leiris’in gözünde en büyük kılavuz. Michel Butor için modern yazının doğum yeri. Alain Robbe-Grillet’ye göre ilk, belki de en önemli “yeni romancı”. Üzerine bir kitap yazan Foucault için ise insan aklının işleme fonksiyonlarını en iyi gösteren yazar. 1933’de, başlangıçta hayli esrarengiz koşullarda gerçekleştiği için polis soruşturmalarına konu olan (olayı bir İtalyan gazetesi adına çok yakından Leonardo Sciascia izlemiştir) intiharı ile son bulan hayatında sayısız karanlık nokta var. Çok zengin ve soylu hısımlıklar barındıran bir aileden geliyor: olağanüstü saygı duyduğu Jules Verne’i izleyerek, bütünüyle özel bir araba yaptırıp dünyayı geziyor (İstanbul’a da uğradığını biliyoruz); şiirler, tek bir roman, birkaç oyun, öyküler ve ‘tuhaf’ metinler bırakıyor arkasında ve intiharının tanığı Charlotte Dufresne’e adanmış ürkütücü bir belge: *Bazı Kitaplarımı Nasıl Yazdım?* başlıklı bir yazınsal vasiyetnâme.

Yüzyıl başının ünlü psikiyatrlarından Pierre Janet, *İç Sıkıntısından Vade* başlıklı kitabında, adını vermeksizin Roussel “vaka”sını aktarır: 19 yaşında kendi dehasını keşfeden ve altı ay boyunca neredeyse hiç uyumadan (ama yorulmadan) “kan” ile binlerce mısra düşen bir aykırıdır bu. Sonradan, yazma yöntemlerini açığa vururken, belli-belirsiz o “özel dönemi” de yansıtacak, kitaplarının nasıl ıskalandığını bir bir gösterecektir.

Locus Solus, gerçek anlamıyla öncesi/öncüsü olmayan bir yapıttır. Biricik yanını Roussel, alabildiğine yalın biçimde okurun önüne koyar: Bütün dünyayı gezmiş olduğu halde, gördüklerinden hiçbir şeyi katmadığı romanı baştan uca imgelem ürünüdür. 1950 sonrasında, Yeni Roman'cıların ana düsturu sayılacak olan "*bir serüvenin yazısı değil, bir yazının serüveni*" yaklaşımının tohumu burada, Raymond Roussel'dedir.

Bergamalı cücenin kan revan öyküsti, belki de bir otoportre denemesidir. *Locus Solus*'a gelince: Harikalar diyarından gelme 1001 gece 1001 gün masalıyla dopdolu bu roman bir gün Türkiye'ye de gelecektir..

Enis Batur

Nisan başlarının bu perşembe günü, bilgin dostum üstat Martial Canterel, birkaç yakınıyla birlikte, Montmorency'deki güzel villasını çevreleyen uçsuz bucaksız bahçeyi gezmeye çağırmıştı beni.

Locus Solus –mülkün adı böyledir– *sakin bir köşedir*, Canterel çeşitli ve verimli çalışmalarını burada dingin bir kafayla sürdürmekten hoşlanır. Bu ıssız yer'de Paris'in çalkantısından yeterince uzaktır –genc de, araştırmaları bir süre şu ya da bu özel kitaplığa uğramasını zorunlu kıldığı ya da bilim dünyasında herkesin dinlemeye şaşılacak ölçüde can attığı bir konuşma aracılığıyla şu ya da bu olağandışı bildiriyi iletme günü geldiği zaman, çeyrek saatte başkente ulaşabilir.

Canterel nerdeyse bütün yılı *Locus Solus*'ta, ardı arkası gelmeyen buluşlarına tutkulu bir hayranlık duyan, yapıtının tamamlanmasında kendisine büyük bir bağlılıkla yardımcı olan öğrencileri arasında yaşar. Köşkte örnek laboratuvarlar biçiminde düzenlenmiş birkaç oda vardır, bunlara birçok yardımcı bakar, üstat da tüm yaşamını bilime adar, bu arada, yükümlülükten uzak bir bekârın büyük servetinin desteğiyle, tutkulu çalışması sırasında benimsediği değişik amaçların yol açtığı tüm özdeksel zorlukları hemen çözümleyiverir.

Saat üçü yeni vurmuştu. Hava güzeldi, nerdeyse her yanı dupduru bir gökyüzünde güneş ışıldıyordu. Canterel bizi köşkünün yakınlarında, açık havada, gölgeleri değişik hasır iskemleler içeren rahat bir oturma yerini çevreleyen yaşlı ağaçların altında karşıladı.

Son çağrılıının da gelmesinden sonra, üstat yürümeye başladı, topluluğumuza öncülük etti, biz de kendisine uysalca uyduk.

Canterel, açık, düzgün yüzlü, iri, esmer bir adamdı, ince bıyığı, eşsiz aklının ışıltısını yansıtan canlı gözleriyle, kırk yaşını ancak belli ediyordu. Sıcak ve inandırıcı sesi sürükleyiciliği ve açıklığı kendisini bir söz ustası yapan büyüleyici konuşmasına büyük bir çekicilik vermektedir.

Kısa bir süredir çok dik bir biçimde yükselen bir ağaçlık yolda ilerliyorduk.

Yokuşun ortasında, yolun kıyısında, oldukça derin bir taş yuvarının içinde, ayakta, oldukça çekici bir biçimde, gülümseyen bir çıplak çocuğu canlandıran, karaya çalan, kuruyup katılmış bir topraktan yapılmışa benzeyen, şaşılacak ölçüde eski bir heykel gördük. Kolları bir sunu devinisiyle öne uzanıyor, iki eli yuvaranın tavanına doğru açılıyordu. Sağ elin ortasında, ufacık ve eski mi eski bir kurumuş bitki yükselmekteydi, bir zamanlar bu elin ortasında kök vermiş bir bitki.

Canterel, dalgın dalgın yolunu izliyordu, ortak sorularımızı yanıtlamak zorunda kaldı.

"Tombuktu'nun ortasında İbni Batuta'nın gördüğü solucan düşürücülü Federal", dedi heykeli göstererek, sonra da kökenini açıkladı.

Üstat, ünlü gezgin Echenoz'u yakından tanıdı.

Echenoz, ilk gençlik dönemine dek uzanan bir Afrika gezisi sırasında, ta Tombuktu'ya dek gitmişti.

Yola çıkmadan önce, kendisini çeken bölgelerin tam kaynakçasını iyice sindirdikten sonra, XIV. yüzyılın Marco Polo'dan sonra en büyük gezgini sayılan ünlü Arap tanrıbilimci İbni Batuta'nın bir yolculuk öyküsünü birkaç kez okumuşt.

İbni Batuta, unutulmaz coğrafyasal buluşlarla dolu yaşamının sonunda, ününün tadını haklı olarak dinginlik içinde çıkarabileceği bir dönemde, bir kez daha uzaklarda bir geziye çıkmaya kalkışmış ve gizemli Tombuktu'yu görmüştü.

Okuma sırasında Echenoz'un dikkatini hepsinden çok aşağıdaki oluntu çekmişti.

İbni Batuta tek başına Tombuktu'ya girdiği zaman, kent sessiz ve büyük bir üzüntü içindeydi.

O sırada, tahtta bir kadın, kraliçe Duhl-Séroul oturmaktaydı, daha yirmi yaşında olduğundan, henüz bir eş seçmiş değildi.

Duhl-Séroul zaman zaman korkunç aybaşı bunalımları geçiriyor, bunun sonucunda da beyine ulaşarak taşkın delilik nöbetlerine neden olan kanamalar doğuyordu.

Bu bunalımlar yerlilere ağır zararlar vermekteydi: kraliçe saltık erki elinde bulundurduğundan, bu dönemlerde hemen anlamsız buyruklar vermeye başlıyor, nedensiz yere ölüm cezaları yağdırıyordu.

Bir devrim patlak verebilirdi. Ama Duhl-Séroul bu sapıncı anları dışında halkını en bilge iyilikle yönetmekteydi, öyle ki halk böylesine iyi bir yönetimi çok seyrek tatmıştı. Hükümdarı devirerek bilinmedik bir serüvene atılmaktansa, uzun gönenç dönemleriyle ödünlenen bu geçici sıkıntılara sabırla katlanılıyordu.

O zamana dek kraliçenin hekimleri arasında hiç kimse duramamıştı hastalığı.

İbni Batuta'nın geldiği zamandaysa, öncekilerin hepsinden daha güçlü bir bunalım Duhl-Séroul'u yiyip bitirmekteydi. İkide bir, bir buyruğu üzerine, pek çok suçsuzu idam etmek, koca harmanları yakmak gerekiyordu.

İnsanlar, yılgı ve kıtlığın yumruğu altında, günden güne, akıllara durgunluk verecek ölçüde uzayıp durumu katlanılmaz kılan nöbetin sonunu bekliyorlardı.

Tombuktu'nun alanında, halkın inancına göre büyük bir gücü bulunan bir tür put yükselmekteydi.

Tümüyle koyu renk topraktan oluşan ve eskiden ilginç koşullar içinde Duhl-Séroul'un atası kral Forukko tarafından dikilmiş olan bir çocuk heykeliydi bu.

Forukko, olağan zamanlarda şimdiki kraliçede de görülen anlayış ve iyilik niteliklerini taşıyor, yasalar çıkarıyor, canla başla çalışıyordu, böylece ülkesinin gönencini çok yükseklere çıkarmıştı. Bilgili bir tarımcı olarak, ekim ve harmana ilişkin gününü doldurmuş yöntemlere pek çok yararlı iyileştirmeler getirmek amacıyla, tarım etkinliklerini doğrudan kendisi denetlemekteydi.

Sınırdış boylar, bu duruma hayran kaldılar, her biri isteyince tam bağımsızlığa geri dönme hakkını elinde bulundurup özerkliğini korumakla birlikte, karar ve görüşlerinden yararlanmak için F'orukko'ya katıldılar. Bir boyun eğiş değil, bir dostluk antlaşması söz konusuydu burada, bu antlaşmayla gerektiğinde ortak bir düşmana karşı birleşilmesi de benimsendi.

Gerçekleştirilen büyük birleşmenin törenle ilanının yola açtığı çılgın coşku ortasında, parlak olayı ölümsüzleştirecek nitelikte bir anma simgesi olarak yalnızca birleşmiş değişik boyların yurtlarından alınmış topraklarla yapılmış bir heykel dikilmesine karar verildi.

Her topluluk, F'orukko'nun korumasının muştuladığı mutlu bolluğun simgesi funda toprağını seçerek kendi payını yolladı.

Konu seçiminde çok başarılı olan ünlü bir sanatçı, birlikte karıştırılıp yoğrulan tüm funda topraklarıyla çok sevimli bir gülümseyen çocuk heykeli yükseltti; tek bir ailede birleşmiş birçok boyun gerçek oğlu olan bu çocuk, kurulan bağları daha da sağlamlaştırır gibiydi.

Yapıt, Tombuktu alanına yerleştirildikten sonra, kökeni nedeniyle, günümüzün diline *Federal* diye çevrilebilecek bir ad aldı. Çocuk büyüleyici bir sanatla işlenmişti, çıplak, ellerinin dışı dümdüz toprağa dönük, kolunu görünmez bir armağanı sunar gibi ileriye uzatıyor, simgesel devinisi aracılığıyla, yansıttığı düşüncenin muştuladığı zenginlik ve mutluluk yetisini canlandırıyordu. Heykel, çok geçmeden kuruyup katılaştı, zamana dayanacak bir sağlamlık kazandı.

Herkesin umduğu gibi, kaynaşan halklar için bir altın çağ başladı. Bu halklar, şanslarını Federal'e bağlayarak, sayısız dilekleri yerine getirmekte hiç mi hiç gecikmeyen bu çok güçlü puta tutkuyla saygı gösterdiler.

Duhl-Séroul'un yönetim döneminde boylar birliği hep sürüyor ve Federal aynı bağlılık duygusunu uyandırıyor.

Kraliçenin bu son deliliği gittikçe ağırlaşınca, toplu olarak toprak heykele gidip bu yıkımın hemen giderilmesini istemeye karar verdiler.

İbni Batuta'nın görüp betimlediği büyük alay, başında din

adamları ve yüce kişileri, belirli töremler uyarınca, uzun uzun ateşli dualarda bulunmak üzere, Federal'in yanına gitti.

Aynı akşam, bölgenin üstünden azgın bir kasırga, her şeyi kasıp kavuran bir tür hortum geçti, 'Tombuktu'nun içinden de çevredeki yapılarla korunan Federal'a zarar vermeden, çabucak geçip gitti. Sonraki günlerde, havanın düzensizliği sonucu, sık sık sağnaklar boşandı.

Bu arada kraliçenin şiddetli deliliği daha da ağırlaşıyor, her saat yeni yıkımlara neden oluyordu.

Halk şimdiden Federal'den umudu kesmeye başlıyordu, ama bir sabah sağ elinin içinde köklenmiş, açmaya hazır bir küçük bitki sundu.

Herkes, hiç duralamadan, kutsal çocuğun Duhl- Séroul'un hastalığını iyileştirsin diye armağan ettiği mucizemsi bir ilaç olarak gördü bunu.

Bitki birbirini izleyen yağmurlar ve ateşli güneşlerle çabucak gelişti, ufacak, solgun sarı çiçekler verdi. Bunlar özenle toplandı, kurur kurumaz, o sırada çılgınlığın doruğunda bulunan kraliçeye verildi.

Gecikmiş olgu hemen gösterdi kendini, Duhl-Séroul da, en sonunda rahatlayınca, aklına ve haksever iyiliğine yeniden kavuştu.

Halk sevinçten sarhoş olmuştu, görkemli bir törenle Federal'e minnetini gösterdi ve, gelecekteki bunalımları önlemek kaygısıyla, gizemli bitkiyi tohumlarını başka hiçbir yere ekmeyi göze alamadan, inançlarından kaynaklanan bir saygıyla, heykelin elinde bırakarak, düzenli bir sulamayla yetiştirmeye karar verdi. O zamana değin bölgede hiç bilinmeyen gizemli bitkinin varlığı tek bir varsayıma izin vermekteydi: bir tohum uzak bölgelerden kasırganın etkisiyle havada uçarak gelip düşerken putun sağ eline ulaşmış, sonra da yağmurun yeniden canlandırdığı funda toprağında olgunlaşmıştı.

Ortak inanca göre, her şeye gücü yeten Federal kasırgayı kendisi çıkarmış, tohumu kendi eline dek yönlendirmiş, her bir filizlendirici sağnağa da kendisi yol açmıştı.

İbni Batuta'nın yapıtında gezgin Echenoz'un çok sevdiği bölüm buydu işte, Tombuktu'ya gelir gelmez Federal'i sormuştu.

Bağlı boylar arasında bir bölünme kendisini her türlü anlamdan yoksun bıraktıktan sonra, alandan sürülüp sıradan bir antika gibi bir tapınağın anmalıkları arasına atılan put çoktandır unutulup gitmişti.

Echenoz onu görmek istedi. Hiç bozulmamış, hâlâ gülümseyen çocuğun elinde, şimdi kurumuş ve büzülmüş olan, ama bir zamanlar –gezgin bunu öğrenmeyi başardı– tam bir iyileşme sağlayıncaya dek, birkaç yıl süresince, Duhl-Séroul'u her nöbetinde iyileştirmiş olan ünlü bitki hâlâ duruyordu. Echenoz, mesleğinin gerektirdiği ölçüde bitkibilimden anlardı, bu eski bitki kalıntısının bir *artemisia maritima* sapı olduğunu gördü, bu yıldız biçimi bitkinin kurumuş çiçeklerinin semen-contra diye adlandırılan sarımsı bir ilaç biçimine sokularak az miktarda alınınca gerçekten de çok etkin aybaşı hızlandırıcı olduğunu anımsadı. Tek ve yoksul bir kaynaktan elde edildiği ve düşük oranda içildiği için, Duhl-Séroul üzerinde de her zaman etkili olmuştu.

Echenoz, Federal'in şimdi içinde bulunduğu bırakılmışlık nedeniyle onu satın alınabileceğini düşündü ve yüksek bir fiyat önerdi, önerinin hemen benimsenmesi üzerine de eşsiz heykeli Avrupa'ya getirdi. Canterel de heykelin öyküsüne büyük ilgi gösterdi.

Echenoz kısa bir süre önce ölmüş, Federal'i de, bu eski Afrika putuna gösterdiği ilginin anısına, dostuna bırakmıştı.

Gözlerimizi şimdi bizim için eski bitkiyle birlikte en çekici şanlı donanmış olan simgesel çocuğa diktik, hemen sonra da oyununun bulunduğu yüksek kitlenin alt bölümünde taştan yontulmuş, dörtgen biçimi üç kabartma aldı gözlerimizi.

Önümüzde, toprakla Federal'in bastığı sahanlık düzeyi arasında, incelikle boyanmış üç yapıt, birbirlerinin üzerinde, yatay olarak uzanıyor ve, yer yer çok aşınmış olduklarından, tüm taş kitlesi gibi, masalsı bir eskilik duygusu uyandırıyorlardı.

İlk kabartma, çimenlik ovada ayakta, kendinden geçmiş durumda, kolları bir çiçek harmanıya ağırlaşmış, çevrende,

yelin usulca eğdiği incecik tüy bulutlarla yazılmış D'ORES sözcüğüne bakan bir kadını gösteriyordu. Renkler, solmuş olmalarına karşın, bol ve güzel, akşam alacasının kırmızı yansımalarıyla dolu bulutlar üzerinde hâlâ belirgin, her yanda sü-rüyordu.

Daha aşağıda, ikinci heykel bütünü, aynı bilinmedik kadını, görkemli bir salonda oturup zengin işlemeli bir mavi minderin içinden pembe giysili ve gözlerinin biri eksik bir kuklayı çıkarmak için bir dikiş boşluğundan yararlanırken göstermek-teydi.

Toprağın yakınında, üçüncü parça sahneye pembe giysili, tek gözü kör bir kişi çıkarıyor, kör, kuklanın canlı örneği, birkaç meraklıya damarlı yeşil mermerden bir kitleyi gösteriyor, kitle-nin bir altın külçe oturtulmuş üst yüzünde paragrafı ve tarihiyle çok hafif biçimde işlenmiş *Ego* yazısı bulunuyordu.* İkinci düz-lemde, içinde kapalı bir parmaklık bulunan kısa bir tünel, mer-mersi bir yeşil dağın yamaçlarında oyulmuş, uçsuz bucaksız bir mağaraya gider gibiydi.

Son iki yapıtta, kimi renkler, özellikle mavi, pembe, yeşil ve altın sarısı, oldukça canlı kalmıştı.

Sorulunca, Canterel bu sanatsal üçlü konusunda bize bilgi verdi.

Üstat, bulunduğumuz zamandan yaklaşık yedi yıl önce, XV. yüzyılda korkunç bir kasırgada yıkılıp kumlara gömülmüş Brö-ton kenti Gloannic'i ortaya çıkarmak üzere bir kurum oluşmak-ta olduğunu öğrenince, en ufak bir kazanç düşüncesine kapılma-dan, kendisince coşturucu sonuçlar verebilecek, görkemli bir gi-rişimi desteklemekten başka amaç gütmeyen, birçok senet im-zalamıştı.

Çok geçmeden, iki dünyanın en büyük müzeleri, temsilci-leri aracılığıyla, uygun yerde yapılmış ustaca kazılar sonucunda elde edilip gecikmeden Paris'te açık artırmaların ateşinden geçi-rilen sayısız değerli nesne için birbirlerine girmişlerdi.

Antikaların her yeni gelişinde hazır bulunan Canterel, bir akşam, toprak altından yeni çıkarılmış büyük boş oyuntunun

* Latince, "ben". (Ç.N.)

alt bölümünü süsleyen renkli üç kabartmayı görünce, birdenbire Arthur Çevrimi'nde bulunan şu Armorique söylencesini anımsamıştı.*

Bir zamanlar, Kerlagouëzo –Fransa'nın batı ucunu oluşturan yabanıl bölge– kralı Kourmelen, başkenti Gloannic'te, daha genç yaşta, çoktandır zayıf sağlığının hızla bozulmaya başladığını seziyordu.

Kourmelen, beş yıldan beri, ilk çocuğu küçük prenses Hello'yu doğururken ölmüş olan kraliçe Plévenec'ten duldu.

Tahtı ele geçirmeye çalışan birbirinden aç gözlü birkaç kardeşi bulunduğundan, Kourmelen, sevecen bir baba olarak, hiç kuşkusuz çok yaklaşmış olan ölümünden sonra, ülkenin yasasına göre yetkisini hiç kimseye paylaşmadan kendi yerine geçmesi gereken Hello'nun, yaşının küçüklüğü nedeniyle, sayısız kompolarla karşılaşacağını dehşetle düşünüyordu.

Kourmelen'in değerli taşlardan yoksun, ama eksikliğini çok eski olmanın lüksüyle kapatan ağır altın tacı, Som adı altında, her Kerlagouëzo hükümdarının alnını bilinmeyen zamanlardan beri sardıktan sonra, yavaş yavaş saltık krallığın özü olmuştu, bir prens ondan yoksun olunca bir tek gün bile hüküm süremezdi. Halk, her türlü yasallığa baskın çıkabilecek, ateşli bir tapınma sonucu, güvenli bir yerde özenle saklanıp nöbetçilerce beklenen nesneyi ele geçirecek ölçüde becerikli bir adayı efendi olarak tanıyabilirdi.

Kourmelen'in bir atası, Büyük Jouël, çok uzak çağlarda, Kerlagouëzo krallığını ve başkentini kurmuş, kendi buyruğuyla yapılan ilk Som'u da giymişti.

Jouël, şanlı bir saltanatın ardından, nerdeyse yüz yaşında ölünce, söylenceyle tanrılaştırılıp bir gökyüzü yıldızına dönüşmüştü, böylece halkının üstüne kol kanat germeyi sürdürmekteydi. Ülkede, herkes, dilek ve dualarını yöneltmek üzere, burçlar arasında bulabiliyordu onu.

Sıkıntılar içinde kıvranan Kourmelen, ünlü atasının doğaüstü gücüne güvenerek, düşünde kurtarıcı bir esin yollamasını di-

* Ortaçağ'ın ünlü destan çevrimlerinden biri. (Ç.N.).

ledi ondan. Uzun süre, kardeşlerine en ufak bir başarı umudu bırakmamak için, her türlü tahta çıkış için vazgeçilmez olan kutsal tacı erişemeyecekleri bir yere, gizemli bir köşeye kilitlemeyi düşünmüştü. Ancak, düşmanlarına meydan okuyabilecek yaşa geldikten sonra, kendini kraliçe ilan ettirtebilmek için, Hello'nun eskil altın halkayı yeniden bulması gerekirdi – oysa önlemcilik seçilen yeri kendisine belirtmeyi yasaklıyordu, güç ya da kurnazlık, bir gizi çocuklardan öyle kolay koparırdı ki! Bir gizdeş bulmak zorundaydı, durumun önemi nedeniyle heyecanlanıyor, duralıyordu.

Jouël torununun dileğini işitti ve kendisine bilgece bir davranış öğütlemek üzere düşünce girdi.

Bundan sonra, Kourmelen artık yalnızca aldığı öğütleri izlemekten başka bir şey yapmadı.

Tacını eriterek şöyle boyu eninden uzun, sıradan bir külçe elde etti ve Donuk-Yeşil'e, Jouël'in eskiden bir araştırma gezisinin ünlendirdiği büyülü dağa gitti.

Jouël, yaşamının sonuna doğru, halkının rahatlığını ve valilerinin dürüstlüğünü denetlemek için ilgiyle ülkesini dolaşırken, bir akşam, o güne değin hiç mi hiç görmediği, ıssız bir bölgede konaklamıştı.

Krallık çadırı Donuk-Yeşil'in, su yeşiline çalan rengi ve incecik damarlı mermer yansımalarıyla insanı şaşırtan karmaşık dağın eteğine kurulmuştu. Jouël bu dağa ilgi duymuş, dinlenme hazırlıkları yapılırken, buraya tırmanmayı denemiş, türünü anlamak ister gibi, demirli bir kazıkla, her yanda katı toprağa vurup durmuştu. Vuruşlarından biri belli belirsiz bir yeraltı çınlamasıyla şaşırtmıştı onu. Durmuş, kuşkulu yerin değişik noktalarına sertçe vurmuş ve dağın yamaçlarına yayılarak önemli bir mağaranın varlığını belli eden boğuk bir yankı duymuştu.

Jouël, soğuk olacağı anlaşılan geceyi geçirmek üzere imrenilecek bir sığınak bulunduğunu sezmiş, daha fazla tırmanmadan, adamlarına beklenmedik mağaraya girmelerini sağlayacak bir yarık aratmıştı.

Tüm araştırmaların başarısızlığı karşısında kralın canı sıkılmış, toprak altında kalmış bir açıklık bulunabileceğini düşün-

rek, sesli yerin altında, dibi incecik bir çakıl kumuyla kaplı yerin üzerinin ayıklanmasını buyurmuştu.

Durum gereği işçiliğe girişen birkaç kişi, birtakım uydurma araçlara sarılarak, nerdeyse aynı anda, bir kubbenin tepesini ortaya çıkarmış, ancak bir adam geçecek kadar bir geçit açmıştı.

Jouël, elinde meşale, daracık koridora girmiş, hemen arkasından, tümüyle yeşil mermerden, göz kamaştırıcı bir mağarada olduğunu görmüştü; mermer, görülmedik bir yerbilimsel olgu sonucu, kocaman altın külçeleriyle süslüydü, yalnızca bu külçeler bile hesaplanması olanaksız bir zenginlik demektir, hiç kuşkusuz kitlenin derinliğinin sakladığıyla bu zenginlik on katına da çıkabilirdi.

Jouël'in gözleri kamaşmış, şimdi kurucusunun dehasından kaynaklanan dingin bir gönencin tadını çıkarmakta olan mutlu bir ülke için gereksiz olan bu masalsı zenginlikleri her türlü açgözlülüğten uzak tutup ileride yaşanabilecek büyük yıkım dönemlerine saklamak istemişti.

Kral, düşüncelerini kimseye söylemeden, adamlarını da yanına getirtmiş, konuksever mağarada sakin bir gece geçirmişlerdi.

Ertesi gün, en yakın köyle mağara arasında bir gidiş geliş başlanmış, işçiler Jouël'in yönetimi altında işe girişmişlerdi. Onların çalışmasıyla üstündeki topraklardan sıyrılınca, dar geçit geniş bir tünel olmuş, mağaranın boşaltılmasından sonra, tünelin orta yerine, iki kanatlı, kocaman bir parmaklıklı kapı yapılmış, kralın kesin buyruğu uyarınca tek bir kilit bile konulmamıştı.

O zaman, büyücülüğü de olan Jouël, herkesin önünde, iki büyük dua okumuştur. Birincisiyle, dağın dışını en sert araçlardan bile etkilenmez kılıyor, ikincisiylese, aynı zamanda kırılma ve sökülmeğe karşı da bağışık kılınmış, kalın ve yüksek parmaklığı kesinlikle kapatıyordu.

Daha sonra, hükümdar orada hazır bulunanlara önemli açıklamalarda bulunmuştu. Şimdi, kendisi bile, istese de bu zenginlikleri yeniden ele geçiremezdi, ama ölümünü açıklayacak insanüstü bir kişisel olayı anlatan ve kendisinin de bilmediği bir büyü tümce, her kusursuz söylenişinde, parmaklığı geçici olarak açabilecekti. Gelecek yüzyıllarda yalnızca bir kez, ortaya çıkışı

ya da beklentisi bu gömülerin desteğini gerektirebilecek büyük genel yıkımlar olması durumunda, Jouël ardıllarından birini, bir düş aracılığıyla, gizemli sözü açıklama yeteneğine kavuşturacaktı. Nice gözüpek kişi dönem dönem girişecekti denemelere, girişsinler de bu önemli maden yatağını kesin kapatılmanın kendisini daldıracağı zorunlu unutuluştan kurtarsınlar diye önceden bildiriyordu *susam*'in tözünü.

Bir ay sonra, gezisini bitirip Gloannic'e dönünce, Jouël, yıllarla ve şanlarla yüklü olarak, duru bir gecede öldü, –ve birden gökyüzünde yeni bir yıldız ışıldadı.

Halk bunda kısa bir süre önce ölüm saati konusunda öngördüğü şu doğaüstü oluntuyu görmüş, beklenmedik yıldızı büyük ölünün sonsuza dek ülkenin yazgısına göz kulak olmaya hazır ruhu olarak selamlamıştı.

Yeni hükümdar, Jouël'in hırslı oğlu, Donuk-Yeşil'in uçsuz bucaksız zenginliklerini verebilecek sözün neyi dile getirmesi gerektiğini bundan böyle bildiğinden, büyülu parmaklığın önünde, ölmüş kralın göklerdeki yıldızla dönüşmesini birbirinden değişik binlerce biçimde dile getiren nice özlü söz söylemişti. Ama doğru söze erişememişti, çünkü kapılar hep kapalı kalmıştı. Daha sonra gerçekleştirilen benzer girişimler de her zaman boşa çıkmıştı.

Kourmelen, işte bu ele gelmez tümceyi gördüğü düşte, Jouël'in ağzından işitmişti, onu da bunu söylemeye ülkenin üzerinde asılı duran tehdit dolu siyasal fırtına yetkili kılıyordu.

Kourmelen, Donuk-Yeşil'in eteğinde, araştırmacıların yüzyıllar boyunca ancak yaklaşmakla kaldıkları şu sözcüklerle söylemişti bunu:

“Yanar Jouël, gökte yıldız.”

Parmaklık iyice açılmış, konuk geçip yeşil mağaraya girdikten sonra da kapanmıştı.

Jouël'in buyruğuyla, Kourmelen tacının tüm altınını buraya saklamıştı. Bunu neden istediğini biliyordu. Bunca zaman, sayısız çabalara karşın girilememiş olan bu mağaradan daha güvenli bir sığınağı nerede bulacaktı? Sonra, bir entrikacının deneye de-

neye doğru *susam*'i bulması durumunda bile, mağarada eritilerek biçim değiştirmiş Som'un hiçbir biçimde kendilerinden seçilmediği sayısız külçenin bulunması da korkulan zorbalığa karşı bir güvence oluşturmaktaydı. Gerçekten de, halkın tapıncı açısından, ancak tartışmaya gelmez biçimde onun ilk altınından yapılmış ata tacını giymiş bir alın kral alını olabilirdi. İyi ama bu saygın külçe kendisiyle aynı olan öteki külçelerden nasıl ayrılacaktı?

Kourmelen, yeşil mermerin tek başına duran bir kitlesinin yüzeyine yarı yarıya girmiş, uzun bir taşı fazla zorlanmadan çıkarıp kusursuz bir oyuk elde etmiş, ağır ve değerli nesne de buraya tamamı tamamına girmiş, böylece mağaranın yeşil mermerinin her yanına oturmuş binlerce altın örneğiyle aynı görüntüyü sunmuştu.

Ama külçenin fazla sıkı bir belirsizliği de bir gün, ona kendi alını için bir krallık tacı biçimini vermeden önce, yadsınmaz bir belirti desteğinde nerdeyse tanrısal kökenini kanıtlamak zorunda kalacak olan Hello için her türlü hükümdarlık olasılığını ortadan kaldıracaktı.

Kourmelen, hep Jouël'in buyruğu doğrultusunda, hançerinin ucuyla, mermeri ancak çok hafif bir biçimde çizerek yeşil kitlenin düzlüğü üzerine imzasını atmaya girişmişti.

Başlangıçtan beri, Kerlagouëzo kralları, önemli bağışlar üzerine kendi adları yerine *Ego* sözcüğünü koyarlardı, bu da herbirini hükümdarlığı süresince, her şeyin hem kaynağı, hem varış noktası olan yüce *ben* durumuna getirerek saygınlıklarını güçlendirirdi. Yazı ile tarih, bu hecesel tekbiçimliliğin sakıncasını her parçada söz konusu hükümdarı iki kez belirterek giderirdi.

Kourmelen, böyle bir durumda, önde gelen imzasını seçmekte duralamadan, alışılmış *Ego*'sunu kazımış, sonra tarihi atmış, yazıyı ince bir kum tabakasıyla örtmeyi de unutmamıştı. İçeriye girişinde de bile bile en karanlık bölüme gelmiş olan kral, bu son önlemle, beklenmedik bir şans sonucu gerçek *susam*'i söylemeyi başarmış olan her türlü habersiz araştırmacı için yazıta bağlı belirtinin bulunmasını nerdeyse olanaksız kılıyordu.

Kourmelen, çıkmak için, parmaklığı dört güçlü sözle yeniden açmış, hemen sonra da parmaklık arkasından kapanmıştı.

Gezisinde dönünce, kitlenin önünde, ama hiçbir ayrıntı vermeden, Som'un şimdi eritilmiş olarak Jouël'in düşünde kendisine giriş parolasını vermiş olduğu Donuk-Yeşil'de bulunduğunu bildirmişti. Halkın, geleceğe inancını sürdürebilmek için, yitirilmesi kendisini tehlikeli bir umutsuzluğa gömecek olan kutsal altının gelecek krallara gene onayını vermeye hazır olduğunu bilmesi gerekirdi.

Kourmelen, ölümün elini şimdiden üzerinde duyduğundan, Jouël'in buyruklarını çabucak tamamlamıştı. Jouël, sayısız ek öğütlerle, ona, hiç korkmadan, zorunlu evrensel gizdeş görevini yerine getirmek üzere, Le Quillec adında birini, sarayın soytarısını seçmesini söylemişti.

Le Quillec, tek gözü kör ve çok çirkin bir adamdı, herkesin alay konusu olan kaba görünüşünü daha da abartmak için, çapkın delikanlılar gibi her zaman pembeler giyer ve, yanıtları nükte dolu bir adam olarak, gülünç görünüşü altında, krala içtenlikle bağlı, dürüst ve iyi bir ruh saklardı.

Kourmelen başlangıçta böyle bir seçime şaşmış, ama, düşününce, Jouël'in bilgeliğine hayran kalmıştı. Le Quillec, herkesin gözünde büyük bir gizin saklayıcısı olarak seçilmeye yaraşmayan, aşağılık ve maskara bir adam olarak, herkesten daha güvenli bir vekildi, üstelik kendisini konuşturmaya yönelik her türlü ısrar ya da dayatmadan uzak olacaktı.

Kral, hiçbir şeyi gizlemeden, soytarıya parmaklığı açtırtacak sözü, ünlü külçeyi ve inandırıcı imzanın varlığını açıklamıştı. Eyleme geçme zamanı gelince, Hello, hükümdarlar ve tanrılar soyundan bir kız olarak, Le Quillec gibi sıradan insanlardan esirgenen şu göksel göstergelerden biriyle uyarılacak, kendi istemiyle gelip tek gözü kör adamı bularak gizini isteyecekti. İstem dışı bir ilgi belirtisi ya da bir cömertlik gösterisi zamansız bir biçimde çevrede kuşku uyandırmasın diye, garip gizdeşin varlığı öksüz kıza ancak o gün, Le Quillec'in bile bilmemesi gereken bir yolla belirtilecek, Le Quillec şimdilik uzun ve edilgen bir bekleyişi sürdürecekti. Kourmelen, soytarıyı gönderdikten sonra, kızına ayrılmış oyuncaklar arasından pembe giysili bir bebek alıp bir gözünü çıkarmıştı.

Kraliçe Pléveneuc, gebeliği sırasında, hiç kimseden yardım almadan, görkemli bir mavi minder işlemişti, bu minder, düşündü-

güne göre, beklediği çocuğu kalkış gününe kadar yatağında onun yanında tutacaktı. Kourmelen öteden beri Hello'da zavallı annenin ölümün baskınına uğrayıp da kullanamadığı bu değerli anıya karşı bir saygı uyandırmaya çabalamıştı. Kenar dikişinin bir bölümünü açarak bebeği tüylerin en derin yerine sokmuş, sonra da bir oda hizmetçisine bir kazadan ileri geldiğini söyleyerek açık yeri dikmesini buyurmuştu.

Kral, Hello'ya, tanıksız olarak ve konuşmanın gizini saklaması konusunda kendisini uyarak, mavi minderin içinde bir armağanın kendisini beklediğini, armağanı ancak göksel bir buyruk üzerine inceleyebileceğini bildirmişti.

Kourmelen sonuna dek her konuda Jouël'in buyruklarını yerine getirmekten başka bir şey yapmamıştı, onun öngörümlü sevgisini kendi kendine övüp duruyordu. Gerçekten de, göksel uyarıyı ancak düşmanlarına karşı yaşla silahlandıktan sonra alacağından, Hello, yüce kökeni nedeniyle yitirme tehlikesi bulunmayan minderin içini araştırınca, tutarsız bir biçimde, olgun bir hanıma sıradan bir oyuncak armağan edilmesinde bir simge aramak zorunda kalacaktı. Sonunda, pembe giysiyle eksik göz durmadan çalışan kafasında ister istemez soytarı Le Quillec'i canlandıracak, böylece gidip onu sorguya çekecekti. Üstelik, iğrenç bir biçimde baskıcı olan akraba prensler daha çocuk ve zayıf olan Hello'dan mavi minderin gizini koparsalar bile –beklenecek belirtinin öylesine temel açıklanışına değin, armağanın görünüşteki tümlüğü göz önüne alınınca, dayatmalarına bir neden olmadan–, kuş tüyünün içinden, umulan değerli belgeden yoksun olarak, alıcının yaşına öylesine uygun, tuhaf ve gülünç bir bebek çıkması, yalnızca armağanının çekiciliğini akıllıca bulunmuş bir gizleme yerinin beklenmedikliğiyle iki katına çıkarmak isteyen bir babanın içten hevesini ortaya koyuyormuş gibi görünecekti. Ele gelir bir tutarlılığı bulunmayan nesne hiç kuşkusuz Hello'ya geri verilecek, o da, o sırada bebeği oyunlarında kullandıktan sonra, daha sonra, göksel belirti ortaya çıktığı gün, birdenbire, minderi araştırma saatinin geldiğini düşünecekti. Hemen arkasından, armağanın çocuksuluğunun gençliğinin çiçeklenişiyle uyuşmadığını görünce, verimli düşüncelere dalacak ve, oyuncağın iki belirgin özelliğini

anımsayarak, kendisini çabucak Le Quillec'e yöneltecek olan istenen yaklaştırmayı yapacaktı.

Kourmelen kısa bir süre sonra ölmüştü. Kardeşleri, Hello'nun küçüklüğünden yararlanarak değişik yanlara bölünmüş, her biri iktidarı kendisi almaya çalışarak iç savaşı başlatmışlardı. Ama, Som'u yeniden oluşturacak kutsal altın olmadığından, aralarından hiçbiri kendini kral olarak benimsetmeyi başaramamıştı.

Bundan böyle krallık külçesinin barınağı olarak daha da büyük bir çekicilik kazanan Donuk-Yeşil'in bükülmez parmaklığını açabilmek için boşu boşuna yeni sözler denenmişti. Hello da, amcalarınca babasının bir amaca götürebilecek bir açıklamasının olası saklayıcısı olarak soru yağmuruna tutulmuş, ama gizini tümüyle saklamasını bilmişti.

Bundan sonra, Som'u ele geçirmeden Hello da kraliçe olmadığından, ülkeyi bir kargaşadır kırıp geçirmeye başlamıştı.

Le Quillec, gene hep pembeler içinde, Kourmelen'in bıraktığı yaşam boyu bir akarla zengin, gezilerde kimi eski saray adamlarını attıkları sözlere ustalıklı yanıt vererek güldürüyordu.

Zaman geçmiş, Hello, on sekiz yaşına gelince, sonu gelmez bir kargaşa ve iç savaş dönemiyle kesinlikle batmış ülkesini kurtarmanın bir yolunun kendisine sunulacağı umuduyla, sürekli olarak babasının önceden haber verdiği göksel belirtiyi düşünmeye başlamıştı.

Bir temmuz akşamı, genç prenses, tek başına, kolları çiçeklerle dolu, her yaz kaldığı atalardan kalma bir şatoya dönerken, daha yeni batmış güneşten doğmuş, görkemli mi görkemli birçok kırmızı yansıma, çevreni saran uzun bulutları ateşe vermişti.

Hello, alacakaranlığın bu peri oyununu hayranlıkla izlemek için durunca, kimi daracık yumakların meltemin etkisi altında görülmedik bir biçimde, belirsiz harflerle şu deyiimi oluşturuncaya dek büküldüklerini görmüştü:

Hemen sonra havada iplik iplik dağılmıştı hepsi. Ama Hello, yüreği çarpa çarpa, önceden haber verilmiş bildirimi göksel niteliğinden tanımıştı. *Şimdi* eyleme geçmeliydi.

Şatoya dönünce, mavi minderi açmıştı. Bu mindere duyduğu gönülden ilgi hiçbir zaman eksilmemişti, ana ellerinin kutlaştırıcı dokunuşu da bu ilgiyi kuşkulu görünemeyecek ölçüde doğrulamaktaydı. İlk içinde bir bebekten başka bir şey bulamayınca düş kırıklığına uğramış, oyuncakla kendi yaşı arasındaki uyumsuzluğun etkisiyle derin araştırmalara girişip uzun uzun düşünmüştü.

Genç kız, birdenbire, giysinin rengi ve göz yuvasının boşluğu karşısında, gizemli bebekle, Le Quillec'in esinlendiğini sezinlemişti.

Soytarıyı şatoya çağırtmış ve ona her şeyi anlatmıştı.

Le Quillec de kendi onuruna bırakılan gizleri iletmişti ona, bulutların buyruğunu yumuşak başlı bir ivedilikle izlemek üzere, hemen Donuk-Yeşil'e gitmesini söylemişti. Bilinçli olarak gönderilmiş olan kaçınılmaz buyruk çok uygun bir zamanda gelmişti, kendisi put- külçeyi elinde tutarak, geçtiği yerlerde herkesi coşturduğu zaman, aşırı ölçülere götürülmüş savaşlarla hepsi de birbirini karşılıklı olarak zayıflatmış olan zorbalı yasal kraliçenin yürüyüşünü etkin bir biçimde engelleyemeyeceklerdi.

Hello geniş bir tahtıravana yerleşerek yola çıkmıştı hemen. Soyтары da kendisine eşlik ediyor, her yanda yolculuğun gerçek amacını bile bile açıklayarak, kargaşa ve yıkım çağını sona erdirecek unutulmaz olayı görmekte sabırsızlanan binlerce hayranın alaya katılmasını sağlıyordu.

Genç prenses, böylece, saptama olayı için tanığa doymayan Le Quillec'i çok sevindiren, uçsuz bucaksız bir kalabalığın ortasında Donuk-Yeşil'e gelmişti.

Soyтары, alçak sesle, gizlice söylenen etkili tümceyle parmaklığı açmış, mağarada belirtilen yere doğru yürümüştü. Kalabalığın bir bölümü de, isteği üzerine, en küçük davranışlarında bile kusursuz suçortaklığı yokluğunu saptamak üzere kendisini izlemekteydi.

Kourmelen'in mermer kitlesi, Le Quillec'çe gösterilip sayısız kollarla kaldırılarak dışarıya taşınmış, parmaklık da, konukluğun çok kısa olması nedeniyle, ancak son kişi de çıktıktan sonra kapanmıştı.

Soytarı, gizleyici kum tabakasını çıkararak, kitlenin yukarı yüzünde, krallık külçesinin yakınında, ölmüş kralın imzasını herkese göstermiş, külçe de böylelikle geçerlilik kazanmıştı.

Hello yeşil kitleyi de el değmemiş biçimde tahtıranın bir köşesinde yanına koyarak Gloannic'e doğru yönelmişti. Seferin başarısının yarattığı ateşli alkışlar ortasında, halkın oluşturduğu alay her konakta biraz daha büyümüştü. Adaylar, kendisini yolda durdurmak için, askerlerine seslenmişlerdi ya boşuna, tüm askerler, önemli kazanımı öğrenince, hepsi de külçenin sihirli şanıyla büyülenmiş durumda, kendiliklerinden gelip mutlu prensesin bayrağı altında yerlerini almışlardı.

Hello, sarayına dek omuzlarda taşındıktan sonra, yeniden ele geçirilen altınla, Som'u yeniden yaptırmış, bir gün, halkın önünde, çılgınca yükselen "Yaşasın kraliçe!" haykırıışları ortasında başına geçirmişti. Akşam olunca, Jouël yıldızının her zamankinden de fazla parladığı görülmüştü.

Kraliçe daha sonra mağaranın milyonlarıyla ülkeyi kaldırmak istemiş, işletimçabucak örgütlenivermişti. Parmaklık parolası açığa vurulmuş, sivri kazmalarla donanmış işçilerin giriş ve çıkışları kolaylaşmıştı, çok geçmeden, yeşil mermerin iç derinliklerinden kitlelerle çıkarılan altının yardımıyla, ülke gönence kavuşmuştu.

En sonunda gülümseyen ve halkının gözdesi olan Hello, Le Quillec'i iyiliklere boğmuştu.

Sevinçli bir coşku atılımı içinde, alnında tacıyla genç kraliçeyi gösteren bir heykel yaptırılmış, bir ermiş kadın heykeli gibi, altındaki üç renkli kabartma yüce serüveni yaşatan geniş bir oyuntuya yerleştirilmişti.

İncelemenin kanıtladığına göre, Canterel'in de paydaşlarından olduğu kurumca gerçekleştirilen en son kazılarda ortaya çıkarılan oyuntu işte bu oyuntuydu.

Kısa bir araştırma, ortada görünmeyen heykelin, bulgu sırasında, binlerce parçaya bölünmüş olarak, bir zamanlar gömücü bir tufanın ileri fırlattığı oyuntunun karanlık koruması altında bulunduğunu kanıtlamıştı.

Üstat, yalnızca varlığı bile söylenceye ilginç bir gerçeklik payı veren bu saygıdeğer parçaya göz koymuştu. Satışta sıkı bir biçimde fiyatı artırarak mutlu alıcısı olmuş ve, bahçesine yerleştirdikten sonra, eskiliği ve değeriyle böylesine değerli bir barınağa yaraşır bir heykel bulamadığından, taş kulübeyi altı ay boyunca boşbırakmıştı. Son olarak eskil ve şanlı Federal haketmişti bu yeri, yele ve yağmura karşı bir sığınak bulmuştu onda.

Çifte antikalara son bir kez daha baktıktan sonra, Canterel'in arkasından gittik, yükselen ağaçlık yolda bizleri şimdiden geride bırakmak üzereydi.

Biz yokuşu tırmandıkça, bitkiler seyrekleşiyordu. Çok geçmeden, toprak her yanda çıplaklaştı, ve, yolun sonunda, dümdüz ve tümüyle açık bir geniş alan gördük.

Yapısıyla yolların düzleştirilmesinde kullanılan *kaldırımcı tokmaklarını* anımsatan bir tür yol aracının yükseldiği noktaya doğru birkaç adım ilerledik.

Kaldırımcı tokmağı, tümüyle madenden yapılmış olmasına karşın, hafif görünüyordu, halka biçiminde, genişleyen alt bölümüyle bir sıcak hava balonu karaltısını andıran, açık sarı bir küçük balona asılmıştı.

Aşağıda, yer çok tuhaf bir biçimde kaplanmıştı.

Oldukça geniş bir alan üzerinde, her yanda insan dişleri sıralanmakta, büyük bir biçim ve renk çeşitliliği sunmaktaydı. Kimileri, göz kamaştıracak ölçüde aktı, açık ve koyu kahverengilerin tüm perdelerini sunan tiryaki dişleriyle karşıtlık oluşturuyorlardı. Bu tuhaf toplamda, en uçuk saman renklerinden en kötü kızılımsılara değin tüm sarılar yer almaktaydı. Kimi açık, kimi koyu mavi dişler de bu zengin çokrenkliliğe kendi katkılarını getiriyor, çokrenklilik bir yığın kara diş ve nice kanlı kökün soluk ya da cırt kırmızılılarıyla tamamlanıyordu.

Kocaman azı dişleriyle dev köpek dişleri zor seçilen süt dişleriyle yan yana bulunduklarından, biçimler ve oranlar alabildiğine değişmekteydi. Şurada burada, kurşun ya da altın dolgulardan kaynaklanan sayısız maden ışıltıları çiçeklenmekteydi.

O sırada kaldırımcı tokmağının kapladığı yerde, sıkışık bir biçimde dişler, sırf renklerinin birbirini izleyişiyle bile, henüz bitmemiş bir gerçek tablo oluşturmaktaydı. 'Tümü, gevşekçe bir ye-

raltı gölünün kıyısına uzanıp bir yeraltı gömütlüğünde uyuklayan bir eski savaşçıyı andırmaktaydı. Uyuyanın beyninden doğan, incecik bir duman, bir düş gibi, ak bir güvercinin egemen atılımında ulaşmak ister görüldüğü ve yerde ölü bir kuşun çevresini kuşatan hafif bir gölge çizen nerdeyse yarı saydam bir güllenin uyardığı korkunun etkisiyle iki büklüm olmuş on bir genci gösteriyordu. Eski savaşçının yanında kapalı bir kitap durmakta, yeraltı gömütlüğünün toprağına dimdik dikilmiş bir meşale bu kitabı hafiften aydınlatmaktaydı.

Bu görülmedik diş mozayiginde sarı ve kahverengi egemen- di. Daha seyrek olan öteki renkler, canlı ve çekici bir havadaydı. Görkemli ak dişlerden oluşmuş güvercin, hızlı ve güzel bir atılım görüntüsü sunmaktaydı; ustalıklı düzenlenmiş kökler eski savaş- çının takımına katılarak bir yandan kitabın yanına atılmış koyu renkli şapkayı süsleyen kırmızı tüyleri, öbür yandan da altın dol- guların ustaca dizilmesiyle sağlanmış bir bakır tokayla kopçalan- mış büyük bir kırmızı kaput oluşturmuştu; mavi dişlerin karmaşık bir karışımı gök rengi bir pantolon yaratıyor, paçalarının uçları kara dişlerden geniş çizmelere dalyordu; iyice görünen tabanlar fındık rengi dişlerden bir katışmaç içeriyor, aralarında da birçok kurşun dolgu düzenli aralıklarla çakılmış çivileri canlandırıyor.

O anda *kaldırımcı tokmağı* sol çizmenin üstünde durmuştu.

Tablonun dışında, dişler her yanda tam bir düzensizlik için- deydi, hiçbir resimsel sonuç yaratmadan, seyrek olarak serpilmiş- lerdi. Merkez bölgenin en geniş aralıklı dişlerinin çepeçevre be- lirlediği düşsel sınırın çevresinde, kendisi de şurada burada, bir- kaç santimetre yükseklikte incecik kazıkların tepesine tutturul-muş, ince bir iple çevriliydi. Hepimiz bu çokgen engelin önüne dizilmiştik.

Birdenbire kaldırımcı tokmağı kendiliğinden havaya yükseldi ve, hafif bir soluğun etkisiyle, tütünden kararmış bir tiryaki dişinin üstünde on beş, yirmi ayaklık, dolaysız ve ağır bir geziden sonra, az ötemize kondu.

Canterel, elini sallayarak bizleri çağırdı, ipin üzerinden geç- ti, ıssız sınırı aşip hava aracına yaklaştı. Hepimiz, görüntüdeki

düzensizliği hiç kuşkusuz derin incelemelerin sonucu olan dağınık dişlerin yerlerini değiştirmemeye büyük özen göstererek onu izledik.

Yaklaşınca, güneşte parlayan *tokmaktan* gelen birkaç tıktık işitiliyordu.

Canterel, çok çekici yorumlarını bizlerden hiç mi hiç esirgemedi, dikkatimizi aygıtın değişik organlarına çekti.

Balonun tepesi bir tür sıg boğaz oluşturan bir ağla açık bırakılmıştı, tam burada, alüminyumdan bir otomatik supapın tıka- ma düzenli yuvarlak ağzı, onun yanında da kadranı görünür durumda bir küçük kronometre vardı.

Balonun altında, ince mi ince ve hafif kırmızı ipekten yapılmış ağın alt bölümünü oluşturan ince ipler, sepet yerine, sağ kıyısında ve çok aşağıdan açılmış deliklerle yuvarlak bir alüminyum tepsiye sarılıyorlardı, tepsi ters çevrilmiş bir kapağı andırıyor, yatay duran dibine ince bir katman biçiminde yayılmış olarak toprak sarısı bir töz bulunuyordu.

Tepsinin aşağısı, orta yerinden, nesnenin bedeninin ta kendisini oluşturan, ince, silindir biçimi ve dikey bir alüminyum direğin tepesine perçinlenmişti.

Gene alüminyumdan yapılmış ve direğin üst bölümünde yandan dikilmiş, uzun bir çubuk, eğrilemesine göğe doğru yükseliyor, yuvarlak tepside daha yukarıda, üç dala ayrılarak tamamlanıyordu. Üç dalın her biri, ucunda, dik olarak, oldukça büyük bir kronometre tutuyor, bu kronometreye de aynı boyutta bir yuvarlak ayna yaslanıyordu; üç kadran, birbirinden habersiz, dışarıdan üç ayrı yöne yönelmiş bulunuyor, kalaylı camdan üç diskse, ortak bir orta alanı karşısına alıyor ve, birbiri ardından, aşağı yukarı batıya, güneye ve doğuya bakıyordu. Şimdi birinci ayna güneşin imgesini doğrudan alıyor, olduğu gibi ikincinin üzerine yöneliyor, o da bunu sepet-tepsiye yol-luyordu, üçüncüsüye hiçbir iş görmez gibiydi. Her ayna kronometresine ince dişli, çevresinin arka yüzüne, yukarıdan, aşağıdan, sağdan ve soldan tek tek oturtulmuş dört yatay çubukla bağlıydı; bu çubuklar, her üç durumda da, kronometrenin orasından burasından geçiyor ve, çap olarak saat devriminin bü-

tününün biraz altında, kadranın çevresinde, öbür yandan çıkıyorlardı.

Çubuklar, kronometre düzeniyle bağıntı durumunda bulunan görünmez dişli çarklarla işletiliyor, büyük bir ilerleme ve gerileme çeşitliliğiyle, aynalara her türlü eğimi verebiliyorlardı; her birinin ön bölümü, üçte ikisi söz konusu aynanın arkasına takılmış eksik ve oyuk bir kürenin içine kapatılmış küçük bir maden bilyeden oluşmuştu; bu bağlama türü diskin yer değiştirmelerine kolaylıkla uyuyor, o da en değişik yönlerde yansıtıyordu.

Üçlü düzen, her gün, doğuşundan batmasına, güneşin dolaşımını izliyordu. Sabahları, önce doğuya dönük ayna kıvılcımlı ateşlerin tümünü topluyor, güneşin tepeye dikilmesinden sonra, etkinliğini yitiriyor, o zaman görevi karşısındaki alıyordu. Güneyi gözleyen ayna, şafaktan akşama dek çalışıyor, her zaman ikinci olarak, değişmez bir yöne çevirmek üzere, yanındaki parlak disklerden birinin ya da ötekini artsız aralıksız biçimde kendisine fırlattığı göz kamaştırıcı yansıtıları yansıtıyordu.

Bitim noktasında üç dala ayrılan eğik çubuğun ortasında kısa ve dik bir destek yükseliyor, hemen arkasından da çıkıntıları "başucu"na yöneltilmiş bir yarım daire oluşturan iki eğri dala ayrılıyordu. Eğik çubuğun bulunduğu ülküsel düşey düzleme dikey olan bu yarım daire, yatay çapını kendisinininkiyle özdeşleştirerek içeriden iki mille eğri dalların en yüksek bölümüne takılmış güçlü bir yuvarlak merceğin bir bölümüne çerçevelik edebiliyordu.

Mercek, tam bir kesinlikle en uzak aynanın ikinci olarak yansıttığı ışık demetinin yolu üzerine konulmuş, üzerine yayılan ışınlara koşut bir biçimde yatırılmıştı.

Kadranı dışarıdan eğri kollardan birinin üst bölümünü süsleyen, ufak boyutlu bir kronometrenin görevi, devinimiyle hemen yanındaki mil arasında kurulan ince bir uyum yardımıyla, kesinlikle belirlenmiş kimi anlarda merceği döndürmekti.

Bir yarı-halter gibi top biçiminde bir karşı-ağırlıkla sona eren, yatay bir maden çubuk, mercek ve aynaların tam karşısına düşen yanda, alüminyum bir direğe vidalanmış olarak, tüm düzeneğe bir oturmuşluk sağlıyordu.

Dev bir pusuladan alınmış izlenimini uyandıran, kocaman bir mıknatıslı iğne, dikey olarak direğin ortasından geçiyor, her iki yandan da aynı uzunluğu sunarak, mıknatıslılığıyla, uçuşlar sırasinda, hava aracını her zaman, değişmez bir yönelimde tutmaya yarıyordu. Kuzey ucu, dik olarak, güneyi denetleyen aynanın altına konulmuştu, güney ucuysa, benzer biçimde, ama daha küçük bir uzaklıkta, küre biçimi karşı ağırlığa denk geliyordu.

Temel olarak, bir mobilyanın ayaklarını andıran, eğri ve tümenden birleşik üç küçük alüminyum tırnak, direğin alt yanını taşımaktaydı; her biri ucunu toprağa dayayarak tokmağa yeterli bir denge veriyor ve dışarıda, düzgün ve çıkık eğrisinin ta altında, kendisinden azıcık daha geniş, bitişik bir kronometrenin kadrânını göstermekteydi.

Üç tırnağın ortalarına, içten ve yöndeş biçimde, ince ve yatay üç çivi oturtulmuştu, uçları çok hafif bir biçimde, direğin tam altında, apayrı ve düz olarak uzama yerleştirilmiş, mavi madenden, kütiççük bir rondelanın çevrenine gömülüyordu. Aynı boyda, ama madeni açık gri bir renk sunan ikinci bir rondela, bir milimetrelilik bir aralıkla, ötekinin hemen yukarısında yer alıyor ve bir ucuyla üst yüzeyine bağlanarak direğin içinde gözden silinen incecek bir düşey çubuğa asılı bulunuyordu.

Tırnakların bağlanma düzeyinin biraz yukarısında, direğin en uç alt bölümü, çevresinin bir noktasında, son kronometrenin kadrânını çerçeveseliyordu.

Bize tokmağın derinlemesine incelenmesi için gerekli zamanı bıraktıktan sonra, Canterel geldiği yoldan geri döndü, topluluğumuz da kendisini izledi ve, birkaç saniye sonra, hepimiz yeniden ipin üzerinden geçmiş, önceki gibi aynı ipin önünde toplanmıştık.

Hemen sonra, zayıf bir çarpma sesi bakışlarımızı aygıtın altına çekti; üç tırnağın arasında, gri rondela, çubuğunun itişiyile eğilerek çabucak ötekiyle birleşmişti, şimdi her ikisi de sıkı sıkı birbirine bağlı kalıyordu. Tam birleştikleri anda, altlarına konulmuş kahverengi diş yerden ayrılmış ve, gizemli bir mıknatıslanmaya uyarak, mavi rondelanın arka yüzüne yapışmıştı. İki çarpma, aynı anda olmuş gibi, kulakta tek bir seste birleşmişti.

Az sonra, mercekten bir şimşek fışkırdı. Mercek, birdenbire yatay çapının eksenini üzerinde dönerek çeyrek bir dönüş yaptıktan sonra, şimdi, güneye çevrilmiş aynanın aşağıya doğru bir eğiklik doğrultusunda yaydığı ışık demetini dikey olarak kesiyordu. Bu işlem sonucu, ışınlar, özel bir camdan geçerek balonun altında yuvarlak tepsinin içine yayılmış sarı tözün tüm yüzeyinde güçlü bir biçimde yoğunlaşmaktaydı; ağın incecik alt iplerinin kimileri bu beklenmedik balkımayı farkedilmez bir gölgeyle çiziyordu. Böylece oluşan yoğun sıcaklığın etkisi altında, topraksarı madde geniş ağızından balona giren bir hafif gaz çıkarıyor olmalıydı, çünkü kılıf yavaşyavaş şişmekteydi. Çok geçmeden, yükseltici güç tüm aygıtı havalandırmaya yeterli duruma geldi, mercek, aynı yönde bir çeyrek dönüş daha gerçekleştirecek, güneş ışınlarını burada yoğunlaştırmaya son verip sarı karışımı karartırken, aygıt usulca havaya fırladı.

İp engelinin ötesinde durduğumuz sırada yel değişmişti, *tokmak* böylece dış tablosuna doğru geri geldi; ama bu ikinci yol birincisiyle oldukça geniş bir açı oluşturunuyordu, bu nedenle araç gömütlüğün en karanlık köşesine, eski savaşçının uyuduğu yere doğru yönelmekteydi.

Aşağıda, uçuş sırasında, yarım santimetre aşağıya inen bir iç iğnenin yardımıyla, tırnaklardan biri kendiliğinden uzadı.

Çok geçmeden balonun havası gözle görülür biçimde indi, az önce ortaya çıkan iğne boş kalmış bir alanın ortasında doğrudan toprağın üzerine yerleşirken, araç da, alçalarak, ucu fazla uzatılmamış iki tırnağını yeraltı gölünün kıyılarından birinin bir koyu renk dişler bütününe üzerine oturttu. İniş sırasında, balonun tepesinde, supapın hâlâ açık olduğunu görmüştük, gerekli gazı dışarıya attıktan sonra, tıkayıcısının yardımıyla sesizce kapanıyordu, tıkayıcı, hiç düzlem değiştirmeden, en uçta bir noktada bir mil üzerinde dönerek gizlenip yeniden belirebilen basit bir alüminyum diskti. Şimdi, örnekseme mantığıyla, tokmağın ilk yolculuğunun karşılıklı etkinlikleri o zaman acemi gözlerimizden kaçmış olan mercek ve supap yardımıyla nasıl gerçekleştiğini anlıyorduk.

Üç tırnak arasında gri rondela çubuğunun çekmesiyle kalk-

miştı gene, gene bir milimetrelik bir uzaklıkla mavi rondeladan ayrılıyordu. Aynı anda, böylece mıknaıslamanın yok olduğunu kanıtlayarak, göklerde aracı izlemiş olan nikotin yüklü diş, mavi rondelanın arka yüzünden ayrılıp yere düştü, burada, mozağin bitmemiş bir noktasını bir ölçüde tamamladı. Yeni gelen dişin rengi komşu dişlerinkine uyuyor, bu tam yerini bulmuş küçücük katkıyla tablo biraz ilerlemiş bulunuyordu.

Mercek alışılmış yönde bir çeyrek dönüş yaptı, topraksarı-sı tözün türemleri, ışık ışık ısınarak, balonu şişirdi. Mercek dönüp uzatma iğnesi kendisine kılıflık eden tırnağā yeniden dönerken, balon havalandı. Meltem hep aynı yönde esmekteydi, *tokmak* da yolculuğunu uzakta, tek başına duran ince ve sivri bir pembe köke kadar dümdüz sürdürdü, supapın bir işlemiyle kökün üzerine inip kondu.

O zaman, bize bu garip hava taşıtının varoluş nedenini açıklamak üzere, Canterel söz aldı.

Üstat gelecekte havanın nasıl olacağını kestirme sanatını olabildirin son sınırlarına dek götürmüştü. Olağanüstü ölçüde duyarlı ve kesin bir yığın aracı inceleyince, belli bir yerde, her türlü hava esintisinin yönünü ve gücünü, en ufak bulutun gelişini, boyutlarını, saydamsızlığını ve yoğunlaşma gücünü on gün önceden öğreniyordu.

Tanılarının en son sınırına varmış kusursuzluğunu çarpıcı bir biçimde göz önüne sermek üzere, Canterel yalnızca güneşle yelin birleşik çabalarından kaynaklanan bir estetik yapıt yaratabilecek bir aygıt tasarlamıştı.

şu gördüğümüz *tokmağ*ı yapmış ve onu tüm gelişimlerini düzenlemekle görevli beş üst kronometreyle donatmıştı. Bunlardan en yukarıdaki supapı açıp kapatıyor, ötekilerse, aynalarla merceğ işleterek, özel bileşimi sonucu, her türlü ısı etkisi altında, belirli oranda hidrojen salan sarı töz yardımıyla, güneş ışıklarıyla balonu şişiriyorlardı. Hafifletici yayılımları ancak mercek güneşin ışınlarını kendisi üzerinde yoğunlaştırdığı zaman oluşan topraksarı bileşimi ustanın kendisi bulmuştu.

Böylece, Canterel'in elinde, az ya da çok açık güneşin yardımından başka hiçbir destek almadan, çok önceden saptanmış bir hava akımından yararlanılarak, belirli bir yolu yapacak bir araç vardı.

Usta, bundan sonra, sanat yapıtını doğurmak için hangi maddeyi kullanacağını araştırdı. Ona öyle geliyordu ki, aygıtın karmaşık ve sık bir gidiş gelişine ancak ince bir mozaik yol açabilirdi. Öyleyse, renkli parçaların, kesintili bir mıknatıslama aracılığıyla, topuzun alt yanınca çekilmesi, sonra da bırakılması gerekiyordu. Sonunda, Canterel, birkaç yıl önce yalnız başına gerçekleştirdiği ve uygulamada her zaman çok iyi sonuçlar vermiş olan bir buluşu kullanmaya karar verdi.

Dişleri hiç acı vermeden, hem de her türlü tehlikeli ve zararlı uyuşturucu kullanımından kaçınarak çekmeyi sağlayan ilginç bir düzen söz konusuydu.

Canterel, uzun araştırmalar sonunda, birbirlerine yaklaştırlınca hemen o anda, gücü yalnızca insan dişlerini oluşturan kal-ker üzerinde işleyen, karşı konulmaz ve özel bir mıknatıslanma yaratan, çok karmaşık iki maden elde etmişti.

Bu madenlerden biri griydi, öteki çelik mavisi yansımalar sunuyordu. Her birinden bir milimetre yarı çapında birer rondela yontarak, grisini düzlemine biraz eğik gelen incecik ve sert bir kola takmış, sonra da, bakışık olarak eşit uzaklıklarda, öteki uçlarıyla ince bir kulpu bulunan küçük bir silindirin üst halkasına tutturulmuş, ayrı yönlere yönelik ve yatay üç kısa çubuğun ucunu mavinin kıyısına gömmüştü. Zamanı gelince, iki elini ayrı ayrı kullanarak, silindiri hastanın ağzına sokuyor, kesici olmayan, kalın alt kıyılarını, alınacak dişin iki yanındaki iki dişin üzerine dayıyor, sonra gri rondelayı getirip mavisinin tam üstüne yapıştırıyordu. Mıknatıslanma hemen gerçekleşiyor, hem de öyle çabuk, öyle güçlü oluyordu ki, hasta diş, çağrıya uyarak, ilgiliye en ufak acılı sarsıntı algılamaya zaman bırakmadan yuvasından ayrılıyor, sonra, o da üç çubuk gibi tümüyle platinden olduğundan, her koşulda direncini gösteren silindirin içine girerek mavi rondelaya doğru atılıyordu. Alt çene söz konusu olduğu zaman, silindir normal olarak konuluyor, mavi rondela yukarıda oluyordu;

üst çenenin söz konusu olduğu durumdaysa, işlem, aynı kalmakla birlikte, silindir ve gri rondelanın tümünden tersine çevrilmesini gerektiriyordu. Boş ağızlarda, bir yanda eksik bir diş yüzünden destek bulunmayacak olursa, usta, çok basit bir kullanım amacıyla, dolu fildişinden değişik dik paralel yüzler arasından, yüksekliliğiyle en iyi yedekliği sağlayabilecek olanı seçiyordu; silindir, bir yandan dişin, öbür yandan fildişinin üzerine yerleşerek, istenen karşıtlığı sağlıyordu. Hasta diş tam bir boşlukla kuşatılıp da iki kez yalıtılmış olunca, iki paralel yüz zorunlu oluyordu. Büyüklükleri birbirini tutmayan iki destek-diş karşısında, Canterel, değişik kalınlıklarda bir küçük fildişi kare takımına başvuruyor, bunlardan biri, en alçağının üzerine konulunca, önemli anda, kusursuz bir düzey benzeşimi kuruyordu.

Kendisini doğuran atomsal düzenlemenin istenmiş bir sonucu olarak, mıknatıslama yalnızca silindirce içeriden karartılmış yandan, yalnızca ekseninin iki rondelanın merkezinden geçmesi ve çapının onlarınkine eşit olması gereken, uzunluğu belirsiz, kusursuz bir imgesel tüpün alanı içinde etki gösteriyordu. Öyleyse gri rondelanın konu dışı çenenin dişlerinden birini kendine çekme tehlikesi yoktu, mavi rondela da etkisini ancak amaçlanan dişin bir bölümünde gösteriyor, yanındakilere hiçbir biçimde dokunmuyordu; bu sınırlı etki, olağanüstü yoğunluğu nedeniyle, istenilen sonucu vermeye yetiyor, çabukluğu nedeniyle de tümüyle ağrısız gerçekleşiyordu. Diş bir kez çıkarılıp mavi rondelaya yapıştıktan sonra, Canterel, engele karşın sürebilecek olan mıknatıslama – deneysel olarak kesinliğe varmıştı bu konuda –, hastanın ya da kendisinin yanlış bir devinimi sonunda kazayla dizlerin sağlam bir bölümünü altüst eder korkusuyla, gri rondelayı hemen ayırıyordu.

Yöntem çabucak öğrenilmiş, *Locus Solus*'a çenesi şişmiş bir sürü konuk çekmişti. Hepsi de hastalıklarının nedeninin en ufak acı duymadan, çabuk ve rahat bir biçimde çıkarılışına hayran bir durumda geri dönüyordu.

Usta sanatını kullanarak çıkardığı dişleri karmakarışık bir biçimde aynı yere yığıyordu, bu can sıkıcı yığınla ilgilenmeye hiç zaman bulamamış, ortadan kaldırmayı sürekli ertelemişti.

Yeni tasarısının doğuşundan sonra, birbirini izleyen bu gecikmeleri kutsadı, kullanılabilir ve elverişli bir öge veriyorlardı eline.

Diş birikintisini mozayığının gerçekleştirilmesinde kullanmaya karar verdi. Renkleri ve biçimleri bu hevesi gerçekleştirmeye yetecek kadar farklıydı, köklerin az ya da çok canlı kanlılıkları da, altın ve kurşun dolguların parıltılarıyla birleşince, karmaşık bir zenginlik sağlayacaktı.

Usta, tokmağının alt bölümüne, dayanak görevi yapan üç tırnak arasına, diş çekimlerinde kullandıklarına benzer iki yeni rondela taktı. Ama bu kez iki madenin bileşimini çok daha yumuşak bir mıknatıslama yaratacak biçimde düzenlemişti; öyle ya, dişleri yuvalarından sökmek değil, yalnızca yerden toplamak söz konusuydu; eskisi gibi güçlü iki rondela, hafif devşirilerini bir noktadan bir noktaya taşıırken, havadaki yolculuğu sırasında, etki alanlarını sıyırarak yerdeki tüm dişleri kapacak, her gelen dikey olarak bir öncekinin altına atlayıp yapışacaktı; bu büyük sakıncadan korkmaya gerek yoktu, boy ve renk açısından öncekilere özdeş olan yeni rondelalar, ancak dirençten yoksun bir diş çok yakından çağırmak için zorunlu bir güçle donanmıştı. Alüminyum direğin aşağısına konulmuş bir kronometre, dikey bir çubuğu işleterek, belirli anlarda, sırasıyla, iki madenin yaklaşmasını ya da uzaklaşmasını sağlayacak, böylece mıknatıslamayı aralıklı kılacaktı.

Canterel mozaigi için değişik renklerle boyanmış yumuşak demir parçaları kullanarak da benzer sonuçlar elde edebilirdi, bir elektro-mıknatıs, kesintili bir akım yardımıyla, bunları da kolaylıkla alıp bırakabilirdi.

Ama bu yol uçan tokmağa büyük sakıncalarla dolu, ağırlaştırıcı bir pil düzeni döşemek gibi çetrefil bir çalışma gerektirmekteydi.

Usta böylece ilk düşüncesini yeğledi, haklı bir gurur duyduğu eski buluşunu görülmedik bir biçimde kullanan bu düşünce, ayrıca tasarlanan ilginç tabloya her türlü sanatsal istem ve tasımlamadan uzak bir biçimde, yalnızca rastlantının kesip boyadığı parçaların kullanımının vereceği beklenmediklik de onu çekiyordu.

Canterel, *tokmağını* dev pusula iğnesinin eklenmesiyle bütünledikten sonra, gene zorunlu bir koşul karşısında bulunduğunu gördü. Göçebe aracın gelecek yapının değişik bölgelerinde gezileri sırasında tam olarak dikey kalması gerekiyordu. Ancak, mozaik ne denli ilerlerse, üç destek-tırnak da destek noktası olarak dişlere rastladıkça genel dengeyi o denli yoketme tehlikesi gösterecekti; tokmak, eğilirken, düzen içinde gidip gelen aynaların çok kesin yönelimini ağır bir biçimde bozacak ve yeni bir yükselme olanaksız olacaktı.

Canterel, bu yaşamsal önemdeki sorunu çözmek için, üç tırnağın alt bölümünü oydu ve her birine küçük çaplı birer kronometre yerleştirdi, bu kronometrelerin çarkları, gerekli anda, geçici olarak alçalabilecek yuvarlak uçlu bir iç iğneyi eyleme geçirecekti.

Bir tırnak şimdiden mozağin parçasını oluşturan bir dişin üzerine geldiği zaman, öbür ikisi önceden ucu yere ulaşacak olan iğnelerince uzatılacaktı; bazı bazı iki tırnak dişlerin üzerine konacak, öteki iğnesini tek başına kullanacaktı.

Eklenmiş çubuklar, kalınlıkları çok değişken olan dişlerin düzeyine göre, az ya da çok çıkacaktı. Gerçekten, azı dişleri ve kesici dişler, olgun kişilerin dişleri ve süt dişleri, bir kez yerleştirildikten sonra, sonsuz sayıda farklı yükseklikler verecekler, her çenenin bireyselliği de bu sayıyı artıracaktı. Mozağin resimsel gücü basit bir yüzey eşitsizliğiyle eksilmeyeceğinden, bu olgunun sonuca zararı dokunmayacaktı; ama Canterel üç iğnenin kronometrik ayarı için bunu ayrıca önemle göz önünde bulundurmak zorunda kalacaktı; iki uç örneği ele almak gerekirse, olgun bir kişinin azı dişiyle bir çocuğun kesici dişi arasında, düzey farklılığı oldukça büyük olabilir ve, tırnaklardan birini ya da öbürünü seçmesine göre, geri kalan ikisi iç eklerine yere ulaşmak için uzun ya da kısa bir yol yaptırtabilirdi; ayrıca, iki tırnağın aynı anda farklı büyüklükte iki dişe yöneldikleri her seferde, içlerinden biri iğnesine başvuracaktı; son günlerde, tekil bir boşluğun doldurulması sırasında, üç tırnak bir arada üç diş üzerine indiği zaman, çoğu kez, toprakla hiçbir bağlantı bulunmamasına karşın, devingen uçlardan birinin ya da ikisinin karıştığı görülecekti.

Bu değişik özellikler göz önüne alınınca, en aşağıdaki üç kronometrenin ayarlanması olağanüstü ölçüde çetin bir çalışma gerektirmekten geri kalmayacaktı. Bereket versin, uzatma iğneler açısından, ustanın çevreyi değil, yalnızca gelecekteki mozaikinin yerini düşünmesi gerekecekti; çevrede, dişleri öyle serpiştirmeliydi ki, *tokmak*, her birini almak için, doğal olarak üç tırnağını toprağa bastırabilmeliydi. Kullanılabilecek hava akımlarının yönünün tutsağı olduğundan, Canterel, en azından, diş tablosunun dışına doğru yönelen her hava göçünün varış noktasını, belirsiz bir doğru üzerinde, istediği gibi seçecekti; bunun için supapın kronometresini biraz erken ya da biraz geç çalıştırması yetecekti. Bu serbestlik, deneyin başında bile, yavaş yavaş boşalması gereken geniş alanda her türlü yığılmadan kurtulmasını sağlayacak, işin tutma bölümündeysen, tokmak yalnızca tırnaklarının iğnelerini kullanacaktı.

Canterel, gerçekleştirilecek yapıt için, mozaikın gereçlerinde ister istemez ağır basan kahverengi ve sarımsı renkler nedeniyle, olabildiğince kurumsu bir konu seçmek istedi; ona göre, hafiften aydınlatılmış bir yeraltı gömütlüğünde ilginç bir sahne en uygun öğeyi sağlamalıydı, Ezaías 'Tegner'in *Frithiofs Saga*'sında *den Rytter** diye adlandırıldığı bir İskandinav masalını anımsadı. Başlıca oluntusuyla amaçlarına tam olarak uygun düşen bu öğretici halk masalı, Fransız folklorcu Fayot-Roquensic'ye aşağıdaki çeviriyi esinlemişti.

1650'ye doğru, zengin bir Norveçli beyzade, düğ Gjörtz, güzel Christel'e, vasallarından baron Skjelderup'ün eşine çılgınca tutulmuştu.

Gjörtz, savaşçı Aag'ı, ücretinin iyi ödenmesi koşuluyla hiçbir işten kaçınmayan utanmaz haydudu yanına çağırttı.

Bey, ateşli sözcüklerle, yüreğini ezen karşı konulmaz aşkı anlattı savaşçıya, sonra, sessiz bir kaçırma sonunda, görüntüsü düşlerinden bile çıkmayan kadını yalnız ve savunmasız olarak kendisine getirdiği kutlu günde bir servet ödeyeceğine söz verdi.

* Savaşçı, kaba asker.

Gjörtz, her türlü tehlikeden kaçınmak amacıyla, isteğini yaptırtırken bir yarım maske takacaktı. Krala yöneltilecek bir yakınmanın kendisini en korkunç misillemelerle karşı karşıya bırakacağını bildiğinden, Christel'i kanıttan, hatta kuşkudan bile yoksun bırakmak istiyordu.

Aag görevi yüklendi ve uygun fırsatı kollamak üzere gidip baronun konutuna yakın bir yere yerleşti.

Bir akşam, savaşçı, durmamacasına gözetlediği şatonun bahçesinde pusuda beklerken, Christel'i gördü, yalnız başına yaptığı bir gezintinin rastlantıları onu kendisine doğru getirmekteydi. Uygun anda, bir sıçrayışta talihsiz genç kadının üzerine atıldı, ama elleri ilk çığlığını engelleyemedi. Skjelderup bu tehlike haykırışını işitti, birkaç adamını yardımına çağırarak, eşini kurtarmak, saldırganı da yakalamak için tam zamanında geldi.

Öfkeden çılgına dönmüş beyin buyruğu üzerine, Aag hemen o anda bahçenin altında uzanan, gizli girişi de saldırı yerinin yakınında bir sık ağaçlığın ortasında bulunan, kocaman bir yeraltına sürüklendi.

Çoktandır kullanılmamış olan bu yer, bir zamanlar, başarılı bir saldırı durumunda, ağaçlıktaki çıkıştan gece kaçma umudunu da bırakarak kalabalık bir emekçi topluluğuna gizli sığınaklık etmek üzere şatonun mahzenleriyle bağıntıdaydı.

Skjelderup, adamları ve tutukluyla birlikte mağaranın merkezine gelinece, oldukça yumuşak bir killi toprağa, ağaçtan koparılıp iniş sırasında yakılmış bir reçinelı dal diktirtti.

Kötü gazlara ve neme batmış mağarada bir küçük göl kokuşmaktaydı.

Baron, savaşçıyı kendisine mezarlık edecek sessiz yerde bırakarak, arkasında adamları, aynı yoldan geri çıktı, adamları, kendi önünde, mahzenin girişini tek bir adamın kollarına fazlasıyla ağır gelecek, kocaman, kırmızı taşlarla kapattılar; bu taşlar biraz uzakta bahçenin ağaçlık yollarından birini çevreleyen ve nerdeyse yıkıntı durumunda olan yapma mağaralardan gelmekteydi. Yarım yüzyılı aşkın bir süreden beri, şatoyla yeraltı bağıntısı çökme döküntüleriyle dolmuştu, suçluyu her türlü insan yardımın-

dan uzakta kendisini bekleyen ağır ve acımasız ölümden hiçbir şey kurtaramazdı.

Savaşçı, kendisine geçit vermiş olan açıklığa yığılmış kırmızı taşları kımıldatmaya çalışıp da başaramayınca, geniş zindanını dolastı, onu inceden inceye gözden geçirdikten sonra her türlü kaçma umudu hemen uçup gitti.

Araştırması sırasında, karanlık bir köşede, berbat durumda buraya atılmış ve küf ya da fareler nedeniyle nerdeyse tümüyle yokolmuş bir sürü cildin nerdeyse eksiksiz tek kalıntısı olan, birçok yerlerinden çürümüş bir eski kitap buldu.

Meşalenin yanına dönünce, yapıtı inceledi ve şu başlığı gördü: *Kaempe Viser Kitabı, Sorenzon Wedel tarafından kraliçe Sophie için basılmıştır -1591.*

Aag, benliğini saran ölüm düşüncelerini bir an için okumayla kovmak umuduyla, yere uzanıp kitabı gelişiğüzle açtı ve *Su Töpunun Masalı* adlı şu çocuksu söylenceyle karşılaştı.

Bir zamanlar Eidsvold yakınlarında, ruh yüceliği ve dürüstlüğüyle ünlü prens Rolfsen yaşardı.

Elinin altında uçsuz bucaksız zenginlikler bulunan Rolfsen, kızı Ulfra'yı, erdemleri dillere destan olan bu arı genç kızı çok severdi; buna karşılık, aşağılık ve acımasız içgüdülerle dolu, hain birer genç olan on bir oğlunu kovmak zorunda kalmıştı.

Rolfsen ölünce, kardeşlerinin en genci olmasına karşın, babasının tüm zenginlikleri bilge Ulfra'nın eline geçti, babası kendisini tek kalıtıcısı olarak göstermişti.

On bir erkek kardeş, öfkeden kudurmuş durumda, gidip kötü peri Gunvère'i buldular ve Ulfra'yı herhangi bir tılsımla öldürtmesini rica ettiler.

Peri, ricacılarının kötü amacını sonuna dek benimsedi, ancak, üzüntüyle, gücünün genç kızın ölümünü doğrudan sağlayacak ölçüde sınırsız olmadığını bildirdi. Yalnızca onu bir yıllık bir süreyle bir güvercine dönüştürebilirdi; on bir kardeş, bu süre içinde, *Fuglekongerige*'de -ya da *Kuşlar Ülkesi*'nde- tüm sürgünlük zamanı

nı geçireceği sığınma yerini bulmayı başarırlarsa, onu kolaylıkla öldürebilirlerdi.

Genç adamlar Gunvère'in önerisini kabul ettiler, o da, burundan büyülu bir dua okuduktan sonra, Ulfra'nın, birdenbire güvercine dönüşüp gömülerini ele geçirmek üzere alanı kendilerine bırakarak havalandığını bildirdi.

Peri, bin bir öğütle, içinde bir ketenkuşu bulunan bir kafes verdi ellerine, ketenkuşu, bir kez bırakıldıktan sonra, kuşlar ülkesine dek uçarak, onlara yol gösterecekti. Daha sonra, amaca ulaştıkları sırada kendilerini ölüm tehlikesinden koruyacak gizil bir sözcük öğretti onlara.

Gerçekten de, Fuglekongerige'yi korkunç bir cin bekliyor, bu cin, orta büyüklükte, havada dolaşan bir su küresi biçiminde, gözüpek avcılara içeri girmeyi yasaklıyordu.

Garip topun gölgesinin dokunduğu her canlı varlık anında ölüyordu. Tehlike gece boyunca da sürmekte, ayrıcalıklı bir iklimin her zaman arı göğünde, ay ya da yıldızlar da etkili biçimde gölgelenmeyecek ölçüde parlak bir ışık veriyordu.

Gunvère'in öğrettiği büyülu söz, yüksek sesle söylenince, sıvı küreyi uzaklara kaçmaya zorlayacaktı.

On bir kardeş periden ayrıldı. Ayrılırken, peri ellerini çabuk tutmalarını öğütledi, çünkü, canını almayacak olurlarsa, Ulfra bir yılın sonunda, bir çırpıda Fuglekongerige'den kaçarak, ilk biçimine yeniden kavuşacak, tahtına yeniden oturup soyguncuları zararına servetinin tadını çıkaracaktı.

Genç adamlar, her şeyden önce, gidip kızkardeşlerinin yokluğunun boşta bıraktığı baba servetini ele geçirdiler.

Gunvère'in çabuk davranmalarını buyurduğunu unutarak, yaklaşık bir yıl süresince, avuç avuç altın saçarak, geleceğe aldırmadan eğlenceli şimdiki zamanın tadını çıkararak, çılgınca bir eğlence yaşamı sürdüler.

Kaçınılmaz tarihten ancak birkaç gün önce, birdenbire, kendilerini bekleyen tehlikeyi anımsayarak, kafesini ilk günden beri düzenli bir biçimde besleyici ve değişik tohumlarla doldurdukları ketenkuşunu serbest bırakıp yola çıktılar.

Yolunun doğruluğundan kuşku duymadan, değişmez bir yön-

de uçan kuşun ardından, birkaç uzun yol aştılar ve en sonunda tüy hisşirtıları ve civıltılarla dolu, uçsuz bucaksız bir ormana geldiler. Ketenkuşu durdu, böylece F'uglekongegie'ye ulaştıklarını belli etti onlara.

Gün ortasıydı, parlak gökte güneş balkıyordu.

On bir kardeş, birdenbire, dehşet içinde, perinin sözettiği su küresinin belirdiğini gördüler; sayısız şenlikler arasında çoktandır unutmuş oldukları koruyucu sözü aradılar ya çıkaramadılar.

Top yerde solgun bir gölge çizerek yaklaşıyordu. Gölge yorgunluktan kanatlarını kullanamadan yerde çırpınmakta olan ketenkuşuna vurdu önce. Kuş, yıldırım çarpmış gibi, bir inilti bile çıkaramadan düşüp öldü.

Bundan sonra, tüyler ürpertici bir av başladı. Genç adamlar, dehşetten iki büklüm, gözü dönmüş bir biçimde kendilerini kovalayan hava belasından kaçmaya çalışıyorlardı. Savaş fazla sürmezdi, sıvı küre, yargılıların ölümcül gölgeden kurtulmak için giriştikleri beklenmedik aldatmacaları boşa çıkarmakta öylesine çevik davranıyordu.

Ama, birkaç saniyedir, bir güvercin, F'uglekongerige'den yükselerek, var hızıyla bunaltıcı sahnenin oynandığı açık yere yönelmişti.

Öldürücü gölgelemeyi önlemek için ki irenin üstünde durdu, sonra, gagasını eğerek, başıboş ve korkunç suyu son damlasına dek, oburca içti.

On bir kardeş, Ulfra'nın karşısında bulunduklarını anlayarak, içlenmiş ve pişman bir durumda, yere diz çöktü.

Güvercin, ketenkuşu yerine öncülük ederek, dönüş yoluna yöneltti onları, onlar da uysalca izledi kendisini.

Bir kez aile yurtluğu görünüp uğursuz zamanlar geride bıraktıktan sonra, Ulfra yeniden kadın görüşüne girdi, sonra, kollarını karanlık edimlerini çoktan sezdiği kardeşlerine uzatarak çok dokunaklı birkaç uzlaşma sözü söyledi.

Genç adamlar yola gelip bundan böyle kızkardeşlerinin yanında yaşadılar, o da, uçsuz bucaksız varlığını yeniden ele geçirdikten sonra, onları sevgiye ve cömertliğe boğdu.

Baron Skjelderup'un kendisini diri diri gömdüğü mağaranın dibinde, Aag okumaya dalıp biraz durumu unutmayı başarmıştı.

Uyku bastırınca, kitabı yanına koydu, öylece bıraktı kendini, uyumakta gecikmedi.

Çok geçmeden, az önce özümlediği metnin esinlediği bir düşte, söylencenin on bir kardeşini su küresinin korkusundan iki büküm olmuş gördü, gölgesi öncü ketenkuşunu ölümcül bir biçimde gölgelendiriyor, bu arada, kar gibi bir güvercin kıyıcılarının yardımına koşmak üzere, uzaklardan ileriye atılıyordu.

Güvercin gittikçe daha çok belirginleşti, sonra savaşçı kendisine sürtündüğünü duydu. Gözlerini açınca, Christel'i yanında buldu, kendisini uyandırmak için elini sıkıyordu.

Genç kadın, birkaç sözcükle, yeraltı bölmesinin ağzına kırmızı taşların konulmasını izleyen olayları anlattı ona.

Christel, sakdırganını bekleyen korkunç ölümün saplantısı içinde, Skjelderup'ların yurtluğunun çok eskilere uzanan kuruluşuna ilişkin taslak ve açıklamalarla dolu bir deste eski elyazmasını şatonun kitaplığından alıp yatak odasına getirmişti.

Bu belgelerde, her türlü yabancı yardımın kendisini düşüreceği boşboğazlık tehlikesinden kaçınarak savaşçıya ulaşmasına yetecek ölçüde elverişli bir gizli geçidin yerini gösterecek bir belirti bulacağını ummaktaydı.

İnce araştırmalar isteklerini gerçekleştirmesini sağlamıştı.

Uzun, karmaşık ve kesin bir paragrafın her sözcüğünü belleğine kazıdıktan sonra, gecenin ortasında şatonun mahzenlerine gelmiş, elini iyice kaldırarak, karanlık ve pürtüklü bir duvarın sayısız girinti çıkıntılarından birinin gizlediği, görünmez bir yaya basmıştı.

Hemen sonra, hiçbir biçimde eğilmeden, yerden bir kapak taşı epeyce yükselmiş, sonra, dört kalın dikey çubuğun desteğiyle yuvasının üzerinde durmuştu; ortaya çıkarılan açıklık bir su tabakasıyla doluydu.

Christel, duvarın aynı bölgesinde, daha sağda bulunan, yeni bir yaya basmış, hemen o anda, su alçalmış, bir yeraltı koridorunda sona eren birkaç basamak görünmüştü. Genç kadın inmiş, daha bir an önce, her yanını kaplayan buz gibi suyun sızıntıları içinde, karanlık tünele girmişti.

Böylece, gölün alışılmış düzeyinin tam altında, savaştının zindanına çıkmış, gölün ikinci yayın işletilmesiyle sağlanan ilk daralması tünelin boşalmasını sağlamıştı. Hafif eğimli bir iç çıkıntının üzerinde önlemlerle yürüyerek mağaranın tabanına ulaşmış, böylece, kendisini ağır uykusundan sıyırmak üzere, tutuklunun yanına yaklaşabilmişti.

Aag bu öyküyle alt üst oldu, elinde olmadan, düşünün son anda Christel'le kendisini uyandıran kurtarıcı dokunuşu duyunca bedenine süründüğünü sandığı şu ak güvercin arasında kurduğu bağıntı karşısında sarsıldı. Her iki durumda da alçakça saldırıya uğrayan arılık, acılarının ya da tehlikelerinin aracının ta kendisinin yardımına geliyordu utkuyla.

O bu düşüncelere dalarken, Christel, kendisini izlemesini imlemekten geri durmadan, aynı eğimli çıkıntıdan, gölün ıslak duvarındaki yeraltı geçidine varmıştı.

Sessiz bir yürüyüşten sonra, her ikisi de saklanmış gizemli çıkıştan şatonun mahzenlere çıktılar.

Christel, duvarın aşağısında, ilk ikisiyle dikey olarak bağıntıda bulunan, henüz kullanılmamış iki yayı önce sağa, sonra sola doğru oynatarak, önce suların dönüşünü –sular eski düzeylerine ulaşarak, mağaranın suyunun gene ağzına dek dolduğunu kanıtladı, sonra da kapak taşının inmesini sağladı, kapak taşının düzgün kitlesi gizli geçiti sımsıkı kapattı. Genç kadın, bir zamanlar mimarın bu gizli geçiti hazırlayışındaki öngörüllüğe hayran kalıyordu, yeraltı bölgesinin şatodan –döküntüden arınmış, ama uyanık bir işgalcinin kolaylıkla kapatabileceği– basit bir kapıyla ayrıldığı zamanda bile, umutsuz bir kaçış sağlayacak nitelikteydi. Kitaplıkta birkaç saat önce karıştırdığı belgelerin kendisine bodrum katının kesin bir metinle yorumlanan değişik kesitleri yardımıyla işleyişini göstermiş olduğu gizli düzeneği gözlerinin önüne getiriyordu: bir yeraltı yolu mağaranın küçük gölünü üç kilometre doğuda tam aynı düzeyde uzanan Mjösen gölüne bağlamaktaydı; ikinci yay, üzerine basıldığı sürece, bir su yolunun kabarttığı suyu bir kabın içine boşaltıyor, bu kap, ağırlaşınca, aşağıya inerek bir karşı-ağırlık oluşturuyor-

du; bu olguyla işlemeye başlayan ince bir kol ve kaldıraç düzeni göller arasındaki yolu kapatıyor, aynı zamanda da küçük gölün duvarlarından birinde, iki metre derinlikte yapılmış bir savağı açıyor, gölün suyunun bir bölümü hemen doğal bir kuyuya boşalıyordu; yeraltı ile şato arasındaki ulaşım işte o zaman, suların alçalmasıyla gerçekleşebiliyordu. Üçüncü yay, iyice bastırılınca, güç zoruyla ve geçici olarak, kabın aşağısına yerleştirilmiş bir açıklığın kendiliğinden geriye itmeli, dirençli tıkayıcısını içeriye gömüyor, kap da, tüm sıvısından çabucak boşalınca, ilk yerine dek yükseliyor, bu arada kollar ve kaldıraçlar, ilk işlemlerini bozarak, kuyunun savağını tıkayıp su yolunu açıyor, buradan Mjösen gölü küçük gölü yeniden dolduruyordu. Ayrıca, birinci ve dördüncü yay da kapak taşı benzer biçimde birbiri ardından dolup boşalan su karşı-ağırlığı ilkesi uyarınca yerinden oynatıyordu.

Christel, savaşıyı karanlık merdivenlerden götürerek, önceden yanına aldığı iki anahtarla, binek sekisinin, sonra bahçenin kapısını açtı, aynı zamanda da saldırıcısına hem tüm özgürlüğünü verdi, hem de onu bağışladı.

Aag, kendisine bir servet getirecek kaçırmayı gerçekleştirmek için böylesine baştan çıkarıcı bir fırsata sarılacak yerde, Kampe Viser'de anlatılan on bir kardeşin düzelmesinin etkisiyle, pişmanlığını ve minnetini dile getirmek üzere Christel'in dizlerine kapandı.

Sonra, genç kadın sessizce evine dönerken, o da karanlıkta sıvıştı.

Canterel, kendisine dilediği kurum rengi yeraltını sağlayan bu konuyu benimsedikten sonra, bahçesinde üzerinden geçen esintilerin yönünün değişkenliğiyle dikkati çeken, iyice açık bir yer seçti. Bu sürekli değişiklikler tokmağın tabloyu gerçekleştirmek için yapacağı sayısız geliş gidişleri kolaylaştıracaktı. Kullanmayı tasarladığı tüm bölgeyi iyice düzeltti, sonra, sabırla, kestirimlerinde bir gün batımı sonundan başlayarak ne yağmur, ne fırtına içeren iki yüz kırk saatlik bir evre belirmesini bekledi. Gerçekten de, aşırı bir yelde deney düşünülemezdi bile, oldukça sert bir sağnak da balo-

nun kılıfını ağırlaştırarak, aynaları ve merceği donuklaştırarak birçok düzenlemeyi aksatırdı.

Zaman gelince, hava tokmağını ve çekimli madenlerini buluşundan beri çektiği dişleri içeren oylumlu bir sandığı esintili yere getirdi.

Burada, önünde hava kestirimleri, bütün bir gece korkunç bir çalışmaya girişti, kısa bir süre önce bulduğu, her ressamın yıldızlar çıktıktan sonra da gündüzmüş gibi güvenle çalışmasını sağlayarak atölye ve akademi dünyasında devrim yaratmış olan özel bir fenerin görülmedik, olağanüstü ışığında, dişlerden oluşan gereçlerinin sayılmaz ince renklerini hiç yanlışlık yapmadan ayırdı. *Tokmağı* açısından ister istemez boşa geçecek uzun karanlık saatleri karmaşık hazırlıklarına ayırmak için, kadranın yirmi öngörüm dönüşüne çıkış noktası olarak bile bile akşamı seçmişti; *tokmak*, görevine onuncu günün akşamında bitirmek üzere hemen sonraki şafakta başlayacak, öngörüm süresinin gündüze rastlayan, yararlanılabilir bölümünü hiçbir şeyini yitirmeden kullanacaktı.

Bir anını bile boşaharcamamaya özen göstererek, gözlerini zaman zaman kendi verdiği bilgilere göre, becerikli bir portre ressamınca, yağlıboyayla, her rengi kendisini yansıtan diş ya da köklerin sayısına göre dar ya da geniş tutulmuş bir başka örnekçeye dikerek, sanat yapıtının doğuşunu düzenlemeye çalışıyordu. Geleceğin mozaığının yerini boş bırakarak, her renkten diş öğelerini *tokmağın* değişik gezilerinde kapılmaya hazır kılmak üzere, bilinçle serpiştiriyordu.

Dişler, önceden, inceden inceye, değişik çevre biçimlerinin tabloda kendilerine verdiği kesin yöne göre yönlendirilmişti, hemen o anda uygun bir testereyle yapılmış bir kesimle kapçıktan ayrılmış olan kökler de öyle.

Canterel, soluk alacak zaman bırakmayan bu ekim işlemleri yanında, dokuz kronometrenin her birine taktığı devindirici bir ek düzeneğin duyarlı bağlantılarını yaklaşık olarak saniyenin binde birine ayarlıyordu, bu düzenekler, bir kez kurulduktan sonra, iki yüz otuz dokuz saat aralıksız olarak işleyecekti, bu süre –yılın güneş evresi göz önüne alınınca, serüvenin

ilk tanla son alacakaranlık arasında yaşayacağı zamandan biraz yüksek bir evreydi.

Bir esinti dakikanın belli bir kesiminde doğup belli bir yöne yöneleceğinden, özel kronometresinin devindirdiği mercek, güneş ışınlarını sarı töz üzerinde yoğunlaştıracak, havanın arılığına ve parlak yıldızın evriminin eğrisiyle orantılı ısı gücüne, her şeyden önce de, parlak diskin üzerinden geçecek belirli bir bulutun görel saydamsızlığına ve karartma süresine göre, ısı konumunu kısa ya da uzun bir süre koruyacaktı. Usta, çalışmasının mercek ile ilgili bölümünde, daha baştan, ağın kimi ipeklerinin toprak rengi maddede bırakacağı ince gölgeleri de göz önüne almıştı.

Supapın kronometre ayarı büyük bir özen gerektiriyordu. Kimi şiddetli esintiler duruş zamanlarında tokmağı alıp götürebilirdi, hava dolaşımlarından bağımsız olarak, yalnızca daha dirençli bir durmuşluk sağlamak için tüm aracı ağırlaştırmak amacıyla bazı bazı havanın azıcık indirilmesi zorunlu olacaktı. Bu özelliğin merceğin işlemesine doğrudan bir etkisi olacak, mercek bundan sonra hidrojen yitimini dengelemek için sarı karışımına daha uzun süre ışık vermek zorunda kalacaktı.

Aşağıda, dişlerin çekilip bırakılmasına ayrılmış iki rondelanın çalışmasını ayarlamak daha kolaydı. Buna karşılık, tırnakların iç uzatımına adanmış üç kronometrenin düzenlenmesi Canterel'i tüyler ürpertici hesaplara girişmek zorunda bırakmıştı. Aynalara gelince, tümüyle düzenli yer değiştirmeleri yalnızca dolaşımında güneşi izlemeyi amaçlayacaktı; mekanik olarak, ekvator düzleminin gökküresi çemberinin düzlemi üzerine eğilmesi sonucu parlak yıldızın belirgin dolaşımına getirdiği günlük değişim nedeniyle, genel yönelimleri her gün biraz değişecekti.

Güneşin batışından doğuşuna dek, aygıtın değişmez biçiminde yerinde kalması ve hiçbir şeye değmemesi gerekiyordu, çünkü kronometreler o da içinde olmak üzere son güne dek önceden düzenlenecekti. Bile bile görünür durumda bırakılmış olan kadrantlar, en ufak karışıklıktan bile uzak olan devinimlerin hep birlikte aynı ve gerçek saati vermeyi sürdürüp sürdürmediklerini sürekli olarak bilmeyi sağlayacaktı.

Canterel hazırlıklarını horozlar öterken bitirdi, sonra balonu toprak rengi tözden hiçbir şey alınmadan, alışılmış biçimde elde edilen hidrojenle, bu dengeleyici ve temel maddeyle doldurdu. *Tokmak* yelin tüm değişimlerinden yararlanarak mozağini onun-
cu günün akşam üzeri bitirecek, yağlı boyayla yapılmış örnekçe-
yi, daha da büyütülmüş olarak, kesinlikle yeniden oluşturacak,
yalnız kenarların tek tek her birinde dört ince dış şerit eksik ola-
cak, başka her türlüşüne yeğlenerek, bile bile seçilmiş yokluk-
larıyla, konunun tümüne hiçbir zarar vermeyecekti. Başlangıçta
tablonun uç kenarına ayrılan dişler, ister istemez kullanım dışı
kalınca, artık diye atıldılar, sonra, tasarılarını kitleye önceden bil-
dirmiş olan üstat, tanıkların her saatte gelip aracın gezintileri-
ni izleyebilmeleri ve her türlü hile yokluğunu denetleyebilmele-
ri için yurtluğunun kapılarını açtırttı. Kısa kazıklar üzerine geril-
miş bir ip insanı büyüleyen yerin çevresinde konukları hava esin-
tilerinde en ufak engellemeden bile esirgemek için yeterli uzak-
lıkta tutan çokköşeli bir engel oluşturdu. En sonunda *tokmak* süt-
lükahve bir üst köpekdişi üzerine konuldu, burada ilk elverişli
soluğu *motu proprio** kullanacağı anı bekledi.

Nerdeyse sonuna yaklaşan deney şimdi yedi gündür sür-
mekteydi, buraya değin, kronometrelerinin eşsiz uyumu yardı-
mıyla, gezgin araç dişleri ve kökleri hep istenen yerlere götür-
müştü. Bazı bazı, yelin sürekli değişen esintisi sonucu, yollar bir-
birini oldukça çabuk izliyordu; çoğu zaman da, esinti hep aynı
yönde kalınca, aygıt uçuşuna yeniden başlama olanağını saatler-
ce bekliyordu. Zaman zaman, küçük topluluklar oluşturmuş ya-
bancılar gelmekteydi, ve, Canterel konuşmaya başlayalı beri, bir-
kaç kişi balonun sonraki yükselişini izlemek üzere sessizce yak-
laşmıştı.

Usta doğaçlama konuşmasını bitirirken, daha önceden bildiği-
miz, kuru bir ses, dikkatimizi *tokmağı* taşıyan üç tırnağa çevir-
di. Gri rondela, çubuğunun itişisi sonucu, direğin aşağısına otur-
tulmuş kronometrenin ek düzeneğiyle işletilip yeniden aşağı-
ya inerek gelip maviye yapışmıştı, az önce aygıtın yöneldiği kök

* Latince, "kendi özgür istemiyle. (Ç.N.)

birden doğan mıknatıslanmayla kaldırılarak bunun altına yapı-
şıyordu.

Mercek ek hidrojen yaratmak üzere alışılmış biçimde eksen-
çevresinde döndü, – sonra, tokmak kökü alıp havalanırken, ikin-
ci bir kez daha döndü.

Oldukça ağır bir esinti *tokmağı* savaşçının şapkasının üstün-
deki tüye doğru itti; supap tam saniyesinde işledi, sonra aygıt,
yere konarak, rondelaların açılmasıyla, ince ve hafif avını bırak-
tı, böylece, renkleri ustalıkla açıklştırılarak, orta ayırtı lal rengi
köklerden oluşan tüyün kenarını oluşturan soluk pembe yeri ta-
mamlıyordu. Tırnaklar aynı yükseklikte, mercan rengi üç daya-
nak bulduklarından, içerideki ince uzatma eklerinin hiçbirini çık-
mamıştı.

Nerdeyse aynı zamanda, yeni bir devinim gerçekleştirerek
yükselme gücü yarattı – bunu ikinci bir çeyrek dönüş izledi; ye-
rel dönüşleri değişmez bir biçimde saatin akrep ve yelkovanı için
benimsenmiş yönde gerçekleşmişti.

Tokmak, son yolunun ekseninde, dümdüz ilerleyerek supap-
pın yardımıyla, Canterel'in söylediğine göre, çok güzel bir Ame-
rikalı kadının göz kamaştırıcı dişlerinden biri olan, inciden de ak
bir eşsiz köpek dişinin üzerine indi.

Rondelaların yaklaşması sonucu mıknatıslanmanın gerçek-
leştiği anda, hızla geçen bir bulut güneşi tümüyle örttü, hava kat-
manlarında değişik karışıklıklar yarattı, yeni akımlar geçti.

Mercek çabucak etkin konumuna döndü.

Canterel sis perdesinin geçişini daha başlangıçta kestir-
miş, ilgili kronometrenin bağlama düzenlerini gerektiği biçim-
de ayarlamıştı. Böylece yoğunlaştırıcı camın etkin duruşu önce-
ki iki kezden çok daha uzun sürdü, o zaman, güneşin her türlü
buhardan uzak sıcaklığı sonucu, bol bol hidrojen üretmeye bir
iki saniye yetmişti.

Yeğniltici işlem bitince, *tokmak* sessizce hızlandı ve, yelin
birdenbire yön değiştirmesi sonucu, düşteki güvercinin üstüne
indi, böylece güvercinin bir kanadının ucu tam yerine yerleş-
tirilen ak kuşakla tamamlandı. Bu kez, tırnaklardan birinin iç
iğnesi, kronometresine uyararak, yolunun sonunda, zararsız ucu-

nu yere bastırmak üzere iyice aşağıya inmişti; onun yardımıyla, daha yukarıdaki öbür tırnaklar da aynı düzeyde iki diş dayanınca, denge korunmuştu.

Supapın az önce şişkinliğini indirdiği balon yeniden gazla doldu, sonra merceğin sürekli etkisiyle yerden kalktı ve, uzatma iğnesi mekanik olarak tırnağına geri dönerken, araç, hep aynı yönde ilerleyerek, gitti, uzakta, ikinci imparatorluk kroniklerine göre, kontes de Castiglione'nin görkemli çiğneme aygıtını bozan, böylece bu benzersiz güzelliğin tek ve çarpıcı kusurunu oluşturan diş benzeyen, çok düzgün bir mavi dişi aldı.

Bu anda, bulut oldukça hızlı bir biçimde kayarak, güneşi perdelemez oldu, güneş de tüm gücünü yeniden kazandı.

Bu yeniden belirme geçici tutulma sırasında ortaya çıkmış karşı akımların sonu oldu, ve esinti hemen hemen eski yönüne kavuştu.

Gezgin makinanın havalanmasını sağlamak için merceğin uzun bir çaba harcaması gerekmedi, makine hoş bir devinimle savaşçının pantolonuna dek gitti, supapın anlık bir etkisiyle buraya indi.

Burada tırnaklar yerle farklı kalınlıkta iki koyu mavi dişin oluşturduğu çok farklı yüksekliklerde üç varış noktası buldular; ama, önceden, kronometrelerinin karşılıklı etkisiyle, iki iğne farklı biçimlerde dalmıştı, şimdi en uzununu yere dokunuyor, ötekiyse en ufak oylumlu diş uzanıyordu.

Yeni çivit rengi parça tam gereken yere düştü, balon da, çabucak ek bir güç kazanarak, dümdüz yolunu kocaman ve çirkin kara azı dişine dek sürdürdü, *tokmak* her üçü de kısa bir andan beri aynı biçimde iğneden yoksun görünen tırnaklarını usulca onun çevresine yerleştirdi.

Canterel, anımsadığına göre, gelecek özdevinimsel dolaşıma dek sonu gelmez bir bekleyiş gerektiğini bildirerek, bizi ağır adımlarla uçsuz bucaksız alanın bir başka bölümüne götürdü.

Üstat, yönelim noktası olarak, düzlüğün ucunda yükselen, daha önce de uzaktan uzağa olağanüstü parıltısıyla kaç kez gözlerimizi çekmiş olan bir tür dev elması seçmişti.

Elips biçiminde yuvarlaklaştırılmış, iki metre yüksekliğinde, üç metre genişliğinde dev mücevher, güneşin tepeden inen ışınları altında kendisini her yöne yönelen şimşeklerle donatan, nerdeyse dayanılmaz ateşler fışkırtıyordu. Oldukça dar olan alt bölümünü, kımıldamayacak biçimde çok alçak bir yapay kayaya oturtulmuş, gerçek bir değerli taş gibi petek biçimi yontulmuştu, devinim durumunda değişik nesneler içerir gibi görünüyordu. Yavaş yavaş, yanına yaklaşıldıkça, bir dizi garip ses, arpej ya da yükselip alçalan gamdan oluşan, belirsiz bir müzik duyuluyor, çok hoş bir etki yapıyordu.

Gerçekte, iyice yaklaşılnca anlaşıldığı üzere, bu elmas suyla dolu, kocaman bir kaptan başka bir şey değildi. Hiç kuşkusuz, kaptaki suyun oluşumuna olağandışı bir öge girmekteydi, çünkü derinliğinin her noktasında varolduğu sezilen tüm ışınım camın yüzeylerinden değil, ondan gelmekteydi.

Gözler peteklerden herhangi birinin üzerine getirilince, kabın içi bir bakışta tümüyle görünüyordu.

Ortada, ten rengi bir mayo giymiş çok güzel ve ince bir kadın dipte ayakta duruyor ve, tümüyle suyun içinde, başını usul usul sallayarak sanatsal bir çekicilikle dolup taşan sayısız duruşlara geçiyordu.

Dudaklarında şen bir gülümseme, kendisini her yandan çevreleyen sıvı ögede özgürce soluk alır gibiydi.

Saçları, sarı ve çok güzel, tümüyle açılmış, başından yukarıya yükselmeye yöneliyor, ancak yüzeye ulaşamıyordu. Her saç teli, en ufak devinimde, bir tür ince su kılıfıyla çevrili olarak, su katmanlarının sürtünüşüyle titriyor, böylece oluşan tel, uzunluğuna göre, yüksek ya da alçak bir ses çıkarıyordu. Elmasın yakınlığında işittiğimiz çekici müzik bu olguyla açıklanmaktaydı. Becerikli genç kadın isteyerek, crescendo ya da diminuendo'larını boynunun salınımları için seçtiği değişken güç ve hız dereceleriyle ayarlayarak oluşturunuyordu bu müziği. Gam ya da arpejler, ezgisel yükseliş ve inişlerinde, en az üç oktavlık bir alana dağılabilmekteydi. Kadın, çoğu kez, başını hafiften, gevşekçe oynatmakla yetinerek, çok sınırlı perdede kalıyordu. Sonra, gövdesine geniş ve sürekli bir yalpa devinisi vermek için kalçasını çalkalıyor, böylece en yüksek genişlik ve seslilik düzeyine ulaşan ilginç çalgısının tüm olanaklarını kullanıyordu.

Bu gizemli müzik, insanı bir tuhaf eden bir deniz kızına benzeyen genç kadının çekici duruşlarına çok güzel uymaktaydı. Tınının seslerin yayıldığı sıvı ortamdan kaynaklanan, benzersiz bir tadı vardı.

Bazıbazı önünden şaşırtıcı bir hayvan geçiyor, keyifle yüzecek kocaman kabı araştırıyordu – pençeli dört ayaklı yapısının da tanıklık ettiği gibi, hiç kuşkusuz bir kara yaratığıydı. Etkileyici derisi, pembe ve her türlü tüyden yoksun olmasıyla, gözlemciyi şaşkınlığa uğrattıyordu; ama gözleri kesin bir özgül bilgi sağlamaktaydı, bu gözler tartışma götürmez biçimde bir kedinin gözleriydi.

Sağda, bir ipin ucundan, elli santimetrelik bir derinlikte, gevşek bir nesne sarkmaktaydı. Olsa olsa bir insan yüzünün tortusu olabilirdi bu nesne, hiçbir kemik, et ya da deri ögesi kalıntısı içermeyen bir tortusu. Olduğu gibi kalmış beynin altında, her yandan kas ve sinirlerin karmaşık ağları uzanmaktaydı. En ufak köşelerini bile incelikle tutan, nerdeyse görünmez bir kafes yardımıyla, nesne ilk biçimini koruyor, belli bir damar örgüsünün yapısından bile, yanakların, ağzın ya gözlerin yeri açıkça anlaşılıyordu. Her lifin, biraz daha kalın olmak koşuluyla, deniz kızının saçlarına konulmuş ince kılıfları anımsatan, sıvı bir kını vardı. İp,

aşağı ucunda üçe ayrılıyor, böylece kafesi beynin tam altında bulunan üç kenar noktadan tutarak taşıyordu yükünü.

İnceleme sağa doğru sürdürülünce, kesinlikle dikey durumda, iki su arasında kımıldamadan duran küçük bir sütun gövdesi görülüyordu.

Geniş mi geniş haznenin dibinde birkaç yerinden delinmiş, çok sivri ve uzun bir maden karni durmaktaydı.

Canterel'in isteğiyle sola gelip başka peteklerin önüne yerleşince, kimi zaman yalnız, kimi zaman ikili, kimi zaman toplu bir dizi küçük bireyi yakından izleme olanağı bulduk, deney bebekleri gibi, suyun içinde dikey olarak yükseliyor, sonra, yüzeye varmadan, yeniden dibe düşüyor, yeni bir yükselmeden önce azıcık dinleniyorlardı.

Usta, önce birbirine bağlı iki kişiyi göstererek, bize şu açıklamayı yaptı:

"Atlet Vyrlas, canice bir eğitimin sonucu, Büyük İskender'i boğmaya çalışan güçlü bir kuşun atılışını engellemekte."

Söz konusu nesne koca bir dramı canlandırmaktaydı. Adamın biri, trajik bir sahnenin bilinçsiz kahramanı olarak, görkemli bir doğu yatağında rahatça uyumuştı. Baş ucunun yakınında duvara tutturulmuş bir altın tel ilmek edilip boynuna dolanmıştı, serbest ucu, kanatlarını açarak, ölümcül düğümü istenen yönde hazırlanmış zorlu bir çekişle sıkıştırmak üzereymiş gibi görünen dev bir yeşil kuşun ayağına bağlıydı. Atlet yapılı bir kurtarıcı, kararlı bir biçimde ayakta dikilmiş, işlevlerde açık bir sıra değişimiyle, telin gizli bir sertlik yardımıyla havada tuttuğu katil kuşu yakalamak ister gibi ellerini uzatmaktaydı.

Hepsi birden hızla yükseliyordu. Yüzeye az kala, altın telin bağlandığı duvarın tepesinde açılmış bir delikten birdenbire kocaman bir hava kabarcığı kaçtı; geçişi bir iç düzeneği kavranılması güç bir biçimde çalıştırmıştı, bu da birkaç devinime birden yol açtı; ilmek birdenbire uyuyan adamın gırtlaklarını sıkarken, bir kanat vuruşuyla ileriye atılan kuş, atletin güç alanı-

na girdi, o da onu yakalamak için ellerini yaklaştırdı. Uçan yaratığın atılımı, neden değil, sonuç olarak, kendiliğinden sıkışarak destek payını hafiften uzatmış olan telin bir itmesinden kaynaklanmaktaydı.

Hava kabarcığının gitmesinden sonra, iniş başladı, bu arada atletin elleri açılıp ilmek gevşeyerek kuşu ilk yerine getirdi. Kabın dibine konduktan sonra, nesne bir süre olduğu yerde kaldı, sonra yeni bir yükseliş daha gerçekleştirdi, bu da, aynı yükseklikte, güçlü bir hava atımıyla, daha önce gözlemlenen devinimlerin bir yinelenimiyle sonuçlandı.

Canterel, bize dikey olarak yüzeye yaklaşan bir başka küçük adamı göstererek, "Alevden çizgilerle alınına vurulan korkunç damganın yakışını duyan Pilatus", dedi.

Pilatus, ayakta, ellerini acıyla gerilmiş yüzüne doğru kaldırmış durumda, bir bunalım ve büyük korku anlatımıyla gözlerini kısmıştı. Çıkışın doruk noktasında, tepede bir açıklıktan bir hava kabarcığı kaçtı, aynı anda, kişinin alnında, hiç kuşkusuz başın içine konulmuş bir elektrik lambasından gelen, göz kamaştırıcı bir ışıklı imge belirliyordu. İsa'yı can çekişirken gösteren, yalnızca ateş çizgilerinden oluşmuş bir resimdi; Canterel bize tanrısal haçın dibinde, bir yanda Meryem'in, bir yanda Maria Magdelana'nın saygıyla diz çökmüş olduklarını ve giysilerin her birinin, alt yanıyla, Pilatus'un gözkapaklarından biri üzerinde akkordan bir görüntü çizdiğini gösterdi.

Biblonun ağır düşüşü sırasında imge söndü, gelecek yükselişin doruğunda yeniden yanmak üzere.

Canterel, işaret parmağını yeni bir bebeğe yönelterek, şu kısa açıklamayı yaptı:

"Gilbert Balbek yıkıntıları üzerinde büyük ozan Missir'in ünlü tek sistrini sallıyor."

Yüzünde çılgınca bir sevinç, Gilbert çok eski yıkıntılardan kaynaklanır görünen bir taş yığınına çiğnemekteydi. Beş çubuklu bir sistr tutan sağ elini gururla kaldırmış, bir dördlük okumak ister gibi ağzını açıyordu.

Bu kez, iniş yolunun sonunda, sağ omuzdan fırlayan orta boy bir hava kabarcığı, kalkık kolun bir devinisine yol açtı, kol sistri çınlatmak istercesine sevinçle salladı.

“Cüce Pizzighini, üç gözlemcinin sabırsızlıkla beklediği yıllık kan teri daha bol görünsün diye, yatağına sakladığı bir bıçakla, bedeninde bir dizi yara açıyor.”

Canterel’in bu yorumu şimdi uçsuz bucaksız haznenin dibinde kımıltısız duran bir topluluğa ilişkindi. İyice görünür bir durumda, cüce suratlı bir varlık, çarşafı çenesine dek çekip çocuk boyuna uydurulmuş bir tür beşik içinde yatmaktaydı; üzerinde bir olgunun belirmesini gözleyen üç dikkatli denetçiye dikilmiş gözleri bir sinsilik anlatımıyla canlanmıştı. Hemen sonra, hepsi birden, hafiften kalkıp daha yükseklerle doğru yol aldı, sonra, tam zamanında, yastığın en yüksek noktasının gizli bir açıklıktan birdenbire güçlü bir hava kabarcığına yol vermesi, ortaya çıkan devinim nedeniyle, çarpıcı bir sonuç verdi. Çarşaf korkunç bir kanamadan kaynaklandığı anlaşılan, kocaman kırmızı lekelerle boyanırken, cücenin çirkin yüzünde küçücük bir kanlı ter ışıldadı. Bu yoğun ve zayıf kızıl renklenme, birdenbire bir yığın mikroskopik delikten çıkan hafif bir tozdan kaynaklanmaktaydı. Dört adam derin çıkış noktalarına dönerken, kırmızı toz, kusursuz bir biçimde eriyerek, suyu tüm boya kalıntılarından arıttı.

“Atlas bir an için gök kubbeyi omuzlarından attı, Oğlak burcuna ulaşan, kızgın bir tekme sallıyor ona.”

Canterel’in bu sözleriyle betimlenen, yeni bir deney bebeğini tam yükseliş atılımı içinde gözden geçirdik. Arkadan görünen Atlas, dizini büküp vurmaya hazır tabanını gösterirken, ışıldayan bir küreye öfkeli bir bakışla bakmak için başını çeviriyordu, arkasına düşmüş olan küreyse, her biri bir pırlantadan yapılmış ve görünmeyen, sert bir gümüş tel ağıyla gerçek kozmografik biçimlere göre bağlanmış bir yığın ufacık yıldız içeriyordu yalnızca. Atlas, yüksek yörelere ulaşınca, birdenbire, kafatasının tepesinden birkaç santimetre küp hava çıktı, tekmesini sertçe Oğlak

burcuna indirerek, yıldızların bir yer değişimiyle tek ve hafif bir gökyüzü kusurunu düzeltti. İşte tekmeyle atan bacak ilk konumuna geldi ve kusur yeniden belirdi.

Canterel, düşüşünde Atlas'ı yakından izleyen bir üçlüyle ilgilenerek, kısaca şöyle konuştu:

"Voltaire, bir genç kızın duayla esrikleştığını görünce, bir an için tanrıtanımaz öğretilerinden kuşku duyuyor."

Uzak yanından görülen Voltaire, elini gezinti arkadaşının koluna bastırmış, birkaç adım ötesinde yere diz çökmüş durumda, yüzü gökyüzüne dönük, ateşli ateşli dua eden bir genç kıızı izlemekteydi. Dalışının sonunda bulunduğu sağlam destek üzerinde bir dinlenme döneminden sonra, hafif nesne usulca havalandı. 'İa yukarıda, garip yükseliş, bir araya gelince kusursuz bir biçimde yazılmış altı harf oluşturan su kabarcıkları biçiminde Voltaire'in ağzından çıkan latince *Dubito* sözcüğüyle durduruldu.

Usta, son sualtı sanat yapıtına geçerek, "Beş aylıkken, annesinin kollarında uyuyan Richard Wagner bir şarlatana ilginç bir önbili esinliyor", dedi.

Burada, sol koluna bir çocuk yatırmış olan bir kadın, serbest elinin işaret parmağını davranışları hokkabazı andıran bir yaşlı adama doğru uzatıyor, o da kendisine mürekkep hokkası açık bir yazı takımı duran küçük bir masanın üstünden, içinde bildiğimiz demir eğintisi gibi gri bir toz tabakası bulunan, düz dipli bir kupayı sunuyordu. Bu kez, suyun yüzeyine gelinmesine yakın, yazı takımının mürekkep hokkasından çıkan bölüntüsüz bir hava kitle-si kadının bileğini oynattı, işaret parmağı üç kez kupanın kıyısına vurdu. O zaman, eğinti yol yol oyuldu, bu yollar, her sarsıntıda biraz daha belirginleşerek, sonunda, garip, ama yeterince okunaklı harflerle, geleceğin *Parsifal*'inin yaratıcısına çok güzel uyan "Yağmalanacak" sözcüğünü oluşturdu. Topluluğun daha büyük derinliklere dönüşü sırasında, eğintinin düzleştiği görüldü, yapay ve tı-kız niteliği sonucu, istenen etkiyi yalnızca göz aldatmacasıyla, mekanik bir bölünmenin üçlü evresiyle önceden hazırlanmış kıvrımlı aralıklar yardımıyla yaratmıştı.

Yedi güzel su düzeneği, aralarında hiçbir bütünlük göstermeden, dikey gidiş gelişlerini sürekli bir biçimde gerçekleştirirken, her an çok değişik yüksekliklerde bulunuyorlardı.

Dency bebeklerinin incelenmesi sona erince, Canterel kabın yukarısını göstererek bizi biraz geriye çekti. Her şeye dev bir değerli taş görüntüsü vermek için girintili ve yatay kenarları ortada, daire biçiminde bir açıklığı çerçevesiyordu, açıklığın yakınında, yan yana, etiketinde "Sauternes" yazan bir beyaz şarap şişesiyle içinde yedi deniz atı dönüp duran bir kocaman kavanoz yükselmekteydi. Her denizatinin göğsünün tam ortasındaki en çıkık bölümden uzun ve incecik bir ip geçiyor, ipin sarkan iki ucu küçücük bir maden kılıfın içinde birleşiyordu. Böylece yaratılan yedi fitilin her birinin kendi rengi vardı, gökkuşağının renklerinden birini canlandırıyordu.

Kavanozun yanında bir istakoz ağı durmaktaydı.

Usta, cebinden içinde parlak kırmızı birkaç koca hap bulunan bir küçük kutu çıkarıp dikkatle açmıştı. Bunlardan birini aldı, birkaç adım yürüdükten sonra, büyük bir beceriyle büyük elmasın deliğine attı. Yeniden peteklerin önüne yerleştik, parlak kırmızı nesnenin suya düştüğünü, birdenbire pembe ve çıplak derili bir hayvanca yutulmak üzere ağır ağır aşağıya indiğini gördük. Canterel bu hayvanı bize Không-dêk-lên adıyla, tüyleri tümüyle yolunmuş bir gerçek kedi olarak tanıttı. *Aqua-micans** –usta gözlerimizin önündeki ışıldayan suyu böyle adlandırmaktaydı– özel bir oksijenleme sonucu, değişik olağandışı özellikler taşıyor, özellikle de tümünden yersel varlıkların dalgalarının koynunda rahatlıkla soluk almalarını sağlıyordu. İşte bu nedenle dansçı Faustine'in ta kendisi olan –bunu Canterel'in ağzından öğrendik– czgili saçlı kadın da kedi gibi uzun süre suda kalmaya zarar görmeden dayanabiliyordu.

Usta, bakışlarımızı bir deviniyle sağa yönelterek tümüyle beyin, kas ve sinirlerden oluşmuş bir insan başı gösterdi –ve bunun Danton'un başından kalanın tümü olduğunu, çok dolaylı koşullar

* Latince, "ışıklar saçan su". (Ç.N.)

sonunda kendi malı olduğunu söyledi. *Aqua-micans*'ın içine konulunca, lifleri tüm uzunluklarınca kaplayan kınlar tümünü güçlü bir biçimde elektriklendiriyordu; ayrıca, şu sırada Canterel'in sözlerine eşlik eden ezgili titreşimleri yaratan da Faustine'in saçlarının sunduğu benzer kınlardı.

Canterel sustu ve Không-dêk-lên'e bir işarette bulundu. Kedi de, kendini dibe bırakarak, yüzünü kulaklarına dek ucu kabın duvarına dayanan maden külâhın içine soktu. Delikleri bakışlarına her yandan geçit veren parlak fazlalıkla donanmış olarak, Danton'un başına doğru yüzdü.

Canterel, az önce gözlerimizin önünde yutulan kırmızı topun, özel bir kimyasal karışımın etkisiyle, kedinin tüm bedenini geçici olarak çok güçlü bir canlı pile dönüştürdüğünü, külâhta yoğunlaşan elektrik gücünün de ucu iletken bir töze değer değmez ortaya çıkacağını söyledi bize. Ustaca bir eğitim sonucu, Không-dêk-lên, Danton'un beynine garip maskesinin ince ucuyla, usulca dokunmasını öğrenmişti; o zaman, sıvı kılıflarıyla daha önceden elektriklenmiş olan kas ve sinirler güçlü bir boşalma uğruyor, eski alışkılarının belleksel etkisi altındaymış gibi deviniyorlardı.

Kedi, gerekli yere gelince, maden koninin ucunu hafifçe önündeki kafaîçinin üstüne koydu, lifler birdenbire etkileyici bir devinim gerçekleştirdi. Az önce kımiltısız olan bu baş kalıntısını yaşam yeniden canlandırıyor diyeceği gelirdi insanın. Kimi kaslar bulunmayan gözleri her yana döndürür gibi görünüyor, daha başkalarıysa kaş ve alın bölgesini kaldırmak, indirmek, buruşturmak ya da gevşetmek üzere belirli sürelerle sarsılıyordu; ama özellikle dudak kasları, hiç kuşkusuz bir zamanlar Danton'un taşıdığı olağanüstü söylev yeteneğinden kaynaklanan, çılgınca bir canlılıkla oynuyordu. Yandan görünüşüyle, Không-dêk-lên, birkaç yüzme devinisiyle, bizden hiçbir şeyini saklamadan kımiltısızca başın yanında duruyor, bazı bazı, elinde olmadan, külâhla beyin zarının bağıntısını kesiyor, hemen sonra gene kuruyordu. Kesinti sırasında yüzün çırpınışı kesiliyor, akım gelir gelmez gene başlıyordu. Ama hayvan dokunuşlarında öylesine önlemleri bir yumuşaklığı sürdürüyordu ki, serbest kaldığı zamanlarda, ta

yukarısında kocaman değerli taşın saydam tavanına yapışmış, basit bir kauçuk vantuzu bulunan ipinin ucunda azıcık sallanmaya yöneliyordu.

Daha önce, benzer deneyler sırasında, bakışlarını ağız kaslarının oyununa alıştırmış olan Canterel, bize büyük söylevcinin dudak kalıntılarının üzerinden geçen tümceleleri belirdikçe açıklıyordu. Coşkulu bir yurtseverliğin damgasını taşıyan, tutarsız söylem parçalarıydı bunlar. Karmakarışık bir biçimde, eskiden kitle önünde söylenmiş sürükleyici döntüler bellek hücrelerinden fırlayıp maske kalıntısının aşağısında kendiliğinden yeniden oluşuyordu. Aynı biçimde yüz kaslarının kalıntısının parlamento etkinliğinin kimi önemli saatlerinin geçmiş zamanların derinliğinden yolladığı sayısız anılardan gelen zorlu devinimi Danton'un çirkin yüzünün kürsüde ne denli anlatımlı olması gerektiğini göstermekteydi.

Canterel'in bağırarak verdiği bir buyruk üzerine, kedi baştan uzaklaşarak birden kımıltısız bıraktı onu, sonra külahtan sıyrılmak için ön ayaklarını kullandı, külah da gevşekçe dibe çöktü.

Canterel, bir yandan kımıldamamamızı söylerken, bir yandan dev elmasın çevresini dolaştı ve, bizim bulunduğumuz yanın tam karşısında yükselen, gösterişli bir biçimde nikelle kaplı bir maddeden yapılmış, incecik bir taşınır merdivene tırmanarak, yuvarlak ağzın yukarısına ulaştı.

İstakoz ağını kullanarak deniz atlarını bir bir kavanozdan dışarı çıkarıp aqua-micans'a daldırdı, burada hiç beklenmedik bir şey oldu. Her atın göğsünün sağında ve solunda, iki yapay açıklığın kıyıları, bazı bazı bir iç itkinin etkisiyle aralanarak, bir hava kabarcığına geçit veriyor, sonra kendiliklerinden fitile yapışıyorlardı. Olgu, başlangıçta ağır ağır belli sürelerle yinelenirken, çok önceden büyük bir sıklığa ulaştı. Deniz atları –üstat böyle söyledi– büyük elmasın içinde çifte delikleri olmadan yaşayamazlardı, kara yaratıklarının solumasına iyice uydurulmuş göz kamaştırıcı suyun ister istemez su hayvanlarına da verdiği oksijen fazlası buralardan çıkmaktaydı.

Yedi deniz atının her birinin sol yanını kendileriyle aynı renkte olan, düz bir tabakayla örtülüydü.

Canterel beyaz Bordeaux şarabı şişesini açtı, içindekini tel gibi ince tutarak garip hazneye akıtmaya başladı. Şarap, hiçbir karışım eğilimi göstermeden, aqua-micans'a değdikçe katılaşıyor, birdenbire çevrenin verdiği büyümlü parıltıya bürünerek, güneş parçalarını andıran sarı kitleler biçiminde, görkemle düşüyordu. Deniz atları, bu olguyu görünce, tam gereken yere konulmuş küçük bir daire içinde kendiliklerinden toplanmışladı, parıldayan çığlar ortalarına düşüyor, onlar da bunları bedenlerinin düzlenmiş yanıyla yoğurup karıştırarak tek bir yığına dönüştürüyorlardı. Usta, şişenin ağzını hep eğik tutup dikkatle bekleyen sürüye durmamacasına yeni gereçler yolluyor, o da bunları hiçbir şeyi kaçırmadan, havada yakalıyordu.

En sonunda, şaşmaz içki sunucu, dozun yeterli olduğu yargısına vardı, şişeyi kapatıp kavanozun yanına koydu.

O sırada, deniz atları, sürekli yoğurma işlemi sonunda olmuş, fazla fazla üç santimetre yarıçapında, ışıklar saçan bir sarı top tutmaktaydı. Bu topu ustalıkla çevreleyerek olduğu yerde her yana döndürüyor, yalnızca mumla kaplı yanlarıyla gerçekleştirdikleri, özenli bir uyarlamayla, ona kusursuz bir yuvarlaklık vermeye çalışıyorlardı.

Çok geçmeden, yüzeyi ya da içi hiçbir kaynak iziyle bozulmayan, tam anlamıyla kusursuz ve bağdaşık bir küre oluşturmuşlardı. Birdenbire, ortak uyumla bırakıverdiler, tam bir gökkuşağı oluşturmak üzere, fitillerinin gerektirdiği düzen içinde, yan yana dizilip tek sıra oldular.

Arkalarında, küre serbestçe aşağıya inmekteydi. Her fitilin çifte ucuyla belirlenmiş düzeye gelince, yedi kısa birleştirici kılıfın madenini bir mıknaş gibi çekti. 'Takım ilerlemeye girişince, birden başlayan genel devinime kapılan mıknaşlı kürenin dirençli ağırlığının yardımıyla koşumlar yatay biçimde gerildi.

Dudaklarımızdan bir şaşkınlık çılgılığı fışkırdı: Apollon'un arabasını canlandırıyorlardı. Aqua-micans'ın parıltısına katılışı göz önüne alınınca, top, sarı ve yarı saydam, kendisini güneşe dönüştüren o kör edici ışınla çevreleniyordu gerçekten.

Suyun yüzeyinde, sürekli olarak, atların göğüslerinden sayısız hava kabarcıkları çıkıyordu. Kısa bir süre sonra, bu atlar suda hep aynı düzeyde kalan küçük sütun gövdesinin çevresini doluştılar. Fitillerin gerilimi yalnızca maden kılıfların dibini güneş küresiyle bağıntıda bırakıyor, küre edilgen biçimde kusursuz bir eğri çiziyordu. Araba, hızla sola giderek, Danton ile Faustine'i birbiri ardından kapattı, deney bebeklerinin ülkesini geçti, sonra bizim önümüzden geçmek üzere sağa doğru ilerledi.

Canterel, bir yarış yapılacağını bildirerek adaylarımızı seçmemizi rica etti, sonra deniz atlarına –*düşsel* ipe az ya da çok yakın yerleri nedeniyle zayıf durumdaydılar– ad olarak, olabildiğince basit olsun diye, Latince sıra rakamlarını verdiğini, bu nedenle de en ayrıcalıklı *Primus*'un* elinde bulundurduğu mor fitilden başladığını bildirdi. Her birimiz, işin onuru için bahse girmekle yetinerek, seçtiğimiz atın adını yüksek sesle bildirdik.

Kusursuz bir biçimde hizaya girmiş gezgin sıranın sütun gövdesine geldiği sırada, Canterel yarışın uzunluğunu üç tam tur olarak saptadı, koluyla buyurucu bir işaret yaptı, akıllı hayvanlar da çok iyi anladılar, göğüs ve sırtlarındaki üçer yüzekle güzel güzel devinime geçerek yürüyüşlerini hızlandırmaya çalıştılar.

Yarışmacılar, hoş bir dönüşten sonra, coşkuyla sola doğru atıldılar; *Tertius* başı çekiyor, *Sextus*, *Primus* ve *Quintus* da kendisini yakından izliyordu; manganın hiza düzeninin karışmış olmasına karşın, belli bir esneklikleri bulunan fitillerin hepsi de katılıklarını kesinlikle koruyor, ileri geri gitmesi söz konusu bile olmayan küre de en ufak bir sarsıntıya uğramıyordu.

Faustine hep saçlarını ezgiyle sallıyor, böylece bu saçlar söylensel koşuya eşlik eden orkestra görevini gerçekleştiriyordu.

Hayvanlar alnı birdenbire aydınlanıvermiş olan *Pilatus*'un çevresinden geçtiler, sonra, başta *Quartus*, önümüzden hızla geçtiler.

Sütun gövdesinin çevresinde çevik bir dönüşten sonra, koşucular hiçbir şeye aldırmayan Danton'un önünü kapattığı zaman, *Septimus*, var gücüyle çabalayarak, *Quartus*'u geçti.

* Latince "Birinci anlamında. Sonrakiler: *Tertius* (üçüncü), *Quartus* (dördüncü), *Quintus* (beşinci), *Septimus* (yedinci). (Ç.N.)

Bebeklerin bölümü iyice sıkıştı, güneş topu da Atlas'ın ayağı dönemsel tekmesini savurduğu anda gök kubbesini sıyrıp geçti.

Septimus kendisine oynayanların sayısız "Yaşa!"larıyla selamlandı, sonra küçük sütunun çevresinde üstünlüğünü hep korudu.

Yedi göğüs şimdi sayılarıyla koşunun coşkusunun soluk alıp vermeleri ne denli canlandırdığını kanıtlayan bir gazlı inci kitlesi oluşturmaktaydı; kimileri, bebeklerin köşesinde, Voltaire'in dudaklarından çıkan yeni bir "*Dubito*" ile birbirine karıştı.

Canterel merdivenin tepesinden ayrıldı, aramıza gelerek özel bir peteğin önünde durdu, bu peteğin ortasında, küçücük bir daire karayla belirtilmişti. Üç adım gerileyerek küçücük koyu renk halkanın içinde şimdi varış direğine çevrilmiş sütun gövdesini iyice görebilmek için nişan alır gibi bir gözünü kapatarak baktı.

Düz çizgi üzerinde, atlar, savaşımın sonunun yaklaştığının bilincindeymiş gibi görünüyorlardı, son bir çaba daha harcadılar, sonra *Secundus*, doğru atı tutanların alkışları arasında, kesin bir üstünlük sağladı. Canterel onu birinci ilan etti ve yumuşak başlı mangaya yönelik kesin bir haykırışla yarışmanın sona erdiğini bildirdi, manga bir gösteri yürüyüşüne geçti.

Không-dêk-lên coşkulu koşu sırasında kenarda kalmıştı, ortalığın yatıştığını görünce, gözler kamaştıran güneş küresini ele gelmez bir top gibi kovalamaya başladı, şakacı ve hoş bir oyuncu olarak çok güzel ayak vuruşları yapıyordu durmadan.

Bizim başka bir şey görmez olmuş gözlerimiz l'austine'den deney bebeklerine, çılgın kedilerden deniz atlarına giderken, usta bize elmastan ve içindekilerden sözediyordu.

Canterel, zaman zaman yenilenen özel ve çok güçlü bir oksijenleme yardımıyla, insan ya da hayvan, her türlü kara yaratığının solunum işlemleri kesilmeden, tümüyle içine dalmış durumda yaşayabildiği bir su oluşturmaya başarmıştı.

Usta, şaşırtıcı sudan birtakım yararlar sağlamak üzere tasarladığı kimi deneyimleri iyice görünür kılmak için kocaman bir cam kap yapmak istemişti.

Söz konusu suyun en çarpıcı özelliği öncelikle olağandışı parlantisındaydı; en küçük damla gözleri kör edecek bir biçimde

parıldıyor, hatta, karanlıkta, kendine özgü gibi görünen bir ateşle ışıldıyordu. Canterel, bu çekici niteliği değerlendirmek için, kabının yapımında petek yüzeyli bir biçimi benimsemiş, kap tamamlanıp da bu ışıltılı suyla doldurulunca tam anlamıyla dev bir elmasa benzemişti. Usta göz kamaştırıcı hazneyi yurtluğunun en güneşli yerine yerleştirmiş, dar tabanını nerdeyse yer düzeğinde yapay bir kayaya oturtmuştu; güneş parıldar parıldamaz, tümü dayanılmaz ışınlarla donmaktaydı. Maden bir kapak, dev mücevherin tavan bölümünde açılmış, yuvarlak bir deliği gereğinde kapatarak Canterel'in aqua-micans adını vermiş olduğu değerli suya yağmur karışmasını önlüyordu.

Usta, vazgeçilmez deniz kızı rolünü oynamak üzere, çekici ve zarif bir kadın istediğinden, kesin bilgilerle dolu bir mektupla, duruşlarının uyumu ve güzelliğiyle ünlü dansöz ince belli Faustine'i çağırmişti.

Faustine, ten rengi bir mayo giyip tüm o uçsuz bucaksız ve görkemli sarı saçlarını kişiliğinin gerektirdiği gibi doğal bir biçimde salıverip kocaman elmasın yanına yerleştirilmiş nikelli madenden süslü ve ince bir çifte merdivenin yukarısına çıktı, sonra da ışık saçan suya daldı.

Kendisi de dalarak suyunun özel oksijenlenmesinin sağladığı kolay sualtı solumasını sık sık denemiş olan Canterel'in yüreklenmelerine karşın, Faustine korka korka daldı, iki eliyle haznenin yukarı kıyılarına yapıştı, kesinlikle dalmadan önce başını birkaç kez dışarı çıkardı. En sonunda, her seferinde biraz daha uzayan, değişik denemelerle iyice güvene gelince, kendini düşmeye bıraktı ve kabın dibine basıp durdu.

Sıvı basıncın verdiği sonsuz hafiflikle güzelleşip kolaylaşmış sayısız sanatsal duruşları denerken, sık saçları bir yükselme eğilimiyle usul usul dalgalanıyordu.

Yavaş yavaş gereğinden fazla oksijen yutması sonucu güçleş bir sarhoşluğa kapıldı. Sonra, gitgide, başının daha çok ya da daha az oynamasına göre yükselip alçalan, belirsiz bir yankılaşım yayıldı. İtilmedik müzik çok geçmeden daha bir oylumluluk ve yoğunluk kazandı; her saç bir çalgı teli gibi titreşiyor ve, Faustine'in en ufak devinisinde, tümü, yelle işleyen bir harp gibi,

sonsuz bir çeşitlilikle, uzun ses dizileri doğuruyordu. İpeksi sarı teller, uzunluklarına göre, farklı sesler çıkarıyor, tınılar üç oktavı aşıyordu.

Yarım saat sonra, üstat, çift merdivenin üstünde, bir eliyle ensesinden tutarak Faustine'in daha sonra yeniden yere dek inmek amacıyla kabın yukarısına çıkmasına yardım etti. Gösterinin tümünde bulunmuş olan Canterel, görkemli müzik yelesini inceledi ve her saçın çevresinde aqua-micans'ta erimekte olan kimi kimyasal tuzların yarattığı etkili bir çökeltiden kaynaklanan, alabildiğine ince bir sıvı kın buldu. 'Tüm saçlar, bu ayırmsanmaz zarfların varlığıyla güçlü bir biçimde elektriklelenerek, benzersiz ışıklılık özelliklerine büyük bir ses gücünü de ekleyen –üstat bunu daha önce saptamıştı– parlak suyun sürtünüşü altında titreşmeye başlamıştı.

Bundan sonra, üstat böyle bir olgunun kendi başına da kolaylıkla elektriklenebilen kedi tüyleri üzerinde nasıl bir etki göstereceğini merak etmişti.

Không-dêk-lên* adında çok akıllı, ak bir Siyam kedisi vardı; hemen getirtip koca kabın içine daldırdı.

Không-dêk-lên solumasını olağan biçimde sürdürerek usul usul suya gömüldü, ilkin ürktüyse de yeni ortama çabucak alıştı. Ayakları dibe değdi ve meraklı meraklı dolaşmaya başladı.

Çok geçmeden, her zamankinden daha hafif olduğunu sezererek kendisini çok eğlendiren büyük sıçrayışlara girişti; yavaş yavaş, birden yükseldikten sonra, ustaca ayak devinileriyle düşüşünü yavaşlatmayı başardı, böylece yüzme sanatında denedi kendini, hemencecik de çok iyi bildiği bir sanata dönüştürdü.

Postun elektriklelenmesi beklendiği gibi gerçekleşti, tüyler, biraz daha dikleşerek, titreşmeye başladı; ama, kısa ve nerdeyse hep aynı uzunlukta olduklarından, zayıf ve boğuk bir uğultu çıkardılar yalnızca. Buna karşılık –Faustine'in saçlarının görmediği yeni bir olguydu bu– zar gün ortasında görünecek ve suyun önceden öylesine canlı parıltısı üzerinde bile iyice seçilecek ölçüde yoğun, çiğ ve akımsı bir ışıkla kaplandı. Birtakım gözkaşaştırmacı ve soluk alevler Không-dêk-lên'i çevreler gibi görünüyor, an-

* Siam dilinde, oyuncak.

cak ne kendisini rahatsız ediyor, ne de bundan böyle kolay ve sürekli yüzme devinilerini engelliyordu.

Canterel, kedide suyun yoğun oksijenlenmesinin yol açtığı kaçınılmaz uyarımı görünce, deneyimi durdurmak istedi ve, merdivenin tepesine çıkarak, Không-dêk-lên'i çağırdı, o da yüzeye dek yüzdü. Kediye boynunun ardından tutup çekti ve yere bırakmak üzere indi. Ama, kısacık yol süresince, elinin her tüyü incecik bir saydam sıvı kınıyla kuşatılmış ak kürke dokunmasından kaynaklanan sonu gelmez elektrik boşalmalarıyla sarsılmıştı.

Daha acılar içindeyken, birdenbire bir düşünce geldi Cante-rel'in usuna, doğrudan doğruya duyulan sarsıntıların şiddetinden kaynaklanan ve ilginç bir aile olayına dayanan bir düşünce.

Philibert Canterel, ustanın üç göbek öteden atası, Danton'la aynı zamanda Arcis-sur-Aube kasabasında doğmuş, onun yanında bir kardeş gibi büyümüştü. Daha sonra, parlak siyasal yaşamı sırasında, Danton, banker olup Paris'te etkin, ama gözden uzak bir yaşam süren, ünlü halk temsilcisinin öteki ben'i olarak tehlikesini sezdiği tanınmışlıktan özenle kaçınan çocukluk arkadaşını hiçbir zaman unutmamıştı.

Danton ölümüne mahkûm edilince, Philibert yanına girmeyi başarıp son isteklerini öğrenmişti.

Danton, cesedinin parçalarını tanınmalarını sağlayacak en ufak bir belirti verilmeden ortak çukura atmaya kararlı görünen düşmanlarının kimi sözleri kulağına gelmiş olduğundan, sadık dostundan değişik kişilerin suç ortaklığını sağlayarak hiç değilse başını ele geçirmek için olanaksız denemesini rica etmişti.

Philibert de hemen gidip Sanson'u* bularak tutuklunun son dileğini anlatmıştı.

Sanson ünlü söylevciye bağnazca hayrandı, böyle bir durumda ilkesine aykırı davranmaya karar vermiş ve ölüm mahkûmuna iletilmek üzere Philibert'e şu bilgileri vermişti. Danton, tam o korkunç anda, böyle bir doğaçlamacıdan gelince hiç kimseyi şaşırtmayacak, gösterişli biçimde anlamlı gözüpeklikle, alay olsun diye yüzünün ünlü çirkinliğini öne sürerek, Sanson'dan başını halka göstermesini rica edecekti. Sanson, satırın inmesinden

* Devrim döneminin ünlü celladı. (Ç.N.)

sonra, mahkûmun isteğine uyarak, kanlı başı sepetten alacak ve birkaç saniye süresince, halkın doymaz bakışına sunacaktı. Bırakacağı sırada, ustaca bir el devinisiyle onu her zaman birincisinin yakınında bulunan ve bıçağı kurulayacak bezleri ve satırın ağzını bilemekte ve aygıtta ivedi onarımları yapmakta kullanılan değişik araçları içeren ikinci bir sepete yollayacaktı. O gün, iki sepet birbirine her zamankinden daha yakın olacak, aldatmaca kimsecikler bilmeden gerçekleşmiş olacaktı.

Philibert, görevinin sonucundan mutlu, Danton'a yeniden ulaşmayı başarmış ve celladın öğütlerini iletmişti.

Söylevci dokunaklı bir dilekte bulunmuştu o zaman: bu iş başarıya ulaşacak olursa, başı "tahnit edilsin" – sonra da ölümcül tehlikelerle çevrili biçimde süren kahramanca bağlılığın anısına dostunun ailesi içinde babadan oğula geçsin istiyordu. Philibert, isteklerini harfi harfine yerine getireceği konusunda Danton'a söz vermiş, sonra, iki gözü iki çeşme, uzun uzun vedalaşmıştı onunla, çünkü idam çok yakındı.

Ertesi gün, satırın altına eğilmeden önce, Danton, aldığı buyruklara uyarak, Sanson'a ünlü tümcesini söylemişti: "Başımı halka göster, bu çabaya değer." Birkaç saniye sonra, bıçak görevini tamamlıyor ve Sanson titreyen kalabalığa göstermek üzere başı sepetten çıkarıyordu. Sonra, yukarıdan bırakırken, ötekiyle iyice bitleştirilmiş araç sepetine düşürmek için atışına hafif bir eğim vermesi yetmişti. Philibert, ilk meraklılar sırasına yerleşmiş, uyanık ve dikkatli bir izleyici olarak, aldatmacayı yalnızca o görmüştü.

Aynı akşam, Philibert Sanson'un evine gitmiş, o da, hiçbir kuşku uyandırmadan kolayca götürülebilecek bir paket biçiminde, değerli başı kendisine vermişti.

İş adamı, evine dönünce, gizinin yayıldığını görme tehlikesine girmeden başı tahnit etmek için bir yol aramıştı.

İşi meslekten kişilere vermesi durumunda, Danton'un herkesçe bilinen yüz çizgilerinin hemen tanınacağından kuşkusu bulunmadığından, Philibert her şeyi kendisi yapmaya karar vermiş, bu amaçla birkaç tahnit kitabı alıp elinden geldiğince anlamaya çalışmıştı.

En yaygın biçimde kullanılan yöntemi bir kez öğrendikten sonra, başı öylece kalmasını sağlayacak birçok kimyasal banyolardan ve türlü ilaçlardan geçirmişti.

O zamandan bu yana, büyük yurtseverin dileğine uygun olarak, birbiri ardından beş kuşağın bekçilik ettiği ilginç kalıntı Canterel ailesi içinde kalmıştı.

Ama Philibert, tahnitçilik dalında fazla acemi olduğundan, işini kusurlu yapmış olmalıydı, çünkü yavaş yavaş dokularda çürüme başlamış, bununla birlikte beyine ve yüz liflerine bir şey olmamıştı, hiçbir yerde et ya da deri kalıntısına rastlanmamakla birlikte, bunlar yüzyılı aşkın bir süreden beri hâlâ olduğu gibi duruyordu.

Canterel bu beynin ve bu liflerin kusursuz yapısını görünce, araştırmacı ruhunun ardına düşmüş, sayısız elektrik yöntemleriyle, bu bütünden tepisel bir devinim elde etmeye çabalamıştı; başarı, uzaklarda kalmış ölüm zamanıyla olduğu kadar özneye düşen tarihsel rolün önemiyle de olağanüstü bir ilgi uyandıracaktı.

Ama tüm girişimleri sonuçsuz kalmıştı.

Ancak, sırf ıslak kediye dokunmakla bir dizi güçlü sarsıntıya uğrayınca, üstat ünlü başın sürekli biçimde elmas suyuna batırılmasının herhangi bir akımın geçici etkisi altında istenen tepinin oluşturulmasını erişir kılabilcek ölçüde güçlü bir elektriklenme yaratıp yaratmayacağını düşünmüştü.

Söylencesel baştan beyin, kas ve sinirleri özenle ayırıp tüm kemikli bölümü yararsız bir fazlalık olarak bir yana bırakmış, sonra, iyi bir iletici olmayan hafif bir maddeden ustalıkla bir ince kafes yontmuş, gevşek bütünü ilk biçimini koruyarak bununla tutturmuştu.

Hepsi aşağı ucu dallara ayrılarak beynin altında kafesin üç dış noktasını tutan hava asıtlı bir ince kablonun ucunda parlak suya daldırılmıştı.

İstenerek beklemeye ayrılan koca bir günden sonra, en ufak ipkicikler bile, daha önce l'austine'in saçlarının ve Không-dêk-lên'in kıllarının topladıklarının aynı olan sıvı kınlarla kaplanıp kalınlaşmıştı.

Canterel ilginç nesneyi çıkarıp laboratuvarlarından birine götürerek beyine güçlü bir elektrik vermiş; büyük bir sevinç için-

de, eskiden alt dudağı oynatan sinirlerde birtakım ayırımsanmaz irkilmeler gözlemlenmişti.

İyi bir yola girdiğinden kuşku duymadan, daha büyük sonuçlara ulaşmak amacıyla sürekli çaba harcamıştı, ama boşuna. Tepi, yer değiştirerek, yüzün şu ya da bu bölgesini belirsiz bir biçimde oynatan zor seçilir bir titreme olarak kalıyordu.

Canterel, böylesine küçük bir utkuyla yetinemediğinden, başa gözler kamaştıran suya daldırılmış olduğu sırada bir akım göndermek istemişti, haklı olarak, şaşırtıcı suyun içinde yüksek gerilimde toplanmış elektrik yayıntılarının lifleri ve beyni her yandan kuşatarak bunların manyetik gücünü artıracaklarını düşünmekteydi.

Başı yeniden büyük elmasın içine daldırmış, sonra, merdivenin tepesine yerleşerek, iç yanına etkin durumda bir pil koymuş, pilin telleri beyin loblarıyla bağlantıya geçmek üzere derinlere dalmıştı.

Sonuçlar öncekilerden çok daha üstündü; göz ve kaş kasları çekine çekine kımıldarken, dudak sinirleri birtakım sözcüklerin taslağını çizer gibi olmuştu.

Usta, iyice coşmuş, deneye birçok kez yeniden başlamıştı; devinim en canlı biçimde hep ağız bölgesinde gerçekleşmekteydi; açıkça anlaşılıyordu ki beyin, tüm yaşam boyunca şanlı söylevcinin egemen özelliğini oluşturmuş şaşırtıcı konuşkanlık yardımıyla, bir tür alışkıyla, öncelikle dudaklara etkiyordu.

Canterel, garip hücre yığılmasının bunca zamana karşın koruduğu saklı yedek gücü görünce, iyice coşmuş, bundan, en yüksek yoğunluklarıyla, çıkarılabilecek en fazla etkiyi çıkarmaya çalışmıştı.

Ama, değişik akım türlerini kullanıma sokması, kullanılan pillerin gücünü durmamamacasına artırması boşunaydı, her zaman su içinde bulunan yüzaltı gene aynı göz titremelerinden ve aquamicans içinde yapılan ilk deneme sırasında gözlemlenen belirsiz söz taslaklarından başka bir şey vermemişti.

Usta, elinde bulundurmaktan mutluluk duyduğu değerli insan kalıntısından daha eksiksiz bir biçimde yararlanmayı sağlayacak gücü başka yerde aramaya girişmişti.

O zaman diriksel manyetizma üzerinde yaptığı eski çalışmalar gelmişti usuna. Kendi bulduğu ve *eritrit* adını verdiği kırmızı bir tözü anımsamıştı, bu töz, toplu iğne başı oylumunda yutulduğu zaman, yayılarak bir insanın tüm dokularını kendisini gerçek bir canlı pile dönüştürecek ölçüde elektriklelendirmekteydi; bedende toplanmış her türlü elektriğin yoğunlaşmasını sağlamak için, sindirimden sonra, deneğin yüzünü üzerinde birkaç havalandırma deliği açılmış özel bir maden borunun geniş bölümüne sokmak yetiyordu; hemen arkasından, basit bir dokunmayla, koninin ucu akımı yaratabiliyor ya da motoru çalıştırabiliyordu. Buluş hiçbir uygulamaya el vermediğinden, üstat çabucak bırakmış, ama eritritin formülünü saklamayı da unutmamıştı, onu bundan böyle yeni araştırmalarında kullanmayı düşünüyordu.

Gerçekten de diriksel manyetizma bir tür yapay diriltmeyi amaçlayan yarı-dirimsel bir deneyi gerçekleştirmeye çok elverişli görünmekteydi.

Ama o zamana değin en güçlü pillerin sağladığı yüz tepilerinin yetersizliği yalnızca yüksek dozda bir eritritin etkili olabileceğini kanıtlamaktaydı. Ancak, kırmızı ilacın aşırı ölçüde alınması önemli tehlikelere yol açacaktı, deney ancak bir hayvan üzerinde yapılabilirdi. Canterel, Không-dêk-lên'in solunum suyunda devinmeyi kendi başına nasıl kolaylıkla öğrendiğini anımsayarak kedinin aklından ve tartışma götürmez yeteneklerinden herhangi bir hızlı yetiştirimde yararlanmak istemişti. Ama, herhangi bir denemeye girişmeden önce, gereğinden fazla güçlü elektrikleendirme yetileriyle ister istemez izlenen amaca zarar verebilecek birçok karşı-akımlar yaratabilecek kalın ak kürkü ortadan kaldırmak gerekirdi. Hayvanın her yanına sürülen çok etken bir yapışkan madde, tüm tüyleri kesin ve acısız bir biçimde dökmüştü.

Usta daha sonra istenen madenden kedinin ağzına tam olarak uyan bir boru yapmıştı. Hayvana aynı zamanda görme olanağını da sağlayan, şurada burada açılmış birkaç delik, her zaman yeni bir oksijenin dolaştığı koninin içinde aqua-micans'ın sürekli gidiş gelişini kolaylaştırıyordu.

Bundan böyle pembe ve tuhaf bir görünüşe bürünmüş olan Không-dêk-lên, ağzı maden boruyla sarılmış olarak yeniden bü-

yük elmasın içine daldırılmıştı; Canterel, şimdilik tek eritrit atomu bile vermeden, sabırla, koninin ucuyla Danton'un beynine dokunmaya alıştırmıştı onu. Bir iki ayak devinisiyle kolaylıkla iki su arasında kalan Siyam kedisi, kendisinden isteneni çabucak anlamış, kısa bir sürede, dokunumu öyle bir incelikle gerçekleştirmesini becermişti ki incecik bir telle asılmış olan baş nerdeyse en ufak bir dalgalanmaya uğramıyordu. Üstat ona borudan tek başına, ön ayakları yardımıyla kurtulmayı, sonra ucu peteklerden birinin iç yüzüne yönelirken, burnunu içine sokarak yeniden almayı da öğretmişti.

Bu değişik sonuçların sağlanmasından sonra, Canterel yeterince *eritrit* hazırlamıştı. Ama tözü eskisi gibi çok parçalara ayıracak yerde, kocaman haplar yapmıştı. Böylece eski doz yüz katına çıktığından, Không-dêk-lên'i büyük tehlikeler beklemekteydi. Üstat, önlemleri davranarak, ilk inciye parçalara ayırmış, önce çok küçük parçalar verip sonra payı artırarak hayvana gittikçe gelişen bir alıştırma uygulamıştı.

Kedi ilk kez tam bir hap yuttuğu zaman, Canterel onu ışınlar saçan akvaryuma daldırılmış, sonra, critrite etkisini göstermesi için birkaç dakika verip belirli bir buyruk işareti yapmıştı. Kursesiz bir biçimde yetişmiş olan Không-dêk-lên hemen dibe gidip boruyu burnuna takmış, sonra Danton'un beynine doğru yüzüp maden uzantının ucuyla usulca dokunmuştu. Usta, sevinç içinde, umudunun tümüyle gerçekleştiğini görmüştü. Koninin yaydığı güçlü diriksel manyetizmanın etkisi altında, yüz kasları titremiş, et kılıflarından yoksun dudaklar açıkça oynamış, güçlü bir biçimde, yankılaşımından yoksun bir yığın sözcük söylemişti. Canterel, sağırın aygıtını kullanarak birçok heceyi eklemle-nim aracılığıyla anlamayı başarmıştı; o zaman bağıntısız biçimde birbirini izleyen ya da kimi zaman görülmedik bir ısrarla sonuna dek yinelenen karmaşık söylem parçaları elde etmişti.

Böyle bir başarı karşısında Canterel'in gözleri kamaşmıştı, kediyi önceden suya daldırıp, arada gelişigüzel atılmış bir eritrit parçasını kaptıktan sonra, suyun içinde yutmaya alıştırmak, deneye değişik aralıklarla yeniden başlamıştı.

Usta, *aqua-micans*'ın yeni bir kullanımını düşlerken, büyük elmasın içinde çevreye yoğun bir biçimde yayılmış oksijenin bir bölümünün yavaş yavaş toplanacağı birer karşılıklı cep etkisiyle kendi başlarına yüzeye yükselip sonra toplanmış gazın birdenbire boşalmasıyla dibe dek inebilecek özellikte bir dizi deney bebeği yapmayı düşünmüştü.

Her su bebeğine uydurulmuş, ince bir mekanizma, bir devinim ya da herhangi bir olgu – ya da ufacık hava kabarcıklarıyla yazılacak tipik ve kısa bir tümce doğurmak üzere oksijenin birden boşalmasıyla devinecekti.

Canterel, belleğini araştırarak, kendisine gerçekleştirilmesi ilginç konular sağlayabilecek değişik şeyler seçmişti.

1. Büyük İskender'in Flavius Arrianus'ça anlatılan bir serüveni.

331'de, Babil'den utkuya ulaşmış olarak geçişi sırasında, İskender satrap Scodry'nin elinde bulunan yeşil tüylü, kocaman, görkemli bir kuşu çok beğenmişti, satrap ayağı duvara takılı uzun, yaldızlı bir ipe bağlı olarak, hep yanında, odasında tutmaktaydı bu kuşu. Kral eşsiz uçucuyu onun elinden almış ve çok iyi bildiği Asnoriüs adını da değiştirmemişti. Henüz bir delikanlı olan genç köle Guzil özel olarak kuşun hizmetine verilmiş, ona gönülden yem vermiş ve bakmıştı.

Kısa bir süre sonra, düşmanlarını yenmiş ordunun Susa'da konaklaması sırasında, hayvan, görkemli tüylerinin dekoratif etkisini çok beğenen İskender'in odasına yerleştirilmişti; yaldızlı ipin ucu kral yatağının yakınında duvara bağlanmış, böylece, Asnoriüs, bütün gün odada, kösteğinin kendisine tanıdığı sınırlar içinde dolaşıp durduktan sonra, gece efendinin birkaç adım ötesinde bir tünekte uyumaktaydı.

Bununla birlikte, kuş, duyarsız ve soğuktu, krala hiç sevgi göstermiyor, o da kendisini yalnızca göz kamaştırıcı güzelliği için alıkoyuyordu.

Bu sırada, İskender'in çevresine aldığı Pers önderler arasında Brucès adında biri vardı, yeni efendisine iki yüzlü bağlılık gösterilerinde bulunmakla birlikte, ondan derinden derine nefret etmekteydi.

Brucès, yurtseverlik tutkusuyla, işgalcinin utkulu ilerleyişini kendisinin ancak dolaylı bir biçimde katılacağı bir öldürmeyle durdurmak amacıyla İskender'in hizmetlilerinden birini elde etmeyi düşünmekteydi.

Asnoriüs'un yanındaki görevi nedeniyle her saatte kral odasına serbestçe girip çıkan Guzil'i kestirdi gözüne, genç köleye Asya'yı ezen adamı ortadan kaldıracak olursa kendisini iyice zengin edeceğine söz verdi.

Guzil, pazarlığı kabul ettikten sonra, ödülünü kendini tehlikeye atmadan kazanmanın bir yolunu aramıştı.

Delikanlı, sürekli onunla uğraştığı bunca günden beri, çok yumuşak başlı olan Asnoriüs'un her türlü eğitime çok yetenekli olduğunu farketmişti. Kuşu İskender'i öldürmeye götürecek bir eğitim taslağı tasarlamıştı, böylece kralın ölümü kimseye yüklenmeyecekti.

Guzil hükümdar odasında yalnız kaldığı her seferde, kralın yatağına yatmış ve Asnoriüs'u kendi başına, gagasını kullanarak ayağına bağlı yaldızlı iple bir ilmek yapmaya sabırla alıştırmıştı.

Yumuşak başlı hayvan bu zor işi yapmasını öğrenince, köle, hep uzanmış olarak, birçok ders boyunca, bir ucunu boynuna, öbür ucunu başının tepesine yerleştirerek yüzünü bu kocaman halkayla çevrelemeye alıştırmıştı; sonra, uyuyan kişinin değişik dönüşlerine öykünerek, ona saçlarla yastık arasına girmek için yeterince ince olan tehlikeli altın ipi yavaş yavaş ensenin altına kaydırma yolunda her fırsatı yakalamayı öğretmişti. İskender, bilindiği gibi, hiç rahat uyuyamazdı, bu da, zamanı gelince, Asnoriüs'un işini kolaylaştıracaktı.

Guzil, giriştiği eğitimin bu evresine gelince, kendi boğulmasını önlemek için korkunç gerdanlığa iki eliyle yapışarak, kuşu birden uygun yöne kaçıp sonra kocaman kanatlarının tüm gücünü kullanarak ipi çekmeye alıştırmıştı. Asnoriüs'un tüyler ürpertici kanat açılımının yansıttığı olağandışı güç göz önüne alınınca, yöntem, uygulamaya konulunca, şaşmaz bir biçimde İskender'in hemen ölmesiyle sonuçlanacaktı; üstelik, her şey de atlet Vyrlas'ın, her gece, bitişik odada, kralın rahat etmesini sağ-

lamak için uyanık bekleyen yenilmez ve sadık savunucunun varlığının zorunlu kıldığı sessizlik koşulları içinde geçecekti.

Guzil ipin direncine kesinlikle güvenmekteydi, telekleri alabildiğine güçlü uçucunun her türlü kaçışını önlemek için çok sağlam örülmüştü.

Her şey kıvamını bulunca, genç köle tasarısını hemen gerçekleştirmeye girişmişti.

Yalnızca yatmış bir adam görmek bile Asnorius için bir eylem belirtkesi olsun diye, alıştırmanın başından beri her seferinde yatağa uzanmıştı bile bile. O zamana değin kuşa verilen görevin eksik bir biçimde de olsa gerçekleştirilmesinden korkması gerekmemiştir, kuş tüm gece boyunca derin bir biçimde uyuyordu her zaman. Delikanlı, istenen tarihte, yatağında uyuyan İskender'i görünce gizlice hazırlanmış tasarılar göre davranacağından hiç kuşku duymadan, ona uyanık kalması için bir ilaç vermekle yetinmişti.

Daha sonra saptandığı üzere, her şey Guzil'in öngörülleri doğrultusunda gerçekleşmişti. Kralın uykuya ilk dalışı sırasında, Asnorius ilmeğini ustalıkla yapmış, İskender'in boynuna geçirmeyi başarmış, kanat çırpıp ipi var gücüyle çekerek hızını da tam istenen biçimde almıştı. Ama İskender, bir can çekişme sıçrayışı içinde, bilinçsizce, elinin tersiyle yakındaki bir maden kupaya vurmuş, her gece hazırlanan bir içkiyle hâlâ dolu olan kupa da çarpma sonucu çınıltılı bir ses çıkarmıştı.

Atlet Vyrlas hemen odaya atılmış, bir gece lambasıyla hafifçe aydınlatılmış odada, kralın morarmış yüzünü görmüştü, kolları ve ayakları son bir çırpınmayla bükülmekteydi. Dosdoğru Asnorius'un üzerine atılmış, çabucak onu dizginlemiş, sonra da İskender'i boğmakta olan ölümcül düğümü güçlü parmaklarıyla gevşetmişti. Hemen arkadan da etkin bakımlara girişilmişti.

Bir soruşturma böyle bir oyunun inceliklerini kuşa tek başına öğretmiş olan Guzil'in tutuklanmasıyla sonuçlanmıştı.

Köle, sorularla sıkıştırılınca, açılmalarda bulunmuş, kıyanın kışkırtıcısının adını da vermişti. Ama, öldürme girişiminin başarısızlığını öğrendikten sonra, Brucès hiç iz bırakmadan hemen kaçıp gitmişti.

İskender'in buyruğuyla, Guzil de, ileride herhangi bir uyan kişi üzerinde öldürme denemelerine girişebilecek olan olan tehlikeli Asnorius da öldürülmüştü.

2. Ermiş Yohanna'nın bir savı. Buna göre, Pilatus, İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra, tüm yaşamı boyunca, rahat ve uyku verici bir gölgenin tadını çıkaramadan, korkunç bir işkence çekmişti.

İncil yazarına bakılırsa, akşam oldu mu Pilatus alnında korkunç bir yanma duyuyordu. Işık çekildikçe azan bu yanma çarmıha gerilmiş İsa'yı ikisi de yanında diz çökmüş olan Meryem'le Magdelana'nın arasında gösteren fosforlu bir belirtiden kaynaklanmaktaydı. Dış çizgilerin parıltısı gittikçe artıyor ve, hava iyice kararınca, garip simge, yoğun, kör edici, güneşle çizilmiş gibi görünüyor, adam da bu arada durmamacasına yinelenen bir cehennem ateşini andıran bir işkenceye uğruyordu.

Pilatus tıpkı bir pişmanlığın saplantısına benzeyen göz kamaştırıcı görüntünün tam olarak bilincinde olduğundan, bedensel acıya tinsel işkence de eklenmekteydi. Ateş izi alnın ortasında yer alıyor, göz kapaklarına dek uzanıyor, burada, bakışım-lı olarak, bir yanda Magdelana'nın, bir yanda Meryem'in giysisi yer alıyordu.

Zavallıya kalan tek çıkış yolu kendini zorlu bir işığa bırakmaktı; o zaman, yanma gibi fosforlu simge de hemen siliniveriyordu.

Ama bu sürekli aydınlık da korkunç bir işkence oluşturuyor, Pilatus birkaç dakikalık sıtmalı ve eksik bir uykuyu ancak bulabiliyordu. Bu kaçamak dinleniş sırasında, bilinçsizce, alnını ve gözlerini eliyle kapatarak yorucu ışımadan kurtulmayı denediği zaman, oluşan gölge nedeniyle ateş saçan tüyler ürpertici simge hemen geri dönüyor, o keskin yanmayı geri getiriyordu.

Lanetli adam gün içinde de durmamacasına büyük aydınlığı karşısına almak zorundaydı; rastlantıyla bir odanın karanlık yanına döndüğü zaman, parıldayan damga hemen beliriveriyor, ona, herkesin gözleri önünde, bir alçaklık damgası vuruyordu.

Sonunda durum katlanılmaz oldu. Pilatus nerdeyse uykuyu bilmez olmuş, gözleri ardı arası kesilmeyen kıvılcımlanmay-

la berbat durumda, bir an için yoğun karanlıklara dalabilmek için her şeyini verirdi. Ama, karşı konulmaz isteğine boyun eğip de çevresini kararttığı zaman, damga, birdenbire en görkemli ışığıyla parıldayarak, onu öyle bir yakıyordu ki, nefret ettiği güçlü ışığı yardıma çağırıyordu hemen.

Dışlanmış adam aynı iyileşmez derdi son saatine dek artsız aralıksız çekti.

3. Ozan Gilbert'in *Yaşanmış Doğu Düşleri* adlı yapıtında belirttiği bir oluntu.

1778'e doğru, meraklı sanatsever, sanatsal duyumların soylu tutkunu Gilbert, Küçük Asya'da önemli bir yolculuk yapıyordu, bu amaçla, uzun aylar boyunca, zorlu arapça incelemelerine girişmişti.

Değişik tarihsel merkezleri ve ikincil kentleri gezdikten sonra, gezilerinin temel amacı olan Balbek yıkıntılarına gelmişti.

Ünlü ölü kentin onun kafasında yarattığı başlıca çekim, bir bölümü bize kadar ulaşmış olan yapıtlarının belirmesi bir zamanlar Balbek'in en şanlı dönemine denk düşmüş olan büyük taşlama ozanı Missir'in anısından kaynaklanmaktaydı.

Kendisi de taşlamacı olan Gilbert, Missir'e çok büyük bir hayranlık duyuyor, onu haklı olarak tinsel atası sayıyordu.

Yolcu, daha ilk günden, adamlarına kendisini Missir'in, gelecek uyarınca, değişmez tarihlerde, dindarca bir dikkatle kendisini dinleyen halkın önünde, biraz şarkılı sesini *tekli sistra*'nın çınltılarına uydurarak yeni açmış dizelerini okumaya geldiği alana götürmeleri buyruğunu vermişti.

Gilbert, büyük ozanın yorumcularına onun olağandışı bir sistrası bulunduğunu içeren ve çok inanılan halk kökenli kesinlemenin esinlediği çelişkin ve tutku dolu sayfaları bol bol okumuştur. Kimileri resimlerde ve belgelerde gösterilen *tüm* eskil sistraların titreşimli ve enlemesine maden kollarının sayının dört ya da altı olmasına dayanarak olgunun olanaksız olduğunu bildiriyorlardı; kazıların da tanıklığına başvuruyorlardı ayrıca, kazılardan hiçbir zaman tekli bir sistra çıkmamıştı. Başkalarına göre, her şeye karşın benimsenmiş söylentiler önünde eğilerek Missir'in türün-

de tek bir çalgı kullanarak seçilmek istediğini benimsemek gerekirdi.

Gilbert, rehberlerine kendisini uzakta beklemelerini söylemiş, uzak ustasının saygın gölgesinin kutsallaştırdığı yerlerde düşünme dalmak üzere yalnız kalmıştı. Coşku içinde, hiç kuşkusuz Missir'in ayak izlerinin üzerine bastığını düşünüyor, çevresindeki yıkıntılarda eski kalabalık ve görkemli kenti bulmaya çalışıyordu.

Akşam olmaktaydı, Gilbert, saati unutmuş, bir zamanlar birer yapı parçasıyken şimdi oraya buraya dağılmış eski taşların arasına oturmuş, kımıltısız, düşlemini sürdürüyordu.

Büyüleyici yerden ayrılmayı ancak gece iyice çöktükten sonra düşündü. Kalktığı sırada, gözlerinin önünde çok uzakta olmayan bir ışık parladı, kaynağını derin bir mahzenden alıp dikey olarak bir aralıktan çıkan incecik, devingen bir ışık çizgisiydi.

Gilbert yaklaştı ve yıkılmış bir sarayın eski döşemesi üzerinde birkaç adım ilerledi. Devingen ışık biraz ayrılmış iki döşeme taşının aralığından gelmekteydi.

Ozan, aydınlık aralıktan bakınca, çok geniş bir salon gördü, burada biri elinde yanan bir lamba tutan bilinmedik iki kişi, tuhaf bir nesne, kumaş ve takı yığını içinde dolaşmaktaydı.

Gilbert, her ikisi de ülkenin yerlisi olan iki arkadaşı dinleyince, konuşmalarından bir komplo hazırladıklarını anladı. Adamların genci, bugüne dek varlığı bilinmeyen yeraltı dairelerinde türlü türlü antikalar bulmuştu, şimdi bunlar, onun çabalarıyla, özellikle zor girişinin güvenli kıldığı bu salonda bulunmaktaydı. Daha yaşlısı bir denizciydi, her yıl gelip bu zenginliklerin bir bölümünü almayı tasarlıyordu; bunları gece arabayla denize dek taşıyacak, burada gemisine yükleyecek, sonra götürüp uzaklarda altın değerine satacağı; iki kafadar kazancı paylaşacak, bu ortak gömü üzerinde kendileriyle aynı hakları taşıyan yurttaşlarının yerinde hak istekleriyle karşılaşmamak için bu işi gizli tutacaklardı.

İki adam, galeriyi dolaşarak gecenin ortasında denize götürmek üzere çalmak istedikleri değişik parçaları seçiyorlardı. Bu düzenlemeyi yaptıktan sonra, oradan uzaklaşıp Gilbert'in yerini de, düzenini de anlayamadığı bir çıkıştan çıktılar. Gilbert tüm

dikkatiyle yıkıntıların bir yerinden belirmelerini görmeye çalıştıysa da olmadı.

Ozan, artık hiçbir şey işitmez olunca, çılgınca bir meraka kapılarak öylesine yakınında yığılı duran bilinmedik tansıklara herkesten önce tek başına dokunup hayran olmayı düşündü. Az önce çıkmış olan ay, birbirinden ayrılmış iki döşeme taşını ışığa boğmaktaydı. Gilbert bunlardan birinin her türlü çimento kalıntısından arınmış göründüğünü anladı; elleriyle aralıkta tutulacak bir yer bularak ağır taşı kaldırıp yana atmayı başardı.

Gilbert, parmakları bedeninin kolayca girdiği yeni açıklığın kıyısına yapışmış durumda, düşüşünün tüm boyuyla küçültmek için kollarını uzattı, sonra usulca kendini bıraktı.

'Taşın yuvasından ay ışığı dalga dalga girmekteydi, ozan, coşuklu bir meraklı olarak, çekici müzeye yığılmış mücevher, kumaş, çalgı ve heykelcikleri kendinden geçmiş durumda gözden geçiriyordu.

Birden, şaşkınlık ve heyecandan titreyerek durdu. Önünde, solgun ışığın içinde, değişik biblolar arasında, beş kollu bir sistradır durmaktaydı! Hemen eline alıp yakından incelemeye girişti, sonra, sapına gerçek harflerle Missir'in adının kazılmış olduğunu görünce, bunca tartışmaya yol açmış olan ünlü tekli sistrayı elinde tuttuğuna kesinlikle inandı.

Gilbert, buluşuyla gözleri kamaşmış durumda, birkaç eşyayı üst üste koyarak kendi açtığı deliğe dek gelebildi.

Yeniden alanın toprağını çiğneyerek düşleminin öylesine geç saatlere dek uzadığı yere geri döndü ve burada, sevinçten sarhoş durumda, bir zamanlar büyük ozanın kullandığı sistrayı usul usul sallayarak, Missir'in en güzel dizelerini, özgün dillerinde, ezberden okudu.

Gilbert, yoğun ay ışığının altında, kendinden geçmiş, Missir'in soluğunun kendi göğsünde yaşadığını duyar gibi oluyordu. Tanrısının eski zamanlarda kalabalığa şimdi çınıltıları gecenin havasını sarsan çalgının eşliğinde tatlı tatlı yeni kıtalarını okuduğu yerde durmaktaydı.

Uzun uzun şiir ve anılarla sarhoş olduktan sonra, rehberlerinin yanına gitti. Rehberler, yeraltı salonunda toplanmış gömüle-

rin varlığını ve gizlice dinlenen konuşmanın sözcüklerini onun ağzından öğrendiler. İki suç ortağına tuzak kuruldu, ikisi de aynı gece gizli ve apartıcı işlerinin başında yakalandı.

Yaptığı önemli hizmete duyulan minnetin bir belirtisi olarak, Missir'in sistrası Gilbert'e armağan edildi, o da paha biçilmez kutsal kalıntıyı hep dindarca sakladı.

4. *Altın yumurtlayan tavuk* meseliyle şaşırtıcı bir benzerlik sunan şu Lombar söylencesi.

Bergamo'da bir zamanlar Pizzighini adında bir cüce yaşardı.

Her yıl, baharın ilk gününde, cildindeki gözeneklerin baharın dönüşünün yaşıdönümsel etkisi altında genişlediğini görür, tüm bedeninden kanlar sızardı.

Halkın inancına göre, bu kan terleme, güçlü bir biçimde gerçekleştiği zaman, elverişli bir mevsimi muştular, daha şimdiden bol bir harmanın güvencesi olurdu; zayıf ve kısıtlı olunca da, tersine, kıtlık ve çöküşle izlenen büyük bir kuraklığı haber verirdi. Olaylar bu inancı her zaman haklı çıkarmıştı.

Her zaman şiddeti kendisini yatakta kalmak zorunda bırakan bir ateş eşliğinde süren bu garip hastalık sırasında, bir tarımcı topluluğu Pizzighini'yi hep izlemişti, gözeneklerden akan kanının niceliğine göre, bölgenin tüm ovalarında yavaş yavaş sevinç ya da üzüntü yayılırdı.

Tanı doyurucu olduğu zaman, köylüler, çok güzel bir ürünün kendilerine uzun dinleniş ve sevinç günleri getireceğine inanmış durumda, sayısız sunular yollayarak cüceye teşekkür ederlerdi. İnançları bir tür tanrıya dönüştürmüştü onu. Tümüyle meteorlarla ilişkili bir etkiyi bir sonuç diye benimseyerek, Pizzighini'nin salt kendi istemiyle harmanın iyi ya da kötü olmasına karar verdiğini düşünüyor ve, mutlu önbili durumunda, armağanlarının çıkara dayalı zenginliğiyle, onu kendilerini ertesi yıl da hoşnut etmeye yönlendiriyorlardı. Buna karşılık, ufak bir kan terleme hiçbir armağan getirmiyordu.

Pizzighini, tembel ve haz düşkünüydü, kendisine böylesine az çabaya mal olan kazançları çok hoşuna gitmekteydi. Kanın çamaşırını ve yatağını istendiği gibi ıslattığı her seferde, bölge-

nin değişik noktalarından gelen ödüller kendisini bir yıl süresince bolluk ve esenlik dolu bir başıboşluk içinde yaşıtıyordu. Ama elindekini tutumlu kullanamayacak ölçüde öngörü yoksulu olduğundan, her yetersiz kan terlemeden sonra yokluğa d şıyordu.

Bir yıl, alışılmış ilkbahar döneminde, ateşli dönemsel terlemesini çekmek üzere yatağa yatmadan önce, gerekince olguya destek vermek amacıyla  arşıaflarının altına bir bıçak sakladı.

Tam da o gün  ok yetersiz bir ıslaklık oldu c cede; yüzünde topu topu birkaç kırmızı damlacık parlamaktaydı. Kendisini bekleyen uzun yoksulluk aylarını gözlerinin önüne getirip korkuya kapılarak bıçağı aldı ve, çevresinde toplanmış gözlemcilerin kuşkusunu uyandırmadan ateşten kaynaklanan sinirli devinilerde bulunma görüntüsü altında, kollarında, bacaklarında ve gövdesinde bir dizi derin yara açtı.

Hemen o anda, kan, çamaşırları sıırıslıklam ederek herkesi sevince boğdı. Ama yaralı cüce kanamayı durdurabilecek durumda değildi; orada bulunanlar, hayran mı hayran, kırmızı terin hiçbir zaman böylesine bol akmamış olduğunu halka bildirmek üzere, onu kanı bitmiş ve yarı  l  bir durumda bırakıp gittiler.

Zayıf, kansız, güçlükle sürüklenen, renginin aklığıyla herkesin tüylerini  rperten Pizzighini'ye özellikle güzel ve çok sayıda armağanlar geldi.

O mevsim süresince korkunç bir kuraklık hiç kesilmedi, her yanda acımasızca kıtlık eğemen oldu. Olaylar ter hastalığının  n bililerine ilk kez ters düşmekteydi.

C ceyi terleme bunalımı sırasında incelemiş olanlar bir aldatmaca kokusu aldılar ve sözde ateşli devinilerine bundan böyle kuşkuyla baktılar; onu bedenini göstermeye zorlayarak bile bile açtığı yaraların izlerini buldular.

Kurnazlığın yayılması, görkemli armağanlar kopararak kitelerin şimdiki yoksunluğunu daha da dayanılmaz duruma getirmiş olan yalancıya karşı uçsuz bucaksız bir aşağılama yağmu ru başlattı.

Ama boş inanç Pizzighini'yi her türlü    almadan koruyordu ve, ortak kanıya göre, bir put gibi, gelecekte daha birçok güzel tarım verimlerine yol açabilecek adama karşı hiçbir girişimde

bulunulmadı. Yalnızca kırmızı sızıntısının gelişinin bundan böyle daha yakından gözetlenmesine karar verildi.

‘Tüm ülke can çekişirken, cüce, bıyık altından gülererek, düzenbazlıkla elde ettiği zenginlikleri herkesin gözleri önünde, utanmadan har vurup harman savurdu.

Bu arada, solgunluk ve bitkinliği hep son noktasındaydı, alışkanlığına uygun olarak, sürekli eğlencelerine bir hayalet görünüşüyle dalıyordu.

Ertesi yıl, alışılmış bahar dönemi gelince, bu kez sıkı sıkı gözetlenen Pizzighini yatağına uzandı. Ama lal rengi nemlenme boşuna beklendi. Korkunç kanamasından bu yana kansız kaldığından, cüce, o zamana değin, değişik derecelerde, öylesine düzenli bir biçimde gerçekleşmiş deri olgusunu ortaya koyabilecek durumda değildi artık. Hiçbir bağış geçmedi eline.

Dört ayın sonunda, fazlasıyla bol ve görkemli bir ambarlama cücenin önbilisel yetersizliğini kanıtladı.

Pizzighini, altın yumurtlayan tavuğun pişman katili, yalnızlık ve horgörüye adanınca, çaresiz yoksunluğu tanıdı, çünkü kanı bir daha hiç oluşmadı, daha sonra da yıllık terlemesi hiçbir zaman yeniden belirmedi.

5. Söylenbilimden bir sayfa. Bu sayfaya göre, Atlas, yorgunluktan bitmiş durumda, bir gün gök kubbeyi omzundan atmış, sonra da, azgın bir çocuk gibi, sonsuza dek taşımaya yargılı olduğu can sıkıcı yüke zorlu bir tekme indirmişti. ‘Tekme tam Oğlak burcuna gelmiş olmalıydı, böylece, o zamandan beri bu burcun yıldızlarının sunduğu yüzün olağandışı tutarsızlığı onun bu bozucu ediniyle açıklanmaktaydı.

6. Voltaire üzerine Büyük Frédéric’in mektuplarından alınma bir oluntu.

1775 güzü boyunca, o sırada seksenini bulmuş ve şana doymuş olan Voltaire, Sans-Souci şatosunda Frédéric’in konuydu.

Bir gün, iki dost krallık konutu dolaylarında dolaşmaktaydı, Frédéric ünlü dostunun sürükleyici söyleminin büyüüne bırakı-

yordu kendini, o da, iyice coşmuş, uzlaşmaz din karşıtı öğretilerini incelik ve ateşlilikle açıklamaktaydı.

İki adam, konuşmaya dalıp saati unutmuşlardı, güneş battığı zaman, kırım ortasında kaldılar.

O sırada, Voltaire, öylesine uzun süredir savaştığı eski inaklara karşı özellikle sert bir döngüye dalmıştı.

Birdenbire bir tümcenin ortasında susuverdi ve, derin bir sızıntı içinde, olduğu yerde kaldı.

Biraz ötesinde, daha gençlik çağına ancak girmiş bir kız, küçük bir katolik kilisesinin tepesinde akşam duasını çalan uzak bir çanın çınltısı üzerine diz çökmüştü. Latince bir duayı coşkuyla söylerken, elleri birleşmiş, yüzü göklere dönmüş, iki yabancının varlığını bilmiyordu, coşkusu öylesine hızlı bir biçimde düş ve ışık bölgelerine götürüyordu kendisini.

Voltaire anlatılmaz bir bunalımla ona bakıyordu, bunalım sarı ve buruşuk yüzüne her zamankinden de solgun bir renk yaydı. Zorlu bir heyecan yüz çizgilerini buruşturdu, bu arada, işitilen duanın kutsal dilinin etkisiyle, bilincinde olmadan, karşılıklı okunan bir ilahi gibi, ağzından şu latince sözcük çıkıyordu: "Dubito".*

Hiç kuşkusuz, tanrısızlık konusundaki kendi kuramlarına yönelikti. Sanki dua eden genç kızın büründüğü insan-dışı anlatım karşısında içinde bir açıklama gerçekleşiyor ve, o yaşta çok yakın olan ölümün eşiğinde, tüm varlığını durasız cezaların dehşeti sarıyordu.

Bu bunalım ancak bir an sürdü. Alay büyük kuşkucunun dudaklarını yeniden buruşturdu ve başlamış tümce iğneli bir havayla bitti.

Ama sarsıntı gerçekleşmişti ve Frédéric gizemsel bir coşku duyan bir Voltaire'in kısa ve değerli görüntüsünü hiçbir zaman unutmadı.

7. Doğrudan doğruya Richard Wagner'in dehasına bağlanan bir olay.

17 Ocak 1813'te, Leipzig'te, Fransızlarla birleşik ordular arasında bir ateşkes bir gün önce başlayıp arkadan gelen iki gün bo-

* Latince, "kuşku duyuyorum". (Ç.N.)

yunca öylesine azgınca sürececek olan korkunç çarpışmaya ara veriyordu.

Bir dış bulvarda, orduların her zaman arkalarında sürükledikleri bir sürü soytarı ve gezgin satıcı görülüyordu. Kentin birçok yerlisi burada askerlerin arasında dolaşıyor ve çok canlı görünen topluluk bir ölçüde bir panayır izlenimi yaratıyordu.

Kalabalıkta birkaç genç kadından oluşan bir topluluk sevinçle dolaşıyor, sergilerin aldatıcı parıltısı ve bağırımların saçmalığı onları çok eğlendiriyordu; içlerinden biri oğlunu kucağında taşıyordu, nerdeyse beş aylık olan bu çocuksa, önceki yılın 22 Mayıs'da Leipzig'te doğmuş olan Richard Wagner'den başkası değildi.

Birdenbire, küçük bir masanın arkasında ayakta duran uzun saçlı bir yaşlı adam, çocuğunun falına baktırsın diye genç anneye seslendi. Görünüşü ve konuşmasıyla tümüyle Fransız olan adam gülünç biçimde çetrefil bir almanca konuşmaktaydı, bu da şen kadınları güldürdü; bundan sonra, davayı kazandığını sezdi, topluluğu önüne çekmek için azıcık daha üstelemesi yetti.

Yaşlı adam, gizemli bir havayla, çocuğu tepeden tırnağa süzdükten sonra, masadan düz dipli bir kupa aldı, kupanın içinde düzenli bir biçimde incecik bir parlak demir eğintisi vardı.

Nesneyi ayağından tutarak genç anneden oğlunun yazgısını düşünerek ağzına bir parmağıyla üç kez vurmasını rica etti. Kadın, söylenene edigence uyarak, canlı yükünü bırakmadan, işaret parmağının ucuyla, istenen üç vuruşu yaptı. Falcı büyük bir dikkatle kupayı yerine koydu ve kocaman bir gözlük takarak az önce dümdüz olan eğintide üçlü vuruşun yarattığı çalkantı ve karışıklıkları inceledi.

Birdenbire büyük bir şaşkınlık devinisinde bulundu ve, önüne konulmuş bir yazı takımının ayırımına vararak, boş bir kâğıt alıp maden tozuna çizilmiş çizgiyi mürekkeple kopya etti.

Sonra kâğıdı genç kadına uzattı, o da her biri bir başka yana eğilmiş olan ve boyları hiç birbirini tutmayan harflerin tutarsız çizgilerine karşın, şu iki Fransızca sözcüğü seçebildi burada: "Sera pillé".*

* "Yağmalanacak" anlamında. (Ç.N.)

Aynı zamanda, falcı, kupayı göstererek, örnekçeyle kopyasının tam benzerliğini saptamalarını istiyordu. Gerçekten de, vuruşlar sonunda eğintide fazlasıyla girintili çıkıntılı bir çukur açılmış, yazılan iki sözcüğü oluşturunuyordu.

Yaşlı adam, müşterisine kısacık tümcenin almanca çevirisini vererek, kötü bir almancayla, erimini göstermeye çalıştı. Ona göre, bu kısa ve özlü sözde bir tohum olarak en yüksek sanatçı yazgıları yatmaktaydı, bu söz yalnızca, bir akım önderi olarak, bir öykünücüler burcu yaratacak nitelikte, güçlü bir yenileyiciye uygulanabilirdi.

Az çok fetişist olan mutlu anne bilicinin parasını cömertçe ödeyip kâğıdı götürdü, değerli bir belge gibi sakladı. Daha sonra da kendisine bir zamanlar bilinçsizce kahramanı olduğu serüveni anlatarak oğluna armağan etti.

Yaşamının sonuna doğru, en sonunda tanınıp anlaşılan yapıtını şimdiden bir sürü utanmaz öykünücünün yağma ettiği Wagner, öyküyü anlatmaktan çok hoşlanıyordu – o sırada öylesine gerçekleşmiş önbilinin, sık sık umutsuzluğa düştüğü sonu gelmez düş kırıklığı ve kısır savaşım yılları boyunca boşınca dayalı bir yüreklendirme sağlayarak, tüm sanat yaşamı üzerinde iyi bir etkisi olduğunu söylemekten de geri durmuyordu.

Cantercl, bu değişik gereçleri seçmeye karar verdikten sonra, ludyonları kesin açıklamaları uyarınca yaptırtmıştı.

Herbiri, sürekli bir denge sağlamak amacıyla gereğince doldurulmuş bir tabanla donanmıştı, içlerindeyse, aqua-micans içinde dağınık durumda bulunan ek oksijen dozunu iyice yakınına gelince kapıp kimyasal olarak yalıtılayacak özel bir maden içeren küçük bir boşluk bulunması gerekiyordu. Boşluk yavaş yavaş gazla dolarak ludyonu hafifletecek, o da böylece kendi başına dipten yüzeye doğru yükselecekti. Ama, belirli bir gerilimde, oksijen, yükselme evresinin hesaplanmış başlangıcından tam on saniye sonra, küçücük oyuğu zorlayacak –böylece üst yanı bir anlığına bir kapak gibi kalkarak tüm kabarcığa yol verecekti–, esinleyici olguyla bağıntılı olarak ludyonun herhangi bir edimine yol açacak belirli bir mekanizmayı sarsacaktı. Gözenek bir kez hava-

dan yoksun kalınca, özne kendi ağırlığının etkisiyle aşağıya inecek, içeride çabucak yeniden oluşan oksijen de çok geçmeden yeni bir havalanmaya yol açacaktı.

Kendi kendine gerçekleşen gösterilerin kimileri özellikle ince bir düzenleme gerektirmekteydi. Örneğin, Pilatus'un alın-da ışıklı göstergenin belirmesi için içeride geçici olarak küçük bir elektrik lambasının yanması zorunlu oluyordu. Voltaire'e ilişkin öykünün tüm önemini kendinde yoğunlaşan "Dubito" sözcüğü, büyük düşünürün aralık dudaklarından sayısız hava yuvarları biçiminde çıkacak, ustalıkla bir yazı sırasınca toplanacak, fazlasıyla bölünmüş kabarcıktan başka bir şey olmayacaktı. Kanlı bir ter görüntüsü vermek için, cüce Pizzighini'ye uyarlanmış mekanizma, her çalıştırmada, bir sürü çıkış deliğinden dışarıya çok düşük bir nicelikte bir kırmızı toz püskürtecek, bu toz da, içerideki bol bir yedeklikten alınıp suyu bir an boyayacak, hemen sonra tam bir eritme olgusu yardımıyla yok olacaktı. Leipzig falcısının kupasında, yalancı bir demir eğintisi vurucu parmağın üç sarsıntısıyla istenen biçime göre çizilecekti.

Bu değişik noktalar aydınlandıktan sonra, Canterel hâlâ suyunun tadına bakmamış olduğunu düşünmüştü. Böylece dikkatli bir içim için özel bir su yedekliği hazırlamıştı.

Aqua-micans, bir kez bardağa konulduktan sonra, tıpkı sıvı bir elmas gibi, susuz bir gırtlak şenlendirmek için yapılmışa benziyordu; usta, daha ilk yudumlarda, dikkate değer bir hafifliği ve çok ince bir tadı olduğunu görmüştü; ışık saçan içkiden iştahla art arda üç bardağı başına dikmişti, aşırı oksijenliliği özel bir sarhoşluk vermişti.

O zaman Canterel, şimdiki çakırkeyifliğine şarabın sarhoşluğunu da ekleyince ne tür duyulara varacağını bilmek istemişti.

Çok başdöndürücü beyaz Bordo şarapları getirtmiş ve az önce kullandığı bardağı doldurmaya başlamıştı; ama dibinde biraz su kalmış, usta dökülen ilk beyaz şarabın hemen yoğun bir kitleye dönüştüğünü görerek durmuştu; garip su yeni katı cisme şaşırtıcı parlaltısını veriyor, o da, rengi nedeniyle, güneşin parlaltısını alıyordu. Aqua-micans'ın oluşumu iki sıvı arasında her

türlü karışımı engelliyor, birden başlayan bir oksijenlenmeyse Bordo'nun katılaşmasına yol açıyordu.

Canterel, kitleyi eliyle yoklayınca, fazlasıyla yassılgan bulmuştu.

Daha yeni tasarladığı çift e sarhoşluk deneyini unutarak kitlesel şarabın yumuşak başlı esnekliğiyle güneş ısıltısına dayalı bir tasarı oluşturmuştu.

Bir süredir birçok iklime alıştırmaya denemelerine girişiyor, özellikle de kimi deniz balıklarını tatlı suda yaşamaya alıştırmaya çabalıyordu.

İçinde doğulan suyun çok ağır bir biçimde, derece derece tuzsuzlaştırılması –söz konusu öznelere görülen en ufak örgensel rahatsızlıkta hemen askıya alınmaktaydı– biricik yöntemini oluşturuyor, bu da çok sabır ve beceri gerektiriyordu.

Canterel önce bir küme denizatıyla utkuya ulaşmıştı, bunların uyumu şimdiden tamdı. Onda üçü tehlikeli alıştırmaya sırasındaymıştı, ama sağ kalan yedisi bundan böyle hiç mi hiç rahatsızlık duymadan, başkaldırmadan, bir doğal su kavanozunda yaşıyordu.

Usta, katılaşmış beyaz şaraptan oluşup aqua-micans'ın kendisine verdiği parıltı yardımıyla, tamamı tamamına bir küçük güneş görüntüsü sunacak olan bir küreyi çekirtmek üzere, onları büyük elmasa daldırmayı düşünmüştü; böylece tümü su içinde bir tür Apollon arabasını canlandıracaktı.

Denizatlarını gözenekli kaba, önce deneme olarak, yeni suyun herhangi bir özelliğinin doğalarına bir zarar verip vermeyeceğini görmek üzere, tek başlarına daldırmıştı.

Güzel hayvanlar, bir an sonra, çok acı çektiklerini belli ederek, her yandan aqua-micans'dan kaçmaya çalışmışlardı.

Canterel sıkıntılarının çok basit nedenini birden anlayıvermiş, olayı önceden kestiremediği için de kendine kızmıştı; tümüyle karasal varlıkların solumasına uygun düşen yapma sıvı su yaratıkları için kesinlikle fazla oksijenliydi, denizatları burada havadakinden daha az tehlikede değildi.

Usta, bir istakoz ağı yardımıyla, hemen kavanozlarına koymuştu onları.

Sonra, tüm tasarılarını yerle bir eden büyük sakıncaya bir çare ararken, her birinin göğsünden bir tür fitil geçirmek istemişti: fitil, her zaman iki açıklık yaratarak, denizatlarının bedeninde oluşmuş fazla oksijeni dışarı bırakacaktı.

Deney, önce geçici fitille donatılmış tek bir denizati üzerinde gerçekleştirildikten sonra, en tam başarıyı sağlamıştı; göğsüne fitil geçirilmiş hayvan aqua-micans'a daldırılır daldırılmaz, hafif kabarcıklar kendilerine iki yeni delikten zorla yol açıyor, hayvan da hiçbir rahatsızlık duymadan yansımaların kıvılcımlanışı içinde dolaşıyordu. Doğal suda, çifte açıklığın kıyıları, bir iç hava fazlalığıyla dışarıya atılmaz olarak fitile tümüyle yapışıyor, her iki yandan da tam bir kapanımı sağlanıyordu.

Canterel, tasarlanan söylensel simge için bir koşum biçimi aramaktaydı, ona şarap rengi kürenin yukarıya tırmanması için zorunlu uzunluğu vererek her fitili iki amaçla kullanmayı kararlaştırmıştı.

Düşündüğüne göre, takımın güzel elmasının içini tümüyle dolaşması gerektiğinden, ilk denizatları yarışını getirerek gösteriyi daha ilginç kılmak istemişti. Fitillere verilen görel bir esneklik, en canlı karşıtların öne çıkmalarını sağlayacak, ama denizatlarının zavallı devinim olanakları göz önüne alınınca, bu ilerleme her zaman çok ufak bir şey olacaktı.

Usta, bahisçilerin adaylarını kolaylıkla tanıyabilmeleri için, büyük bir beceriyle, söz konusu yedi uzun fitilin her birine prizmanın yedi renginden birini vermiş, koşu alanında jokeylerin renklerinin sağladığı görsel rehberin yerini böylece doldurmuştu. Yedi koşucunun hızını bir dizi deneyle önceden incelemiş, koşucular, en kötünden en iyiye doğru sıralanıp, mordan kırmızıya doğru, sırayla gökkuşağının renklerini almışlardı.

Canterel, garip çizgileri sarı küreye yapıştırmanın bir yolunu ararken, aqua-micans'ın çevrelediği her şeye ilettiği elektriğin katı şarapla uçlarına yerleşebilecek iletici bir töz arasında belirli bir sıkılaşma yaratıp yaratamayacağını düşünmüştü. Az ya da çok olumlu değişik denemelerden sonra, her fitilin iki ucunu incecik bir parlak kılıfta birleştirmişti, daha niceleri arasında sağladığı sonuç nedeniyle seçilmiş bir madenden yapılmış olan

bu kılıf, aqua-micans içinde biraz yanına yaklaşıncı, gidip minicik Phoibos'a yapışacaktı.

Canterel, iyice belirlenmiş bir yol yaratmak kaygısıyla, Danton'un başına oldukça yakın bir yere, özenle hesaplanmış yoğunluğu nedeniyle hiçbir yükselme ya da alçalma eğilimine kapılmadan hafif bir derinlikte öylece kalacak, küçük bir sütun gövdesi daldırmıştı. Koşu alanını dolaşmak için, araba, yolun merkezini sürekli biçimde solunda tutarak bir yandan kımıltısız sütun gövdesinin, öbür yandan karşılarında çalışacak ludyon topluluğunun çevresini dolaşacaktı; ludyonlar, sayıları ve birbirini izleyen düşüş ve yükseliş devinilerindeki kaçınılmaz birlik yokluğu yardımıyla, her zaman, en azından içlerinden biriyle, koşunun yapacağı üst bölümün bir noktasını belirleyeceklerdi.

Usta, aqua-micans'ın dokunuşuyla birdenbire katılaştıran şarabın görüntüsünü ilgiye değer bularak, aykırı payı son anda dökmeye – ve denizatlarını kendileriyle aynı rengi sunan bir balmumu katmanıyla düzleştirmiş olduğu sol yanlarıyla kendilerine atılacak kaba kitleleri hep birlikte yoğurarak güneş küresini kendi başlarına oluşturmaya alıştırmaya karar vermişti.

Eğitim de, kitlelerin hiçbir iz bırakmadan birbirine yapışması da tam istediği biçimde başarıya ulaştınca, öğrencilerini kürelerini birdenbire bırakıp hemen arkasından tek bir sıra oluşturmaya alıştırmıştı, böylece fitillerin maden kılıfları ağır düşüşü sırasında durmuş olan minik yıldız yan yana yapışarak doğru ve düzensiz bir koşum oluşturabilecekti.

En sonunda, bir işaret üzerine yolu birbirlerini geçmeye çalışarak tamamlamayı öğretmişti onlara. Varış noktası büyük elmasın peteklerinden birine karayla çizilen dar bir dairenin içinden çok geriden tek gözle bakılan sütun gövdesi olacaktı.

Canterel renkli fitil taşıyıcıların ilginç topluluklarını oluşturacakları önden estetik bir biçimde sıralanmaya alıştırmıştı. Yarış atları adsız olamayacağından, usta da kimsenin, bellek yorgunluğuna düşmesini istemediğinden, mordan kırmızıya gökkuşağının alacasına dayanarak yedi şampiyona latince olarak basit birer numara adı vermişti. Mor fitili tutan Primus, en az hızlısı, sıranın sol ucunu belirliyor ve böylece sürekli bir üstünlükten ya-

rarlanıyor, buna karşılık Septimus'un, en atağının, payına kırmızı fitil ve, sağda sonuncu olduğundan, en uzun yol düşüyordu. Beş ara yerden her birine bağlanan ayrıcalık toplamıyla burada yetenekleri arasında varolan kusursuz bağıntı tek bir yüke koşulmuş yarışçıların içinde bulunduğu hep aynı sıra numaralarını sürdürme konusundaki alışılmamış zorunluluğa dayalı, ince elverişsizliği sonunda tam bir dürüstlikle denkleştiriyordu.

Üstat konuşurken, Khong-dêk-lên deniz atlarının ağır ağır çektiği güneş topuyla oynamaya hiç ara vermemişti.

Bitirdikten sonra, Canterel sağ kolunu yukarıya dek sıvayarak değerli taşın çevresini dolaştı, sonra Faustine'e işaret edip Khong-dêk-lên'i hemen omzuna aldirtarak yeniden merdivenin yukarisına çıktı.

Bu arada parmaklarıyla maden kınları yapıştıkları yerden ayırınca, cüce güneş çok geçmeden beyaz şarap şişesine dayandı.

Denizatları birbiri ardından istakoz ağıyla alınıp yeniden kavanoza konuldular, göğüslerinden hiçbir hava kabarcığı çıkmaz oldu.

Canterel elini Faustine'in başının arkasına koydu, o da, karşısında, başını arkaya attı hemen, bu arada, Khong-dêk-lên yanına sürtünürken, kabin halka biçimi ağzına yapışmaktan da geri kalmadı. Ensesinden tutulup kaldırılınca, hızlı bir düzelmeye, cam tavanın üzerinde diz çökmeyi, sonra da mendiliyle kolunu ve elini kurulayıp giysisinin kolunu çabucak indiren üstadın arkasından nikel kaplama merdivenden inebildi.

Kedi yere atlayarak villaya doğru kaçtı, Faustine'i de arasına alan topluluğumuzsa dingin yürüyüşünü sürdürdü. Üşütme olasılığına ilişkin gözlemlerimiz üzerine, dansçı kız aqua-micans'tan her çıkışında tüm varlığında oluşan yoğun ve sürekli bir tepkiyle bu olasılıkların tümüyle uzaklaştırılmış olduğunu söyledi.

IV

Canterel'in arkasından, düz alanı dolaşıp bitirdikten sonra, zengin çimenler arasında, sarı kumla kaplı, hafif eğimli, dümdüz bir yoldan indik, yol, çok geçmeden yataylaşarak birdenbire genişliyor, bir ırmağın bir adayı sarıışı gibi, on beş çarpı kırk metrelik bir dikdörtgeni kaplayabilecek, dev bir camdan yapılmış yüksek bir kafesi çevreliyordu.

Doğru çizginin tek başına egemen olduğu saydam yapı, yalnızca sağlam ve ince bir demir kafesin taşıdığı uçsuz bucaksız camlardan oluşmuştu, dört duvarıyla tavanının geometrik yalınlığıyla, başlıca eksenini yolun eksenine denk düşürecek biçimde, tersine konulmuş, kapaksız bir dev kutuya benziyordu.

Canterel, bu yapının kenarlarının iraksamayla yana saparak oluşturduğu bir tür geniş ırmak ağzına ulaşınca, bakışıyla bizleri de çağırarak sağa doğru yöneldi ve kırılğan yapının köşesini döndükten sonra durdu.

Şimdi yanında bulunduğumuz cam duvar boyunca, ayakta, insanlar sıralanmaktaydı, tüm topluluğumuz bu duvardan yana döndü.

Gözlerimizin önünde, camın en az bir metre gerisinde, bir tür kare oda vardı, iyice ve açıkça görülebilmesi için, tavanı ve dört duvarının bize dış yanını göstererek geçmemizi önleyecek olanı eksikti. Tutuklama yeri olarak kullanılan, yıkık bir şapel görünüşündeydi. Sağımızda yükselen duvarın yarı uzunluğunda, sivri uçlarla biten bir dizi çubuğu tutan, birbirine çok uzak iki eğri yatay kirişi bulunan bir pencere açılıyor, sağımızdaysa, uflanmış döşeme taşları üzerinde, biri büyük, biri küçük iki yatak,

basık bir masa ve basık bir iskemle duruyordu. Dipte, duvarın önünde, bir mihrabın kalıntıları yükseliyordu, buradan büyük bir taş Meryem heykeli düşüp kırılmış, kaza, hiç yaralamadan, Çocuk İsa'yı kollarından koparıp almıştı.

Uzaktan dev kafesin içinde gezindiğini gördüğümüz ve Canterel'in bize kısaca yardımcılarından biri olarak tanıttığı kürk paltolu ve kürk başlıklı bir adam, biz yaklaşırken, açık yandan şapele girmişti, şimdiyse çıkmış, sağa doğru gidiyordu.

En büyük yatağa kır saçlı bir adam uzanmıştı, düşünür gibiydi.

Çok geçmeden, bir karara varmışçasına, ağırlı olduğu açıkça görülen sol bacağını dikkatle basarak, kalkıp şapele doğru yürüdü.

O zaman, yanımızda, bir erkek çocuğun koluna yaslanmış, krep peçeli bir kadın hıçkırmaya başladı, elini umutsuzca şapele doğru uzatarak, "Gérard... Gérard..." diye haykırdı.

Böyle adlandırdığı adam, mihrabın yanına gelince, Çocuk İsa'yı yerden aldı, basık iskemleye oturup dizlerine yatırdı.

Parmaklarının ucuyla cebinden çıkardığı, yuvarlak bir madden kutunun menteşeli kapağı kaldırılınca, içinde bir tür pembe merhem görüldü, adam heykelin çocuk yüzüne bu merhemden incecik bir katman yaymaya girişti.

Aynı anda, kara peçeli izleyici, erkek çocuğa, garip makyajı anırtıyormuş gibi:

"Senin içindi... seni kurtarmak için..." dedi.

Çocuksa, ağlayarak başını sallıyor, söyleneni doğruluyordu.

Gérard, sürekli olarak kulağı kirişte, bir şaşırtı korkusuyla bunalmış durumda, işini hızla yapmaktaydı, çok geçmeden, boyun ve kulak da işin içinde olmak üzere, tüm taş yüzü merhemle pespembe etti.

Heykeli sol duvar boyunca uzanan küçük yatağa yatırarak bir an inceledi, merhem kutusunu kapatıp cebine koyarak pencereye doğru yöneldi.

Parmaklıkların biraz dışarıya doğru çıkık olmalarından yararlanarak, dışarıya, aşağıya baktı.

Merakla sağa doğru birkaç adım yürüyünce, duvarın karşı yüzünü gördük. Pencere, biraz içerlek, iki duvar köşesi ara-

sındaydı, bunların uzakta olanı bir karışık döküntü yığınının yer ve desteklik etmekteydi, yığının içindeyse özellikle sayısız armut kabartmaları vardı, Gérard, iki parmaklık arasından kollarını uzatıp bunların içinden, kabukları bırakıp çekirdek ve saplarla bir bütün oluşturan tüm iç ipliciklerini topladı.

Toplama bitince, geri döndü, biz de, sola, eski gözlem yerimize geldik.

Parmakları çabuk çabuk sapları, sonra çekirdek bölümlerini toplanan ipliciklerden ayırdı, böylece kaba, ak kordonlar elde etti, bunları sabırla bir sürü incecik ipliğe ayırdı.

Gérard, apaçık bir mesleksel yetenek yokluğunu gidermeye yönelik, ısrarlı bir coşku içinde, kısıklık kusurlarını gidermek için birkaçını birden uç uca bağladığı bu teller yardımıyla, ilginç bir örme ve yapma işine girişti.

Sonunda, yapılan nesnede bir tür genel şişkinlik oluşturmayı amaçlayan ince dolaştırmalarla, çamaşır izlenimi verebilen, iyi kötü bir bebek başlığı çıkardı. Başlığı pembe renkli heykelin başına geçirdi, boynunda çarşaf, duvardan yana dönük heykel, şimdi taş saçları örtülünce, gerçek bir bebek görünüşüne büründü.

Çalışmasının tüm kalıntılarını özenle yerden toplayıp hemen pencereden sola doğru attı.

Bundan sonra, kısa bir an süresince, duruşu biraz dalgınlık ve uzaklık belirtir gibi oldu.

Açık görüşlülüğünü yeniden bulunca, dirseği yukarıda, parmakları birbirine yapışmış biçimde uzanmış olarak, sol elini birdenbire aşağıya indirdi, ucundan eski bir para sarkan bir küçük zincirden oluşan bir altın bileziği bileğinden sağ elinin içine dek kaydırdı.

Gérard, eskil parayı uzun süre pencere demirlerinden birinin alt ucuna sürterek, yeterli ölçüde altın tozu elde edip sürekli olarak boş duran sol elinin içinde topladı.

Masanın üstünde, dört çağdaş sekizlik formayla çelişki durumunda, cildinin sırtında, geniş harflerle, açık ve okunaklı *Firebi Glossarium a Ludovico Toljano* başlığı okunan çok kocaman bir eski kitap, su dolu bir testi ve bir çiçek sapıyla yan yana duruyordu.

Gérard, bileziği cebine sokarak, basık iskemleyi bizim oldukça yakınımızda, penceresi açık duran duvara dayanmış masaya yaklaştırdı, *Erêbe Sözlüğü*'nün önüne oturdu, onu gereğince yerleştirdi, sonra, yalnızca, hemen boş sayfaya gelecek biçimde, her türlü kabarmadan uzak cilt kartonunu yatak ekseninin çevresinde sola doğru döndürerek en başından açtı.

Dümdüz açılınca, ilk sayfa ya da *fausse garde*'in tümüyle arka yüzü göründü.

Gérard, çiçeksiz sapı bir mürekkep kalemi gibi üç parmağının arasına alarak hâlâ uzun bir dikenli bulunan ucunu testinin nerdeyse taşıyacak gibi duran suyuna hafiften batırdı.

Sonra, hep bir tür kaygılı ivedi içinde olduğunu belli ederek, sözlüğün boş sayfasına dikenle yazı yazmaya başladı.

Birkaç satır yazdıktan sonra, sapı bırakarak, hep uzanmış durumda olan sol elinden, bir tutam altın tozu aldı, başparmağıyla işaret parmağını oynatarak yavaş yavaş yeni ve görünmez yazısının üzerine yaydı, yazı hemen renkleniverdi.

Büyük başlık harfleriyle yazılmış "ODE"* sözcüğünün altında on ikişer hecelik altı dizeden oluşmuş bir kıta vardı.

Gérard, kısa işini gerçekleştirdikten sonra, toz tutamından kalanı sol elindekinin üzerine bırakarak, sapın uygun ucunu gene testiye batırdı ve dikenle yazmayı sürdürdü.

Çok geçmeden sayfaya yeni bir kıta dökülüp üzerine altın tozu serpildi.

Aynı çiziktirme ve tozlama işi böylece birbiri ardından sürdü, sayfanın ta aşağısına dek kıtalar sıralandı.

Gérard, kuruma için gerekli zamanı bıraktıktan sonra, yaprağı bir an yarı yarıya bükerek kaldırdı, böylece suya kapılmamış tüm toz taneciklerini yaprağın sol kıyısına getirdi, tozlar buradan kendilerini almaya hazır edilgen elin hâlâ kabarık altın tozu yığınınına kayd, o zaman, Gérard, yukarısından tutarak, sözlüğü nerdeyse dikey olarak kaldırdı.

Gözü şaşırtan sakıncalı yönlerden kurtulduktan sonra, o zamana değin bulanık olan altın metin tüm arılığıyla belirdi.

Gérard, sözlüğü tutarak usulca masanın üstüne yatırdı ve,

* Bu şiir türü, (C.N.)

tek eliyle, eğimli duracak yerde, bunların üstünde yatay olarak dursun diye dört kitabı üst üste cildin ilk kanadının altına koydu.

Çevrilince, boş yaprağın ak arka sayfası görüldü, Gérard, yöntem değiştirmeden, onu da çabucak kuruyan altın harflerle yazılmış kıtalarla donattı.

Burada yaprağın önlemle bükülmesi serbest kalmış altın tozları sağ kenara getirdi, bunlar da ağır kitabın bir an kaldırılmasıyla incemi ince bir çağlayancık biçiminde birikime döndü.

Gérard'ın tek elli bir insan gibi yaptığı işlemin sonunda, üst üste konulmuş sekizlik kitaplar, sağında, cildin öteki kanadını tuttu, bunun üzerinde bir *garde*** ve bir *fausse garde* vardı, bu da sözlüğün –şimdi tam yatay olarak yatmış yapraklarıyla bitirilmekte olan bir kitap gibi açılmıştı– son sayfası yanında, el değmemiş ön yüzünü gösteriyordu, o da, yavaş yavaş, tek tek diken ve suyla yazılıp yaldızlanmış yeni kıtalarla doldu.

Kuruluk saptamasından ve alışılmış altın tozu toplama işleminden sonra, Gérard fausse garde'ı çevirdi, garip yazman ya-pıntılarına sonuna dek bağlı kalarak, arka sayfasında tüm kıtaları aynı örneği sunan od'unu bitirip imzaladı.

Sol elinde birkaç değerli toz kalmıştı yalnızca, bunları silkeleyip düşürdü.

Sayfanın alt yanında bulunan imza da tümüyle kuruyunca, Gérard bu kez kalın kitabı hemen dikine getirerek metne yabancı tüm maden talaşını gelişi güzel masanın üstüne döktü – sonra kitabı kapatıp bıraktı.

Gérard, uzun bir an yoğun düşüncelere dalar gibi görüldükten sonra, sekizlik destesinin ayırımına vararak üstteki cildi aldı. Yalnızca karton ciltli olan bu kitabın kapağında şu başlık vardı: "L'Eocène"**.

Sözlüğü ittikten sonra bu kitabı önüne koyarak son sayfalarını karıştırdı, çok geçmeden iki sütunlu bir dizinin ilk sayfasında durdu. Burada sözcükler bir ad dizini biçiminde alt alta sıralanı-

* Kitapların başındaki ve sonundaki boş sayfa. (Ç.N.)

** Üçüncü çağın başlangıç dönemi. (Ç.N.)

yor, her birini bir dizi rakam izliyordu, bu sözcükleri saymak için birbiri ardından hepsine hızla parmağını dokundurdu.

Sonra, dizinin sürdüğü öteki sayfalar üzerinde, Gérard, hiçbir şeyi atlamadan, aynı hızlı sayısal dokunmalara girişti, birinin son sözcüğünde kalkıp bu işe son verdi.

Pencereye doğru yürüyüp bizden uzaklaşırken, bir an cebinden altın bileziği çıkardı ve, parayı daha önce de kullanılan demirin ucuna yeniden sürterek, sol elinde, bu kez çok az parlak toz topladı, hemen gelip yeni baştan *Eocène*'in önüne yerleşti.

Saymasının son bulmuş olduğu sayfanın üzerinde, alışılmış yöntemiyle, ama bu kez yalnızca büyük basımevi harfleriyle, en yukarıda ortaya "Hücre günleri" – sol sütunun yukarisına "Et-ken", sağ sütunun aşağısına "Edilgen" yazdı. Bu son ad, benimsenen harflerin geometrik basitliği nedeniyle hiçbir güçlüğü uğranmadan, doğrudan doğruya tersinden yazıldı.

Sonra Gérard ilk sütunun kendisiyle başladığı gerçekten basılı sözcüğü karaladı.

Kalan toz harflerin ve karalamanın suyunu yaldızlamaya ancak yetmişti. Kâğıdın nemliliği iyice geçince, Gérard kitabı bir an masaya dikey duruma getirdi, zayıf yapışmadan kurtulmuş olan toz tanecikleri hafiflikle masaya döküldü.

Parmağını karalanmış sözcükten hemen sonra gelen rakamın altına koyduktan sonra, belirli bir sayfa arar gibi, yapıtın baş sayfalarını karıştırdı.

Canterel bu sırada bizi uçsuz bucaksız saydam kafes boyunca biraz sağa doğru yürüttü ve cam duvarın arkasında, kutsal kâse dolabının önünde ayin kaftanını giymiş bir papazla, tam karşıdan görünen, güzelce süslenmiş bir katolik mihrabının önünde durdurdu. Bir işi bitirdikten sonra buradan uzaklaşmakta olan sıcak donanımlı yardımcı, Gérard'ın köşesine doğru yöneldi, bir an buraya girdi.

Kutsal masanın üstünde, sağda, çok eski gibi görünen, görkemli bir maden sandığın ön yüzünde, kilidin altında, süleyman taşlarından oluşmuş harflerle şu sözcükler vardı: "Ellinci evlilik yılının aykırı kıskacı".

Papaz bu sandığa doğru yürüdü, kapağını kaldırarak, içinden kulplu bir somunla çalışan, çok basit türden, oldukça büyük bir kısaç çıkardı.

Mihrabın basamaklarından inerek, kendisi yaklaşırken, bizim arkalıklarının tersinden gördüğümüz, yan yana konulmuş iki şatafatlı koltuğu boş bırakarak ayağa kalkmış olan çok yaşlı bir çiftin önünde durdu. Adam şapkasızdı, yalnızca bir frak giymişti, kadınsa, solunda, başı kara bir şala sarılı, tam yas kılığında, ağır bir manto içinde titriyordu, bununla birlikte, adam gibi onun da elle-ri çıplaktı.

Rahip, yaşlıları karşı karşıya getirerek sağ ellerini birleştirdi, kısıkcın açılmış tutakları arasına iyice yerleştirip tutturdı, sonra, açıkça bize dönük olarak, kulplu somunu usul usul çevirmeye başladı.

Ama adam, gülümseyerek, sol eliyle işe karıştı, papazı madden uçları kendisine bırakmaya zorladı, sonra, kadın duygulanıp ağlarken, o, şen bir biçimde, şeytanca bir güçle birkaç kez kendi çevresinde döndürdü.

Tutaklar demir görüntüsünde yumuşak bir nesneden yapılmış olmalıydı, çünkü aralarına sıkıştırılmış iki parmağa hiç acı vermeden gevşiyorlardı.

Papaz, yeniden serbest kalan somunu uzun uzun çevirdi, çok geçmeden, kısıkcı alıp mihrabın merdivenlerinden çıkarak sandığa yöneldi, uzun ve törensi el sıkışmaları sona ermiş olan çift de bu arada yerine oturdu.

O zaman, Canterel bizi dev kafesin yanından birkaç metre öteye, görkemli bir konutun önüne götürdü, az önce, belli etmeden, mihrabın arkasından dolaşarak oraya gelmiş olan kürklü yardımcının buradan kaçıp hızla yaşlı çiftte doğru gittiğini gördük.

Ayırıcı cam duvara çok kısa bir uzaklıkta, karşıda, dekoruyla görkemli bir ortaçağ şatosu salonunu canlandıran, fazla yüksek olmayan bir tiyatro sahnesi vardı. Hiç sahne ışığı bulunmaması yardımcının önden kolaylıkla girip çıkmasını sağlamıştı.

Dibe doğru, biraz solda, yanlamasına konulmuş bir masaya oturmuş, arka yanından görülen, boynu açık bir beyzade, geniş

bir pencerenin açıldığı bir duvar parçasına karşı, bir yapıta notlar düşmekteydi.

Ensesinde, koyu gri renkte, şu üç harften oluşmuş gotik bir kısaltma görünüyordu: *B, T, G*.

Ortada, ta dipte, kapalı bir kapının önünde, elinde bir parşömenle karşıdan gördüğümüz bir adam, beyzadenin tam sağında ayakta duruyor, kendisini ondan ancak birkaç adım ayırıyordu.

Her iki oyuncunun da kılığı, çağ olarak, dekora iyi uyuyordu.

Beyzade, notlarına ara vermeden, oturuşunu da değiştirmeden, açıkça alaylı bir sesle:

“Gerçekten... bir borç senedi mi?... İmzası ne ki?...” dedi.

Ses bize cam duvarda, yerden iki metre yukarıda açılmış, bir tabak büyüklüğünde, yuvarlak bir açıklıktan ulaşmaktaydı, açıklık yalnızca ipek kâğıtla kaplıydı, kıyıları, açıklığı aşarak, dışarıdan onun kıyılarına yapışmıştı.

İyi işitmek için tam bu pencerenin altına yerleşmiş, karalar giymiş bir genç kız, camın gerisinden az önce konuşmuş olan adama yercesine bakıp duruyordu.

Sorulan soruya parşömenli adam şu kısa yanıtı verdi:

“Bir kob”.*

Tam son sözcüğün çınladığı anda, beyzade, parmaklarını açarak, başını şaşırtıcı bir sertlikle sağa çevirdi, aynı anda da hemen gelip geçen bir acı duymuş gibi iki elini ensesine götürdü.

Sonra, ayağa kalkarak, sendeleye sendeleye adama dek yürüdü, o da parşömenini gözlerinin önüne doğru kaldırdı, parşömenin üzerinde, “Senet” sözcüğü birkaç satıra başlıklık ediyor, bu satırları, altına kaba bir biçimde kısa ve kalın boyunlu bir at resmi çizilmiş bir ad izliyordu.

Beyzade, parmağı at resmine doğru uzanmış, son sınırına ulaşmış bir sıkıntı havasıyla yineleyip duruyordu:

“Kob!... Kob!...”

Ama Canterel, daha şimdiden, bizi alışılmış yönde yeni bir aşamadan geçiriyor ve doğrudan toprak üstünde bir iskemleye yer-

* İngilizce, binek ya da koşum hayvanı olarak kullanılan ufak amagtiçlü bir tür kırma at anlamında. (Ç.N.)

leşmiş, çok kapalı yas kılığında bir genç kadının kucağına, başı ve bacakları çıplak, basit bir mavi ev kılığıyla oturmuş, yaklaşık yedi yaşında bir çocuğun önünde duruyordu.

Yardımcı, sahnenin arkasından dolaşarak, bir an çocuğa yaklaşıyordu, şimdi geniş adımlarla boynu açık oyuncuya doğru yöneliyordu.

Her bakımdan birincisine benzeyen, ikinci bir yuvarlak pencere, saydam duvarın ardında bizden çok da uzakta olmayan oğlanın "*Virelai* coustu de Ronsard*" başlığını söyleyişini, sonra, bakışları genç kadının bakışlarıyla birleşip devinileri tam bir uyumla metin içindeki her amacı vurgularken, bütün bir şiiri tam bir doğrulukla okuduğunu açık açık işitmemizi sağladı.

Çocuk sesi kesilince, Canterel'le birlikte, gene alışılmış yönde, kısacık bir yeri geçtik, hemen sonra da, yüzü bu duvara dönük biçimde, içeriden cam duvara yapışmış bir masaya oturmuş, bej iş gömlekli bir adamın önünde, genç bir gözlemcinin yanında durduk. Yardımcı, şiirin okunuşu sırasında arkasından alçak gönüllükle, oldukça belirgin bir eğri çizerek geçtiği oğlana gitmek üzere ondan uzaklaşmaktaydı.

İş gömlekli adamın uzun, kır saçlı, soylu bir sanatçı yüzü vardı, iyice kurumuş mürekkeple tümüyle kararmış bir kâğıdın üzerine eğilmişti, ince bir kazağıyla kâğıtta aklıklar oluşturuyor, bu arada, zaman zaman, serçe parmağının yan ucuyla, oluşan hafif talaşı ayıklamaktan da geri durmuyordu.

Yavaş yavaş, bütüklük bir beceriyle kullandığı bıçağın altında, kara üstüne ak olarak, bir palyaçonun – hatta Watteau'dan alınma kimi ayrıntılar göz önüne alınınca, bir Gilles'in karşıdan yapılmış portresi çıktı.

Genç gözlemci, ortamında, alnını nerdeyse cama dayayarak, büyük bir dikkatle sanatçının çok özenli çalışmasını izliyordu; sanatçı, bazı bazı, elinde olmadan gülererek, "*Une grosse dito*"** tümcesini söylüyor, ötekilerin tıpkısı olan bir üçüncü yuvarlak pencere de bu tümceyi dışarıya götürüyordu.

* Geleneksel bir şiir biçimi. (Ç.N.)

** Bir yineleme anlamında. (Ç.N.)

Çalışma hızla ilerledi ve, tümüyle elemeye dayalı yöntemin tuhafliğine karşın, gerçekleştirim olarak çok ileri götürülen Gilles, sonunda, elleri kalçalarında, yüzü kahkahayla ışımış, taşkın bir yaşamla dolu olarak ortaya çıktı.

Çeliğin ustalıkla bıraktığı ince mürekkep çizgileri gerçek bir güzellik ve çekicilik başyapıtı oluşturuyor, portreyi bulunduğu-yerden baş aşağı görmek zorunda olmakla birlikte, biz de değerini anlıyorduk.

Her şey tamamlanınca, kazağı, kendisini tutan elin ustalığını bir kez daha kanıtlayarak, daha aşağıya, önceden karartılmış kâğıdın üstüne gene ak olarak, aynı Gilles'in arkadan görünüşünü oturttu; her iki sonucun tam duruş, gidiş ve oran eşitliği sanatçının tasarımının tekliğini tartışılmaz kılıyordu.

Burada da, çok usta silici bıçağın istemli unutmaları hayranlık verici bir bütün oluşturuyor, tersinden gözlemlendiği zaman bile yetkinliğinin güzelliğiyle çekiyordu bizi.

Son düzeltme de bittikten sonra, sanatçı, kazağını bıraktı, kâğıdı alıp kalktı, bizden azıcık ötede, bir heykeltci sehpasının döner yüzeyi üzerine yaydı – burada, bir yığın çamur kalemiyle karşıdan üzerinde mürekkeple ve büyük harflerle yazılmış “Gece mumu” sözcükleri okunan, kapaksız ve ak bir karton kutunun yanında, insan yapısında, telden yapılmış bir zırh durmaktaydı.

Sanatçı, bir rondelayla genişleyen aşağı yanı bir vidayla döner yüzeyin üzerine konulmuş bir tahta levhaya bağlanmış, dikey durumda, sağlam bir maden çubuğa arkasından tutturulmuş zırhı oynatarak, telin esnekliğinin yardımıyla, ona tam az önce kazağısının yarattığı Gilles'in duruşunu verdi.

Sonra eli kutunun içine daldı, yıldızlı geceyi düşündürüp kartonun üstündeki sözü doğrulayan, minicik, ak taneciklerle leke leke, kara ve kalın bir mum çıkardı.

Bu *gece mumu*’yla zırhın başını, gövdesini, kollarını, bacaklarını birbiri ardından sardı, sonra mumun bütün kalan bölümünü kutuya geri koydu.

Böylece hazırlanan yapıta, yalnızca elleriyle, oldukça belirgin bir biçim vermeye başladı ve çalışmasını başka bir yığın kalem arasından seçilmiş, akımtırak rengine, özel dokusuna, kuru

ve sert görünüşüne bakılırsa, kesinlikle yoğrulup bayatlamış ekmek ufağından yapılmış olan bir çamur kalemiyle sürdürdü.

Yapıt ilerledikçe, küçük yontuda az önceki Gilles'i her an daha iyi tanıyorduk; sanatçının kara üstüne ak resme sürekli olarak sorar gibi bakmasının da tanıklık ettiği gibi, onun harfi harfine heykele dönüştürülmüş bir kopyasıydı.

Ayrımsız olarak hepsi de sertleşmiş ekmek içinden oluşmuş değişik ve çok özel biçimlerde çamur kalemleri birbiri ardından kullanılmaktaydı.

Sanatçının yontusunu işlerken çıkardığı mum parçaları sol elinin parmakları arasında küçücük toplar biçiminde birikiyordu, bazı bazı değişik eklemelerde bunlardan yararlanıyordu.

Etkin yaratıcı, yontucu işine koşut olarak, bir başka iş daha yapıyor, bu da, yüzde yüz gereksiz olmakla birlikte, ona, çok güçlü bir alışkanlığın etkisiyle, vazgeçilmez bir destek sağlar gibi görünüyordu; yontunun yüzünde, gece mumunun belirli ak tanelerini her çamur kalemiyle toplayıp art arda sıralayarak tamamı tamamına kendisini yönlendiren örnekçenin mürekkebinin çizgilerini yansıtan çizgiler oluşturunuyordu; sıra güleç yüze geldiği zaman bile, başka her yerdekenden daha ince olan bu benzersiz işin de üstesinden geldi.

Bazı bazı, yapıtın başka bir yanına el atmak üzere, yontucu sehpasının düz yüzeyini biraz döndürüyor, o zaman, birbiri ardından yararlandığı iki resmin hep gözünün önünde kalması için yönlendirici kâğıdın yerini değiştiriyor, – kendisini rahatsız etmesi durumunda da kutuyu itiyordu.

Gilles hızla ilerliyor, benzersiz bir kesinlik kazanıyordu. Sanatçı, şurada leke oluşturan artık ak taneleri mumun altına gizliyor, buradaysa, tersine, yüzey yeterince ak tane sağlamadığından, yenilerini bulmak için hafifçe oyuyordu.

Sonunda, gözlerimizin önünde, çok güzel bir kara yontucuk bulduk, kâğıdın onun ölçülü belirginleştirmesi sonucu pozitifini sunduğu şakacı Gilles'in kusursuz negatifiydi.

Canterel'in bir işareti üzerine aynı yönde yeni bir ilerlemeden sonra, topluluğumuz, bizi kendisinden ayıran saydam duvarın

azıcık gerisinde, yaklaşık bir adım çapında, mavi bir ışığa batmış, dar bir kafes oluşturan, nerdeyse iki metre yüksekliğinde, yuvarlak bir demir parmaklığın önünde durdu.

Biri yukarıda, biri aşağıda, yatay iki çember tümü için bağ görevi yapıyor, cam duvara koşut iki kenarı bulunan düşsel bir karenin dört köşesine yerleştirilmiş, özel bir kalınlıkta dördü, ötekilerin ulaşamadığı, oldukça geniş bir döşemenin içine giren tüm demir çubuklar içinden geçiyormuş gibi görünüyordu.

Yerleşmiş alışkanlığa göre, dolambaçlı bir yoldan bizim önümüzden gitmiş olan yardımcı, bir sedyenin üstünde bornuz ve sandalla yatan, başlık olarak garip bir tür miğfer giymiş, bir deri bir kemik bir hastanın yanından uzaklaşarak, cebinden kocaman bir anahtar çıkardı, gidip bizden uzağı soldaki olan dört kalın demirin yarı yüksekliğinde yerleştirilmiş bir kilide soktu.

Anahtarı işlettikten sonra, sağına doğru çekerek eğri bir kapıyı iyice açtı, yalnızca dört yuvarlak parmaklıktan oluşan ve her biri yatay çemberlerden birine yerleştirilmiş iki menteşe yardımıyla bu kapı, o anda, dışarıdan okunmak üzere, arka yüzü oldukça yukarıda üç komşu demire tutturulmuş, bükük demir bir plakaya kazılmış şu belirtici sözcükleri gözlerimizin önüne serdi: *"Odaksal zindan"*.

Hasta, solda, sedyenin önüne dikilmiş, bornuzunu atarak mayoyla kalmıştı. Miğferi dikkatimizi çekiyordu. Başın tepesine konulmuş ve alt çenenin altından geçen meşin bir çene kayışıyla sağlamca bağlanmış, küçücük bir maden kalotun üstüne, kısacık bir destek yerleştirilmişti, bunun orta yerinde, Canterel'e göre güçlü bir mıknatıs yüklenmiş, yaklaşık beş desimetre olması gereken, devingen ve yuvarlak bir yatay iğne takılıydı. Hastanın sağ omzunun yukarısında, yukarı kenarının en uç bölümüne dikey olarak vidalanıp iğnenin kendisine dik olarak sunduğu iki deliğe geçirilmiş, birbirine uzak iki çengele asılı, eski, kare bir çerçeve bulunuyordu. Koruyucu camdan yoksun olan çerçevenin içinde, eski Paris'in sol üst köşede üç satır üzerine yerleştirilmiş *"Lutèce'in planı"* sözcükleriyle belirtilen ayrıntılı bir çizimini gösteren, çok eski, ipek üstüne bir gravür görülüyordu; kesinlikle düz, kara ve geniş bir çizgi, en kuzey-batıdaki semtin or-

tasından geçiyor ve, gerçek bir “kesen” olarak, orada surun oluşturduğu çok düzgün eğriyi her bir ucundan geçiyordu. Tıpkı eskisi gibi, iğnenin öbür bölümüne, öznenin sol omzunun yukarısına asılmış, gene camsız, ama yeni bir kare çerçeve, bakışlara, “*Enée rolünde Nourrit*” yazısıyla vurgulanmış olarak, sınırsız bir uzanın ortasında, yapayalnız bir yer küresinin üstünde ayakta, yüzü merkeze dönük, boynu bir ses çabasıyla kızarmış, Troya prensi kılığında bir şarkıcıyı yandan gösteren, kâğıt üzerine bir karikatür gravürü sunuyordu; ayaklarını ekseninin üzerinde çok eğilmiş kürenin tepesine konulmuş İtalya’nın üzerine basıyor, kocaman açılmış ağzından, noktalardan oluşmuş dikey bir çizgi çıkıyor, belirsiz coğrafyasal gösterimler arasında hep görünür kalarak dünyanın çapını geçtikten sonra, hiç yolundan sapmadan uzun uzun iniyor, sonunda, “*Nadir*” sözcüğünün okunduğu bir yıldız topluluğunun ortasında, üç f eşliğinde bir ince do gösteren sol anahtarlı bir porteyle bitiyordu.

Hasta, birkaç adım attıktan sonra, iyice belli olan bir korkuyla, önünde açılan silindir biçimi zindana girdi.

Kapı anahtar iki kez çevrilerek kapandı ve, bir an için, uzunluğu yönünde, bir demir halkadan öbürüne, bir bölümü içerde kalmış olan kilit çubuğu tümüyle yerine girdi.

Yardımcı, anahtarı alarak, koşar adım, hâlâ yontusuyla uğraşan sanatçıya doğru gitti.

Zindana kapatılmış hastanın bulunduğu yerden, cam duvara koşut biçimde, bakışlarla sağ yönde dosdoğru yaklaşık üç metrelik bir uzam geçilince, geçilen yola dik bir düzleme dikey olarak yükselen kocaman bir yuvarlak mercek bulunuyor, tam yuvarlak parmaklığın yüksekliğinde olan bu merceğin tüm kıyısı aşağıda güçlü vidalarla döşemeye sağlamca tutturulmuş, aynı madenden bir diskin merkez noktasına lehimlenmiş bakır bir halkanın içindeydi.

Arkamızdaki bir ışık kaynağı ilgimizi çekti, iki adım geriledik ve hemen, hiçbir engelle karşılaşmadan, çok ağır gibi görünen, kara bir silindiri gözden geçirebildik, dik olarak döşemeye oturtulmuş, yukarısına küre biçiminde, kocaman bir cam ampul yerleştirilmişti, buradan, gün ortasında bulunmamıza karşın, mavi bir ışık yayılıyordu.

Ampul rastlantıyla saniyenin küçük bir bölümü süresince sö-nünce, camının herhangi bir rengi bulunmadığını ve ışığın ken-dinden mavi olduğunu gördük.

Ampulun, merceğin ve zindanın karşılıklı üç odağı yatay ola-rak aynı çizgi üzerindeydi.

Herkesçe bilinen çizgileri kendiliğinden tanınan ünlü dok-tor Sirhugues, sırtında ağır bir kürk palto, başında yumuşacık bir başlık, kara silindirin üzerinde, kendisinin de karşı karşıya bulun-duğu mercek nedeniyle, ampulun arkasına yerleştirilmiş birtakım tıkırdayan düğmelere basmaktaydı. Sürekli olarak, biraz ilerisin-de, sağında, döşemeye oturtulmuş dik bir maden çubuğun tepesi-ne yerleştirilmiş, özel ve değişmez yönlü bir yuvarlak aynaya bak-maktaydı.

İki adımlık bir ilerlemeyle cam duvara dek gelince, hastanın son sınırına ulaşmış bir aşırı kıskırmışlık belirtileri verdiğini gör-dük, kıskırmaya hiç kuşkusuz mavi ışık neden olmaktaydı, – bu ışık onun bulunduğu yerde başka her yerdekenden daha keskin-di, çünkü merceğin odağı, açıktan açığa, adı çok uygun verilmiş odaksal zindanın tam merkezine düşüyordu.

Zindanın arkasında, karşısında bulunan bize göre, üşür gibi kalın bir kaputa sarınıp düğmelerini iliklemiş, kapüşonunu ba-şına geçirmiş, yün eldivenli bir adam, yukarı kalkmış sağ elin-de yatay olarak kısa bir demir çubuk tutmaktaydı, Canterel'in bir sözü üzerine, bu demir çubuğun bir mıknaş olduğunu öğ-rendik. Adam hastanın miğferini gözetleyerek iki gravürün sü-rekli biçimde ışık kaynağının karşısında bulunması için gerekeni yapıyor, kutuplar gerekli biçimde düzenlendiğinden, bunun için mıknaşını hep dönen iğnenin istenen ucuna uzatması yetiyor, böylece iğne her an cam duvarımıza dikey doğrultuda kalıyordu.

Canterel, kahramanı Nourrit olan gravüre iyi bakmamızı söyleyerek, biraz sağa dayandırttı bizi. Daha hastanın hapisane-ye konulmasından beri soluklaşan gravür gözle görünür biçimde siliniyordu. Ustadan öğrendiğimize göre, doktor Sirhugues, yal-nızca, merceğin kendisini ayırdığı zindanı kusursuz bir biçimde aynada görüyor, silindirinin görünüşe göre mavi ışığın yoğunlu-ğunda göze görtinmemekle birlikte önemli dalgalanmalar yara-

tan düğmeleri üzerindeki işlemlerine girişmek için onun derece derece silinişinin hızına dayanıyordu. Düğmelerin şıkırtısı, bir süre daha işitildikten sonra, yeni çerçevede artık yalnızca ak bir kâğıt görüldüğü anda kesilerek ışık ayarlamasının kesin olarak gerçekleştirilmiş olduğunu kanıtladı. Lutèce planına gelince, ilk belirginliğini korumaktaydı.

Hasta yavaş yavaş bunalımın doruğuna ulaşmış, iyice kendini yitirmişti. Duyduğu acıdan hemen kurtulmak, ayakları ve elleriyle hücrenin değişik parmaklıklarını sarsmak istiyor; sonra, zıplıyor, kendi çevresinde dönüyor, diz çöküyor, yeniden doğruluyordu, dayanılmaz acılar içinde olduğu açıktı. Bu tepinme ve dönmelere karşın, iki çerçeve, uzaktan, kapüşonlu adamın yardımıyla, merceğin karşısında durmaya hiç ara vermiyordu; kapüşonlu adam, usta elini sağa, sola götürerek, kaldırıp indirerek güçlü mıknaatı bir an bile gerekli yere getirmekten geri kalmıyor, döner ibre, hiçbir zaman onu zindana sokmadığı gibi parmaklıklara yapışmasına da izin vermemekle birlikte, onun tutsağıydı.

Bir süre hastanın deli gibi çırpınısını izledik. Canterel, deneyiminin sonunu beklemeden, yeniden yürüttü bizi. Kara silindirin yakınından geçerken, doktor Sirhugues'ü gördük, duruşunu hiç değiştirmemişti, elleri düğmeler üstünde, hep aynasına bakmaktaydı; usta, gravürün ortadan yokoluşundan beri, Lutèce planını gözetim altında tuttuğunu, büyük bir direnci bulunan bu plan, soluklaşmaya başlaması durumunda, ona ışık verici aygıtının, birden ayarı bozulunca, hemen duruma el koymasını gerektiren, şaşırtıcı bir güçle işlediğini kanıtlayabilecekti.

Yürümeyi sürdürürken, doktor Sirhugues'ün arkasında, bir tür dekorun arka yüzünü gördük, durmadan onu geçtik, o zaman ön yüzü, boyanmış ve silmelerle süslenmiş bir alçı öndüvar parçası biçiminde göründü bize – biraz solumuzda kendisine değen cam duvara dikeydi.

Hemen yanımızda, bu öndüvarda, bir giriş kapısının gerçek çift kanadı içeriye, yukarısında "Hôtel d'Europe" yazısı, çerçeve üzerine yerleşmiş renkli tuvallerin duvarları camlandığı bir tür taş döşeli hole açılıyordu.

Girişin yukarısında, söve pervazının yatay bölümünün ortasının hemen üstünde, dışarıya doğru, ön duvara dikey olarak, kısa bir demir çubuk çıkıyor, ucundan kocaman bir fener sarkıyor, fenerin dört camının dosdoğru eşiğe yürüyen herkesin karşısına düşeni üzerine yapılmış, tümüyle kırmızı bir Avrupa haritası görünüyordu.

Büyük ve gerçek bir camlı sundurma, girişin yukarısında, – sözde yapının göz aldatmak için yalnızca resim olarak yapılmış pencereleriyle oldukça çelişir biçimde– bir çıkıntı oluştururken, bir ışık çizgisini geçiriyor, bu ışık çizgisi, ta yukarıda, kocaman kafesin saydam tavanının demir kirişlerinden birine takılmış, yansıtmaçlı bir elektrik lambasından gelip eğik olarak dikkat çekici haritanın üzerine düşüyordu. Sanki güneş, o sırada kendisini gizleyen bir buluta karşın, buraya bir ışınını yollamaktaydı.

‘Tepeden tırnağa karalar giyip buz gibi havada dışarı çıkacakmış gibi örtünmüş bir adam, eşiğin birkaç adım önünde, tam tersine, yazlık kılığını giymiş çok genç bir uşağın yanında dikiyordu.

Az önce, hastanın önünde durduğumuz sırada, oldukça uzaktan, sağa doğru gittiğini gördüğümüz yardımcı, birden taş döşeli holden çıktı, sonra, sırtı bize dönük, dolayısıyla bizden dosdoğru uzaklaşır durumda, hızla ilerleyerek ta ucuna dek öndüvar boyunca yürüyüp solda gözden silindi. Başımızı geriye çevirince, onun koşarak odaksal zindana ulaştığını görebildik.

Sonra holden büyüleyici tırnakları parmaklarını her oynatışında aynalar gibi ışıldayan, hoş ve hafif bir plaj kılığında, güzel bir genç kadın çıktı, arkasından otel garsonu kılığında bir yaşlı adam gelmekteydi, eşiği geçer geçmez, bir zarf vermek için onu durdurdu.

Genç kadın mektubu burada sapının ortasından tuttuğu bir rose-thé’ye* karşın, şemsiyeyle eldivenleri bir araya getiren öteki eli ölçüsünde dolu olmayan sağ eliyle aldı, yakınlığımız nedeniyle, bu mektubun üzerinde tüm ötekiler arasında tek olarak kırmızı mürekkeple yazılmış “pairette”** sözcüğünü gördük.

* Uçuk, sarı-pembe bir gül. (Ç.N.)

** Fransa’da XIX. yy’a dek bazı soyluların ve yüksek meclis üyelerinin eşlerine verilen ünvan. (Ç.N.)

Alımlı kadın, görüldüğü kadarıyla zarfın üzerindeki yazının herhangi bir ayrıntısı nedeniyle heyecanlandığından olacak, birden köklerinden kopar gibi oldu, gülün sapında kalmış olan ve o sırada zarfla başparmağı arasında yer alan bir dikenin eline batmasına neden olan bir titreme geçirdi.

Birdenbire sapı ve zarfı lekeleyen kanı görmek, kendisini, gizli bir nedenle, gerekenden fazla etkilemiş gibi, dehşet içinde, kırmızıya boyanmış iki nesneyi elinden bıraktı, –sonra, kımiltısız, büyülenmiş gibi, gözlerini şimdi yarı yarıya dikleşmiş başparmağına dikip kaldı.

Dudaklarından dökülen şu “*Akçilyayın içinde... tüm Avrupa... kırmızı... tümüyle...*” sözcükleri, ötekilerden hiçbir ayrımı bulunmayan ve burada da saydam duvara yerleştirilmiş olan yuvarlak pencere nedeniyle bize dek ulaştı; bu sözcükler, arkasında yalancı güneş ışını altında havada ışıldayan cam üstündeki haritanın gözlerine tırnağının öylesine başdöndürücü biçimde yansıtıcı olan akçilyayından ulaşmasıydı.

Yaşlı adam, düşüşlerinden hemen sonra, mektubu ve kanlı çiçeği yerden almaya çalışmıştı. Ama, en azından sekseninde gösteriyordu, esneklik yokluğundan, onlara ulaşabilecek ölçüde eğilemedi. O zaman gözlerini uşağa dikip parmağıyla kaldırmayı göstererek şu romantik çağırma sözcüğüyle seslendi: “İlgre”.•

Delikanlı uysalca gelip iki ufak nesneyi aldı, ilgili hanıma vermek istedi.

Ama hanım, yaşlı adamın kullandığı, söz konusu anlamda çoktan eskimiş terimi işitince titredikten sonra, şimdi, bir sanrının etkisi altında, birbiri ardından dehşet devinileri yapıyor, *baba*, *kaplan* ve *kan* sözcüklerinin ikide bir yineleniği kesik kesik tümceler söylüyordu.

Sonra tümünden çıldırdı, bu arada, olanları başından beri heyecanla izlemiş olan kara giysili adam hemen yardımına koşarak kendisini kısa adımlarla konağın içine doğru sürüklemekteydi.

Canterel topluluğumuzu bir kez daha alışılmış yönde aksattı, birkaç saniyelik bir ilerlemeden sonra, halktan bir kadınla bir adamın yanında, tümünden eksik olan iki duvarının yeri kendisi-

• Fransızca, “kaplan”. XIX. yüzyılda, kimi uşaklara bu ad verilir. (Ç.N.)

ni içinden tümüyle gözlemleyebildiğimiz cam duvarla doldurulmuş, dikdörtgen biçimi, tavanlı bir odanın önünde durduk. Yardımcı da buradaydı, önceki duruşumuzun sonunda, uzaktan ona yönelerek geçtiğini görmüştük. Sağımızda yükselen duvara gidecek, bir kapıyı açtı, çıktı, gene kapattı. Nerdeyse aynı zamanda, hafiften geriye eğilerek, onu solda, odanın çevresini dolaşıp biraz yana doğru koştuktan sonra, daha yeni gözden silinmiş olan deli genç kadının arkasından atılarak yapının taş döşeli holüne daldığı anda görebilirdik.

Gözlerimizin önüne serilen oda bir çalışma odasına benzetilmekteydi.

Dipteki duvarda, sağda içi dolu bir büyük kitaplık, solda her rafında bir sıra ölü kafası bulunan kocaman, kara bir kapaksız dolap vardı. Bu iki eşya arasında yer alan ateşsiz bir şömenin üstünde bir cam küre, tepesine eski bir gazeteden kesilmiş bir avukat başlığı geçirilmiş, başka bir kafayı saklamaktaydı.

Solumuzda bulunan duvarda, geniş bir pencere, yardımcının geçmiş olduğu kapının tam karşısına düşüyordu. İki kısa kenarından biri tümüyle duvara yapışmış, büyük bir dikdörtgen masada, sırtını çok yakınındaki cam duvara dönmüş bir adam, birtakım kâğıtları düzene sokmaktaydı.

Çok geçmeden, bu işten bıkmış gibi, bir an cebinden çıkardığı meşin bir tabakadan aldığı sigarayı ağzına götürerek ayağa kalktı.

Birkaç adımda, şömineye ulaştı, burada bir bölümü tümüyle zımpara kâğıdıyla kaplı bir kutu, tümünden açık, içeriğini o anki isteğine sunmaktaydı. Bir an sonra, haz dolu bir biçimde dumanıyla çevrili durumda, bir kibriti sallayarak söndürdü, sonra parmaklarının arasından ocağa attı.

Ama, bu son yaptıkları sırasında, duruşunun da gösterdiği gibi, garip başlıklı kafanın bir özelliği gözüne çarpmıştı, şimdi bakışlarını ondan ayıramıyordu.

Birdenbire doğmuş bir ilginin etkisi altında, cam küreyi kaldırıp sağ yana koydu, ürkünç nesneyi alarak başlığına hiç dokunmadan masaya döndü – bu arada, ilk kez bizden yana dönerek, yaklaşık yirmi beş yaşlarında olduğunu da belli etti.

Bizim topluluğumuza katılmış halktan kadın ve adam –anesiyle bir delikanlı, benzerlik ve yaşlarından böyle olduğu seziyordu– cam duvardan yercesine izliyorlardı onu.

Sigara içen adam, gene masasına yerleşmiş, bize gene arkasını dönüyor, önüne koymuş olduğu kafatasına uzun uzun bakıyordu. Kurukafanın alnının tüm görünen bölümünde, doğrudan kemiğin üzerine sivri uçlu bir madenle hafifçe çizilmiş incecik çizgilerden oluşan bir çapraz çizgi toplamı, sanki çocuksu bir acemilikle, bir saç filesi parçasının gözlerine öykünmekteydi.

Canterel dikkatimizi söylediğine göre *Times* parçalarından yapılmış avukat başlığının kâğıttan bir dik kenarı üzerinde eski Germen yazısıyla bir elyazmasının tıpkıbasımına çekti. Sonra bize bunlarla ağ biçimi alın izleri arasında bir benzerlik bulunduğunu gösterdi, bu izlerin hepsi de, dikkatle incelenince anlaşılıyordu ki, yalnızca en aşağıda, sağda bulunanlar dışında, çok değişik biçimlerde eğilip birbirleriyle birleşen, garip biçimli eski Germen harfleri oluşturmaktaydı; böylece yalancı gözeneklerle oluşturulmuş aralıksız metnin iki sözcüğü geri yanıla aynı biçimde çizilmiş tırnaklar arasına alınmıştı.

Söylemek bile fazla, gözetlediğimiz genç adamın az önce birdenbire ayrımına varmış olduğu şey, alın göstergeleriyle başlığın kıyısındaki göstergeleri birbirine bağlayan gizemli bağlantıdan başka bir şey değildi.

Şimdi masanın üstünde ak filizli bir kalemle küçük bir tahtaı görüyor, sol işaret parmağıyla sürekli biçimde dokunup birbiri ardından her parçasını belirlediği alın yazısını bizim abecemizin harflerine çevirmek üzere bunları kullanıyordu.

Bitirdiği zaman, bulunduğumuz yerden, taştahhada “BIS”* ve “RECTO”** sözcüklerinden başka pek bir şey seçemedik, bunlar, yalnızca büyük harflerden oluştuklarından, daha kolay okunmaktaydı, bütün içindeki yerlerine bakılırsa, özgün yazıda tırnaklarla belirlenmiş iki terimin karşılığı olmalıydı.

Genç adam, bir an önce yazdığı satırlarda yer alan bir isteğe uyarak, odanın ortasından geçip kitaplıktan kocaman bir cilt aldı,

*“Bir daha”. (Ç.N.)

**Ön yüz. (Ç.N.)

kitabın sırtında, çok uzun bir başlığın ardından, şu alt başlık görünüyordu: "Cilt XXIV – Esnaf sınıfı".

Gelip gene masaya, kurukafanın karşısına oturduktan sonra, yer açmak için kurukafayı geriye itti, kitabı önüne koydu, gri renkte, kalın bir kâğıda basılmış ve birbirinden iyice ayrılmış birkaç bentten oluşan ilk sayfadan açtı. Sonra, içlerinden birinin harflerini ak kalemin ucuyla birbiri ardından hepsine hafifçe dokunarak saymaya başladı. Bazı bazı, belirli bir sayıya gelince, son dokunduğu harfi tahtahtanın altına yazıyor, –sonra, bir an süresince, kendisine belirtilen gerekli bilgiyi çıkarmak istercesine, yeni kullanılmış ak kalemin ucuyla alındaki metnin kopyasının belli bir noktasına dokunup işlemi sürdürüyordu.

Kitapta seçtiği yerde, söz konusu bendin geri yanından kolayca ayrılmasını sağlayan, çok kalın ve koyu harflerle yazılmış olarak, bir yanda "*... bir engerek yılanını canlandıran çengel...*", öbür yanda "*... içgömlek giymiş piskopos...*" yazısı görülüyordu.

Genç adam yeni işini bitirdiği zaman, birer birer oluşturulduktan sonra, hepsi de çok belirgin biçimde görünen bir dizi ak harf, tahtahtanın alt yanında, aralarında istenen boşluk olmadan, "Yakut nöbetçi" sözcüklerini vermekteydi.

Masanın üstünde, açık bir mücevher kutusunun içinde, yüksekliği genişliğinden biraz daha fazla, ilginç bir sanat nesnesi vardı, bu da en büyük boy kartvizitlerin boyutunda bir tiyatro afişinin kopyasından başka bir şey değildi. Üzerine tüm yüzeyini kaplayan sayısız değerli taşlar işlenmiş altın bir levhaydı. Fon açık renk zümrütlerden, metinse koyu renk zümrütlerden oluşmuştu. Safir harflerle yazılmış, değişik büyüklüklerde on iki ad, boyutları boyutlarına uygun, elmas dikdörtgen bir fon üzerinde beliriyordu. Üst yanlarında sayısız yakutlardan oluşmuş bir ad parıldıyor, kendisi için yeterince geniş bir elmas kuşağın üzerinde belirginleşerek, üstün boyuyla hepsini eziyordu. Başlığa ulaşılmadan önce, bir yüzüncü gösteri söz konusu olduğu okunuyordu.

Genç adam, çok geçmeden, sol elinde sanat yapıtı, masadan aldığı bir büyüteçle, *yakut nöbetçi*'yi özenle inceliyordu.

Oldukça uzun bir süre sonunda, bir şey gözlemlemiş gibi göründü, tehlikeli bir biçimde tırnağını bastırarak, sayısız yakutlardan birini gömdü, yakut bırakılır bırakılmaz eski yerine geldi.

Sanat yapıtı elinde değildi artık. Tırnağını yeniden yaylı yakutun üzerine bastırarak, değişik işlemlere girişti, -bunlardan biri, mücevher kaplı yüzeyin birden sağa kaymasıyla sonuçlandı, bu incecik yivli kapağın arasından, iyice oyulmuş levhanın içinde, dörde katlanmış bir deste oluşturan, nerdeyse ele gelmez bir takım kâğıtlar göründü.

İnce bir elyazması metinle kaplı olan bu kâğıtları alıp açtı, bitirdiği sigarayı bulunduğu yerden şöminenin içine attıktan sonra, okumaya başladı.

Hemen sonra ortaya koyduğu davranışlardan, her satırın kendisini usa bile getirilmeyen çirkin bir gizlin biraz daha derinlerine götürdüğü sezildi.

Gittikçe daha bir içercesine okuduğu sayfaları güçlkle, titreyerek çevirmekteydi.

Yazının sonuna gelince, bilinçdışı bir donmuşluğun pençesinde, öyle kımıldamadan kaldı.

Sonra bir tepki oluştu, ellerini sıktı, bir korkunç düşünceler dalgasının altında kalmış gibi göründü.

En sonunda, dinginliğini yeniden kazanarak, dirsekleri masanın kenarına, alnı avuçlarına dayalı, uzun uzun düşünmeye başladı.

Değişmeyecek bir biçimde kararlaştırılmış bir tasarısı bulunmanın verdiği soğuk güvenle düşünümünden sıyrıldı.

Son elyazması yaprağın arka yüzünün ortasında, metnin son satırının altında kocaman bir imza vardı: "François-Jules Cortier". İmzadan sonra hiçbir ek gelmiyordu.

Genç adam, bir kalem mürekkebe daldırarak, bu arka yüzün kendisine bıraktığı yarım sayfaya sıkışık bir biçimde birşeyler yazmaya başladı. Sayfayı nerdeyse tümüyle doldurduktan sonra, yazısını değiştirerek şu adla imzaladı: "François-Charles Cortier". Sonra, daha çengeli konulmamış olan ilk c'nin altına, uzun bir alışkanlığın verdiği rahatlıkla, çabucak, istenen konumda, kıvrılmış bir yılan çizdi, yılan çengel görevi gördü.

Birden bire doğmuş bir kuşkuyla, gözler öteki imzaya çevrilince, o imzayı atanın da çengel yerine, mürekkep kalemiyle küçücük bir yılan çizmiş olduğu anlaşıldı.

Mürekkep kuruyunca, genç adam kâğıtları yeniden destele-yip hepsini dörde katladı, sonra gizli altın yataklarına yerleştirdi, hep yivler içindeki taşlarla süslü kapağını güven verici son ses duyuluncaya dek başparmağıyla özenle iterek kapattı, burada hiç mi hiç yuvarlak pencere bulunmamasına karşın, bu sesi biraz duyduk.

Çok geçmeden, özenle yerine konulan, değerli, minik afiş başlangıçta olduğu gibi açık kutusunun içinde parladı.

Genç adam, yararlandığı kitabı gidip kitaplığa yerleştirdikten sonra, masaya geri döndü, hiçbir iz kalmayın diye taştaktan tüm yüzeyini işaret parmağının ucuyla sildi, – sonra ölü kafasını geri götürdü, kafa, onun çabasıyla, başlığı başında, cam küresinin altında, şöminenin başlıca süsünü oluşturdu gene.

Bir an sonra, sağ eli, ceplerinden birini karıştırıp avcunda bir tabancayla çıkıyor, öteki eliyse, büyük bir hızla yeleğinin tüm düğmelerini çözüyordu.

Namluyu gömleğinin üstüne, yüreğinin bulunduğu yere dayayarak tetiğe bastı, hepimiz, çınlayan silah sesinin etkisine kapılmış durumda, sırtüstü, kaskatı düştüğünü gördük.

Bu sırada, yardımcı birden kapıyı açıp odaya girerken, Canterel bizi götürdü.

Olanların en ufak ayrıntısını kaçırmamış olan halktan kadınla oğlu şimdi heyecanla birbirlerine sarılmışlardı.

Saydam duvar boyunca, alışılmış yönde ilerlememizi sürdürdük, duvarın arkasında artık yalnızca boş bir alan uzanıyor, yeni kişileri bekler gibi görünüyordu.

Uçsuz bucaksız kafesin ucuna gelince, Canterel önce sola, sonra, ana duvarlardan her biriyle bir dik açı oluşturan, yaklaşık on metre uzunluğundaki duvarı bir baştan bir başa izledikten sonra, gene sola döndü; şimdi, ustanın yanında, ağır ağır, bizim için yeni olan iki cam duvarın karşısına düşen düz alana doğru yürüiyorduk.

Canterel az sonra durdu, parmağını kafesin içine doğru uzatarak, bize, kendisine ulaşmamızı engelleyen camın üç adım öte-

sine dikilmiş, yaklaşık beş ayak yüksekliğinde ve iki ayak çapında, koyu renk madenden yapılmış, değişik anahtarlarla donatılmış koca bir silindir kitlesini gösterdi. Üstat, bize bunun kendi türünde bir elektrik aygıtı, görevinin de, işlemeye başlar başlamaz, çok güçlü bir soğuk yaymak olduğunu anlattı. 'Tıpkı bu sonuncuya benzeyen başka altı aygıt, onunla birlikte, içeriden ulaşılan tüm alan boyunca ve kusursuz bir bakışım uyarınca, ortasında şimdi kapalı olan ve kafesin geri yanına tümüyle uygun bir yapı gösteren, çift kanatlı, geniş bir camlı kapı bulunan, kırılğan duvara koşut bir sıra oluşturmaktaydı.

Canterel, bize silindir biçimindeki yedi büyük aygıtın katkısının tüm kafesin içinde sürekli bir düşük ısı sağlamaya yettiğini açıkladıktan sonra, bir an geldiği yoldan geriye döndü, – arkasından, son olarak dönülen saydam duvar köşesini geride bırakarak, topluluğumuzla birlikte, sarı kumla kaplı ağaçlık yolu izlemeye başladı. Oldukça uzakta bulunan geniş bir dirseğe dek dosdoğru uzanan bu yol, bulunduğumuz yerde doğal genişliğine kavuşmak için, iki kıyısını düzgün bir biçimde birbirine doğru bükmekteydi.

Attığımız her adım bizi dev cam kafesten ve düz alandan biraz daha uzaklaştırırken, üstat gözlerimizin ve kulaklarımızın algıladığı her şey konusunda bizi aydınlatıyordu.

Canterel, Danton'un yüzyılı aşkın bir zamandan beri ölümde kılmıtsızlaşmış yüz sinirlerinden hangi eşsiz tepileri elde ettiğini görünce, en küçük bozulmaya karşı keskin bir soğukla güvence altına alınmış yeni cesetler üzerinde çalışarak tam bir yaşam yansıması yaratma umudunu tasarlarmıştı.

Ama düşük bir ısı zorunluluğu aqua-micans'ın büyük elektrikleştirme gücünü engellemekteydi, çabucak donarak her ölüyü kışkacına alacak, o da kımıldayamaz olacaktı.

Usta, zamanında istenen soğuğa konulmuş cesetler üzerinde uzun uzun kendini deneyerek, nice denemelerden sonra, bir yandan *vitalium*'u, öbür yandan *résurrectine**'i, belirli bir ölmüş öznenin kafatasının içine sıvı olarak şırınga edilince, her yandan

* Yazarın uydurduğu iki ilaç söz konusu. (Ç.N.)

sarılmış beynin çevresinde kendiliğinden katılaştan eritrit temelli kırmızı maddeyi bulmuştu. O zaman, böylece yaratılan iç kılıfın bir noktasını kısa bir çubuk biçiminde şırınga deliğinden kolayca sokulabilecek kahverengi bir maden olan vitalium'la bağıntıya geçirmek yetiyordu; böylece, birbirinden ayrıken hiçbir etkisi bulunmayan iki yeni cisim, aynı anda güçlü bir elektrik veriyor, bu da, beyne geçerek, ceset katılığınyı yeniyor, özneye çarpıcı bir yapay canlılık kazandırıyor. Bu özne, ilginç bir bellek uyanması sonucu, hemen o anda, şaşmaz bir doğrulukla, yaşamının kimi önemli dakikalarında gerçekleştirdiği en küçük devinimleri yeniden ortaya koyuyordu; sonra, hiç ara vermeden, bir daha değişmemesiye seçilmiş olan aynı değişmez olay ve devini dizisini sürekli yineliyordu. Yaşam yanılması tamdı: bakışın devingenliği, akciğerlerin sürekli soluması, konuşma, değişik edimler, yürüme, hiçbir şey eksik değildi.

Buluş duyulduktan sonra, Canterel aralarından umutsuzca ölüme yargılı birinin kaçınılmaz andan sonra gözleri önünde yaşadığını görmeyi gönülden isteyen ailelerden sayısız mektuplar almıştı. Elverişli bir yer sağlamak amacıyla düz bir yolun bir bölümünü genişleterek yalnızca camdan bir tavanla camdan duvarları taşıyan maden bir çatmadan oluşan bir tür kocaman, dikdörtgen salon yaptırmıştı. Bu salonu bedenleri her türlü çürümeden korumaya yeterli, ama dokularını katılaştırma tehlikesi de göstermeyen, sürekli bir soğuk yaratmaya yönelik, soğutucu elektrik aygıtlarıyla donatmıştı. Güzelce giyinince, Canterel'le yardımcıları burada kolaylıkla uzun dakikalar geçirebiliyorlardı.

Ustanın onayladığı her ölmüş özne, bu geniş buzluğa taşınınca, kafatasına réurrectine şırınga edilmekteydi. Madde sağ kulağın yukarısında açılan küçüktük bir delikten veriliyor, hemen arkasından da incecik bir vitalium tabakasıyla kapatılıyordu.

Réurrectine ile vitalium bir kez bağıntıya geçti mi özne etkinliğe başlıyor, yanında da yaşamının bir tanığı, güzelce sarınıp sarmalanmış olarak, devini ve sözlerden, birbirinden ayrı birkaç oluntu demetinden de oluşabilecek olan sahneyi tanımaya çalışıyordu.

Canterel ile yardımcıları, bu araştırma evresi süresince, canlı cesedi yakından çevreliyor, bazı bazı zorunlu yardımı sağlamak

üzere tüm devinilerini yakından izliyorlardı. Gerçekten de, yaşam sırasında –şimdi orada bulunmayan– ağır bir nesneyi kaldırmak için harcanmış bir kas çabasının tam olarak yeniden gerçekleştirilmesi, hemen araya girilmeyince düşmeye yol açabilecek bir denge bozulmasına neden olmaktaydı. Ayrıca, önünde yalnızca düz bir yer olan bacakların düşsel bir merdivenden çıkmaya ya da inmeye başlamaları durumunda, bedenin öne ya da arkaya düşmesini engellemek gerekiyordu. Çabuk bir elin bazı bazı kendisini tutan kollar olmayınca boşluğa oturmaya hazır olan özenin omzunu dayayacağı var olmayan bir duvarın yerini almaya hazır beklemesi gerekiyordu.

Canterel, olayı belirledikten sonra, özenle belge topluyor, cam salonun bir köşesinde, çoğu kez özgün nesnelerin kendilerini kullanarak, istenen çerçeveyi sadık bir biçimde yeniden kuruyordu. İşitilecek sözler bulunması durumunda, usta, cam duvarın uygun bir yerinde, yalnızca bir ipek kâğıt tabakası yapıştırılarak kapatılan küçücük bir yuvarlak pencere açtırtıyordu.

Kendi kendine bırakılmış ve rolünün ruhuna uygun biçimde giydirilmiş ceset, eşyaları, dayanak noktalarını, değişik engelleri, kaldırılacak nesneleri yerli yerinde bulunca, düşmeden, yanlış bir devinide bulunmadan yapıyordu her şeyi. İşlem çevriminin tamamlanmasından sonra çıkış noktasına geri getiriliyor, çevrim hiçbir değişiklik olmadan hep yeniden başlıyordu. Vitalium çubuğu iyi bir iletken olmayan küçücük bir halkayla tutulup çekilince, ölümün kımıltısızlığını yeniden buluyor, çubuk saçların gizleyici gölgesi altında kafaya yeniden sokulunca, rolüne başlangıç noktasından yeniden başlıyordu.

Usta, sahneler gerektirdiği zaman, belli görevleri yerine getirmek üzere parayla figüranlar tutuyordu. Onlar da, bedenleri kişiklerinin gerektirdiği kılığın altında kalın örgülere bürünmüş, başları kalın bir perukayla güvenceye alınmış olarak, bu buz gibi yerde kalabiliyorlardı.

Locus Solus'a getirilmiş sekiz ölü daha, birbiri ardından yeni işleminden geçirilip ve değişik olgu bağlantılarını özetleyen sahneleri yeniden yaşıdılar.

1. Ozan Gérard Lauwery, ılgın acısı içinde yalnızca Canterel'in vadettiğı yapay dirilişin ayakta tuttuğı dul eşinin getirdiğı.

Son on beş yıl süresince, Gérard Paris'te bir dizi dikkat çekici şiir yayımlayarak başarıya ulaşmıştı; bu şiirlerde en değışik ülkelerin yerel rengini yansıtmakta çok ustaydı.

Yeteneğinin özelliğı kendisini durmamacasına yolculuk etmeye zorladığından, o sonu gelmez i parçalayıcı ayrılıklardan kaçınmak için, ozan genç karısı Clotilde'i –o da kendisi gibi belli başlı Avrupa dillerinin her birini oldukça iyi konuşmaktaydı– ve gezgin yaşamının hiç mi hiç yormadığı güçlü oğlu Florent'i da yanında götürüyordu.

Bir gün, Aspromonte'nin yabanıl Calabria boğazlarından arabayla geçerken, nice yolculara gözüpeke saldırıp çok yüksek haraçlar alması dilden dile dolaşan ünlü etebaşı Grocco'nun yönetiminde bir haydut topluluğunun saldırısına uğradı.

Gérard, daha ilk direnme denemesinde sol bacağına bir hançer yarası aldı, o sırada iki yaşında bulunan Florent'la birlikte tutsak alındı.

Hemen sonra, Grocco, serbest bırakılan Clotilde'e, iki tutsağı ölümünden ancak idamları için belirlediğı tarihten önce elli bin frank bir para getirerek kurtarabileceğini bildirdi. Sonra keme-rinden pullu kâğıtlarla bir yazı takımı çıkardı, kararı tek sözcüğünü bile kaçırmadan dinlemiş olan ozanı Clotilde yararına her türlü varlık aktarımını kolaylaştırmayı sağlayacak bir vekâletname hazırlamaya zorladı.

Gérard ile Florent, yükleriyle birlikte dik bir dağın tepesine götürölüp Grocco'nun iyi kötü barındığı terkedilmiş eski kalenin bir parçasını oluşturan eski bir kiliseye kapatıldı.

Ozan, düşündü taşındı, hiçbir kurtuluş şansı göremedi. Grocco, haksız yere, kendisini keyfi için yolculuk eden zengin bir başboş sanarak fidye parasını çok yüksek tutmuştu, Clotilde bu paranın ancak beşte birini bulabilirdi. nlü haydutsa, para gelmedi mi idam saatini bir an bile geciktirmiyordu.

Gene de, uzun uzun düşündükten sonra, Gérard hiç değılse Florent'in yaşamını kurtarmanın tehlikeli bir yolunu buldu. Clotilde'in kolaylıkla bir araya getirebileceğı –bunu biliyordu– bir-

kaç bin frank sözüyle, zindancısını, Piancastelli adında birini elde etti, çetenin en kurnazı olarak bilinen bu adam da yalnızca yaşamını paylaşan Marta'nın yardımıyla gözüpkeçe bir işe girişmeye karar verdi.

Birkaç haydudun kampta böyle her türlü düzene yabancı, canı istediği zaman yakın kentlere gidip değişik alışverişler yapan sevgilileri vardı. Marta da arkadaşları gibi özgürdü, Florent'i gizlice kaçırıp kararlaştırılan para karşılığında Clotilde'e verecek, sonra da parayı Piancastelli'ye getirecekti. Bundan sonra, iki suç ortağı, cezadan kaçınmak için, Grocco'nun ininden çabucak ayrılacaklardı.

Ozan oğlunun kaçışını sağlamak için kendi kaçışından vazgeçiyordu. Grocco yer düzeyinde bulunan küçük kilisenin önünden sık sık geçiyor, pencereden, Gérard'ı görüyordu, kaçışı anında sıkı bir kovalamaya yol açabilirdi. Buna karşılık, yerinde kalmakla, baba çocuğun kaçışını, bölgenin doğasının uzun ve zor kılacağı benzeyen kaçışı bayağı kolaylaştırmış olacaktı.

Grocco, tutsak aldığı kişilerin elinden kurtulmak amacıyla dışarıyla iletişim kurmalarından korktuğundan, mürekkep kalemi ya da kurşun kalem bulundurmalarını kesinlikle yasaklamaktaydı.

Piancastelli bu kararı birkaç dakikalığına çiğneyip tutuklunun Clotilde'e Florent'i kendisine getirecek kadına belirli parayı vermesini mektupla bildirmesini sağladı.

Ertesi gün, şafaktan önce, Marta mektubu alıp mantosunun altında sakladığı çocukla birlikte yola çıktı.

Ama, o gün, Grocco, birdenbire yakalanmasında yarar bulunan bir zengin yolcu topluluğunun çok yakında oralardan geçeceğini öğrenince, böyle önemli durumlarda, yardım ve öğütlerine çok değer verdiği Piancastelli'yi de sefere götürdü.

Gérard'a Luzzato adında yeni bir zindancı verildi, Florent'in kaçışının görülüp anlaşılmasından ödü koptu – çünkü Marta henüz kolaylıkla yakalanabilirdi.

Bereket versin, ilk yemeği getirdiğinde, Luzzato Florent'a aldırmamıştı, karanlık bir köşede küçük bir şiltenin üstünde uyuduğunu sanıyor olmalıydı. Ama baba bu yedek zindancının bir daha-

ki gelişinde kesinlikle çocuğun yokluğunun ayrımına varacağını ve, ne yazık ki! Marta'nın kovalayıcıların erişemeyeceği duruma gelmesinden önce her şeyin öğrenileceğini düşünüyordu.

Gérard tehlikeyi önleyecek bir aldatmaca aradı.

Alıkonulduğu küçük kilisenin duvarlarından birinin dibinde, bir mihrabın kalıntıları arasında, doğal büyüklükte bir Mer-yem heykelinin birkaç parçası vardı, onun yanında, bir zamanlar kendisini tutan ana kollarından ayrılmış durumda, Çocuk İsa olduğu gibi kalmıştı. Ozan, Luzzato'yu aldatmak için bu taş çocuk-tan yararlanmaya karar verdi.

Araba saldırısından sağ bacağına kalan yarayı hafifletmek için, Grocco'dan rengi rahatlıkla ten rengiyle karışan bir merhem almıştı.

Kutsal çocuğu aldı, yüzünü, kulaklarını ve boynunu bu merhem katmanıyla kaplayıp Florent'in şiltesine yatırdı. Sağlanan yanılısımayı beğendi, taş saçları tümüyle gizlemekten başka bir şey düşünmedi artık. Ancak küçük bir ak başlık doğal görünebilirdi. Ama böyle bir nesneyi nasıl yapmalıydı? Tüm yolculuklarında uyduğu bir alışkanlığa göre, üzerinde yalnızca renkli çamaşır- lar vardı, bunlardan da, oldukça belirgin olduklarından, ancak kuşkulu bir başlık yapılabilirdi.

Küçük kiliseyi yalnız bir pencere aydınlatıyordu. Gece bas-kıncılarına karşı sağlam bir parmaklığı vardı, ön duvarın bir gi-rintisinin yarattığı dar bir yataklığın dibini belirliyordu. Bu girin-tinin köşelerinden birine sayısız döküntüler yığılmıştı – kırpıntı-lar, ekmek kabukları, eşelekler ya da sebze soyuntuları.

Tutuklu, tasarını gerçekleştirmek amacıyla, dışarıya doğru hafif bir göbek oluşturan parmaklığın ardından, bu birikinti için-de elverişli bir öge aradı.

Yığının tepesinde bir sürü armut soyuntusu görünce, bir gün önce, haydutlardan birinin bir köylü arabasından koca bir sepet dolusu armut çaldığını, tüm kampın da bu armutları doya doya yediğini anımsadı. Olayı gece yemeğinde kendisine de bu mey-valardan birini getirmiş olan Piancastelli'den öğrenmişti.

Gérard'ın usuna birdenbire bir düşünce geldi, kolunu iki par-maklık demiri arasından geçirerek, sapların uzantısının oluşturun-

duğu tüm iplicikleri alıp saplardan ayırdı. Çekirdeklerle çevrelerini atarak kalın kordonlar elde etti, çok geçmeden bunlar özenle birçok ince ipe ayrıldı, acemi parmakları, durmamacasına örüp bağlayarak, direktme sonucu, oldukça düzgün bir başlık oluşturdu. Heykel bu başlıkla süslenip boynuna dek örtülmüş, yüzü duvara dönmüş olarak, gerçek bir çocuk yanılsaması yarattı. Merhem tene güzel uyuyor, başlık da kumaş gibi görünüyordu.

Ozan, çalışması sırasında ellerinden düşmüş olan tüm kuşku uyandırıcı kalıntıyı özenle gene yığına koydu.

Luzzato öğle yemeğiyle dönünce, Gérard, korkunç bir heyecanı bastırarak, sabahtan beri rahatsız olan Florent'in uykusunu bulandırmamak için sessiz olmasını rica etti. Zindancı, yatağın karanlık köşesine doğru bir göz attı, oyunu yuttu. Aynı sahne gece yemeğinin getirilişinde de başarıyla yinelandı.

Gecenin ilk bölümünde, Gérard kilit sesleriyle uyandı. Grocco'nun yeni seferi başarıyla sonuçlanmış olmalıydı, çünkü komşu odalara tutuklular kapatılmaktaydı.

Ertesi gün, Piancastelli, zindancı görevine yeniden başlayınca, ozanın çözümüne hayran kaldı, öyküsü önceki sabahtan beri sürekli yakasına yapışan kaygıları yatıştırdı. Önlem olarak, durum gerektirince, beklenmedik konukları aldatmak için, heykel olduğu gibi yerinde tutuldu.

Marta beş günlük bir yokluktan sonra döndü. Kolaylıkla bulduğu Clotilde, Florent'a karşılık olarak, kararlaştırılmış parayı – bir de Gérard'a götürülmek üzere, binlerce gözüpek kurtuluş tasarısından sözeden, sevgi dolu bir mektup vermişti.

Bir sabah, Grocco kendisini çok zengin bir kadın yolcunun yakında Aspromonte'den geçmesi konusunda bilgi toplamakla görevlendirince, bu görevi iki gün sürecek olan Piancastelli, bunu Marta ve parayla birlikte kampı bir daha dönmemesiye bırakmak için bir fırsat olarak gördü.

Gérard tasarısını beğendi ve onunla minnetle vedalaştı.

Piancastelli'ye engelsiz bir kaçış sağlamak isteyen ozanın becerisi sonucu, yeniden zindancı olan Luzzato şilteadaki heykeli bir gün daha Florent sandı; ama ertesi gün kuşkuya kapıldı, yatağa yaklaşınca da her şeyi anladı. Grocco, olayı öğrenince, bir so-

ruşturma yaptı, Piancastelli ile Marta'nın oynadığı rolü sezdi, onlarsa şimdi dönmemek üzere yetişilmez bir uzaklığa ulaşmış, ve-rilecek cezadan kurtulmuşlardı.

Gérard, yakın ve kesin bir ölümü beklemekten kurtulmak amacıyla, Grocco'nun yasağına karşın, yazı yazmanın bir yolunu aradı.

Olay günü, araba, köyün çıkışında, yeni toplanmış çiçeklerle dolu ellerini birbirleriyle yarışircasına kendilerine doğru uzatan yoksul çocuklar eşliğinde bir yamaca tırmanırken, Gérard Clotilde için bir demet satın almış, o da hemen demetin içinden bir gül alıp armağanı verenin yakasına takmıştı. Ozan, tutsak düştükten sonra, bir daha görebileceğini ummadığı kadının bu tatlı anısını dindarca saklamıştı.

Gérard, şimdi bu gülün dikenlerinden birini kalem olarak kullanmayı düşününce, en uzununu bırakıp geri kalanların tümünü kopardı, onun yukarısında da tırnağıyla sapı kesip ayırdı, böylece elverişli bir araç elde etti.

İsteği üzerine, çantasında bulunan birkaç kitaptan yararlanmasına izin verildi; bunlar arasında, ciltçinin eklediği birer boş sayfa ile başlayıp biten – böylece önemli bir çalışmayı bağrına basmaya hazır, bomboş dört koca sayfa sunan, çok eski bir büyük sözlük vardı.

Gérard, diken batırılarak çıkarılınca, kanının mürekkep işi görebileceğini biliyordu; ama elinde olmadan çamaşırını ya da giysisini lekeleyerek kurnazlığının anlaşılmasına yol açmaktan korkuyordu.

Örneğin bir maden gibi uzun ömürlü bir maddenin toz durumuna getirilince, suyla, elinde bulunan tek sıvıyla, yazılmış harfleri renklendirerek, doğal kurumadan sonra, okunaklı ve kalıcı bir metin verebileceğini düşündü.

Ama hangi madeni toza dönüştürmeliydi?

Pencerenin demirleri hep çeliktendi, bana mısın demezdi, kapısı yalnızca dışarıdaki sürgülerle kapatılan küçük kilise de kesinlikle çıplaktı. Bereket versin, zindana atmadan önce, mücevherlerini ve paralarını aldıkları zaman, eline içlendirici bir biçimde geçmiş olan eski bir altın para gözden kaçırmıştı.

Clotilde, bir zamanlar, çocukluğunda, Auvergne'de geçen bir yaz süresince, sık sık, derebeylik zamanlarından kalma bir yıkıntının yakınlarında, alışılmış bir gezi yeri oluşturan koyu gölgeliklerde oynardı. Bir gün, kendi emeğiyle oluşturduğu kumdan bir kaleyi çukurlarla çevirmek için, toprağı belle kazınca, bir altın para sıçratmış, bu paranın, yapılan incelemede, XIV. yüzyılın bir *écu à la chaise*'i olduğu anlaşılmıştı. Bulgusundan gurur duyan Clotilde, lirayı bir küçük zincire takıp bilezik olarak kullanmak istemişti. Genç kızlığında da zincirini uzatarak taşımıştı bu hoş mücevheri. Nişan yüzüğünü alınca, çocukluğundan beri kolundan çıkarmadığı bu nesneyi kendi bileğine taksın diye Gérard'a armağan etmişti. Ozan bu heyecan verici kutsal kalıntıyı gece gündüz kolundan çıkarmamış, haydutlar, üzerini ararken, manşetin altında kaldığından görememişlerdi.

Pencerenin duvara gömülmüş iki eğri atma kirişle tutturulmuş demirleri, sivri uçlarla sona ermekteydi, bu sivri çelikler, parayı aşındırarak bir altın toz sağlayabilirdi.

Çift için duygusal açıdan o denli değerli olan bu lira, böylece bozulacaktı. Ama ileride, dul Clotilde'in gözünde, hiç kuşkusuz mücevherlerini ve eşyalarını Grocco'dan satın alacağı ozanın kuğu türküsüne içten bir biçimde bağlı olan izler özel değerini ancak artıracaktı.

Gérard, geleceğin en küçük bir stürtünmenin silmeye yetmesi gereken harflerinin önceden kestirilebilecek kırılganlığı nedeniyle, cildin sağlam korumasından yararlanmak için, iki boş yaprağı kitaptan koparmamaya karar verdi. Üstelik, böylece yapıtı Clotilde'e daha kesin olarak ulaşacaktı: anı alımı sonuçlandıktan sonra, Clotilde hiç kuşkusuz her şeyin, hepsinden çok da eski kitabın eksiksiz olup olmadığını denetleyecekti.

Tutuklu, yüksek bir değeri bulunduğundan, yalnızca birkaç boş sayfasının kullanılması daha yerinde olan kitabın değerini düşürmekten kaçınmak için, dizelerini sıkı bir biçimde yazarın düzyazısıyla birleştirmeye karar verdi. Yazılacak şiir, yapıta yabancı kalması durumunda, bütünü bozardı, konusunun ondan kaynaklanması durumundaysa, tersine, onu zenginleştirecekti. Bu elle tutulur içli dışılık, iki yaprak için koparıp atma tehlikesi-

ne bir güvence oluşturuyor, geçici yazıya cildin sonsuz korumasını sağlayarak, elle yazılmış kitalara sonsuz sürme şansı getiriyordu. Üstelik, ozan böylece yapıtını güzelleştirmiş olacaktı, *Erebi Glossarium a Ludovico Toljano* adlı yapıt bir ölüm mahkûmunun son yakınmasını beslemeye ve yönlendirmeye öylesine uygundu.

XVI. yüzyılın ünlü bilgini Louis Toljano, tümüyle derin ve özgül söylenbilim incelenmesine adanmış bir yaşamdan sonra, otuz yıllık sabırlı araştırma süresince toplanmış sayısız gereçleri biri *Olympi Glossarium*, öbürü *Erebi Glossarium* diye adlandıran iki değerli sözlükte açıklıkla bir araya getirmişti.

Burada, abece sırasıyla sınıflandırılmış olarak, iki doğaüstü yerle ilgili tanrıların, hayvanların, yerleşim yeri ve nesnelerin adlarına belge, öykü, alıntı ve ayrıntıların bilinçle üst üste yığıldığı, zengin bir metin eşlik eder.

Bir yandan Olimpos'a, öbür yandan Erebos'a* yabancı her sözcük dizinin dışında bırakılmıştır.

Latince basılmış olan ve bugün bile değerli bir anıt sayılan bu çok ender bulunur iki yapıt, artık yalnızca birtakım ünlü genel kitaplıklarda kalmıştı. Ama ikincisinin hiç bozulmamış bir nüshası – Gérard'ın her gün hayranlıkla karıştırdığı bir nüsha – uzun zamandır babadan oğula yazar olan Lauwerys'lerdeydi, kuşaktan kuşağa iletilmekteydi. En geniş anlamıyla ele alınınca, "Erebos" sözcüğü tüm öbür dünyaya bağlanır.

Mezarın eşiğinde son bir çığlık koparmak için de öğrencilerini yalnızca ölümler ülkesinin sağladığı bu kaynaktan iyisi bulunur muydu?

Gérard bir "od" taslağı çizdi: buna göre, ruhu, şiirsel bir biçimde çoktanrılı dinlerin öteyaşamalarıyla donatılmış olarak, Erebos'a gelecek, burada birçok şeyler görecektik, ama bunların hepsini, istenen kaynaşma doğrultusunda, kitabın belirli sayfaları esinleyecekti.

Yöntemli biçimde düzenli çalışmaların her türlüşüne başkaldıran ozan, bir yapıt üretmek için, işini bitirinceye dek dinlenmeye, uyumaya, beslenmeye boşverir, hep yoğun ve kısa süreli çabalar harcardı; bundan sonra, korkunç bir bitkinlik kendisini

* Yani cehenneme, öbür dünyaya. (Ç.N.)

uzun süre en ufak yaratıcı düşünceden bile uzak durmak zorunda bırakırdı. Şaşmaz bir belleği bulunduğundan, her şeyi daha kalemi eline almadan, kafadan bitirmiş olurdu.

Her bir saniyesi kullanılan, aralıksız altmış saat boyunca, benimsenen kurallara göre "od"unu yazıp bir şafağın başlangıcında bitirdi.

O zaman, pencerede, özenle, çelik parmaklıklardan birinin alt ucuna uzun uzun sürülen liradan bir altın tozu dozu elde etti.

Sonra, testisinin suyuna batırılan dikenle, "od"unu kararlaştırılmış aklığa yazıp her kıtadan sonra hâlâ taze tüm harfler üzerine altın tozu döktü.

Sözlüğün ilk gerçek sayfası yavaş yavaş aşağıya dek kaplandı, çok geçmeden kurudu, Gérard, tutumlulukla, suyun kapmadığı tanecikleri ustaca yönlendirilen iki kaydirmayla yeniden topladığı zaman, altın renginde açık bir metin çıktı ortaya.

Ozan, ilk sayfanın arka yüzünü, arkasından da son sayfanın iki yüzünü doldurarak "od"unu bitirip imzaladı.

Bu dev çabadan sonra, uzun süre hiçbir üretici işe girişemeyecek duruma düşen Gérard, kendisini kuşatmaya hazır olduklarını sezdiği acımasız düşünceleri tüm varlığıyla bağlanacağı bir çalışmaya dalarak unutmak tutkusuyla, birtakım donuk bellek alıştırmalarına girişmeye karar verdi.

Erebos sözlüğü, belleğe yerleştirilmeye değer, ama Gérard'ın her zorlu çalışma nöbetinden sonra imgelem izi taşıyan kitaplarla her türlü ilişkiden kaçan, aşırı yorgun beyni için tehlikeli bir yığın öykü içermekteydi.

Daha çok soğukça bilimsel metinlere düşkün olduğundan, elindeki yapıt birikimi içinde, Eocène'i, yalnızca başlığın belirttiği yerbilimsel döneme ilişkin, bilimsel incelemeyi seçti. Ozan olarak, sarhoş edici bir başdönmesine kapılmış düşünceyi gezegenlerin geçmişinin uçurumlarına götüren bir dizi dikkate değer renkli çizim nedeniyle bu yapıtı ikide bir karıştırmaktan hoşlanırdı. Burada, resimleri kapatarak, pırıltısız paragrafları ezberlemenin saplantılarına karşı tehlikesiz bir oyalanma sağlayacağını düşündü.

Ama Gérard iyice sezinliyordu ki, böylesine çetin bir işin üstesinden gelmek için, son güne değin kendisini bırakılması ola-

naksız bir gündelik çalışmaya zorlayabilecek, değişmez ve sert bir kural gerekliydi.

Kitabın sonunda, her yanda iki sütun üzerinden, ele alınan tüm konuların –hayvanlar, bitkiler, madenler– ince bir abecesel dizini uzadıkça uzuyor, her konunun sonunda incelendiği sayfalar belirtiliyordu.

İçinde bulunduğu gün de hesaba katılmak üzere, kendisini ölümünün değişmez tarihinden elli gün ayırdığından, Gérard, dizide tam aynı sayıda anılan sözcük sunan bir sayfa bulunup bulunmadığını araştırdı. İsteğini karşılayan on beşinci sayfanın yukarısına, ustaca yöntemiyle, birincisi zindana konulmasının kesinliğiyle doğrulanan “Hücre günleri” sözcüklerini yazdı.

Biri öne, birinci sütunun yukarısına, öbürü arkaya, ikincisinin altına, başlık görevi yapmak üzere iki yeni sözcük daha yazıldı: “Girdi” ve “Çıktı”. Gérard, her gün, sayfanın başından başlayarak, her zaman diken, su ve altın tozuyla, bundan böyle son elli tutukluluk gününü belirtecek elli addan birini silerek, hem tamamlanan günlerden oluşan girdisinin arttığını, hem de çıktısının, ya da daha yaşanacak olan günlerin azaldığını görecekti.

Her çizmede, kalkışla yatış arasında, dizinin belirttiği sayfalarda çizilmiş ada ilişkin her şeyi öğrenmeye zorlayacaktı kendini.

Tutuklu, böylece, çarpıcı bir biçimde, kendi istemiyle, şaşmaz zorunluğa egemenliğine girince, hemen işe başladı, hiç durulmadan, kurala uydu, tam dilediği gibi, verimsiz bellek alıştırmalarında unutuşu buldu.

Kaçınılmaz haftadan üç hafta önce, sevinçten çıldırmış bir biçimde, kampa kurtarıcı parayı getiren Clotilde’i kollarına alınca, clüş gördüğünü sandı. Bir zamanlar manastırda kendisiyle çok dost olan Eveline Bréger adında, alçak gönüllü bir aileden gelen biri, büyük güzelliğinin yardımıyla, görkemli bir evlilik yapmıştı. Clotilde onu gözden yitirmiş, servet durumundaki değişiklik de hiç duymamıştı. Eveline bir gazeteyi karıştırırken, yol kesme olayının Gérard –ve ailesi de anılan karısı– üzerine yaşamöyküsel bilgilerle tamamlanan ayrıntılarını okumuştı. Eski arkadaşının çektiği sıkıntılar yüreğini sızlatmış, ona, cömertçe, istenen fidyenin karşılığını yollamıştı.

Ozan, hemen özgür bırakılınca, Grocco'dan –o da yüce gö-nüllü davranmıştı– tutsaklığının iç sızlatan anıları olarak, garip başlıklı taş çocuğu, altın yazıyla süslü iki kitabı ve tek dikenli sapı götürme iznini almıştı. Hâlâ bilinmeyen altına gelince, eski-si gibi bileğinden sarkmaktaydı.

İşte, Gérard Lauwery, öldükten sonra, résurrectium ve vitali-um'un* etkisi altında, yaşamında öylesine belirleyici olan bu tutukluğunun başlıca oluntularını yaşamaktaydı.

Buzlukta istenen dekor kurulmuş ve ozanın bir böbrek has-talığının neden olduğu ölümüne dek dindarca sakladığı anı-donatılarla tamamlanmıştı. Yıkık bir mihrapla kolları tam istenil-diği biçimde duran, yerde yatan ve kırık bir yatık Meryem hey-keli yerleştirmeyi bile unutmamışlardı.

Ölüye serbest bir alan bırakmak için, kendisini ne zaman-dır süsleyen merhem ve başlığın çocuk İsa'nın üzerinden çıkar-ılması, sonra iki kitaptan dayanıksız altın harflerin silinmesi gerekmişti.

Bundan sonra, ceset zaman zaman gözü yaşlı Clotilde'in önünde etkinlik göstermişti. Şimdiden bir delikanlı olan Florent da annesinin yanında heyecan verici dirilişi izliyor, bu diriliş iki üzgün insana birkaç tatlı yanılsama anı yaşıtıyordu.

Her gerçekleştirmeden sonra, taştan başın merhemi ve başlı-ğı, iki kitabın da altın yazıları çıkarılmaktaydı.

2. Seksen yaşında ölmüş Mériadec Le Mao.

Gerçekleştirdiğinde dul eşi Rozik Le Mao'nun hemen tanı-dığı sahne çok dokunaklı bir nitelikteydi.

Karı koca tüm yaşamını Bretagne'da, doğdukları kent Plo-meur'de geçirmişlerdi; hâlâ yerel renkle dolu ve eski geleneklere çok bağlı olan bu kent, ellinci evlilik yılının kutlanmasına ilişkin ilginç bir töreyi de yürürlükte tutmaktadır.

Burada, evlilik zincirinin elli yılını tamamlayan her çift, uzaklarda kalmış birleşmenin yıl dönümünde, törenle kentin en eski kilisesi Sainte-Ursule'e bir ayin dinlemeye gider.

* Diriliş ve yaşam, canlılık. (Ç.N.)

Papaz, ayinin ortasında, kısa bir konuşmadan sonra, değerli bir maden sandıktan en basit biçimde demir rengi keçeden yapılmış büyük ve eski bir mengene çıkararak karı kocaya doğru iner, onlar da ayağa kalkarlar. Sonra, onları karşı karşıya getirerek sağ ellerini birleştirir, hemen arkasından da oluşturdukları birleşik bütünü yalancı aracın açık tutakları arasına yerleştirir.

Hepsi de gerçek demirden olan somun, vida ve yay –çok zayıftır–, bütünün işlemlerini sağlar.

Papaz döndürünce, somun, vidayı çekerek, çeneleri yaklaştırır, onlar da aşağıda, makara çengelli bir eklemle etkisiyle değişken bir açı oluşturur, yumuşak olmaları dolayısıyla hiçbir acı vermeden, aralarına aldıkları iki kişi üzerinde elli yıllık sağlam birliği simgeleyen bir baskı yaratırlar. Eşler bir an sonra bırakılıp yerlerine otururlar, ayin de biter.

Çok eski zamanlardan beri her ellinci evlilik yıldönümünde kullanılan bu nesne yaşlı kişilerin yaşamına öylesine geç girişinin tutarsız aşksal niteliği nedeniyle “Aykırı Mengene” adını taşır. Adı açık olarak nar çiçeği rengi harflerle, içinde durduğu sandığın yüzlerinden biri üzerinde parlar.

Genç evlenmiş olan Le Mao’lar, evliliklerinin altın yılını Plomeur’de alışılmış törenle gerektiği gibi kutlamışlar, Mériadec de, şaka olsun diye, yalancı mengenenin somununu sol elini kullanarak, alışılmamış bir güç ve ısrarla kendisi sıkılmayı göze almıştı, böylelikle evlilik bağlarını daha da sıkılamak ister gibi görünüyordu.

Kısa bir süre sonra, Mériadec dış yürek yangısına yakalanmış, doktorlara görünmek için Paris’e gelmiş, Rozik’in kolları arasında ölmüştü.

Locus Solus’ta yeniden yaşadığı anlarda, mengenenin işlevini gerçekleştirdiği anlardı.

Ayrıntılı istek üzerine, Plomeur’ün eski kilisesi mengene ve sandığını geçici olarak vermeye razı olmuştu. Rozik, her yapay uyanışta, ölünün belleğinde bunca sahneler arasında hangi sahnenin ağır bastığını görünce duygulanmış, sevilen elin kendi elini sıkıştığını yeniden duymak için, yaşına karşın buzluğun

soğuşuna meydan okumak ve kendi rolünü kendisi oynamak istemişti. Papazı da tepesi tıraş edilmiş peruka giymiş bir figüran oynadı.

3. Elli yaşında akciğer kanamasından ölen –ve henüz nerdeyse bir çocuk olan kızı Antonine tarafından getirilen oyuncu Lauze.

Antonine, babasının yeteneğine beslediği ateşli tapkıyla, haklı olarak, sahneden esinlenme olasılığının çok yüksek olduğunu düşündüğü, anlık bir dirilişi istemeye yönelmiş, çok geçmeden de cesedin, isteklerini karşılayarak, bir an için, *Roland de Mendebourg* adında – beş perdeyi doldurmak için çok iyi seçilmiş yaşamıyla haklı olarak ün yapmış bir tarihsel kişinin adı– büyük yankılar uyandırmış bir dramın baş rolünü yeniden oynadığını görmüştü.

Roland de Mendebourg 1148 yılında Bourbonnais'nin soylu bir ailesi içinde doğmuştu. O dönemde, bu ilde, her seçkin aile çocuğu doğuşunda bir yıldız falcısının ellerine bırakılır, o da, dünyaya gelişine hangi yıldızın yön verdiğini araştırırken, adının baş harflerini ensesine yazmak için özel bir yöntem kullanırdı. Bilim adamı önlemleri bir tatlılığı uygun araçları birlikte kullanarak, arka boyunun derisine, ona dikey olarak, birbiri ardından, ancak yarım santim uzunluğunda ve uçları mıkmatışlı, şaşılacak ölçüde ince iğneler sokar – sonuçta deri altından görülen sık kitlelerinin bir daha hiç çıkmamak üzere istenen biçimi oluşturmaya özen gösterirdi. İşlemin amacı, özneyi tüm yaşamı boyunca, sürekli biçimde, belirtilen yıldızla ilişkiye geçirmektir, böylece yıldız, mıktanışlı uçların çektiği manyetik yayıntılar aracılığıyla, onu koruyacak ve yönlendirecekti.

Çoğu durumlarda, gökten düşen yayıntıların, iğnelere ulaşmadan önce beyinden geçmeleri –böylece düşüncenin otağına değerli ışıklar boşaltmaları için, yer olarak ense seçilmekteydi.

Roland de Mendebourg, daha ilk viyaklamalarında, falcı Obert-hur'e götürüldü, o da, Beteljöz'tin etkisi altında doğduğunu bildirerek, ensesine, gotik abecedden yararlanarak, kısaltma ad olarak *B, T, G* harflerini bir araya getiren bir gösterge işledi.

Bu olay nedeniyle Mendebourg'larla Oberthur'ler arasında ilişkiler kurulunca, Oberthur daha sonra Roland'ı yetiştirmekle görevlendirildi, Roland da onun yanında bilime karşı belirgin bir eğilim kazandı.

Yirmi beş yaşında, Roland servetini kendi eline almış, gön- lünün istediğiyle evlenmiş ve iki erkek çocuk babası olmuştu, atalarının şatosunda dingin bir mutluluğun tadını çıkarmaktaydı, ama birden kötü bir olay yıkımına yol açtı.

Yurtluğunun yönetimini, hiç denetlemeden, yaklaşık yarım yüzyıldan beri ailesine tam bir dürüstlikle hizmet etmekte olan yaşlı kâhyası Dourtois'ya bırakmaktaydı. Ödenecek tüm paralar ya da benimsenecek tüm tutumlar için, Dourtois Roland'dan ser- bestçe doldurulmak üzere mühürlü boş kâğıtlar almaktaydı.

Her zaman, yatma saatinde, her çıkışın kapatılıp kapatılma- dığını anlamak üzere, Dourtois şatoda bir denetim dolaşımına çı- kardı. Bir akşam, bu görevi yerine getirdikten sonra, odasına dö- nerken, sınırlı bir yangının izlerini gördü, nedenini açık buldu. Mendebourg'ların bir yükselti üzerinde bulunan etkileyici konu- tunda zaman zaman zorlu yeller eserd; pencerenin önünde meşe bir masa üstüne konulmuş yanık bir mum, camlı pencere kanat- larının aralarından girecek ölçüde sert bir esintinin kabartıp üze- rine getirdiği perdeleri tutuşturmuş olmalıydı: ateş perdelerden masaya atlayıp onu da çabucak yakmış, sonra, taş duvarlardan ve taş döşeli yerden başka bir şey bulamayınca, kendiliğinden sön- müştü.

Roland o gün Dourtois'ya mühürlü bir boş kâğıt vermiş, o da hemen bu kâğıdı meşe masanın bir çekmecesine koyup kilitle- mişti.

Kâhya, değerli kâğıdın yabancı ellere düşmeden yandığına inandığından, olaydan pek kaygı duymadı, ertesi gün Roland'a her şeyi anlattı, o da kendisine yeni bir mühürlü boş kâğıt verdi.

Gerçekte, yangın, Quentin adında, özel olarak Dourtois'nın hizmetine girmesi istenmiş olan tembel ve alçak bir uşağın işiy- di. Quentin, bir gün kâhyanın efendinin mühürlü bir kâğıdını doldurduğunu görünce, böyle bir belgenin, el değmemiş olarak aşırılınca, kendisini servete götürebileceğini düşünmüştü. O

gün bugün sürekli olarak pusuda beklemekteydi, bir gün önce, Dourtois'nın böyle bir kâğıdı çekmeceye sakladığını görmüştü. Kâhya uzaklaşır uzaklaşmaz, çekmeceyi zorlayarak boş kâğıdı almış, daha sonra da, hırsızlığı gizleyerek kendi rahatlığını güvenceye almak için, mantıklı olarak yele yüklenebilecek yangını tutuşturmayı unutmamıştı.

Tüm imza olarak kâğıtta Roland tarafından çizilmiş bir *koli** resmi vardı.

IX. yüzyılda, birçok senyör, okuma yazma bilmediğinden, iyi kötü bir kaba resim çiziktirmeyi öğrenir, bu resmi önemli belgeleri imzalamakta kullanırdı. Gerçekten de, gözlerinin alışkın olduğu bir biçimi kalemle yaratmasını adlarını oluşturan soğuk harf topluluğundan daha kolay başarıyorlardı. Ne denli yoksul olursa olsun, çizim kendisini gerçekleştiren eli bir yazı parçasından çok daha iyi belli ediyordu. Kendi beğenilerinin yönlendirdiği bu armalı "ümme"lerce seçilen imza konuları sonsuza dek çeşitleniyordu: savaş ya da sürekle avıyla ilgili kişiler, hayvanlar ya da nesneler, sanatlar, bilimler ya da doğa. Belli bir konu, bir kez benimsenip kütüğe geçirildikten sonra, söz konusu senyörün tüm ailesi için, sonraki kuşaklarda, her zaman ayırıcı bir imza oluşturuyor, kızlar bunu evlendikten sonra da kullanıyorlardı— her üye, okuma yazma bilse bile, tüm önemli sözleşmelerin altına kendi eliyle çizme resimle seçiliyor, söz konusu sözleşmelere adını yazıp gereğince imzalaması onlara bir değer kazandırmıyordu.

Daha sonra, yazı yavaş yavaş yaygınlaşınca, söz konusu aileler, değişik dönemlerde, kendi özel resim-imzalarını kaldırtma yoluna gittiler; kimi çok ender ailelerinse —özellikle söz konusu durumla ilgili Mendebourg ailesinin— XII. yüzyılda hâlâ resim-imzaları vardı.

İmza resmi ilk seçmiş olan en eski ve ümmi Mendebourg, hepsinin içinde, eyer üstünde ince ustalıklar gerçekleştiren, çizgi dışı bir binici olarak parlıyordu — ve, çok kısa olduğu için, daha kendi zamanında da kob diye adlandırılan kimi İngiliz kanı orta boy atlara biniyordu yalnızca. İmza seçme konusunda da kendiliğinden gözde atlarının türünü yeğlemişti. Roland da, daha nice

* Bir tür antilop. (Ç.N.)

Mendebourg'tan son ra, bir senedi ancak metnin altına bir kob çizerek geçerli kılabilirdi.

Roland'ın tüm mallarını kendi eliyle yazılmış bir bağış senediyle ele geçirmek isteyen Quentin de biliyordu bu ayrıntıyı, yabancı bir yazının yargıç önünde imzalı boş kâğıdın kötüye kullanılmasına dayanan tehlikeli savunmalara yol açacağını da bilmez değildi.

Uşak, gelecekteki kazançlarının yarısı karşılığında, bir süredir memleketi yağmalamakta olan bir hırsız topluluğunun başı olan Ruscassier adında birinin yardımını sağladı. Her gün, bir bilim kitabı okuyarak, tek başına ormanda bir gezi yapan Roland'ı tutmak, sonra da, bir aldatmacayla, istenen metni gerekli yere yazdırtmak söz konusuydu. Bir ön hırsızlık yapmadan da, işkence ve ölüm tehdidi altında, istenen senedi yazıp kobuyla imzalamaya zorlanmak üzere ele geçirilmesi denenebilirdi; ama, Quentin, Roland'ın tüm mallarını bırakarak çocuklarını batırmaktansa, işkencelere ve ölüme katlanacağını bildiğinden, bu kurnazlığa başvurmakta ısrar etmişti. Kob boş kâğıdın orta yerinin tam altında bulunuyordu, Quentin, daha sonra, arka yüzün alt ve üst yarısını saydam bir yapıştırıcıyla birbirine yapıştırmak üzere, kâğıdı ortasından sımsıkı ikiye katladı.

Böylece imzalı boş kâğıt kalın ve kısa bir basit kâğıt görünüşü sunmaktaydı, Roland, yaşamını kurtarmak için, bunun sunulan boş yüzüne, geçersiz olduğunu sanarak, uysalca bir senet yazıp adıyla imzalayacaktı. Sonra, birbirine yapıştırılmış ve kolaylıkla yıkanabilecek iki bölüm bir bıçakla birbirinden ayrılıp kâğıt düzeltilerek, tam gerekli yerde bulunan kob nedeniyle kurala uygun bir belge elde edilecekti – ince eleyip sık dokuyan dürüstlüğü dillere destan olan Roland, bu belgenin değerini yadsımayı bir an bile düşünmeyecekti, Quentin hiç kuşku duymuyordu bundan.

Roland ağaçlar altında çalışan gezilerinden biri sırasında yakalanarak hırsızların konak yerine götürüldü. Quentin hiç görünmedi, çünkü tutsak, yakınındakilerden birinin kob'un özelliğini bilmesine olanak bulunmadığını düşüneceğinden, onu görünce gerçek tuzağı sezebilirdi.

Ruscassier, Roland'a adıyla seslenerek, masa işi gören bir bal-ya üzerinde bir yazı takımıyla hazırlanmış ünlü kâğıdı gösterip ölümle batma arasında bir seçim yapmasını söyledi.

'Tutuklu, beklendiği gibi, canını kurtarmak için, gerçek bir crimleri bulunmadığını düşündüğü isteklere kolaylıkla boyun eğdi ve, balyanın önünde diz çökerek, yazmaya hazır olduğunu söyledi.

Quentin'in esinlediği kesin bir buyruk üzerine, çocukları bulunduğundan, zenginliklerini bırakmasına yasal açıdan olanak bulunmayan Roland, bir senet yazıp Ruscassier'ye sekiz yüz bin lira borçlu olduğunu belirtti. Bu para, inanılır söylentilere göre, mallarının tümünün karşılığıydı. Önceden, uygun biçimde hazırlanmış bir yazıyla, Ruscassier, alacağın yarısının Quentin'in olduğunu bildirmişti.

Roland senedin altını adıyla imzaladı. Yukarısına da yasanın kesin buyruğuna uymak için, Ruscassier'nin gözetimi altında "Senet" başlığını yazmıştı.

Zor altında, komployu düzenleyenlere en ufak bir karşılıkta bulunmaktan geri duracağına yemin ettikten sonra, Roland yeniden özgürlüğüne kavuştu.

Ertesi gün, masasının başında oturup sevdiği bilim adamlarından birinin kitabından notlar alırken, Ruscassier'nin kendisiyle görüşmek istediği bildirildi. Buyruğu üzerine içeriye alınınca, Ruscassier elinde bulunan senetten söz ederek alacağını istedi.

Roland, günahsız bir öç alma düşüncesiyle, düş kırıklığına uğrayacağını umduğu dünkü zorbaya, oldukça alaylı bir biçimde, geleneksel kob konusunda açıklamalarda bulunmak istedi.

Kapatılmış kapının önünde, tam sağında ayakta duran Ruscassier'ye başını çevirmeden, notlarını almayı sürdürerek, alaylı alaylı:

"Gerçekten... bir senet mi?... İmzası neymiş?.." dedi.

"Bir kob", diye yanıtladı Ruscassier.

Roland, hem kendisinin, hem yakınlarının tümünden batması demek olan bu son sözcük üzerine, korkunç bir sertlikle başını adamdan yana çevirdi ve, hızlı ve içgüdüsel bir yardım iste-

me devinisi eşliğinde, ensesinde, tam üç mıknatıslı harfin bulunduğu yerde, geçici bir sızı duydu. Bunu önemsemeden, mosmor durumda, kalkıp Ruscassier'ye dek yürüdü, korkunç kâğıdın üstünde kendi gerçek kobunu gördü, kıvrım ve yapıştırıcı izi olmadan, iyice düzeltilince, açıkça Dourtois'ya verdiği imzalı boş kâğıtlardan biri gibi geldi gördüğü.

Ne olursa olsun, bu imza, kendi elinden çıkmış bir metnin altına konulunca –üç yüz yıl öncesine giden başlangıcından beri ailesinden hiç kimse yadsımamıştı bu imzayı–, onun açısından kesin bir bağ oluşturmaktaydı, Quentin'in de kestirdiği gibi, zorbalıkla elde edildiğini bile söz konusu etmeden, körü körüne uymak düşüncesindeydi ona.

Borcunu kısa sürede ödeyeceğine söz vererek Ruscassier'yi yollayıp Dourtois'yı çağırttı.

Kâhya, bir kez olayları öğrendikten sonra, önce rastlantıya bağlanan yangını yeniden düşündü, Quentin'den kuşkulandı, o da, sorguya çekilince, her şeyi arsızca açıkladı, utanmadan, verdiği sözün Roland'ı suçlulara karşı yansız kalmaya zorladığını anımsattı, hemen kovulmakla kaldı.

Roland, yıkılmış durumda, tüm mallarını paraya çevirdi ve sekiz yüz bin lirayı Ruscassier'ye ödedi. O da bunu Quentin'le paylaşmak zorundaydı.

Roland yoksul düştü, ailesiyle birlikte Souvigny kentine çekildi, her zamankinden de ateşli bir biçimde bilim incelemelerine girişti ve, yaşamak için, fizik ya da kimya dersleri verdi.

Eski şatolu, sık sık, kob sözcüğünün Ruscassier'nin dudaklarından döküldüğü korkunç anda ensesinde yaşamında ilk kez duyduğu şu sızıyı merakla düşünüyor, nedenini aramaktan da kendini alamıyordu. O zaman yaptığı baş devinimini aynı masalsı sertlikle yineleyince, söz konusu gizemli acıyı yaratmayı bazı bazı başardığı oluyordu. Ama çok sert bir biçimde yapılmasına karşın ağrısız kaldığı durumlar da çoktu. Roland, sonunda, ağrının gelip gelmemesinin karşısında bulunduğu uzam noktasına bağlı olduğunu anladı. Bundan sonra deneyleri artırdı, sonunda, mantığının inatla karşı çıkmasına karşın, şu inanılmaz sonucu benimsemek zorunda kaldı: kapalı ya da açık, nasıl bir yerde

olursa olsun, kuzeyi karşısına alıp da başını birdenbire doğuya ya da batıya çevirince, duyum belirliyordu – buna karşılık, başlangıçta yüzü tüm öteki anayönlere dönük oluşu başının en hızlı dönüşlerini bile tümüyle etkisiz bırakmaktaydı.

Roland, Ruscassier'nin o korkunç konukluğu sırasında, sağında ayakta dururken, tam önünde gerçekten de kuzeye açılan bir pencere bulunduğunu anımsadı.

Sızı, yerleri kesinlikle belli iğnelenmelerden oluşuyor, hiç kuşkusuz ensedeki kısaltılmış adın sunduğu birçok mıknaatıslı uçlardan kaynaklanıyordu. Roland, eskiden Auberthur'ün kullandığı batırma biçimini düşünerek, dik durduğu zaman, minik iğnelerin derisinin içine iki omzuna dokunabilecek dik bir düzleme dikey olarak yerleştirildiğini biliyordu. Bu olgunun bilinmesi, sayısız gözlemleriyle birleşince, onu, araştırmacı düşüncüler zoruyla, benimsenmesi olanaksız aykırılığına karşın, her şeyle uzlaşan tek varsayım olarak kendini utkuyla benimseten şu varsayıma götürdü: *iğnelerin mıknaatıslı ucu kuzeye doğru gizemli bir çekime uğramaktaydı*. Roland gözlerini kuzeye dikecek bir biçimde durduğu zaman, doğrudan öne çekilen uçlar, sert bir boyun devinimi kendilerini başka yana sürükler sürüklemeyiz, belirli bir direnç gösteriyor, acı iğnelenme de bundan doğuyordu – mantıksal olarak başka hiçbir durumda iğnelenme olmuyordu.

Roland değişken ağrısının nedenini iyi belirlemişti. Bununla birlikte, XII. yüzyıl insanı bilgileri, başdöndürücü bir buluş önsezisiyle kendinden geçmiş düşüncesinde gittikçe kesinleşerek içini gizli bir sevinçle dolduran bu denli işitilmedik bir gerçeğin fazla gözüpek yeniliğine karşı çırpınmaya zorluyordu onu.

Kuramının doğruluğunu denemek için, bir kabı suyla doldurdu – ve yüzeyinde duran birbirine koşut iki saman çöpü üzerine enlemesine uzun bir mıknaatıslı iğne koydu, iğne hemen tam bir devinim serbestliği kazandı.

Roland, denizcilikteki büyük sonuçlarını şimdiden sezinlediği buluşunun büyüklüğü karşısında gözleri kamaşmış durumda, yüreği çarpa çarpa, iğnenin, hangi yöne giderse gitsin, ucunu her zaman kuzey doğrultusuna getirip değişmez biçimde bu yönde tuttuğunu saptayabildi.

Gemicilikte nice devrimler yapabilecek, nice insan yaşamlarını dalgalardan kurtarabilecek, henüz bilinmeyen nice toprakların tanınmasına götürebilecek olan bu dev buluşunu kral VII. Louis'ye götürdü. Hükümdar buluşu çok beğendi, ödül olarak, bir servet verdi ona.

Bundan sonra, her gemide, yarı yarıya doldurulmuş bir şişenin suyu üzerinde iki saman çöpünün tuttuğu, kuzeyi gösteren bir mıknatıslı iğne bulunduruldu. *Marinette* adı verilen bu ilkel araç, ancak üç yüzyıl sonra, bir rüzgâr gülüyle donanmış olarak ortaya çıkan gerçek gemi pusulasının atasıydı.

Şatosunu geri satın aldıktan sonra, yeniden zengin olan Roland, yıkımının olağanüstü koşullarını kutsamaya başladı, bunlar olmasa, ölümsüz buluşunu hiçbir zaman gerçekleştiremeyecekti. Gerçekten de, ense sızısına ancak masalsi sertlikte bir baş devinisi yol açabilirdi. Böyle bir sertliği beklenmedik bir biçimde yaratmak için de dingin bir ruha birdenbire tam ve çaresiz bir yıkılışı haber vermekten daha elverişli bir şey olamazdı. Olayların garip bir zincirlenişiyle, tek heceli kob sözcüğünün algılanması, güvenli ve alaycı Roland'ı en karanlık uçuşunun dibine daldırmıştı. Belki de daha uzun bir sözcük ruhsal olguya, bunun sonucu olarak da ünlü baş döndürmeye daha az kendiliğindenlik getirecek, böylece devinim açınlayıcı acıyı doğuramayacaktı.

İki suç ortağına, Ruscassier ile Quentin'e gelince, kumar ve eğlencelerle sıfırı tüketmişler, yeni suçlar nedeniyle hapse girmişlerdi.

Bu konu üzerine oyun yazarı Eustache Miécase canlı bir oyun kurmuştu. Bir önbölümde, bilgin Oberthur, babasının kollarındaki yeni doğmuş Roland'ın yıldız falına bakıyor – sonra, gizlerini ve amacını da açıklayarak, ancak perde inince başlayan artkafa altı işlemine başlıyordu. Daha sonra, çeyrek yüzyıl ilerisine yerleştirilmiş beş perde, en küçük ayrıntılarına dek, acıklı imzalı kâğıt serüvenini ve önce çok kötü, sonra çok parlak sonuçlarını canlandırıyor.

Lauze, üzerinde basık yakalı bir giysi, ensesinde –gerçekte hafif bir dış makyajdan kaynaklanan– koyu gri renkte bir yıl-

dız adı, Roland rolünü pek çok kez büyük bir başarıyla oynamıştı – birbiri ardından, eşinin ve oğullarının yanında durgun mutluluğa doymuş, talihsizliklerinin yumruğu altında çökmüş, mutsuzlukta gözüpek, soylu buluşunu geliştirme saplantısı içinde, en sonunda haklı şanıyla sarhoş olmuş, karmaşık bir kişilik söz konusuydu.

Öldükten sonra, dramın en belirgin oluntusunu, elinde senet, Ruscassier'nin söylediği kob sözcüğünün boyunun arkasında dünya düzleminde sonuçlarla yüklü bir ağrının dolaylı nedeni olduğu oluntuyu yapay olarak oynuyordu.

Ruscassier rolünü ünlü baş deviniminin bundan kaynaklanır gibi görünmesi için, yanıtını oluşturan heceyi tam zamanında söylemeye özen gösteren bir figüran yüklendi, ve oyuncunun bağnazca hayranlık ve saygı dolu kızı üzerinde babasını sahnede gördüğü yanılsamasını eksiksiz olarak uyandırmak için her şey – aksesuarlar ve dekor, uygun giysiler, cesedin ensesinin özel makayı– yapıldı.

4. Tifodan ölen yedi yaşında bir çocuk, Hubert Scellos. Annesi, bundan böyle dünyada tek başına kalan ve intihar düşünceleriyle kuşatılmış olan genç dul, iç parçalayıcı tasarılarını gerçekleştirmeyi ancak yalancı bir varoluşun oğlunun bedenini bir an için yumuşattığını görmenin acı sevinci uğruna ertelemektedir.

Çocuğun kendisine son yaş gününde iyi dileklerini sunmak için dizlerine oturup gözlerini sevgiyle üzerine dikerek Ronsard'ın *Virelai* couse*'sünü okuduğu anı yeniden yaşadığını anlayınca, zavallı kadın yürek parçalayıcı bir heyecana kapıldı.

Ozan, saltık kusursuzluğa ulaşan bu yapıtta –bir küçük kuşun, her dakika üzerine yağdırılan iyilikleri göklere çıkararak, annesine yönelttiği düşünülen oğul sevgisi şiiri– sözcüklerin düzenlenişindeki özlü kesinlikten kaynaklanan, yoğun düşünce anlatımları elde eder. XVI. yüzyılda, *couse* terimi de, *découse* terimi de biçem için kullanılır, biri sıkı, öteki gevşek biçemi belirtirdi, oysa bugün eğretili anlamını yalnız ikincisi korumakta. Kitlelerin, tutarlı özlülük yapıtı olan ünlü *virelai*'ye daha ortaya çı-

* Eski bir şiir türü. (Ç.N.)

kar çıkmaz kendiliklerinden verdikleri hayranlık belirten takma ad bundan kaynaklanır.

Bunca arayış ve yoğunluk dizelerin bellekte tutulmasını çok zorlaştırdığından, Hubert Scellos, her şeyi kafasına yerleştirmek için, *post vitam* anımsamayı açıklayan, kaygı verici, büyük çabalar harcamıştı.

Sevimli ölünün doğru tonlamayı gösterilmiş ve iyi anlaşılmış devinilerle birleştirerek kusursuz bir biçimde gerçekleştirdiği bu okuma, sahneleme olarak, basit bir iskemleden başka bir şey gerektirmemişti – zavallı anne, yerini başka birine bırakma düşüncesini benimsemeden, kucağının sığınağını sunmak ve böylece düşsel mutlulukların en tamını tatmak üzere, sıkıca örtünmüş olarak gelip bu iskemlenin üstüne oturuyordu.

5. Birdenbire, kimsesiz durumda ölüp de bir genç adam, sadık öğrencisi ve ateşli hayranı Jacques Polge tarafından getirilen yontucu Jerjeck.

Polge, Jerjeck'in, çok eski zamanlarda, çalışmaya, tek ve saplantısal tutkusuna adanmış günde on koca saati düşünmekte, haklı olarak, bu saatlerin, büyük olasılıkla, cesede tüm ötekiler yerine, üretken dakikaların yeniden yaşatılacağını göreceğini ummaktaydı. Merak içinde, olayın kendisini haklı çıkarması durumunda, tüm yeteneği özenli ayrıntı inceliklerine dayanan ustasının canlıyken gerçekleştirdiği mucizeleri öldükten sonra da gerçekleştirip gerçekleştirmeyeceğini bilmek istiyordu.

Canterel de bunu yeniden kurulan yaşam dilimlerinin örnekçelerine ne saltık bir biçimde benzediğini özellikle ezici bir biçimde göstermenin ilginç bir yolu olarak görmüştü.

Her şeyin öngörmeye yönelttiği gibi, ceset çalışma anlarını yaşadı, Polge bunları dikkatle inceledi, böylece Canterel'e değişik olgular üzerinde bilgi verebildi.

Altı ay önce, Barioulet adında biri, Paris'e Jerjeck'i görmeye gelmişti, 'loulouse'un bu elli yaşlarına dek bekâr kalmış zengin tüccarı, henüz belirsiz bir süre sonunda, oturduğu kentten, büyük servetinin çekimine kapılmış bir genç kızla evlenecekti.

Tüccar, gencecik bir kız karşısında başı dönmüş her ellilik gibi iyice abayı yakmıştı, evliliği dolayısıyla, dostlarının her birine ileriye *kalabilecek*, böylece tüm yaşamını aydınlatacak bir yüce tarihin anısını sonsuza dek sürdürecektik, değerli bir armağan vermek istiyordu.

Bir mücevher yitmece de modası geçerdi, bozulurdu – insan görmekten bıkararak elden çıkarırdı. Barioulet'ye göre, küçük, dolayısıyla almaya güç yetebilir de olsa, bir ailede nice kuşak boyunca kalabilme şansına ancak ünlü bir adın imzasını taşıyan bir sanat yapıtı erişebilirdi.

Yalnızca birkaç santimetre boyunda mermer Gilles üretiminde uzmanlaşmış olan ünlü mü ünlü Jerjeck'e sipariş vermeyi uygun görmüştü.

Sanatçının, örnek olarak, üç değişik mermer Gilles yapması kararlaştırıldı, Barioulet beğenecek olursa, bir sıcak mutluluk gününün anımsatıcıları olarak fazlasıyla şen ve güleç olacak bu örnekleri, aynı türden daha birçokları izleyecek – bu arada, önemli tarih, saptanır saptanmaz, her ayaklığa açıklıkla işlenecekti.

Toulouse'lu gittikten sonra, Jerjeck işe girişti, çocukluğunda alışkanlığa dönüştürmüş olduğu tuhaf yöntemler kullandı.

Jerjeck yoksul bir öksüzdü, bir Paris lisesinde yatılı ücretini kendi aile yüklerini de yüklenmiş akrabalar büyük özverilerle, ortak olarak ödemişlerdi, böylece her türlü yuvadan uzak yaşamıştı.

Çocukluk yaşamının en büyük sevinçleri, yağmurlu pazar günleri, toplu olarak saatler boyunca müze gezmeleri idi. Bu kutlu günlerin sonrasında, şu tabloyu defterine çizerek ya da bu heykeli ekmeğinden çaldığı ekmeğin içi parçasını yoğurarak ezbere kopya etmeyi deniyordu.

Bir gün, Louvre'da, gözleri Watteau'nun *Gilles*'ine takılıp kaldı, sonra onu kafadan kopya etmeye çabalayıp durdu. Ama taslakların hiçbirini beğenmiyordu. Düş kırıklığını haklı olarak una batmış kişinin tam aklığının gereği, önemli bir zorluk çıkaran can sıkıcı çizgi yokluğuna bağladığından, hiç değilse kendisinde daha zengin bir çalışma yanılması yaratacak bir aldatmaca tasarladı.

Tüm bir sayfayı mürekkeple karaladı – sonra, iyice kuruyunca, bir kazağı yardımıyla, bir köşede, Gilles’ini eleme yoluyla ortaya çıkardı.

Bu yöntem hemen başarıya götürdü onu, koyu bir fon üzerinde kahramanını oluşturan büyüleyici aklıkların yavaş yavaş gelişi öylesine esinliyordu kendisini.

O zaman, örnekçeden uzaklaşarak, kara sayfa üzerine, duruş ve anlatımı aklına estiği gibi değiştirerek, birçok *kazıma Gilles*’ler serpiştirdi.

İçgüdüğü ayaklarının altında verimli bir yol açıldığını söylüyordu, daha sonra, elde kazağı, çok düzenli bir biçimde, boyanmış kâğıdın üstüne, aynı kişinin değişik yönlerinden görülmüş bir yığın taslağını yaptı. Bıçağının yüzde bıraktığı ender mürekkep kalıntılarıyla şaşırtıcı deviniler elde etmekteydi.

Ekmek içinden Gilles’ler biçimlendirmeye çalıştıktan sonra, birdenbire yaşamının üstüne bir ışık yayıldığını görür gibi oldu.

Her zaman resime yeğ tutmuş olduğu yontu sanatı, gözde konusunun verdiği gizemli kolaylıkları daha da iyi çıkarıyordu ortaya. Gilles heykelleri yapmak, bu iş, iyice seziyordu, kendisine ün ve servet sağlayacaktı.

Ama daha iyisini almak için tek kuruşu olmayınca, kil yerine yalnız ekmek içi, araç yerine de parmaklarıyla nasıl ilerleyecekti?

Her hafta profesör Brothelande’in bir bitkibilim dersine girmektedir, banliyöde oturan ve aşırı bilim tutkunu, tutumlu bir bekâr olan profesör, aylığından ve derslerinden artan her şeyi se-rada ilginç bitkiler yetiştirmeye harcıyordu.

Brothelande, çoğu kez, en iyi levhaları bile kanıtlamaları için yeterince açık bulmadığından, işin zorluğuna kulak asmadan, derste ele alacağı şu ya da bu örneği kendi eliyle evinden liseye taşımaktaydı.

Bir gün, Jerjeck ve arkadaşlarının önünde, üzerinde uzun uzun konuşmak üzere, bir *pridiana vidua*’yı (dünkü dul’u), biçimiyle laleyi andıran, yası çağrıştıran, hüznü adını ak örgeniyle kara taçyapraklarından alan kocaman Annam çiçeğini pake-tinden çıkardı.

Pridiana vidua özellikle taçının dibiyle dikkat çekicidir, pek çok ak kabarcık içeren kara bir mum çıkarır – buna da yıldızlı göğü andırması nedeniyle *gece mumu* adı verilir.

Brothelande, çiçeği kürsünün yukarisından öne doğru eğerek bu mumu tüm sınıfa gösterdikten sonra, her eksiltmeden sonra yavaş yavaş yeniden oluştuğunu bildirerek, kâğıt kesicinin ucuyla azıcık bir parça kopardı, bu parça, elden ele geçerek, öğrencilerin çekici yumuşak maddeyi elleriyle dokunarak, yakından incelemelerini sağladı. Ender rastlanır bir yassılğanlıktaydı. Jerjeck, sıra kendisine gelince, bu yassılğanlık karşısında birden çarpıldı.

Brothelande, *pridiana vidua*'nın genç dinleyicilerini fazlasıyla ilgilendirdiğini görmenin mutluluğu içinde, uzun süre sakısında bakılması kolay olan uzaksıl çiçeği en yakın yazılının birincisine vereceğine söz verdi.

Jerjeck, bir gece mumu kitesinin sanatında atmasını sağlayacağı dev adımları düşüntince, tek bir amaca bağlandı artık: çiçeği kazanmak. Bir yığın cezayı göze alarak öbür ödev ya da dersleri bir yana bırakıp durmamacasına bitkibilim çalıştı, sonunda, belirtilen sınavı kazandı – ve *pridiana vidua*'yı Brothelande'in elinden aldı.

Jerjeck, tam ölçüsüyle sulayıp bakarak, çiçeğin ölümüne dek, belirli aralıklarla, kurum rengi mumu hep yeniden doğduğu taçtan topladı, sonunda, küçümsenmeyecek bir kitle elde etti, bu kitle de uysal esnekliğiyle dileklerini hemen gerçekleştirdi.

Kalemligindeki kimi derme çatma araçların veremeyeceği en ileri yapım inceliğini amaçlıyordu, çamur olarak yetersiz kalan ekmek içinin, hiç değilse, çamur kalemlerine elleriyle sonsuz ve şaşmaz biçimler vermekte çok iyi iş göreceğini, bunları sertleştirip kullanabileceğini düşündü.

Uygulamaya konulunca, düşünce başarıya ulaştı. Elinde kendi tasarlayıp iyice kuruttuğu araçlar, garip yöntemiyle gerçekleştirdiği son çizime göre, mumuyla akıllı ve canlı bir Gilles yaptı. İş iyice kıvamına getirdiğini sezdi, tüm boş zamanlarını – kazağıyla mürekkepli fon üzerinde yapıp kendisine verimli buluşlar esinleyen ak görüntü yardımıyla – herbirinin duruşundan, yüz

çizgilerinden ve anlatımından başlayarak, kahramanının binlerce biçim altında heykelini yapmakla geçirdi.

Bir yapıtı bitirir bitirmez, mumu, elleri arasında yuvarlayıp yeniden iş görmeye hazır, tek bir topa dönüştürmekteydi.

Çok geçmeden, en parlak tasarımlarını gerçekten bundan çıkardığını görerek, Jerjeck kâğıt üzerindeki garip ön çalışmasına gittikçe artan bir önem verdi. Her Gilles'in, önden ve arkadan, çok geliştirilmiş iki taslağını yaptı, heykeli yaparken adım adım bunlar yönlendiriyordu onu – hatta, bunda yontucu çalışması için içgüdüyle benzersiz bir destek buluyor, nerdeyse istemeden, gece mumunun ak taneciklerini incecikten sıralayarak eşsiz kazağısının kâğıdın üstünde öylesine büyük bir ustalıkla bıraktığı esinleyici mürekkep çizgilerini yumuşak kara heykelciğin yüzeyinde canlandırma alışkanlığını edindi. Böylece, tamamlandıktan sonra, yapıt bir bakıma Gilles'in tam negatifini oluşturuyor, pozitifiniyse çifte resim sağlıyordu. Yüzeyde tanecik kalmayınca, Jerjeck altta, mumun içinde bulunanları çıkarıyor, tersine, fazla gelmeleri durumundaysa, içine gömüp el değmemiş bir kara birlik oluşturmaya önleyecek olanların üzerini kapatıyordu.

Bu yoğrumsal-çizgisel yaklaşım Jerjeck için çok büyük sonuçlar verdi – sonunda eşsiz başyapıtlar üretmesini sağladı, sanatçı öyle seziyordu ki, bu yaklaşım olmasa, başyapıtlar aynı kusursuzluğa ulaşamayacaktı.

Jerjeck böylece, usta yüzü görmeden, daha delikanlılığında, gözler kamaştırıcı bir yeteneğe kavuştu, öğrenimi biter bitmez, çabucak başarıya ulaştı.

Ancak, değişik girişimlere karşın, ilk çalışma biçimlerini hiçbir zaman değiştiremedi. Gilles'lerinin her birinin oluşumunu ancak kazağıyla yapılmış bir çifte resim iyi aydınlatıyor, satıcıların sunduğu değişmez çamur kalemi dizisine de ekmek içinden yapılmış araçlarını yağ tutuyordu. Bunlar, hiç değilse, belirli gereksinimlere göre, çabucak yeterli sertliğe ulaşmaktan da geri kalmadan, en ince isteklerini karşılayabilecek binlerce yeni biçime girebilmekteydi; bir bahçivanın sipariş üzerine sağlamakta olduğu gece mumuna gelince, kara kitlesi içinde ak tohumların varlığıyla, örnekçeden kopyalanan çizgilerin kesin

ve etkileyici belirleyimine başka her maddeden daha kolay uymaktaydı.

Bir kez Gilles bittikten sonra, piyasa için, mermer kopyalarını yaptırtıyor, çizim çalışması bu kopyada hiç mi hiç görünmüyordu, yapım için yardımcı bir öğeydi yalnızca. Ama bu yardımcı çok güçlü bir yardımcıydı ve Jerjeck, o olmasa, böylesine tam bir ustalığa hiçbir zaman ulaşamamış olacağını söylüyordu. Böylece sanatçı, kara bir fon üzerinde ender bulunur karşı benekleri kendisini, karşı konulmaz bir biçimde, çalışmasına yön veren çok akresmin tam arabının heykelini çizgilerle yapmaya kıskırtmış olan bu gece mumunun bir zamanlar eline gelmesine yardımcı olan rastlantıya şükrediyordu; adı, bir gün bitkibilim dersinde gösterilen *pridiana vidua*'ya ek bir parıltı borçluydu.

Jerjeck, çok geçmeden Barioulet'ye alışılmış yöntemi uyarınca evre evre yapılmış, hepsi birbirinden sevinçli üç mermer Gilles yolladı. Yanıt, servetin inceltemediği eski tüccarın kaba ve gerçekçi kafasını sergileyen biçimiyle çok eğlendirdi onu. Barioulet ona safça şöyle yazıyordu: "Üç Gilles'inizi beğendim ve her biri başka bir pozda *une grosse dito* ısmarlıyorum".

İnce kusursuzlukları nedeniyle anılan sanat yapıtlarına yönelik olan bu "*une grosse dito*" sözcükleri, Jerjeck'in kahkahalarla gülmesine neden oldu. Sanatçı, mektubu bitirir bitirmez, istenen ilk yüz kırk dört Gilles'i yapmak üzere işe girişti. O sırada, mektubu kendisine de vermiş olan ustasının birkaç adım ötesinde heykel yapmakta olan Polge, onun, arada bir, birden bastıran bir kahkahayla sarsılarak, "*Une grosse dito!*" dediğini işitiyordu.

Cesedin şen şakrak söylediği bu kısa tümce, özellikle Polge'un yinelenen sahneyi tanımasını sağlamıştı; gerçekten de, bu sahne Barioulet'nin mektubunun yol açtığı sahneden başkası değildi.

Jerjeck, öldükten sonra, tam son zamanların gereçleriyle, önce kazımayla, sonra gece mumundan, yaşarken söz konusu dakikalarda elinde belirmiş olana özdeş bir Gilles yaptı. Deney, yinelenince, böylece yaratılan yapıtın olağanüstü inceliği konusunda her seferinde inandırıcı oldu.

6. Ölümünden kısa bir süre önce, çaresiz bir mide hastalığına yakalanan, durumu bildiği için de ölümün yaklaşmasıyla dehşet içinde bulunan, duygulu yazar Claude Le Calvez, korkulan büyük andan sonra da bir edimde bulunma düşüncesinde hiçlik karşısındaki bunalımlarında bir yumuşama bulduğundan, son soluğunu verir vermez *Locus Solus*'un buzluğuna konulmasını kendisi istemişti.

Saati gelince, ölünün davranışlarının yakın geçmişte izlediği bir tedaviye bağlandığı anlaşıldı.

Bir önceki yıl, ünlü hekim Sirhugues, parıltısı çok zayıf olmakla birlikte, eşsiz bir iyileştirme gücü bulunan ve, kocaman bir mercekten yoğunlaştırılınca, gündüz olsun, gece olsun, soyunup gizemli ışınları altında duran her hastalıklı kişiye çabucak gücünü geri veren bir mavi ışık çıkarmanın yolunu bulmuştu.

Merceğin odağına konulunca, kişi, çılgınca bir kışkırmaya kapılıp dayanılmaz bir genel yanma duyarak kaçmaya çabalıyordu. Bu nedenle, sıkı sıkıya, tam belirtilen yere yerleştirilmiş *odaksal zindan* adı verilmiş, silindir biçimli ve sağlam parmaklıklı bir tür kafese kapatılmaktaydı.

Göze zor etkiyen ve her türlü fotometriye karşı koyan bu garip ışığın henüz oturmamış kullanımı kendisini son derece tehlikeli kılmaktaydı, kendisini yaratan aygıtın rastlantıyla, beklenmedik bir cömertliği tutması durumunda, taşkın tutukluyu öldürebilirdi; merceğin odağının yakınına konulmuş bir yüzey üzerine çizilen her türlü iz onun korkunç dokunuşuyla hemen siliniverdiğinden, Sirhugues, olağandışı direncini kanıtlamış olan oldukça eski bir gravürün, istenen anlarda zindanda gösterdiği durumla, uyarıcı görevi yapabileceğini düşündü.

Etkin araştırmalar sonunda, bir antikacıda, isteklerine uygun düşen, ipek üzerine basılmış bir Lutèce planı bulmuştu. Bu plan ta kral III. Charles dönemine uzanıyordu ve dokunaklı bir olayın ürünüydü.

Bir gün, surun kuzey-batı bölümünün yakınında, Lutèce'in en yoksul mahallelerinden birini gezerken, III. Charles, karanlık ve pis kokulu dar sokakların içinden çıkılmaz labirentleri karşısında tiksintiden ürpermişti.

Sarayına dönünce, kentin bir planını istemiş, sonra, söz konusu mahallenin üzerinden kalın ve dosdoğru bir çizgi çekmişti. Çizgi, dikkati çekmek için, burada düzenli bir biçimde eğri olan suru iki yanından da geçiyor, bir “kesen” görünüşü sunuyordu.

Havasızlık ve ışıksızlık nedeniyle sayısız hastalıkların ortalığı kırıp geçirdiği bu hüznü köşeyi temizlemek için, tam çizginin duvar içi parçasının belirttiği biçimde, geniş bir cadde açılması buyruğu verildi.

Ertesi gün, III. Charles, kentliler şimdiden sevin sin diye, umut verici izi taşıyan planı ilgili mahallenin merkezinde sergilettirtilti.

Yıkımlardan zarar görenlerin zararı karşılandı, yapıt gerçekleştirildi.

Çalışmaların ilk üçte birlik bölümünün sonuna doğru, en karanlık ve en pis sokakta oturan, Yvikel adında yoksul bir gravür işçisi, ön duvarı bir şans sonucu yeni caddenin üzerine düşen evine birdenbire dalga dalga meltem ve güneş girdiğini görmüştü.

Yvikel karısını yitirmişti, dünyada biricik kızı Blandine’den başka hiç kimsesi yoktu, Blandine de zayıf yaratılışlı bir genç kızdı; bir yıldan beri, sararıp soluyor, öksürüklerle sarsılıyor, zayıflıktan yatağa çivilenmiş durumda, günden güne kötüleşiyordu.

Yvikel bakım ve ilaçların parasını ödemek için çalışmaktan bitkin düşüyordu, kendisini yaşama bağlayan tek varlık olan kızının ölümünden sonra kendini öldürmeye karar vermişti – evinin başdöndürücü değişimi bir iyileşme umudu tasarlamasını sağladı.

Bahar geliyordu. Blandine, yatağından açık pencereye sürüklendi, oksijen ve ışınlarla iyice sarhoş oldu. Babası, mutluluktan ağlayarak, öksürük nöbetleri azalırken, gücüne ve rengine yeniden kavuştuğunu gördü. Caddenin bittiği anda utku tamdı. Yvikel, sevinç sabuklaması içinde, yaptığı övgüye değer iş ateşli mutluluğunun nedeni olan krala minnetini tanrısal bir armağanla göstermek istedi.

O zamanlar, belirli bir yere yakarmalarla eşsiz bir iyileşme sağlandığı zaman, parşömeni yalnızca dinsel metinlere ayırıp ipek üzerine, tansığın yaratıcısının, alnının çevresinde aylası,

güçlü elini ölümden kurtarılmış sevgili varlığın yattığı yatağın başucuna doğru uzattığı “ilkel” bir konu bastırmak töredendi. Yapıt çerçevelenip adaklık eder, her yanda yığın yığın İsa, Meryem, ermiş sunaklarını süsleyen benzerlerinin sayısını artırırlardı.

Sanatında çok usta olan Yvikel de birkaç kez, sipariş üzerine, bu tür adaklar yapmıştı, bir adak da krala sunmayı tasarlıyordu.

İpek baskılar üzerinde, alınlarında ayla, kollarını acının yatağına doğru uzatanlar gibi, III. Charles da iyileştirici edimini sert bir çizgiyle ünlü yolu yaratmakla göstermişti, töreye uymak için bunu da canlandırmak gerekirdi.

Yvikel, zamanını da, özenini de esirgemedi, en iyi mürekkebiyle, her zaman mahallenin orta yerinde duran özgün örnekçesinden esinlenerek, istenen yerinden geniş bir “kesen” geçen bir Lutèce planı bastı – sonra yapıtını çerçevelettirtip nedenini de uzun uzun göstererek kızının iyileşmesini anlatan, coşkulu bir mektupla birlikte krala yolladı.

III. Charles duyulandı, Yvikel’e aylık bağladı, mektubu da camın dışından bir bölümü okunabilecek biçimde adağın arkasına koydurttu.

Bunca yüzyıldan sonra, plan ve kesen*, mürekkebin özel seçimi ve bir baskıyı hiç bozulma olmadan başka her maddeden daha iyi koruyan ipeğin varlığı gibi baskının yapımında gösterilen binlerce özenin yardımıyla, şaşırtıcı bir sağlamlıktaydı.

Sirhugues, mektubu nesneden çıkarıp tümünü okuyarak öyküyü öğrenmiş, sonra bilgilerini araştırmalarla tamamlamıştı.

Planı kaç kez odaksal zindana koymuş – mavi ışığın saldırıları karşısında utkuyla direndiğini görmüştü.

Bununla birlikte, her seferinde, böylece güçlü yayıntıların ne de olsa üzerlerinde belirli bir etkisi bulunduğunu kanıtlayarak, çizgilerde çıplak gözle görülmeyen, hafif bir zayıflama oluştuğundan, ışık kaynağının birden coşması durumunda, yapıtın çabucak solacağı, böylece tehlikeyi haber vereceği kuşku götürmezdi.

* Matematik terimi: sécante. (Ç.N.)

Sirhugues, Yvikel'in serüveninden büyük yarar sağlıyordu, bu serüvende, o gün bugün unutulmuş yöntemleri iyi bilen dü-rüst gravürcüyü krala yazdığı mektupta sözünü ettiği görülme-dik özenlerle, şimdi odaksal zindanın kullanımı için öylesine ya-rarlı olan bu olağanüstü ölçüde kalıcı baskıyı ipek üzerine geçir-meğe yönlctmek için her şey el birliği etmişti.

Sirhugues'a her işlem için daha az dayanıklı bir baskı daha gere-kiyordu ayrıca, onun zindanda derece derece silinmesi akımını ayarlamasını sağlayacaktı.

Ancak aynı gün ve aynı biçimde tek bir desteden çekilecek sı-radan örnekler arasında en azından koca bir yarım yüzyıldan son-ra sağlam kalmış olanlar şaşmaz bilgiler sağlayabilirdi kendisine.

Geçmişte dağılıp bozulmamış bir baskı bulmakta çok güc-lük çeken Sirhugues, isteğini değişik özel yayınlarda ilan ettirtti – kısa bir süre sonra da büyük gravür yayımcısı Louis-Jean Soum, Nourrit'nin 1834 tarihli bir karikatürünün bin nüshasını da yanı-na alıp kendisini görmeye geldi.

O yılın başında, seçkin şarkıcı, Opéra'da güzelim *Enée* yara-tımında çok yüksek tınlı sesini cömertçe kullanarak büyük bir şan kazanmıştı.

Üçüncü perdede, *Enée*, kayalar arasında, kendisini tinler dünyasına götürecektir bir tür kuyunun üzerine eğilerek gittikçe daha yüksek ve daha güçlü "hôô"larla Caron'a seslenmekteydi. Çok yükseklerle çıkan sonuncusu, bestecinin ustaca bir dikkatiyle, Nourrit'ye, güçlü yükselişle tüm Avrupa'da anılan ünlü ince do'sunu çıkarma olanağını veriyordu. Hemen arkasından bir coş-ku patlaması gelen bu nota, her gösterinin en can alıcı noktasını oluşturuyor ve kendinden çok söz ettirtiyordu.

Dönemin önde gelen karikatüristlerinden Josolyne, bu aşkın sesin saygınlığından yararlanmaya karar verdi.

Üzerinde ünlü do'nun tinler dünyasına doğru eğilmiş Nour-rit'nin ağzından çıkıp tüm dünyaya yayıldıktan sonra Ayakucu'na ulaştığını gösteren bir resim yaptı.

Josolyne bununla ünlü notanın, hiçbir engel tanımadan, yıl-dızlar arasında bile çinladığını belirtmek istiyordu.

O zamanlar Louis-Jean'ın büyükbabasının babasının yönettiği Soum yayınevi, satışı *Enée*'nin her gösteriminde programın satışına eşlik etmek üzere, yapıttan bin nüsha basmıştı.

Josolyne, özgün örneği Nourrit'ye armağan etmiş, sesinin böylesine yüceltilmesi karşısında koltuklarının kabardığını göreceğinden kuşku duymadan, tasarılarını açıklamıştı.

Ama, dengesiz ve kavgacı yaratılışıyla da ünlü olan tenor, yapıtın yalnızca güldürücü yanını görmüş, böylece gülünç edilişi karşısında başkaldırarak öfkeyle yırtmıştı. Ayrıca, bin nüshanın satışa sunulmasına da kesinlikle karşı çıkmıştı.

Josolyne, hoşgörülü bir yaratılıştaydı, konuyu filozofça karşılamış, talihsiz baskıyı bir gün dolaşıma sokulabileceği durum için saklamasını rica ederek basımcının parasını ödemişti.

Kısa bir süre sonra, Josolyne bir akşam birdenbire ortadan yokolmuş, hiçbir araştırma da sonuç vermemişti.

Otuz beş yılın sonunda, yasal olarak ölü sayılmış ve vasiyetindeki istekler yerine getirilmişti.

Louis-Jean Soum'un büyükbabasının o sırada seksen yaşında bulunan babası satılmamış uğursuz baskının koşulsuz olarak kendisine bırakıldığını resmen öğrenmişti –ama, inceliği sonucu, kendisinin de, kalıtçılarının da, ünlü karikatüristin ölümünün kesin kanıtı olmadığı sürece, yalnızca bir emanet niteliğini sürdürecek olan şeye dokunmaktan geri duracaklarını açıklıkla bildirmişti.

Louis-Jean'ın dedesinin, sonra babasının döneminde, hiçbir olay çıkmamıştı.

Ancak, geçenlerde, Paris'in düşkün semtlerinden birinde, eski bir evi yıkarken, mahzenin bir köşesinde duvarla gizlenmiş olarak, giysileri çıkarılmamış, terzinin giyimin her parçasına yazdığı ad nedeniyle de tanınması kolay bir ceset bulunmuştu.

Josolyne'in cesediydi bu, sinir hastası ve bohemdi, kirli eğlencelere tutkundu, mücevherle donanmış ve cebinde cüzdanıyla giderdi bu eğlencelere, ortadan yok olduğu gece, yosmanın biri kendisini ölümün ve soygunun beklediği bu yere sürüklemiş olmalıydı.

Cinayet zamanaşımına uğradığından, soruşturma açılmamıştı.

Bundan böyle, Louis-Jean Soum, öylesine uzun zaman kullanılmamış baskıyı art-düşüncesiz olarak istediği gibi kullanabildi.

Daha bunlardan nasıl yararlanacağını düşünürken, Sirhugues'ün ilanı gözüne çarpmış ve girişimini yönlendirmişti.

Sirhugues'ün hem Nourrit'nin alingan kişiliğine, hem Josolyne'in ortadan yokoluğu üzerinde öylesine uzun sürmüş gizleme, hem de Soum'ların aşırı titiz dürüstlüğüne borçlu olduğu fırsat karşısında gözleri kamaşmış, resimleri pazarlık etmeden satın almıştı.

Yeri doldurulmaz zamanın, zorunlu bir görevi gerçekleştirmeyi üstlenerek, bunları bozup başlangıçta görülemeyen zayıflıklarını ortaya çıkardıklarının elenmesinden sonra, aynı tonda sekiz yüz on altı örnek kalmıştı elinde.

Her işlemin başlangıcında, Nourrit'nin bir karikatürünün odaksal zindana konulup akımın zor ayarına kurban edilmesine karar verilmişti. Sirhugues, yapıtın silinmesinde gözlemlediği hızlanma ya da yavaşlama belirtilerine göre akımı düşürecek ya da yükseltecekti.

Bundan sonra, Sirhugues, silindir biçimi parmaklığa hastanın her kapatılışı sırasında, Lutèce'in planı ile gökbilimsel yüklemenin, gerektiği gibi, sürekli olarak mavi ışığın tam karşısına düşmeleri, buna karşılık, geçici biçimde bile olsa, görevleri zararına, üzerlerine öznenin gölgesi vurmaması ve, en dingin kişileri bile saran taşkın devingenliğe karşın, tedavi zararına, kendi gölgelerini de onun üzerine düşürmemeleri için başvurulacak en iyi kaçamağın hangisi olduğunu araştırmıştı.

Uzun uzun düşündükten sonra, hasta için, tepesinde döner bir mıknaatışlı iğne bulunan, garip bir miğfer yaptırtmıştı, iki gravür bunun arkasına asılacak, her ikisi de, bir koruyucu cam engeline bile başvurulmadan, açık olarak ışığa tutulacaktı. Kesin bir sipariş uyarınca yapıldığından, iğnenin kusursuz bir dengesi için zorunlu ağırlığı sunan, içinde her seferinde, istenen gerilimi korumak üzere, karikatür baskılarının rastlantıyla seçilmiş örneğinin yer alacağı yeni bir kadranla Lutèce planının kadranına birer askı kancası takıldı. Zindanın yanında dikkatli bir adam tarafın-

dan akıllıca kullanılan bir mıknaatı, ona dokunmasına bile gerek kalmadan, iğneyi, ne olursa olsun, uygun yönde kalmaya zorlayacaktı. Bu yapay işlem toplamının yardımıyla, hasta da, onlar da birbirlerine gölge etme tehlikesine düşmeden, iki gravür her zaman mavi ışığın karşısında kalacaktı.

Uygun biçimde yerleştirilip çevrilmiş bir ayna, ışık veren aygıtın kullanıcısının merceğın engeline karşın her iki gravürü de gözetlemesini sağlayacaktı.

İşte o zaman, etkin bir dış güçlendiricinin onun durumunda nerdeyse olanaksız duruma gelmiş beslenmenin yerini bir süre tutar umuduyla, talihsiz Claude Le Calvez'i Sirhugues'e getirmişlerdi.

Gerçekten de, her gün odaksal zindanda kalmak zavallı ölümlüye güç kazandırdı, ölümünü birkaç hafta geciktirdi.

Le Calvez, zindana ilk konuluşu sırasında, korkunç taşkınlık belirtileri göstermiş, bunlar sonraki deneylerde yavaş yavaş azalmıştı. Kendisinde yarattıkları derin sarsıntı nedeniyle, ölümünden sonra yapay olarak gün ışığına çıkan da –bir sedye üstünde, kuşku içinde, odaksal zindanın önüne getirildiği andan başlamak üzere– bu ilk işlemin bunalımlı dakikalarıydı.

Sirhugues olayı öğrenmiş, bu olay ona bir düşünce esinlemişti. Canterel'in yapay bir yaşama kavuşturduğu hasta beden üzerinde mavi ışığının canlandırıcı bir etkisi olup olamayacağını görmek istiyordu. Bu nedenle, ölmüş hastası için, sıradan bir kişiymiş gibi belirtilen yere gelmiş, cesedin her türlü işınsal bozulma olasılığını ortadan kaldırmak için Lutèce planıyla ilgili önlemleri bile sürdürmüştü. Kendi özel bakış açısından, sonuç olumsuzdu, ama, gelecekte bir sonuç almak umuduyla, denemeleri çoğaltmak istemişti.

7. Genç bir Manş-ötesi güzeli. Kocasını İngiltere Lordlar Kamarası üyesi zengin lord Alban Exley, ölmüş kadının yanında bir an yeniden doğduğunu görmek için sabırsızlanmaktaydı, düşüncesi gerçekleştiği zaman, yeniden yaşanan anın kimi iç parçalayıcı yanları karşısında yüreği daralmıştı.

Ethelfleda Exley, yoksul bir kızken aşk nedeniyle evlenip "lady" ve Lordlar Kamarası üyesi eşi olmuştu, para ve ünvanlarla

sarhoş olmuş, düşüncesiz bir kadındı, evleneli beri, süsünden ve çok övülen bedensel görünüşünün kusursuzluğundan başka bir şey düşündüğü yoktu.

Özellikle, Londra'nın en ince kadınlarını izleyerek, tırnakların kalaylanmasıyla ilgili yeni bir modayı benimsemişti, tüm cilalama düzenlerinden üstün olan bu işlem, her parmağın ucunda, ışıklar saçan bir küçük ayna oluşturmaktaydı. Yöntemin yaratıcısı, becerikli bir cerrah olarak, yerel bir duyarsızlaştırmadan sonra, özel bir ilaçla tırnağı etten ayırıyor, iç yüzünü kalaylıyor, sonra kendine özgü ikinci bir ürünle sağlamca yapıştırıyordu. Kullanılan kalay, bir yarı-saydamlık verilmiş olarak, biraz azalmayla da olsa, dibinde aklığını, makasa ayrılmış bölümü dışında tüm geri yanındaysa, ölçülü pembemsi ayrımını göstermekteydi.

Tırnak uzadıkça, buluşu yapanın zaman zaman yeniden söktüp dibindeki incecik yeni kuşağı kalaylaması gerekiyordu.

Ethelfleda yaratılıştan boş ve zayıf beyinliydi, ayrıca, çocukluğunda, babasının, genç bir albayken, bir gezi sırasında, önlencesine zaman kalmadan birden saldıran bir kaplanın dişleri arasında gırtlaklı parçalanarak gözleri önünde öldüğü Hindistan'ın uzak bir köşesinde, duyduğu zorlu heyecandan beri kafası pek işlemezdi. Açılan şahdamardan boşalan sonu gelmez kızıl dalgalar, Ethelfleda'da, bir daha geçmemek üzere, kana, bir noktaya kadar da kırmızı nesnelere karşı sinirsel bir dehşet yaratmıştı. Kırmızı duvar kaplamalı bir odada kalamaz, kırmızı bir giysi giyemezdi, o gün bugün, hep bir tuhaflığı vardı.

Lord Alban Exley, ince bir eş olduğu kadar da sevecen bir oğuldu, kararsız sağlığından kaygı duyduğu yaşlı annesinden hiç ayrılmazdı. Önceki ağustos ayını da Fransa'da, Normandiya kıyılarının parlak plajlarından birinin yukarısındaki geniş bir *Hôtel de l'Europe*'ta o ve Ethelfleda'yla birlikte geçirmişti.

Tam bir sportmen, ateşli bir binicilik tutkunu olan Alban, atlarının bir bölümünü de arkasından getirtmişti.

Bir öğle sonu, karısı daha hazırlığını bitirirken, dizginler elinde, *spider*'ine –ya da hafif kır faytonuna– yerleşmişti. Genç groom'u Ambrose, atların başında, yola çıkışta, arkadaki dar yere çıkacağı dakikayı beklemekteydi.

Çok geçmeden, gecikmesinden dolayı utanmış, aceleci, eldivenleri daha katlanmış durumda elinde, daha o sabah kocasının sunduğu, kırmızıya yaklaşan her türlü renkten uzak bir demetten, sevecen eş özeniyle alınmış bir gülle, Ethelfleda göründü.

Casimir adında biri, otelin özel kılığını taşıyan, seksenlik bir yaşlı adam, atılımını keserek, bir mektup sunmak üzere arkasından yetiştirdi.

Altmış yıldan beri kurumda çalışmakta olan Casimir şimdi kolay bir işle ödüllendirilmişti, artık yalnızca mektupların ayrılıp dağıtılmasıyla uğraşıyordu.

Sunulan zarfın kara adres yazısında, *Lady Alban Exley* adının üstünde, kırmızı mürekkeple yazılmış *pairesse* sözcüğü görünüyordu.

Alban'ın babası –onun adı da Alban'dı– bekâr bir büyük kardeşten bir yıl önce ölmüş, meclis üyeliğiyle ilgisi bulunmayan *bir saraylordu* olmaktan öteye geçememişti. Böylece iki lady Alban Exley'i birbirinden ayırmak için *dul* ve *pairesse* terimlerine başvurulmuştu.

Söz konusu mektupsa, üzülerek bir para yardımı istediğinden, çocukluk arkadaşı Ethelfleda'ya gizini sıkı sıkı saklaması için yalvaran bir genç kadından gelmekteydi. Kaynana ile gelin arasında bir karıştırma korkusu, belirgin bir vurgulama biçimi arayan göndericiyi sınırlı bir kırmızı mürekkep kullanımına yöneltmişti.

Sol elinde şemsiyesi ve eldivenleri, Ethelfleda, mektubu almak için, gültün bulunduğu sağ elini uzattı, gültün sapı, başparmağının altında, zarfın üstüne dayandı.

Bu korkunç kırmızı renkte, tam da tüm sözcükler içinde kesin biçimde kendisini belirtmeye yarayan sözcüğün belirlediğini görünce, olduğu yerde donup kaldı ve, bir sinir kasılmasını önleyemeyince, çiçekçinin unuttuğu bir diken başparmağına batırdı.

Çiçeğin sapını ve kâğıdı lekeleyen kan, ürkütücü görüntüsüyle, bunalımını artırdı ve, tiksintiye kapılarak, iki kızıl nesneyi bakiş alanının dışına düşürmek üzere, içgüdüyle parmaklarını açtı.

Ama, yaptığı devinim yönünü değiştireli beri, başparmağının tırnağı, aklıyla özellikle elverişli olan geniş ve açık dip yanıy-

la, bölgede ünlü olan eski bir fenerden gelen çığ ışıklı bir kırmızı yansımayı gözbebeğinin içine yoneltiyordu.

Torunlarının günümüzde de işletmekte oldukları söz konusu kurumu XVIII. yüzyılda, *Hôtel de l'Europe* adıyla, bir Normandiyalı, Guillaume Cassigneul kurmuştu.

Girişin üzerine, gündüz ve gece belirtgesi olarak, geniş ve yüksek bir fener astırtmıştı, ön yüzünde, her ülkenin özel bir ayırım sunduğu, cam üzerine yapılmış bir Avrupa haritası vardı çekici renk kırmızıysa, yurda ayrılmıştı.

İmparatorluk seferleri başlayınca, gönlü coşku dolu ve aklı hep fenerinde olan Cassigneul, tarihi tarihine, boyunduruk altına alınan her ülkeyi, Fransa'ninkine eş bir kırmızıya boyatmış, kıtanın ablukaya alınması nedeniyle nasıl olsa boyun eğeceğini düşündüğü İngiltere'yi de bunun dışında bırakmamıştı.

Moskova'ya girildiği haberi gelir gelmez, Rusya da birleştirici işleminden geçirilmiş, o zaman tüm Avrupa egemen devletin kırmızısına katılmıştı.

Cassigneul, sınırsız dünyanın bu bölümünün tek renkliliğinin esiniyle, gurur içinde, kurumunu tek bir sözcük daha ekleyerek *Hôtel de l'Europe française* diye adlandırmıştı.

Yenilgi döneminde, gene ilk ada dönmek zorunda kalmıştı, ama tek renkli haritayı Napoléon'un en şanlı döneminin değerli ve konuşan bir anısı olarak, olduğu gibi bırakmıştı.

Otel yakın bir geçmişte yeniden yapılıncaya, hep ağızdan ağıza dolaşan öyküsü etkili bir reklam oluşturan söylencesel fener özenle eski yerine konulmuştu.

Bu kışkırtıcı kırmızılığı geldiğinde farketmiş olan Ethelfleda, o gün bugün, oradan her geçişinde, gözlerini başka yana çevirmekle yetinmişti.

Ama şimdi Avrupa güneşin eşiği koruyan geniş bir sundurma içinde parlamakta olan ateşli bir ışınıyla aydınlanmış olarak tırnağının dibindeki aklıkta yansımaktaydı.

Şimdiden iyice allak bullak olan genç kadın, batı ile doğunun yer değiştirmiş olmasına karşın, özel biçimi kendisi için açıklıkla tanınabilir kalan bu parlak kırmızı leke karşısında donup kalmıştı.

Kımıltısız, bunalım içinde, ortamın etkisi altında, içgüdüyle, ana dili gibi konuştuğu Fransızca'yı seçerek, vurgusuz biçimde:

"Tırnağın dibinde... tüm Avrupa... kırmızı... tümüyle..." demişti.

Yaşı nedeniyle ağır işittiğinden, Casimir söylediğini duymadı. Olup bitenlerde hiçbir tuhaflık görmediğinden, mektubu ve gülü yerden almayı görev bilmişti. Ama yaşlı belinin sertliği parmaklarını yarı yolda durdurdu, ve, ivcecniliğin buyurduğu güçlü ve kesin bir sesle, yerini doldursun diye, lord Exley'in groom'unu çağırdı.

Çok uzaklarda kalmış delikanlılığında romantik dönemde Parisli bir seçkinin yanında *tigre* olarak çalışmış olan Casimir, genç ayak uşaklarına, kendisinin de nice kez karşılık verdiği, çoktan kullanılmaz olmuş sözcükle seslenme alışkanlığını hiçbir zaman bırakmamıştı.

Böylece, gözleri genç uşağa dikili, parmağı kaldırırma doğru uzanmış durumda, yüksek sesle, bu "*Tigre*" sözcüğüyle seslendi yalnızca.

Uşak, kendisi için anlamdan yoksun olan bu addan çok, bakışa ve deviniye uyarak atların başını bırakıp geldi, çiçeği ve mektubu hemen alıp Ethelfleda'ya uzattı.

Ama Ethelfleda, Casimir'in soğuk bir güçle söylediği sözcüğü, acılı uyutumu içinde, titreyerek, bir uyarı haykırışı diye algıladı ve, birden sanrıya kapılarak, şaşkın davranışlarının ve öncekiler gibi Fransızca söylediği sözlerin de ortaya koyduğu gibi, babasını bir zamanlar kendisini boğazlayan arslanla boğuşur gördü önünde.

Aklının zayıflığının kaynağı olan kanlı sahnenin hastalık nedeniyle yeniden belirmesi, böylesine kısa bir sürede birbirini izlemiş olan o üç denge bozucu sarsıntıya eklenince, zavallıya son yumruğu da indirdi.

Tam delilik belirtileri vermeye başladı, Alban'ı tanımadı. Ambrose atlarının başına dönerken, Alban, kaygıdan şaşkına dönmüş durumda, hemen koşup geldi, onu tatlılıkla dairelerine götürdü.

Bu tarihten sonra, durumu gittikçe kötüye gitti. Sabuklama içinde, her şey gözüne kan kırmızısı görünüyordu.

Paris'e götürüldü, büyük bir uzmanca muayene edildi. Uzman, Alban'dan iyice bilgi aldıktan sonra, hastalığın aldığı özel biçimin nedenini buldu. Şiddetli bir sarsıntı anında, kimi açılardan nice zamandır kötü bir alanla karşılaşınca, tırnağın bir yansımada yer alan o güneş vurmuş ünlü kırmızı leke, çağrışımlar yaratan dış çizgileriyle, zayıf Ethelfleda'yı tümüyle kırmızı bir gerçek Avrupa'nın ölçüsüz görüntüsüne götürmüştü. Böylece tehlikeli bir eğime gelmiş, birkaç saniye sonra çılgınlığın derinliklerine gömülünce, bir dizi evreyi kendiliğinden geçmiş, sonunda da gözlerinde tüm evren kırmızıya boyanmıştı.

Rengin kendisi için öylesine acılı bir biçimde kan düşünceyle birleşen bu saltık genelleşimi, kızıl korkusuyla birleşince, yaşamını sürekli cehenneme çevirdi.

Tüm tedaviler boşa çıktı, zavallı genç kadın, çektiği işkence altında ezilerek eriyip öldü.

Alban, kederden yıkıldı, büyüleyici yansımanın gücünün ve belirginliğinin ölümcül anda acı olaydaki büyük payını düşününce, tırnak kalaylayıcıdan nefret etti, gerçekte acısının başlıca nedeni onun buluşuydu.

Ethelfleda, öldükten sonra, aklını yitirmesine neden olan korkunç ve çarpıcı çıkışı yeniden gerçekleştirmekteydi.

Canterel, söz konusu olayları öğrendikten sonra, her şeyi olduğu gibi yeniden kurmuştu.

Genç kadının tırnakları ölümünden sonra uzadığından, Londra'dan, altın pahasına, tırnak kalaylayıcıyı getirtmişti; adam, bu kez duyarsızlaştırmadan, önce öylesine göz önüne çıkması gereken sağ başparmağa, sonra, sarsıcı bir birlik yokluğunu önlemek için öteki dokuz parmağa, istenen ek kalaylamayı yapmıştı. Üstat, Alban'ın, büyük acısından beri, kendisinde bunca tiksinti uyandıran adamı görmeyeceği biçimde düzenlemişti her şeyi.

Zavallı kocanın anı olarak aşkla sakladığı o Ethelfleda'nın kaniyle boyalı sapı yıkanmış gül kullanılamayacak ölçüde solmuştu. Canterel de, belli bir sayıda, herbirinin dikenini tam gerekli yerde bulunan, yapay kopyalarını hazırlattırmıştı.

Sonra, bir bir kullanılmak üzere, tıpkı kötü gündekine benzer, silinmez biçimde lekelenmiş zarflar sağlanmıştı, yazı da, eksiksiz bir biçimde, elle kopya edilmişti. Kullanılacağı sırada, her birinin içine boş bir kâğıt konulacak, böylece gerekli kalınlık ve sertliğe ulaşacaktı.

Bundan sonra, Alban, özellikle Ethelfleda'yı mektubun verilışinden önceki kısa anlar süresince aklı başında olarak görmenin mutluluğu içinde, yenilenebilen kısa gösterimden bir türlü bıkmamıştı. Rolünü de Casimir'le groom'un yerini alan biri yaşlı, biri genç iki figüran eşliğinde kendisi oynuyordu. Bir elektrik lambası fenerin üstüne yapay bir ışın yansıtıyor, hem saat, hem de göğün duruluğu elverip de güneş kırmızı haritayı yeterli ve kesintisiz bir biçimde aydınlatınca, lamba yakılmıyordu. Her gösteriden önce, Ethelfleda'nın sağ başparmağının ilk boğumunun en etli yerine, iki yüzünden birinin her noktasından, ten renginde, düz, yuvarlak, küçücük ve kırılğan bir yeni tulum yapıştırılıyordu. Belirtilen saatte, yapay güllerden birinin dikenini bunu kolaylıkla patlatınca, kan benzeri bir kırmızı sıvı akıyordu.

Yapma bir çiçeğin sapı yıkanamadığından, her gül yalnız bir kez kullanılıyor, her zarf da ayrı biçimde kırmızıyla lekelenirken sonra atılıyordu.

8. François-Charles Cortier, intiharından sonra çok özel koşullar içinde *Locus Solus*'a sokulmuş gizemli genç adam.

Canterel'in cesetten elde ettiği edimler, çok değerli bir yazılı itirafın bulunmasını sağlamış, bu da o zamana değin karanlıklar içinde kalan çarpıcı bir dramın düşüncede açıklıkla yeniden kurulmasına yardımcı olmuştu.

Şimdiden oldukça gerilerde kalmış bir tarihte, bir kalem adamı, kısa bir süre önce dul kalan ve iki gencin –Charles ile Lydie'nin– babası olan François-Jules Cortier, Meaux yakınında, soluk alacak zaman bile bırakmayan çalışması sakın bir ortam gerektiren, derin bir çalışma adamı olarak bütün yıl yaşamak üzere, geniş bir bahçenin ortasında tek başına yükselen bir villa satın almıştı.

Kendisine gurur veren, dikkat çekecek ölçüde çıkık bir alnı bulunduğundan, François-Jules kendi ünü yararına frenoloji bilimini överdi. Çalışma odasında, geniş, kara bir raf güzelce dizilmiş kafataslarıyla doluydu, bunların ilginç yanları üzerine bilgince konuşabilirdi.

Ocak ayında bir öğle sonu, yazar çalışmaya başlarken, o sırada dokuz yaşında bulunan Lydie yanına gelmiş, kendisini eve kapatan sık kar tanelerini camdan göstererek, sevgiyle, yanında oynamak için izin istemişti. Kucağında bir *avukat-bebek*, gündemdeki bir sözün elle tutulur biçimi olarak, savunma yerinde kadınların ilk kez görüldüğü o yılda çok tutulan bir oyuncak tutuyordu.

François-Jules kızını çok seviyor, kısa bir süre önce on bir yaşına gelen François-Charles'ı sağlam bir öğrenim görsün diye Paris'te bir liseye yatılı verip istemeye istemeye ondan yoksun kalalı beri de iki katına çıkmıştı sevgisi.

Çocuğu öperek "evet" demiş, ama en sessiz usluluk sözü almayı da unutmamıştı.

Lydie, bir oyalama nedeni olmamak kaygısıyla, babasının dirseğini dayadığı büyük ve yüklü masanın arkasına, yere oturmuştu, babası artık kendisini göremezdi.

Bebeğiyle sessizce oynarken, karı düşününce, porselen bebeğin parmaklarında yarattığı soğukluk izlenimiyle acıma duymuş – ve sanki çok üşümüş bir insan söz konusuymuş gibi, onu içinde alev alev koca bir ateş yanan ocağın önüne yatırmıştı.

Ama, çok geçmeden, sıcak yapıştırıcıyı eritince, iki cam göz, nerdeyse aynı zamanda, başın içine düşmüştü.

Çocuk üzölmüş, bebeği almış, kazanın sonuçlarını yakından incelemek üzere gözlerinin önüne dikmişti.

O zaman bayan avukat kara rafla süslü duvarın üstünde belirginleşiyordu, Lydie, elinde olmadan, göz yuvalarının ortak boşluğunun sergilenen ölü kafalarıyla pembe yapay yüz arasında anlatım yakınlığı karşısında birden şaşırmıştı.

Kafa taslarından birini almış ve, yeni bir oyun bulduğu için mutlu mu mutlu, bir kez, usa gelebilecek tüm yollarla, gözlem-lenen benzerliği bütünlemek gibi çekici bir işe girişmeye karar vermişti.

Kılığın ağırbaşlılığının ve mesleğin ciddiliğinin gerektirdiği gibi, avukat hanımın tüm saçı özensiz biçimde arkada, ağır başlı bir filede toplanıyor, kıvrıma ve topuzu gereksiz kılıyordu.

İkincil nitelikte bir kullanım amacı bulunması nedeniyle, kesinliğe erişemeyecek ölçüde basit bir ekonomik yöntemle üretilmiş, oldukça da sert olan hafif file, önde başlığın altından geçip çıplak alına yapışıyordu.

Lydie, ilk görevinin, girişilen benzetme işlemi açısından, incecik çizgilerin söz konusu benzerliğin temellerinin yer aldığı iki göz boşluğuna çok yakın olmasıyla büyük bir önem kazanan bu kesişimini kafa üzerine kopya etmek olduğu yargısına varmıştı.

Dadısının yönetimi altında, ince iğne işleri yapmakta olan küçük kızın cebinde küçük bir nakış kutusu vardı. Buradan tığını çıkardı, ucuyla, bastıra bastıra, kafa tasının alın kemiğinin üzerine, değişik yönlerde, ince ve kısa eğik çizgiler çizdi. Böylece, sonunda, tüm istenen kesime, ilmiği ilmiğine, bir tür file kazıldı, garip zikzaklarının kusurluluğuyla, çocukluğun tatlı beceriksizliğini ortaya koymaktan da geri kalmadı.

Şimdi kuru kafaya bayan avukatınki gibi bir başlık gerekiyordu.

Çalışma masasının altında, bir kâğıt sepeti ağzına kadar eski İngiliz gazeteleriyle doluydu.

François-Jules, tüm yazınları özgün metinlerinde derinlemesine incelemeye tutkun, meraklı ve coşkulu bir kişiydi, yaşayan ya da ölmüş birçok dilin incelemesini çok ilerilere götürmüştü.

Önceki ay, nerdeyse hiç ara vermeden, kendisini tutkuyla ilgilendiren bir olayın en ağır başlı yorumlarıyla dolup taşan *Times*'i her gün aldırılmıştı.

Bir İngiliz gezgin, Dunstan Ashurst, uzun bir kutup gezisinden sonra Londra'ya dönmüştü, gezi, kuzeye doğru bir adım bile kazanılmamış olmasına karşın, birkaç yeni bölge bulunmasıyla dikkat çekiciydi.

Özellikle, buzlara takılmış gemisinden uzakta, bir deniz buzulunda yaya olarak yapılan bir araştırma sırasında, Ashurst, tehlikeli yolunun üstünde, hiçbir haritanın göstermediği bir ada bulmuştu.

Kıyıya yakın bir yerde, küçük bir tepenin üstünde, buraya varlığını göstermek için dikilmiş, kırmızı bir yelken direğinin dibinde, demir bir sandık durmaktaydı. Zorlanınca, içinden elle yazılmış garip harflerle kaplı eski ve kararmış bir koca parşömen-den başka bir şey çıkmamıştı.

Ashurst, İngiliz başkentine yeniden yerleşir yerleşmez, belgeyi bilgin dilcilere göstermiş, onlar da çevirmeye çalışmışlardı.

Tümüyle eski *İskandinav abecesiyle*, eski iskandinavca yazılmış, imzası ve tarihi hâlâ belli olan eskil belge, 860'a doğru kutba gitmek üzere yola çıkıp bir daha dönmemiş olan Norveçli gemici Gundersen'den geliyordu. Böylesine eski bir zamanda kırmızı direkli adaya ayak basılması dikkat çekici olduğundan –öyle bir enlem üzerindeydi ki, yeniden ulaşılması birkaç yüzyıllık çabalar gerektirmişti–, birdenbire tüm dünya belgeye coşkulu bir ilgi duymuştu, nerdeyse silinmiş birçok satırı çelişkin yorumlara yol açtığından, coşku daha da artıyordu.

Yeryüzünün, özellikle de Manş-ötesinin tüm gazeteleri, günün saçma sorunu üzerinde önemle durmayı sürdürdüler. *Times*, uzman kişilerce önerilen birçok değişikden fazla olarak, her gün, yarım sayfa genişliğinde bir yazı başlığının altında, değişmez biçimde ünlü konuya ayrılmış üç sütunun yukarısında, –özgün metnin ölçülerinin gerektirdiği– fazlasıyla geniş birkaç satır biçiminde, tıpkıbasım parçalarını vermeyi bile başarmıştı. Eski İskandinav dili ve yazısı konusunda çok bilgili olan François-Jules, hemen soruna ateşli bir ilgi duymaya başlamıştı, tüm bu basımları kesip üzerinde taşıyor, tüm boş zamanlarını bunlar üzerinde çalışmakla geçiriyor, – her türlü karışıklığı önlemek için, herbirinin arkasına gözlemlerini yazıyor, buraya rastlayan basılı satırların üzerine mürekkeple kendi satırlarını ekliyordu.

Anlaşılmaz metin sonunda tümtüyle aydınlanmış ve, acılı sonucunu aydınlatmamakla birlikte, gerçekleştiği zamanın uzaklığı açısından bakılınca, mucize gibi görünen bir kutup yolculuğunu ayrıntılarıyla ortaya koymuştu.

Olay kapanmış olduğundan, François-Jules, daha o sabah, bir yerleştirme sırasında, *Times*'in kesik ve sayılarını karışık bir biçimde sepete atmıştı.

Lydie, sepetten gelişigüzel bir biçimde ünlü gazetenin bir sayısını aldı, aynı zamanda, istemeden, yarı yarıya son kalın kıvrımın içine girmiş, İskandinav yazılı üç kesiği de birlikte çekti.

Hiç bozulmamış bir yaprağı çıkararak, her yandan, ortasındaki düz ve yuvarlak bir kesime dikey olarak kırıştırdı, – sonra, böylece biçimlenen başlığa yalnızca gerekli boyu bırakmak üzere nakış kutusundaki makasa başvurdu.

Nesnenin tamamlanması açısından zorunlu olan dar, dikey kenar için, Lydie, uzun biçimleriyle dikkatini çektikten sonra, kendini fazladan bir kesme işleminden kurtarmak istermiş gibi görünen, İskandinav yazılı üç kuşağı kullandı.

Nakış kutusunun yardımıyla, bir yüksük ve uzun bir ak ip-lik geçirilmiş bir iğneyle, başlığın en alt ucunu iyice yan yana getirilmiş üç kâğıt şeridin içgüdüyle seçilmiş üst yanıyla dikip çevirmeyi başardı – her seferinde, iç görünüşü verip babasının notlarıyla karalanmış yanı gizlemeyi de unutmadı.

Çalışma bitince, kırılğan başlığı kafatasının üstüne koydu ve, sağlanan benzerlikten hoşnut durumda, halının üstündeki dağınıklığı gidermeye girişti. Nakış kutusu, yavaşyavaş, her yana dağılmış parçalarına yeniden kavuştu, sonra cebe konuldu – parçaları kesilmiş gazete de çok geçmeden doğal olarak katlanıp sepetteki yerini aldı. Başlığın makas altında düşmüş çok yer tutan ve karışık bir biçimde kıvrılmış kalıntısına gelince, Lydie bu kalıntıyı yakmayı daha uygun buldu ve, kollarının kısalığı nedeniyle, atışı iyi ayarlamak için ocak siperinin arkasına geçmeye özen göstererek, yararsız kitleyi ocağın ortasına attı.

Kısa bir beklemeden sonra, kitlenin istediği gibi tutuştuğunu görünce, sıcak köşeden ayrılmak üzere hafifçe döndü.

Ama, bu anda, yanmadan kaynaklanan bir açılmayla, kâğıdın bütün bir tutuşmuş köşesi, yukarıya yöneldikten sonra, yatay alt yanının menteşeleri yardımıyla açılmakta olan bir vasistasın devinisiyle, kordan dışarıya doğru eğildi.

Bu küçük parçanın ateşi, arkadan, Lydie'nin kısa eteklerine ulaştı, ancak Lydie kazayı birkaç dakika sonra, çevresini geniş alevler sarmaya başladıktan sonra ayımsadı.

Çılgınlıkları üzerine, François-Jules başını kaldırdı, sonra, mos-

mor, ayağa kalktı. En iyi kurtarma ögesini bulmak amacıyla bir an odayı gözden geçirdikten sonra, küçük kızın üzerine atıldı ve, kendi yanmalarına kulak bile asmadan, iki eliyle yakalayiverdi, hemen koşup pencerenin kalın perdelerinden birine sıkı sıkı sardı. Ama, gözleri yuvalarından fırlamış durumda, sarmalamayı her yandan sıkıştırmaya çalışan zavallı babanın çılgınca çabalarına karşın, zorunlu koşunun yelinde canlanan alevler uzun bir an homurdandı.

Hemen çağrılan iki hekim, en sonunda söndürme sağlanıp yatağına götürülen Lydie'nin kurtarılamayacağını söyledi.

Küçük kız, sabuklamaya tutulmuş, durmamacasına, yorumlarını da yaparak, babasının sevecen "evet"iyle ölümcül tutuşma arasında yaptığı en ufak şeyleri bile anlatıyordu.

Daha o akşam can verdi.

François-Jules, acıdan çılgına dönmüş durumda, dindarca bir özenle, bir daha da yerinden kaldırmamak üzere, başı kâğıt başlıklı, alnı belirtkeli kuru kafayı çalışma odasının şömincesinin üstüne koydu – bir cam fanusla kapatmayı da unutmadı. Çok sevgili kızının son güzel saatini simgelediğinden, bu iki nesne onun için paha biçilmez kutsal kalıtlar olmuştu.

Bu korkunç dramdan kısa bir süre sonra, François-Jules, yeni göz yaşlarıyla, en iyi dostunun, lise sıralarından beri en kardeşçe sevgiyle bağlı bulunduğu ozan Raoul Aparicio'nun veremden –hastalığı kendisinden bir yıl önce ölen karısından almıştı– öldüğünü gördü.

Hastalığın borç içinde bıraktığı Aparicio, geride bir kız bırakıyordu: zavallı Lydie'nin tam yaşıtı ve çok iyi arkadaşı olan Andrée. Kendi başında da karısı, çocukları bulunan parasız bir amcadan başka hiç kimsesi kalmamıştı Andrée'nin.

Hâlâ acıdan çırpınan baba, François-Jules, düşe dalıp yitirdiği kızının dönüşüne inanabilmek için, tatlılığı ve güzelliğiyle içinde canlı bir sevgi uyandıran yoksul yetimi yanına aldı. Lydie'yi düşündükçe sık sık hıçkırıklarla sarsılan, sevecen yaratılışlı François-Charles da bu yeni kızkardeşin gelişini sevinçle öğrendi.

Yıllar geçti, Andrée Aparicio güzelleştikçe güzelleşti, on altı yaşında, kıvrak bedenli, altın rengi, gür saçları hayranlık verici, kocaman ve içten yeşil gözlerle süslü, pırl pırl bir ince yüzü aydınlatan, çok güzel bir genç kız oldu. O zaman, François-Jules, dehşet içinde, yetim kıza duyduğu baba sevgisinin yerini insanı yiyip bitiren, çılgın bir tutkuya bıraktığını gördü.

Hiçbir akrabalık bağı bulunmamasına karşın, kendi büyüt-tüğü ve kendisine *baba* diyen bu çocuğu sevdiği için bilinci kendisini ayıplıyordu, yeni duygusunu gizli tuttu.

İsteklerini dizginlerken, Andrée'yle aynı çatı altında yaşamakta, onu her gün görüp sesini işitmekte, – ve, sabah akşam, alnından öperken hazdan sarsıldığını duymakta derin bir mutluluk buluyordu.

On sekiz yaşında, gençliğinin tam çiçeklenişiyle, Andrée François-Jules'ün içindeki kargaşayı doruğuna çıkardı. François-Jules, daha fazla tutamadı kendini, hemen evlenme girişiminde bulunmayı tasarladı.

Gerçekte, düşlenen birleşmeye somut olarak ters düşen hiçbir şey yoktu. Her türlü aşkın yokluğunda, kendisine kucak açmış olan adama karşı minnet atılımı Andrée'nin kabul etmesini sağlayacak, ayrıca yoksulluğuna son verecek bir durum da hiç kuşkusuz kendisini mutlu edecekti.

François-Charles, yazarlık yeteneklerini kendisine de geçirmiş olan babasının izlediği meslek yolunu seçmiş, o sıralarda tüm gününü üniversiteden yazın diplomasını almak için çalışmakla geçiriyordu. Akşam yemeğinden sonra, François-Jules ile Andrée'den ayrılarak, koca bir saati de odasında tek başına çalışmakla geçiriyor, – sonra, sabah erkenden kitaplıklara gitmek için son trenle Paris'e, yatmaya gidiyor, Meaux'ya ancak ortalık kararırken dönüyordu.

Bir akşam, oğlunun çalıştığı sırada, ama yüreği korkunç çarparak, nerdeyse kekeleyerek, François-Jules şöyle dedi:

“Andrée... sevgili yavrum... işte evlenecek yaşa geldin... Sana... yaşamımın mutluluğunu kapsayan... bir tasarıdan söz etmek istiyorum... Ama, yazık ki... bilmem... kabul edecek misin...”

Genç kız kızardı, sözlerini yanlış anlayarak sevinçten titredi.

O ve François-Charles öteden beri karşılıklı olarak birbirlerine tapmışlardı. Çocukken, tatil günlerinde, arı öpüşlerle karışık oyunlarının sesiyle evi ya da bahçeyi şenlendirirlerdi. İlk gençliklerinde birbirlerine düşlerini anlatırlar, birlikte okudukları kitapları tartışırlardı. Son olarak da, tümüyle birbirlerinin olduklarını duyarak, yaşamlarını birleştirmeye and içmişler, François-Jules'e açılmak için uygun bir zamanı bekliyor, onun coşkulu onayından kuşku bile duymuyorlardı.

Andrée, işittiği tümcedeki anıştırmanın yalnızca François-Charles'la evlenmesini amaçlayabileceğini düşünerek, hemen yanıt verdi:

"Baba, gönlünüz rahat olsun, çünkü istekleriniz çoktan gerçekleşti. François-Charles beni seviyor, ben de onu seviyorum, ben kendimi ona adadım, o da çoktan beni seçti."

O zamana değin böyle bir durumdan hiç kuşkulananmayan François-Jules'e göre, François-Charles ile Andrée, birlikte büyüdüklerinden, birbirlerine ancak kardeşle kızkardeş arasında sürmeye alışmış arı sevgiyi duyuyorlardı.

Yıldırımla vurulmuşa döndü, Andrée'nin çabucak, sevinçle, durumu da açıklayarak seslenmesi üzerine oğlunun koşup geldiğini gördü, –sonra, soğukkanlılığını yitirmeden, mutlu çiftin teşekkürlerini dinledi.

Çok geçmeden, delikanlı gara gitti, ve, odasının kapısına dek Andrée tarafından kutsanan François-Jules, bir kez yalnız kalınca, korkunç bir bunalım geçirdi.

Tam bir yüz ve davranış benzerliğiyle altı çizilince, kendi çöküşüyle oğlunun ezici gençliğinin karşılığı kıskançlık acılarını daha da azdırıyordu. Andrée'yi kollarına alan François-Charles'ın imgesiyle çılgına dönmüş durumda:

"Onu seviyor!..." diye inliyordu.

Uzun saatler boyunca, ellerini ovuşturarak, alçak sesle inleyerek odasını arşınlayıp durdu.

Birden, gözüpек bir tasarı umudunu geri verdi. Bundan böyle aralarına dikilen oğluna karşın, aşkını alçak gönüllülükle açıklayarak Andrée'ye karısı olması için yalvaracak, ona çocukluğunun kurtarıcısının yaşamının ya da ölümünün kendi yanıtı-

na bağılı olduğunu gösterecekti. Andrée acıdığı için boyun eğecekti...

Kararını verdikten sonra, girişimini hemen denemek için dizginlenmez bir istek duydu. Ah! bu dayanılmaz sıkıntılara son vermek... çabuk... çabuk... onun tek bir sözcüğünün cehennemini anlatılmaz bir mutluluğa dönüştürdüğünü duymak!

Ve solgun mu solgun, kararsız, şaşkın, bir kat yukarıya çıktı, sonra Andrée'nin odasına girdi.

Hava aydınlanmıştı. Genç kız, melek gibi güzel, altın saçları çiplak boynunun çevresine yayılmış, uyuyordu.

Yaklaşan François-Jules'ün ayak sesleriyle uyanınca, önce gülümsedi.

Ama, birden saatin tuhaflığının ve gelişin aykırılığının ayırımına varınca, zorlu bir ürperti duydu, uykusuz adamın dehşet verici görünüşü ve altüst olmuş yüzü de bu ürpertiye artırdı.

"Baba, neyiniz var?..." dedi. "Neden böyle solgunsunuz?"

"Neyim mi var?" diye kekeledi zavallı adam.

Sonra, kesik kesik sözcüklerle, ona dizginlenmez aşkını anlattı. Ellerini kavuşturarak:

"Karım olacaksın, Andrée", dedi, "yoksa... yoksa öleceğim ben... ben ... senin kurtarıcın."

Zavallı çocuk, yıkılmış durumda, bir karabasanın pençesine düştüğünü sanıyordu.

"François-Charles'ı seviyorum", diye mırıldandı; "yalnız onun olmak istiyorum..."

Bu sözler dosdoğru François-Jules'ün duyarlığına çarptı, yara yara bastırılan kor ateşler gibiydi.

"Yok! hayır... hayır... onun değil... benim... benim..." diye atıldı François-Jules.

Andrée daha kararlı bir sesle yineledi:

"François Charles'ı seviyorum; yalnız onun olmak istiyorum."

Bu lanetli tümce yeniden kulaklarında çınlayınca, François-Jules'ün iyice akli başından gitti, her zamankinden de belirgin bir biçimde, oğlunun Andrée'ye sahiboluşunun görüntüsü, kendisi için öylesine tüyler ürpertici olan görüntü gözlerinin önüne geldi.

Dudakları titreye titreye, "Hayır... onun değil... hayır... hayır... benim... benim..." dedi ve, çıplak boynu ve ince patiskanın altında belli olan güzel biçimleriyle çılgına dönerek genç kıza ulaşmaya çalıştı.

Zavallı kız haykırmak istedi. Ama o, korkunç bir sesle, "Hayır... onun değil... benim... benim..." diye yincleyerek iki eliyle birden gırtlığına yapıştı.

Parmakları, uzun zaman sıktıktan sonra, ancak genç kız öldükten sonra gevşedi.

Sonra cesedin üstüne yumuldu.

Bir saat sonra, odasına dönüp de yeniden kendi kendisi olunca, cinayetinin korkunçluğu karşısında dehşete düştü. Düşüncesinde, taptığı kadını öldürmüş olmanın dayanılmaz kederine verilecek cezanın ürpertisi ve utançların en kötüsünün adını kirletip oğlunun da üzerine sıçradığını görmenin bunaltısı karışıyordu.

Sonra, her şey sessizlik içinde geçtiğinden, hiçbir tanık çıkmayacağını, aşkını hiç dışarıya sızdırmamış olduğu için de tümüyle kusursuz bir onurla geçmiş yaşamının ardında kuşkuya meydan okuyacağını düşünerek, talihsiz adam yatıştı. Saat sekizde, her gün Andrée'yi uyandırma alışkanlığında olan hizmetçi durumu bildirdi ve François-Jules adaleti kendisi çağırttı.

Çevrenin dikkatle incelenmesi gece eve hiç kimsenin girmediği konusunda tam bir kesinlik sağladı. Evde yalnız iki erkek yatmıştı, biri François-Jules, öteki daha yeni alınmış olan genç uşak Thierry Foucqueteau.

François-Jules olayın dışında gibi görüldüğünden, herkes Thierry'den kuşkulandı. Genç uşak, şiddetle karşı çıkmasına karşın, öldürme, sonra da ırza geçme suçlamasıyla tutuklandı.

Babasının ivedi çağrısıyla Paris'ten koşup gelen François-Charles, yaşamını güneşlendirecek olanın alçaltılmış cesedi önünde, acıdan çılgınlar gibi uludu.

Olay akışını izledi, ağır cezada, kasıt yokluğu benimsendi, tüm görüşlerin kendisine karşı birleştiği Thierry, şiddetli yad-

sımlarına karşın, yaşam boyu kürek cezasına çarptırıldı.

Annesi Pascaline Foucqueteau, Meaux dolaylarında namuslu bir çiftçi kadın, o gittiği zaman, bundan böyle biricik amacının oğlunun aklanması olacağına and içti.

Gece gündüz kendi yerine binlerce işkenceye uğrayan zavallı kürek yargılısının görüntüsünün saplantısı içinde yaşayan François-Jules, pişmanlık içini kemirdiğinden, uykusunu ve sağlığını yitirdi; öteden beri en zayıf organı olan karaciğeri, bundan sonra ağır bir biçimde saldırıya geçti ve onu bir iki yılda ölümün eşiğine getirdi.

Ölüme yargılı olduğunu görünce, ölümünden sonra, hakemediği korkunç acıları hiçbir zaman usundan çıkmamış olan 'Thierry'yi aklayacak bir "itiraf" yazmak istedi.

Açıklamasının getireceği yargıya ve cezaya ilişkin sonuçların ve davasının iğrenç skandalının François-Charles'a getireceği büyük lekenin düşüncesiyle, yaşarken susmak zorundayken, ölümden sonraki bir içten mea-culpa'yı benimsemekteydi.

Ama bundan çıkacak utanca bir çare olarak, yazısını, şanını kendisi kutsayan, ancak durmamacasına kendisi için onur verici özelliklere parmakla dokundurtacak bir dizi işlemiden sonra bulunabilecek güvenli bir gizli yere kapatmaya karar verdi.

Bir zamanlar yazarlık yaşamının en büyük başarısını Paris'te tüm bir mevsim oynanan canlı bir güldürüyle kazanmıştı.

Yüzüncü oyun yemeğinin başında, peçetesinin kıvrımları arasından bir mücevher kutusu çıkarıp açmıştı, burada, o günün afişinin yüksekliğinin üçte ikisine eşit bir genişlikte, baştan başa bir altın tabakaya oturtulmuş değerli taşlardan oluşan küçük bir tıpkıbasımı parlamaktaydı, tüm dostları ortaklaşa olarak sanatçı bir mücevherciye ismarlamışlardı. İki ayrı perdede yoğun bir zümrüt bolluğunun yardımıyla, solgun yeşil bir yüzey üzerinde metin koyu yeşil olarak açıkça seçilmekteydi. Elmas tozuyla sağlanmış, değişik boylarda on üç ak ve dikdörtgen yerde, on üç oyuncu adı belirliyordu, bunlardan on ikisi, gökyakutların bir araya getirilmesiyle oldukça iri mavi harflerle yazılmıştı – en başta yer alan ve daha kocaman olan biriye, yakut kitleleri içeren, belirgin kırmızı harflerle yazılmıştı. İmrenilen "yüzüncü gösteri" sözüyle yukarıda durmaktaydı.

François-Jules, yaşamının en şanlı gününü anımsatan bu nesnenin, saklama yeri olarak seçilince, açılmasının çamurunu başka her şeyden çok şanla saracağını düşündü.

Uzun ve kesin buyrukları üzerine, becerikli bir Parisli kuyumcu, tam bir oyma işlemiyle, seçkin altın levhayı gözle görülmez bir biçimde alabildiğine düz bir tür kutuya dönüştürdü – değerli taşlarla süslü üst bölümü, ancak yaylı bir yakutun üzerine tırnakla basılarak işletilebilen bir kapatma düzeniyle çalışabilen, sürmeli bir kapak oldu.

Suçlu korkunç açıklamalarını burada gizlemeye karar verdi.

Yavaş yavaş yazının bulunmasına götürmesi gereken etkilere gelince, François-Jules bunların bir ölçüde uzak bir tarihsel olayın kimi sonuçlarıyla ilgili olmalarına karar verdi.

1347’de, ünlü Calais kuşatmasından kısa bir süre sonra, VI. Philippe de Valois, ayakları çıplak, boyunlarında organ, ölüme yürüdüklerini sanarak gönüllü olarak III. Édouard’a doğru gitmiş ve, böylece düşman kralın koşullarını yerine getirerek kenti kesin bir yıkımdan kurtarmış, daha sonra da Philippe Hainaut’nun araya girmesiyle bağışlanmış olan altı kentlerin kahramanlığını ödüllendirmek istemişti.

VI. Philippe önce onlara soyluluk vermek eğilimindeydi, sonra, serüvenin, yaşamlarını vermeyi düşündüklerine göre, gözüpekliklerini çok yukarılara çıkarmakla birlikte, ne de olsa iyi sonuçlandığını, kendilerine hiçbir zarar vermediğini düşününce, bu ödülü abartmalı buldu.

Üstelik kentin yaşam düzeyleri düzgün, önde gelen kişilerince de gerçekleştirilince, bu türden bir yiğitliğe, her türlü parasal ödül düşüncesi zorunlu olarak dışarıda bırakılacağından, ancak onursal bir ödül uygun düşerdi.

Kral, bir orta yol seçerek, onları kendi esnaf sınıflarında tutmakla birlikte, altı kahramana birtakım soyluluk ayrıcalıkları vermeyi tasarladı.

Birkaç büyük ailenin herbirinde, ana kolun tüm ilk erkekleri aynı önadı alıyor, bu önaclar, resmi parşömenlere harflerinden birinin payına düşen belirli çağrıştırmacı yanıyla geçiriliyordu; duruma göre, ya ucunun üstüne dikilmiş bir kılıcın biçimini canlan-

dıran bir *t*, ya içindeki süslemelerle kalkana dönüştürülmüş bir *o*, –kimi zaman ince bir parçalanmanın şimşeğe dönüştürdüğü bir *z*, kimi zaman yanan bir mumu canlandıran bir *i*, –şurada orak olmuş bir *c*, burada bir akarsu yaratan bir *s* söz konusuydu. İlgili, imzasını atarken, gösterge-harfî gerçekleştirmesini alışkanlıkla biliyordu. Armanın değişik niteliklerinin bir tür tamamlayıcısı olan bu gösterge-harf, özellikle az rastlanır ve çok değer verilen türden bir seçkinlik oluşturuyor, buna bir de evlilik kutsamasını *altgömlek* –üstüne giyilen piskopos gömleğinden gözle görülür biçimde daha uzun olan ve kilisenin en büyük törenlerinde kullanılan kırmızı giysi– giymiş bir piskoposun elinden alabilmek gibi çok küçük bir ayrıcalık ekleniyordu.

Kral, bu çifte kuruma başvurarak, usuna estiği biçimde, altı Calais’linin her birinin başlıca önadını bir oranda ünlendirdi, bunun, alışılmış altgömlekle evlenme sonucuyla birlikte, yeni biçimi altında ilk oğuldan ilk oğula geçeceğini de bildirdi.

Bu ünlü toplulukta François Cortier adında biri vardı, François-Jules’ün dolaysız atası olan bu kişinin adındaki ç’nin kuyruğunu da VI. Philippe kıvrılmış bir engerek yılanına dönüştürmüştü. O zamandan beri, torunlarında, çoğunlukla ikinci bir ayırıcı önad eklenerek François diye adlandırılan tüm ilk erkek çocuklar, imzalarını biraz büyük atarken, ilk *c*’nin kuyruğuna söz konusu hayvanın görünüşünü vermişlerdi – artık silindiği yüzyıl olan büyük yüzyıla değin de herbirinin evliliği piskoposluk altgömleğiyle kutlanmıştı.

VI. Philippe’in örneğini ardılları da izlemişler ve, tarih boyunca, birçok kez, kenterler, değişik üstün başarılarından sonra, bununla sınıf değiştirmemekle birlikte, soylu üstünlükleri kazanmışlardı.

Bu nedenle, Saint-Marc de Laumon, XV. Louis döneminde, *Armoiries, prérogatives et distinctions des grandes familles françaises* adlı dev yapıtını yazdığı zaman, ancak yirmi üç cildini soylu sınıfa ayırdı, sondan bir öncekinde ayrıcalıklı kenterlerin en önemli bölümünden, sonuncusunda da geri kalanından sözetti. Sonra yazar soylu sınıf ciltlerine kenter sınıfından esirgenen esmer renkte bir lüks kâğıt ayırarak basımda da bir farklılık oluşturmayı tasar-

ladı; ama, iyice düşününce, sonuçta ancak sonuncusunu sıradan ak kâğıda mahkûm edip sondan bir öncekini zengin bir kâğıda yaraşır buldu. İlk yirmi üç ciltte, en iyi ailelere –en güzel basılmış armalar bunların armalarıydı–, göz için daha elverişli ve daha rahat olduğundan, kâğıtların ön yüzü ayrıldı, bunlar, bir yanları numaralandırıldığından, yüzlerinden birinin ya da ötekinin belirtilmesi için, sıra numaralarına *ön* ve *arka* sözcüklerinin de eklenmesini gerektiriyordu, böylelikle, yararlı bir biçimde iki ulama ayrılmış olan adlar için kesin bir biçimde bir öncelik ve astlık belirtkesi kurulmuş oluyordu. Saint-Marc de Laumon'un kısa bir duralamasından sonra, kenter sınıfı üzerine iki cilde de, yapıtın birliği bakımından, seçiminin ilk nedeniyle –arma resimlerinin daha güzel olup olmamasına dayalı olan bu tümüyle estetik nedenle– ilişkisi bulunmamakla birlikte, tümüyle bu alışılmamış yöntem uygulandı; bununla birlikte, yirmi dördüncü cilt son cilde göre üstünlüğünü tümünden korudu, çünkü berikinin ön sayfalarında yer alanlar ötekinin arka sayfalarında yer alanlardan daha az değerliydi. Önemleri, özellikle de başlangıcın aşılmaz eskiliği nedeniyle, Cortier ailesinin iki ayrıcalığı, atanın belirleyici kahramanlık anlatımıyla birlikte, *cilt XXIV, sayfa I, ön*'de yer aldı. Ailenin o zamanki başı, bundan koltukları kabarak, çok yer tutan yapıtın tüm ciltlerini edindi, tek başına tüm bir kitaplık rafını kaplayan bu yapıt, o gün bugün, özenle babadan oğula geçmiş, François-Jules'e dek gelmişti.

Böylesine eski ve ünlü kökeninden büyük gurur duyan François-Jules, yüzkarasını düzeltme yolunda bunu kullanmak, böylece gizin açıklanmasının yüceltici parçanın iyice incelenmesiyle birleştirilmesini zorunlu kılmak istiyordu – parçayı önüne alıp ayrı kâğıdın üstüne, özellikle onurlandırıcı iki terimin altını çizmeyi de unutmadan, açık duru bir ipucu yazımına girişti:

“Saint-Marc de Laumon'un kenter iki cildi alınacak ve birinci sayfanın önünde, Cortier'ler paragrafında, 17- 30- 43- 51 - 74 - 102 - 120 - 173 - 219 - 250 - 303- 348- 360 - ve 412. harflere bakılacak.”

Anımsanacak şanlı metnin en belirgin sözcüklerinden bile rek alınmış olan bu harfler, yan yana getirilince, öylesine belirtici olan şu kısa sözü oluşturuyordu: “Yakut afiş”. Bu söz mücevher-

afişin kırmızı adını inatla incelemeye yönelterek hiç kuşkusuz yayın bulunmasını sağlayacak, bunun hemen arkasından da gizli yerin bulunması gelecekti.

François-Jules, bile bile, kuyumcuya, çalışması sırasında, ilk işlem noktasını koyu kırmızı yansımali büyük ada getirmesini söylemişti, bu ad, hepsinin üstünde, renginde de tek olduğundan, karışıklığa olanak bırakmadan kısa yoldan belirtilmiş olacaktı.

Ama, ipucuna gelince, François-Jules, buluş özellikle etkili bir nesnenin tanıtımını yaparak lekesini azaltsın istiyordu; bu nesneyse, alnındaki tuhaf izler ve hafif başlığı kendisine öylesine acıklı bir biçimde kızı Lydie'nin en son edimlerini anımsatan şu cam fanus altındaki kuru kafadan başka bir şey değildi.

Bu anıyı dindarca saklamak gibi nerdeyse çocuksu bir edim, kendisini çok yükselten, dokunaklı bir baba sevgisini ortaya koymuyor muydu gerçekten?

Heyecan verici anıyı inceleyerek, tasarının özü göz önüne alınınca, Lydie'nin yaratımı olmaları nedeniyle, her şeyden çok dikkati çekmesi gereken garip başlık ve alın örüsünü çözümün ortaya konulmasına katmak için bir yol aradı.

Şebekeyle başlığı ortak bir işlerde birleştirme saplantısı, çok geçmeden, kemiğin üzerine beceriksizce kazılmış ilmeklerle doğaçtan yapılmış şapkanın dikey kenarlarını süsleyen İskandinav harfleri arasında bir tür benzerlik görmesini sağladı.

François-Jules, bu gözlemin esiniyle, cam fanusun yerini değiştirerek ölü kafasını yaklaştırdı – sonra, bir bıçak alıp ucunu kazı kalemi, ağzını kazağı yerine kullanarak kaba ağ üzerinde uzun bir döntüştürme çalışmasına girişti, eski çizgileri de olabildiğince kullanmaktan geri durmadan, şuraya bir şey ekledi, buradan bir şey sildi. Böylece kurukafanın alnına, Fransızca bırakmakla birlikte, tüm çözümü dört bir yana eğilmiş, bozulup yapıştırılmış da olsa okunur durumda İskandinav harfleriyle yerleştirmeyi başardı. Daha sonra yaktığı örnekçede, altı çizilen her iki sözcükten biri, ustalıklı tırnak içine alındı ve, en ufak İskandinav rakamı bulunmaması nedeniyle, numaralar harflerle belirtildi. İş bittiğinde, birkaç ilmek daha kalmıştı, onlar da kullanılmadı.

Kurukafa, başında başlığı, gene eski yerine konulup cam fanusla kapatıldı. Alındaki göstergeler, genellikle ince bir ağ görünüşünü korumakla birlikte, hemen yanlarında kâğıt üzerinde yer alan eski İskandinav harfleriyle oldukça çarpıcı bir bağıntı sunuyor, böylece gelecekte dikkati çekmesine nerdeyse kesinlik kazandırıyor, dolayısıyla da suçlunun içini rahatlatıyordu. Bununla birlikte, korkunç gizin çevresinde sonsuza dek ortaya çıkmama-nın dinginleştirici olanaklarını da dalgalandırmıyor değildi.

O zaman François-Jules, birkaç sayfa kaplayan ince ve sık bir yazıyla *colombophile*, yani güvercinlerle yollanan bildirimler için kullanılan çok ince kâğıt üzerine "itiraf"ını yazdı. Her şeyi *ab ovo*,* doğrulukla anlattı, sonunda yazısının ele geçirilmesinden önce gelecek ilginç evrelerin nedenini de unutmadı; en sonunda katlayıp değerli taşlarla süslü, daracık altın yatağına kapattı.

Uzun zamandır ancak çok az bir şey yiyebildiğinden, François-Jules kendisini yatakta kalmak zorunda bırakan bir zayıflık derecesine ulaşmıştı. Anı-kafanın değiştirilmiş alnını gizin ölümünden önce anlaşılmasına yol açabilecek her türlü zamansız gözlemden korumak için çalışma odasını kilitleyip anah-tarını yanında sakladı, – iki hafta sonra da öldü.

Her türlü ölümü izleyen düzenleme zamanı geldi, François-Charles, bir akşam, yemekten sonra, babasının çalışma odasına girip kâğıtlarla dolu masanın başına oturdu, bu kâğıtları bir bir gözden geçirmeye başladı.

İki saatlik aralıksız bir ayırma işleminden sonra, biraz dinlenmek istedi, dudakları arasına bir sigara alıp kalkarak bir ateş bulmak üzere, şöminenin üstünde açık duran bir kibrit kutusuna doğru yürüdü. İlk soluğunu çekip de söndürüp küller arasına atmak üzere kibriti silkelerken, gözleri hiç düşünmeden tavanın ortasına asılmış bir elektrik avizesinin iyice aydınlatığı başlıklı kurukafaya takıldı.

François-Charles, çocukluğundan beri, gözlerinin alıştığı bir nesnedeki en ufak bir aykırı görünüşü anlardı, birdenbir alın göstergelerinin dikkatini uyandırdığını sezinledi: bu göstergeler, eskiden gelişigüzelken, şimdi tuhaf bir gösterge dizisi oluş-

* Latince deyim, başından, kaynağından başlayarak. (Ç.N.)

turuyor, bunlar, sonradan ayırımsadığı üzere, başlığın kıyısında-kilere benziyordu.

Kafası karıştı, cam fanusu kaldırdı, kurukafayla başlığı alıp gelerek gene masanın başına oturdu. Burada bu alını istediği gibi, yakından, rahat rahat inceleyebilirdi; gerçekten de, çok ince değişiklikler sonucu, ağın eski İskandinav metninin birkaç satırını oluşturduğunu ayırımsadı.

François-Charles, hiç kuşkusuz arkasından ağladığından kaynaklanan bir açınlama üzerinde olduğunu sezinleyerek sabırsız bir merak duydu. Ancak, babası onun için her zaman doğruluğu ve onuru cisimleştirmiş olduğundan, merakı her türlü kuşkudan uzaktı.

Çok bilgili bir insandı, eski İskandinav harflerini bilmemesine olanak yoktu, gizemli sözceyi Fransız harflerine çevirip masayı süsleyen küçük bir taştahmaya ak kalemle geçirdi – tırnak içinde olmalarıyla dikkat etmesini gerektiren iki sözcüğü çeki-ci büyük harflerle yazmayı da unutmadı. O zaman gidip şöminenin yanındaki büyük kitaplıktan belirtilen cildi aldı – sonra, bir kez yerine yerleşince, Cortier’lerin paragrafında istenen harfleri seçerek taştahtanın alt yanında kısa sözü elde etti: “Yakut afiş”.

Açık bir mücevher kutusu içinde her zaman François-Jules’ün masasını süslemiş olan mücevher-afiş önünde parlamaktaydı.

Bunu aldı – sonra, elinin altında, mürekkep kalemleri ve kurşun kalemler arasında duran bir büyüteç yardımıyla, belirleyici kırmızı adı iyiden iyiye inceledi.

Sonunda, altın levhanın üzerinde, yakutlardan birini yakından çevreleyen, halka biçimi, farkedilmez bir kertik buldu, söz konusu yakut, hemen tırnağının ucuyla hafiften bastırınca, içeriye gömüldü, serbest kalınca da kalktı.

Bundan sonra, büyüteci bıraktı, gizini geri yanını bulması için birkaç deneme yetti, usulca açılan altın tabaka, içindekini sundu.

François-Charles, babasının yazısını görünce iyice ilgisi arttı, bitmiş sigarasını uzaktan ocağa fırlatıp korkunç itirafı okumaya başladı.

Yavaş yavaş yüzü alt üst oldu, eli ayağı titremeye başladı. Andrée'yi, sevgili eşini, nişanlısını, babası sevmiştii, babası öldürmüş, sonra da ırzına geçmişti!...

Okumayı bitirdikten sonra bir tür sersemliğe gömüldü.

Sonra korkunç sıkıntılar çöktü üzerine. Katil oğlu! Bu sözcüklerin alnını kızgın demirle damgaladığını duyar gibi oluyordu.

Utancından sonra yaşayamazdı, hemen o gece ölmeye karar verdi.

Ama itiraf konusunda ne yapmalıydı? Bulduğu bu belgeyi açıkta bırakırsa, kendi babasının muhbiri olacak, yok ederse, onun yerine bir suçsuzun işkencesinin sonsuza dek sürmesine neden olacaktı; nasıl olursa olsun, François-Charles iğrenç bir role yargılı görünüyordu.

Yalnızca her şeyi yeniden ilk durumuna getirme yolu kalıyordu kendisine. Böyle edilgen davranınca, gizin ortaya çıkarılmasını babasının benimsediği tam rastlantı toplamının yönlendirmesine izin vermiş olacak, giz gene değişik onur surlarının içinde kalacaktı – düşüncesi bunalımlarının içinde şimdiden içlendiriyordu kendisini.

François-Charles, bir bilinç kuşkusuyla, günün birinde tutumunun öğrenilip yargılanabilmesini istiyerek, itirafın altında boş kalan yarım sayfa üzerinde önce korkunç akşamının olaylarını, sonra, nedenlerini göstermekten de geri durmadan, açılmaların yeniden kefenlenmesine ve kendini öldürmesine ilişkin tasarılarını belirtti.

Belge böylece tamamlanmış olarak yeniden afiş-mücevhere konuldu, o da kapatılıp yatay olarak içi kadife kaplı kutuya konuldu.

Sonra, François-Charles, Saint-Marc Laumon'un kitabını gene yerine koyup tahtahtayı sildi, kurukafayı hep zayıf başlığıyla donanmış olarak şöminenin ortasında, cam fanusunun altına yerleştirdi.

Hemen arkasından, oturduğu yerin ıssızlığı nedeniyle önlemliliğin her zaman taşımasını gerektirdiği dolu tabancasını cebinden çıkararak yeleğini açtı ve, yüreğinde bir kurşun, cansız yere düştü. Silah sesini duyanlar koşup geldiler.

Ertesi gün, haber çevrede büyük patırtı uyandırdı.

Oğlunu haklarına kavuşturma düşüncesine sımsıkı sarılmış olan Pascaline Foucqueteau, Andrée'nin öldürülmesiyle hiç kim-
senin açıklayamadığı intihar arasında gizlemli bir bağıntı bulun-
masından kuşkulandı.

Basındaki yazılardan, Canterel'in ölümlerden neler elde ettiğini
bildiğinden, mantık uyarınca, François-Charles'ın, yapay ola-
rak canlandırılınca, kendisi için tüm ötekilerden daha çarpıcı ol-
duklarından, kimi olguların kendini yoketmeye yönelttiği ve hiç
kuşkusuz 'Thierry'nin davası açısından değerli açıklamalarla dolu
dakikaları yeniden yaşaması gerektiğini düşündü.

Ateşli girişimlerle, her yanda düşüncesini yayarak, skandal
tehdidiyle, Foucqueteau olayının yeniden ele alınmasının sı-
kıntı verici olasılığı karşısında ürperen yakın akrabaların diren-
mesine karşın, adalete, ek bir bilgi edinmek amacıyla, cesedin
Meaux'daki evden –ev de mühürlenmişti– *Locus Solus*'a taşın-
masını kabul ettirdi.

François-Charles, Canterel'ce hazırlanınca, birden düşüşü-
nün acılı bir son devinisinin de belirttiği gibi, yeniden doğmak
için yaşamının son anlarını seçti, bu son anlarda, tutumunda her
şey bunu göstermekteydi, hiç kuşkusuz sürekli yalnızdı, bu olgu
da –daha sonra intihar eden herhangi bir kimseye bunun hiçbir
öyküsünü anlatamayacakken– doğrudan bilgi sağlayacak hiçbir
sözel kaynak umudu bırakmadığından, tümüyle yeniden kurul-
malarını çok güçleştiriyordu.

Canterel, cesedi bulmuş olanlardan, ilginç olayın hiç değilse
tam nerede geçtiğini kesinlikle öğrenince, öznesinin tüm adımlarını
ve devinilerini matematiksel olarak not edip Meaux'daki
eve gitti, burada mühürler onun için kaldırıldı.

Çalışma odasına gelince, notlarıyla, biraz da mantığıyla,
François-Charles'ın önce şömineye doğru yürümüş, burada ölü
avukat başını almış olduğunu anladı.

Dikkati bu nesneye yönelince, uçsuz bucaksız bilgisi eski İs-
kandinav harflerini de kapsayan Canterel başlığın kenarını kap-
layan göstergeleri hemen tanıdı, bunlar da şaşırtıcı bir biçimde
alındakilere benziyormuş gibi bir izlenim edindi.

O da cam fanusu kaldırdı, çizili kemik yüzeyin de gerçekten eski İskandinav harfleri sunduğunu yakından gördü – çok geçmeden, kendi eliyle cep defterinin üzerine Fransızca harflerle geçirilmiş olarak, yöneltici sözcükler gözlerinin önündeydi.

François-Charles'la aynı yoldan giderek– cesedinin davranışları konusunda durmamacasına başvurduğu kesin notları işini kolaylaştırmaktaydı–, Canterel sonunda itirafa ulaştı, babanın uzun açıklamalarını ve oğulun acıklı ekini gözleri sevinçle parlayan Pascaline Foucqueteau'ya tümüyle okuduktan sonra adalete verdi.

Thierry'nin davası biçimsel bakımdan kısaca yeniden ele alındı, kürekte döndü, özgürlüğüne ve onuruna anıyla şanıyla yeniden kavuştu.

Pascaline, François-Charles'ın yapay dirilişinden dolayı Canterel'e teşekkür etmek için söz bulamıyordu; bu iş olmasa, çözümleri kurban-oğul için kurtuluşun tek yolu olan ünlü kafatası yazıları belki her zaman için olmasa da daha uzun zaman göze çarpmayacaktı.

Kalitçi akrabalar, kendi kanlarından birinin elinden çıkmış olan başkaldırtıcı cinayetle ilgili her şeyden tiksindiklerinden, Canterel'den katilin oğlunun horgörüülen cesedini istemekten geri durdular, Meaux'daki köşkün içindekileri açık artırımla sattılar, köşkü de – hem eski, hem de üzölmeye değmezdi– utanç içinde tümden yıkılmaya bıraktılar.

Canterel, gerçekten de yaşamının kesinlikle en belirgin olduğundan François-Charles'ın seçimine konu olmuş sahneyi kurmak isteyerek satışta François-Jules'ün odasının içindeki her şeyi satın aldı nerdeyse, böylece buzlukta ortamı yeniden oluşturabildi.

Eksiksiz olarak tıpkıbasımını yapmış bir gazeteye göre, yazının ve imzanın iyice benzetilmesini söyleyerek, eki dışarıda bırakıp korkunç itirafı mücevher-afişte yer alacak güvercin kâğıtlarına kopya ettirdi –birbiri ardından kullanmak üzere, son yapraktan birçok örnek istemeyi de unutmadı, bu yaprağın her denemede öölünün dolduracağı yarım bir boş sayfa sunması zorunluydu.

Bundan sonra, ne de olsa mutluluklarını borçlu oldukları edimleri izlemekten bir türlü bıkmayan Pascaline ve Thierry'nin ricası üzerine, ölü François-Charles'ı acıklı son akşamına birçok kez yeniden başlamak zorunda bıraktı. Gene aynı uğursuz tabanca kullanılıyor, her seferinde kuru sıkı dolduruluyordu.

Canterel'in bir yardımcısı, kürklere bürünmüş olarak, sekiz ölü-nün zorunlu vitalium tıkaçını koyuyor ya da kaldırıyor – gerekince, düzenli olarak bir özneyi yeniden uyuşturmadan ötekini canlandırmaya özen göstererek sahnelerin kesintisiz olarak birbirini izlemesini sağlıyordu.

V

Biz ustayı dinlerken, alacakaranlık başlamıştı. Üstat bizi dik bir patikaya götürdü.

On dakikalık bir tırmanmadan sonra, küçük bir taş yapıya dek geldik, yapının yukarıdan uçsuz bucaksız ormanlara dönük ön yüzü yalnızca som altın topuk demirli, çok paslı bir geniş parmaklıklı kapının kapalı duran iki kanadını kapsıyordu. Duvarlar arasında, çıkışsız, ışısız, basitçe döşenmiş, tek ve geniş bir oda uzanmaktaydı.

Bir şövale üzerinde, bitmemiş bir tuval, şafağın açık yerince si olarak soluk bir çevrenin ardında uçları kanatlı bir sürü bağın sırtıklediği, ışıktan bir kadını göstermekteydi.

Canterel, kısa açıklamalarla, odanın ortasında, Lucius Eg-roizard adında birini gösterdi bize, bir yaşındaki kızının tepinerek danseden bir katil topluluğunca iğrenç bir biçimde, ölünceye dek ayaklar altında çiğnendiğini görünce birden delirmişti, birkaç haftadır Locus Solus'ta bakım altındaydı.

Dipte, bir bekçi kımıltısız durmaktaydı.

Saçı iyice dökülmüş olan Lucius bize sol yanını göstermekteydi, mermer bir masanın üstüne yandan oturmuştu, masanın üstünde bize yönelik bir tür ocağın çıkıntıdan yoksun iki ızgarası vardı, ikisi de kızgın kömürlerle donanmış bir sac levhanın kıyılarına, sınırını hiç geçmeyecek biçimde, koşut olarak vidalanmıştı.

Deli, bir metre uzunluğunda ve yarım metre genişliğinde, gri bir döşemelik kumaş parçasını ızgaraların üzerine bir köprü gibi atıp yanmaya yol açacak her türlü dokunumdan kaçınarak,

iki ucunu karşı karşıya, bize göre, önden ve arkadan, hafif eğimle inen bir kuşakla çevrili üst alan iyice gerilinceye dek kaydırdı.

Lucius, masanın bir köşesinde uğursuz bir serseri topluluğunu andıran, birkaç santim büyüklüğünde, çok güzel işlenip boyanmış, on iki kauçuk adamı kare yüzeyi sayısız ince ve sıkı delikten sıcak havayı geçiren kumaşın üstüne koydu. Kolaylıkla havalandıktan sonra, ayaklarının içine konulmuş bir ağırlık yardımıyla ayakta durdular, çok geçmeden de parmaklarını kalbur kumaşın üzerinde gezdinin duran delinin gönlüne göre dolaşmaya başladılar. Bir an, omuzlarına ya da karınlarına dokunarak kendilerini hemen eksenlerinden uzağa atanlar dışında, tüm dikey akımlardan yoksun kalınca, şu ya da bu heykelcik ilerliyor ya da geriliyor, sonra, yukarısında her türlü engel kalkınca, yeniden üst düzeyine dek sıçırıyor, bu oyunun yenilenmesinden canlı bir "gigue" dansı sıçraması kazanıyordu. Bir başkası, her türlü karşı akımın ortadan kalkmasından sonra, çıkıntılı bir yanına, eline ya da dirseğine, teğet olarak dokunan kimi akımların etkisi altında, kendi eksenini çevresinde dönüyordu.

Yakın olanı bize sırtını dönen, altışarlık iki koşut sıra biçiminde karşı karşıya dizildikten sonra, hava bebekleri, *sir Roger de Coverly* adıyla ünlü oyunu yerleşik biçimiyle oynadılar. Lucius, parmaklarını döşemelik kumaşın, sabırlı incelemelerle yetiştirmiş büyük virtüöz olarak kullandığı çşsiz klavyenin üzerinde dolaştırarak, her şeyi tek başına eyleme geçiriyordu.

İki oyuncu, aynı köşegenin iki ucundan, birbirlerine doğru sıçırıyor, sonra, birbirlerine dokunmadan, geri geri giderek yerlerine dönüyorlar, hemen arkasından, önceki iki uçta bulunanlar kesinlikle aynı şeyi yapıyorlardı. Ardışık oyun birkaç kez yeniden başlıyor, karşılaşma sırasında özekselsel olarak gerçekleştirilen bir çevrinmeli dönmeyle çeşitleniyordu. Lucius ellerini verevlemesine kumaşın üzerinde kaydırıyor, bebekleri kımıltısız durumda tutan akımı kesmemek için bileğini iyice büküyordu.

Sonra deli, onları birbiri ardından kadrilin orta çizgisinde birlikte, arkasından her birini, onun yanından bir kerte kazanmaya zorlamaktan da geri durmadan, karşı sıradan bir oyuncuyla dön-

dürterek, en uzak ikiliyi yavaş yavaş kendisine dek getiriyordu. Hemen arkasından her şey önceki gibi başlıyordu.

Dans böylece sürdü. Hep birinciye izleyen ikinci figür yardımıyla, kesintisiz bir almaşma on iki arkadaşın her birine sırasıyla köşe yerlerde bulunma ayrıcalığını vermekteydi.

Lucius, her türlü beceriksizlikten uzak yeteneğinin şaşmazlığıyla, sağlam zeminden yoksun dansa yoğun bir yaşam veriyordu. Dansın durgun devinimi yavaş yavaş hızlandı, sonra iyice şiddetlendi.

Birden gösteri durdu. Lucius, ellerini kumaştan çekip oyuncuların amaçsızca dalgalanmalarına neden olarak, gözlerinde dehşet, şaşkın mı şaşkın, varlığımızı görmeden bizden yana dönmüştü, Canterel'in söylediğine göre, elinde olmadan acımasız bir saplantıya uyarak kendi kendine sunmuş olduğu korkunç ve çağrıştırıcı gösteriden kaynaklanan sanrısız tepilerin görülmedik bir kılsal bunalımına düşmek üzereydi.

Dehşetin etkisiyle, sağdan ve soldan delinin çıplak başını çevreleyen iki saçlı bölgenin her birinin ucundan altışar saç dikildi - sonra, bir gözenekten öbürüne, kendiliklerinden yer değiştirdiler. Dokularda derin bir gevşemeyle yerinden çıkmış durumda ve atıcı gözenegin üst kıyılarında bir baskıyla havaya atar gibi görüldüğü her saç, hep dikey kalarak minicik bir yol çizip komşu bir gözeneğe düşüyor, o da onu almak üzere açılıyor, hemen arkasından da aynı şeyi yapacak olan yeni bir açık barınağa doğru fırlatıyordu.

On iki saç, çok geçmeden, birbirini izleyen sıçramalar sonunda, deninim biçimlerine uygun olarak, çıplak başın parlak tepesinde, düşsel bir çizginin eksenine koşut olarak, iki eşit sıra biçiminde dizilerek, kendiliklerinden, tıpkı kauçuk heykelciklerinki gibi bir "gigue" yaptılar. Uç yerlerde bulunan dördünün önce basit, sonra merkezde değişik dönüşlerle gerçekleştirilen yanlamasına birçok yarı geçişlerinde de aynı sıra, karşı karşıya bulunan ikişer oyuncunun kıvrımlı evrelerle bir uçtan ötekine geçtikleri aynı ikinci toplu figür gözlemlendi.

Lucius, acıdan kasılmış, dizginlenmez bir tikin kudurttuğu kimi sinirliler gibi, iğrenç oyunu durdurmak istercesine, elini ba-

şına doğru götürüyor, ama bir tür dehşet başına dokunmasını ön-lüyordu. Dans, canlı mı canlı, ona karşın, kesintisiz, amansız, sü-rüyor, on iki saç, birbiri ardından, dört önemli yeri alıyordu. Can-terel, alçacık bir sesle, bize zihinsel bir sarsıntıdan doğmuş bir saplantının bu tepisel etkisinin anatomi açısından ne denli ilginç olduğunu belirtti.

Lucius, hep öyle kesin, öyle amansız, hafif bebeklerinki gibi ateşli bir biçimde gittikçe hızlanan lanetli dansın acılı bilincinde, çirpınmalı titremelere tutulmuş, bunalımla inliyordu.

Bir an şiddetle en yüksek noktasına ulaştıktan sonra, buna-lım en sonunda zayıflar gibi oldu ve, deli yatışırken, saçlar ora-dan buradan saçlı bölümün uçlarındaki eski yerlerine gelerek do-ğal biçimde indi. O zama Lucius, yüzü avuçlarında, sinirsel gev-şemenin etkisiyle avuç avuç gözyaşları dökerek uzun uzun hiç-kırarak ağladı.

Çok geçmeden, ıslıl ıslıl bir gülümsemeyle kalkıp sola doğru birkaç adım ilerledi ve, yan duvarın karşısında, geniş bir masanın önüne oturdu, burada, içlerinde renksiz bir sıvıya fırçalar batırıl-mış, tıpasız birkaç kristal şişe, önceden biçilmiş ve boyutlarıyla açık bir biçimde bir bebek giysisinin değişik parçalarını oluşturt-mak üzere hazırlanmış bir sürü kumaş parçasıyla yan yana duru-yordu.

Cebinden on santimetre uzunluğunda, ak bir çubuk çıkarıp masanın üzerindeki görünmez bir deliğe dikti, bir dikiş iğnesi parçası kadar ince olan bu çubuk çelik gibi sert görünüyordu.

Fırçalardan biriyle üst ucunu ıslattı, sonra, beklemeden, tam üzerine, dikey olarak, -bir eli aşağıda, bir eli yukarıda-, birbiri üstüne bastırılmış iki bez parçasının birbirine karışmış uçlarını koydu.

Birden, sert tel, Firavun'un incecik yılanı, hızlı ve sık dalga-lanmalarla kendiliğinden uzanarak, iki kumaş katını her yönde, birbiri ardından, aralıksız delmeye başladı, böylece, aşağıdan yu-karıya, ince ve kusursuz bir dikiş, tüm elverişli alanda bir saniye-den az bir sürede tamamlanan, olağanüstü bir *ön ilmek* gerçekleştirdi. Olgu sona erdi, Lucius da teli kırdı, telin içeride kalan bölü-mü, aynı anda, kumaşın üzerinde, iki ucunun her birinde, bir

kesme düğümünü andıran bir küçücük baş oluşturarak, hemen saltık bir esneklik kazandı.

Canterel bize yalnızca ufacık ıslatılmış parçasından yoksun kalmış ak çubuğu gösterdi, renksiz sıvının kimi kimyasal özelliklerinin neden olduğu alevsiz bir yanma, bu parçayı hava fişğine dönüştürmüştü.

Lucius, çubuğun yeni tepesini bir başka şişenin fırçasıyla ıslatarak eldeki işin katlanmış bir ucunu istenen yerde ayakta tuttu.

Hızlı ve ak bir fişek, sıkı bir sarmal biçiminde yükselerek, bezi almaşık olarak bir tek, bir çift her seferde iki kez delip *bir kenar işlemesi ilmeği* yaptı.

Koparmanın arkasından, iki dikiş başı göründü ve dikiş yumuşadı.

Usta bize delinin sevinçli özenini gösterdi, kızının giysisini yapmak için ıvencenlikle çalışıyor, bazı bazı, hiç içinden çıkmayan düşüncenin bir sapmasıyla, onun yakında doğacağına inanıyordu; tümüyle birbirinden farklı olan renksiz sıvıların her biri kendi fişgeğini yaratıyor, o da şişenin üstündeki etikette belirtilmiş özel bir dikiş ilmeğini doğuruyordu.

Üçüncü bir fırçanın araya girmesiyle oluşan sonraki fişek, karmaşıklığına karşın şimşek gibi hızlı, yolu üstüne konulmuş çifte kumaşı son deliğin azıcık aşağısından delip hemen sonra eskisinden daha yukarıya tırmanmak üzere durmamacasına aşağıya inerek bir *arka ilmek* gerçekleştirdi.

Nerdeyse aynı biçimde, dördüncü bir hava fişgeği, henüz kullanılmamış bir sıvının etkisiyle, sunulan kumaşta, her zaman iki katı uzunlukta bir çıkışın izlediği inişlerinin her birinde karşılaştığı ilk deliğin içinden geçerek bir *pike ilmek* oluşturmayı başardı.

Yeni bir şişeden kaynaklanan, beşinci bir fişek, kumaşın tam olarak birbirine yapışmış iki ucunun belirlediği dış çizgisini yersiz yanından oldukça geniş sarmalları içine kapatarak bir *birleştirme dikişi* oluşturdu.

İki kesme başının oluşumu ve yumuşama olgusu hiçbir zaman gerçekleşmezlik etmiyordu.

Lucius, ince farklılıkları her seferinde şaşmaz bir bakışla inceleyerek, yanılmaz bir biçimde, şu ya da bu fişeğe düşen delme izlemine ilişkin bir oran hesabına göre, çubuğunun tepesinin küçücük bir bölümünü sıvıya daldırıyordu.

Altıncı bir şişeden gelen bir fişek, başdöndürücü zikzaklarıyla, havada patlamalar içinde gerçekleşen geniş dalgalanmalı kaossu çıkışlarıyla şu akıllara şaşkınlık veren, çılgın hava fişegi devinimlerini anımsatarak, kumaşta bir *chausson dikişi* gerçekleştirdi. Ayrıca, tüm fişekler, alabildiğine indirgenmiş olarak, sayısız eğriler, sarmallar ya da kırık çizgiler doğuran şu karmaşık şenlik fişeklerine benzemekteydi.

Her dikişin birdenbireliği bir kadın işçinin en iyi dikiş makinesiyle elde ettiği günlük işi yüz katına çıkarmasını sağlayabilecek olan bu yöntemin ezici kusursuzluğunu göstermekteydi.

Lucius, işini aynı altı şişeden yararlanarak bir an daha sürdürdükten sonra, yorgun düşüp şimdi çok kısalmış ak çubuğun önünde durdu.

Rastlantıyladönünce, bizi ilk kez görür gibi oldu ve, yaklaşıarak, parmaklığın arkasından, şu biricik sözcüğü söyledi:

“Söyleyin.”

Usta da topluluğumuza katılmış olan şarkıcı Malvina’dan delinin isteğini yerini getirmek için bir içli dize söylemesini rica etti hemen. Malvina, konusunu ‘Tevrat’tan alaan yeni opera *Abimélech*’te bir gizdeş rolünü gerçekleştirmişti, tiz perdenin neredyse doruğundan başladı: “*İy Rébecca...*”

Lucius, onu birden durdurup uzun süre aynı parçayı yinclettirdi, öncelikle son notanın çok arı titreşimlerine kulak verdi.

Sonra gidip sağda, karşımıza, tek ayaklı bir yuvarlak masanın başına oturdu, masanın üstünde şu nesneler vardı:

1. O sırada ışıksız olan bir lamba.

2. Olağanüstü ölçüde ince altın iğneli bir dar damga baskısı.

3. Tümüyle domuz yağından yapılmış, birkaç santimetrelik, küçük bir cetvel. Bu cetvelin bir yanında, başlıca altı bölüm görünüyor, numaralanmış, kalın çizgilerle belirtilen bölümlerin her biri, daha ince ve daha kısa çizgilerle belirtilmiş on iki alt bölüm içeriyordu. Çizgi ve rakamlar, domuz yağının açık grisi üzerinde,

parlak kırmızı renkleriyle seçiliyorlardı. Ustalıkla yapılmış araç, altı ayak, yetmiş iki parmağa bölünmüş olan eski toise'in* küçültülmüş bir örneğini sunmaktaydı.

4. Katılmış bir mumdan yapılmış yeşil ve kare bir tablet.

5. Bir kulaklıkla donanmış yuvarlak bir zara uydurulmuş kısa bir altın iğneden oluşan, çok basit bir ses aygıtı.

6. Ortasındaki açıklık, ayırımsanmaz biçimde ikiye ayrılmış uçlarının içinde, tümüne bir karo ası görünüşü veren, düz ve tıraşlanmış bir Süleyman taşı tutan, dörtgen biçimi, küçük, ak bir karton.

Lucius, iki ucundan sol elinin baş ve işaret parmağı arasına aldığı -ve dosdoğru gözlerinin önündeki bölüm ve alt bölümleri buruşturup kısaltacak biçimde uzunlamasına sıkıştırarak- küçük toise'ı yatay olarak önüne konulmuş yeşil tabletin ortasına bastırdı.

Kırmızı çizgileri inceleyip büyük bir özenle aynı çizgi üzerinde değişik yerler seçerek sağ elinde dikey biçimde tuttuğu damga aracıyla, iğneyi domuz yağına dayayıp mumda yedi yüzeysel iz açtı.

Bu damgalar basıldıktan sonra, Lucius iki parmağını hafiften gevşetip esnek toise'in kendiliğinden uzayarak ölçülerine biraz daha fazla uzunluk vermesini sağladı. Sonra, aynı yöntemi kullanarak, yeşil yüzeyde öncekiler arasına yeni izler bastı.

Daha uzun süre, toise'ı her seferinde değişik oranlarda sıkıp çoğu kez çok küçülterek, deli işini sürdürdü, kırmızı alt bölümleri inceleyip aynı doğru çizgi biçimindeki kuşağın dokunulmamış bölümlerinde mumu hafifçe damgalıyor, dokunma biçimlerinde ince deşikeler yapmaktan geri durmuyordu.

Sonunda, yeşil tablet bir sesin yarattığı gramofon çizgilerini andıran, ufacak iğne izlerinden oluşmuş, kısa ve ince bir doğru çizgi sundu.

Hemen toise'ı ve damgayı yerleştiren Lucius'un gösterdiği istek üzerine, bekçi lambaya yaklaşıp bir kibrit çıkardı.

Alev fitili sararken, Canterel, kolunu iki parmaklık arasından kaydırıp soldaki duvardan, bir yanında, eski bir nakış biçimi

* Yaklaşık iki metreyi bulan eski bir uzunluk ölçüsü. (Ç.N.)

minde, dinsel amblemler ve çiçeklerle çevrili latince "Mens" sözcüğü bulunan, solmuş ipekten, uzun ve düz bir kılıfı çekip aldı. İçinden çok eski bir tahta çıkardı ve bize tahtanın iki yüzünü kaplayacak biçimde kıpti harfleriyle ince biçimde kazılmış, eksiksiz ayin metnini gösterdi.

Az sonra, gene kılıfına konulup parmaklıktan geçirilditen sonra, tahta gene duvara dayalı duruyordu.

Bekçi, basit bir başlatma edimiyle, yakılmış lambada bir mekanizmayı sarstı, lamba bunun hemen arkasından düzenli biçimde üçer saniyelik sönmelerle ayrılan, keskin ve kesik parıltılar saçtı.

Lucius, yeşil tablet çok uzağa çekilmiş sol elinde, karo asının alt yanı daha yakındaki öbür elinin parmakları arasında, sırtı lambaya dönük, biraz sağa dönerek kolunu kaldırdı.

Bizim uzak yanından göreceğimiz durumda, iki nesneyi bir-biri ardından koşut olarak kaldırdı, karo ası alevle tablet arasında bir perde oluşturdu.

İlk parıltıda, batmakta olan gün ışığında, Süleyman taşı odanın dibine doğru birbirinden çok uzak, mikroskopik kırmızı ışık noktaları yansıttı, petek yüzeylerden kaynaklanan ve kartonun çevreleyen gölgesiyle güçlenen bu noktacıklar, mücevherin değişik bölgelerinin aralığına göre, belirgin yoğunluk farkları sunmaktaydı.

Lucius, garip kartı oynatarak, bu noktalardan çabucak seçilmiş birini tabletteki en yüksek ize yöneltip sonraki üç parlama süresince burada tuttu.

Noktalar parlamalar arasında iz bırakmadan siliniyordu. Lucius böylece zimbadan kaynaklanan tüm izleri birbiri ardından aydınlattı, her biri için az ya da çok güçlü şu ya da bu ışık noktasını seçerek, kullanılmış parıltıların sayısını birle on beş arasında değiştirmekteydi. Bazı bazı aynı iz için birbiri ardından iki ya da daha fazla nokta kullanılmaktaydı.

Canterel delinin yaptığı işi yorumladı.

Her ateş noktası, kırmızı ile yeşilin istenerek yapılmış karışımının kolaylaştırdığı ince bir düzenlemeyle yönlendirilmiş olarak, hafif ısıısıyla, amaçlanan izin mumunu ayırmsanmaz bir bi-

çimde yumuşatıyor, böylece filiz durumundaki gelecek sesleri kusursuzlaştırarak ilk işi tamamlıyordu.

Lucius asını yerleştirmek için gene bize doğru dönüp yeşil tableti yatay biçimde yuvarlak masanın üstüne koyarak ses aygıtını aldı, nerdeyse dikey durumdaki altın iğneyi izlerin oluşturduğu çizgi üzerinde usulca dolaştırdı. Uç, bu pürüklü yüzey üzerinde oynarken, zara sayısız titreşimler ulaştırdı ve, tıpkı Malvina'nınki gibi bir kadın sesi, kulaklıktan taşarak, istenen notalara göre, duru bir şarkıya başladı: "*Ey Rébecca...*"

Öyle görünüyordu ki, deli, gözlerimiz önünde sergilenen yöntemle, her türlü insan sesini yapay olarak yaratmaktaydı. İlk konuşma taslaklarında kızının çıkardığı sesleri yeniden bulmaya çalışırken, rastlantıyla gönlündeki sese yaklaşıp kendisini başarıya doğru yönlendirecek bir tını bulmak umuduyla, deney üstüne deney yapıyordu. Bu nedenle, "Söyle" sözcüğünü söyledikten sonra, Malvina'nın sağladığı örnekçeyi çabucak yeniden üretmeye girişmişti.

Bundan sonra, Lucius, altın iğneyi çizgi üstünde dolaştırarak, "*Ey Rébecca...*" tümcesini birkaç kez yeniden dinletti, son notası kendisini bunalımlı bir çırpınışa daldırdı. Yolun sonunda durdu, son sesin ikinci yarısını bıkcıncaya dek dinledi, sonra, şiddetli bir heyecan içinde, bir işaretle bizleri kovdu.

Canterel bizleri Lucius'un görüş alanı dışına çıkardı. Hiç kuşkusuz, Lucius, az önce uzun uzun yinelenen titreşimleri yeni bir temel olarak kullanıp saplantılı araştırmalarını yalnızlık içinde, dikkatle sürdürmek istiyordu.

Usta, bekçinin delinin şu andaki coşkusunun tutarlı kıldığı bir uyarı çağrısını işitebilecek uzaklıkta kalmak istedi, parmaklıklar odanın arkasında dolaşırken, bize acıklı olaylar anlattı.

Genç bir hanım konuk, Florine Egroizard, bir gün, beklenmedik bir mutsuzluk karşısında çıldırdıktan sonra, iki yıldır en büyük uzmanları bile bezdiren kocasını kurtarmak için ünlü bilimini kullansın diye yalvarırken, ağlayarak yürek parçalayıcı öyküsünü anlatmıştı.

Hasta, Lucius Egroizard, yalnızca Léonard de Vinci tapkısına adanmış bir İtalyan derneğinin üyesiydi, eskiden, taptığı kişinin sağladığı ve tarihte tek olan örneği uzaktan da olsa izleyebilmek amacıyla, aynı zamanda hem sanat, hem bilimle uğraşmaktaydı. Yetenekli bir ressam ve yontucuydu, bilgin olarak, çok değerli buluşlar yapmıştı.

Florine ile Lucius, birbirlerini çok seven eşler olarak, kızları Gillette'in doğumu on yıllık bir amansız bir beklemeden sonra en ateşli dileklerini yerine getirdiği zaman, saltık mutluluğu tatmışlardı. Baba, çalışmalarını bir yana bırakarak, saatler boyunca, öylesine uzun süre arzulanmış çocuğun sevinçli gülümsemelerini ve ilk mırıltılarını izliyordu.

Bir yıl sonra, Lucius Florine ile Gillette'i Londra'ya götürdü, buraya ilginç bir portre ve büst siparişi çağırıyordu kendisini.

Genç bir şatolu hanımın, lady Rashleigh'in resmini yapmak üzere haftada iki kez Kent kontluğunda görkemli bir konağa gidiyordu. Bir gün, bu hanımın incelikle dile getirdiği bir dilek üzerine, kucağında kendi sütüyle beslediği Gillette'le birlikte Florine'i de yanında getirdi.

Florine içten bir sevecenlikle karşılandı, Lucius modelinin karşısında çalışırken, o da, lord Rashleigh'in kılavuzluğunda, bahçeyi ve şatoyu iyice gezip hayran kaldı.

Konuklar, akşam yemeğine alıkonulduktan sonra, en yakın köy istasyonundan on beş kilometre dolayında bir uzaklıkla ayrılan bu yerde, saat ona doğru ağırlayıcılarının kupasına bindiler.

Yarı yolda, sık bir koruluktan geçerken, araba görününce birçok sarhoş sesinin hep birlikte *Red-Gang*'in* toplanma marşını söylediği duyuldu, ve araba oldukça sarhoş bir serseri topluluğunca durduruldu.

Lucius hemen tepki gösteren, sinirli bir insandı, saldırganlara bağırıp çağırarak arabadan indi, adamlar kendisini zararsız duruma getirdiler, korka korka kucağında uyumuş Gillette'e sarılan Florine'i de indirdiler.

* Kent kontluğunun altını üstüne getiren ünlü haydut çetesi.

Bu sırada, arabacı, çetenin başını tabancayla iki kez yaraladıktan sonra, kurşun seslerine kapılmış atlarını boşu boşuna tutmaya çalışırken, karanlığa gömüldü.

Hafiften yaralanmış, ama kanı görünce tepesi atmış olan çete başı, Lucius'un üzerine atılıp hoyratça soydu onu, sonra Gillette'i Florine'in kollarından çekip aldı, adamlarına üzerini arattırdı.

Haydudun yabancıların dokunuşuyla uyanıp ağlamaya başlamış olan çocuğa yumruklar indirdiğini görünce, Lucius kendini tutanların ellerinden öyle şiddetli bir fırlayışla sıyrıldı ki, bekçilerinden birinin parmaklarından bir hançer düştü. Hemen silahın üzerine atıldı ve Gillette'in güvenceye aldığı göğsünü nişanlayamayınca, yüzünü nişanlayarak büyük bir öfkeyle işkencecisiine indirdi. Bıçak, yanağı aşağıdan yukarıya doğru biçerek derin bir biçimde sol göze girdi.

Çete başı, bir gözü kör olmuş durumda, kanlar içinde, yeniden yakalanmış Lucius'a bakarak, bir yırtıcı hayvan çığlığı kopardı. Acıdan çılgına dönmüş durumda, Gillette'i ellerinden bırakmıştı -Gillette şimdi yerde bağırarak ağlamaktaydı- ve, binlerce belirtiden, çifte iyice işkence etmek için, acısını çocuktan çıkarmak gerektiğini seziyordu.

Gillette'i göstererek, boğuk bir sesle:

"Sir Roger de Coverly", diye buyurdu.

Florine'le Lucius'u tutan üçü dışında, tüm haydutlar, yüz yüze iki sıra oluşturdular ve merkez noktasını çocuğun oluşturduğu cehennemsi bir "gigue" dansına başladılar. Çete başıyla bir başka oyuncu, iki karşıt köşeden ayrılarak, yanlamasına zıplaya zıplaya birbirlerine doğru geldiler ve geri geri giderek eski yerlerine dönmeden önce Gillette'e topuklarıyla vahşice vurdular. Öbür iki uç yerde bulunanlar da, karşıt köşegeni başlatarak aynı işlemi yaptılar. Aynı iki çift, ortada, birincisi ikincisince harfi harfine kopya edilen bir örnek oluşturan değişik dönüş ve selamlara girişerek birkaç kez birbirini izledi; canavarlar, her gidişlerinde kurbanı yaralıyor - ya da bedenlerinin tüm ağırlığı altında ezerek öfkeyle çığnıyorlardı. Çete başı, acımasızlığın bu kadarını da az bularak , azgınlıkla, başına ya da karnına vurmaktaydı.

Bundan sonra, her biri önceki çiftlerden birinden alınmış iki karşılıklı kişi, önce her ikisinin içerde kendi aralarında, sonra her iki sıranın her bir oyuncusuyla ayrı ayrı yaptığı bir dizi alışık dönüş yardımıyla, evre evre bir uçtan öbürüne geçti. Bu ikinci figür, kimi anlarda, zavallı kurbanı ayaklar altında çiğnemek için yeni bir fırsat sağlamıştı.

Bundan sonra, her şey başlangıçtaki gibi yeniden başladı ve tüyler ürpertici "gigue" ana babanın şaşkın gözleri önünde uzun zaman sürdü. İkinci figürün belirli sürelerle yinelenmesinin oluşturduğu dönüş yardımıyla, tüm oyuncular birbiri ardından vurucu yerine geliyor, sürekli sıçrayışları altında Gillette'e gönüllerince işkence ediyorlardı.

Alışılmış Sir Roger de Coverly "gigue"nin ta kendisiydi oynadıkları, ancak Red-Gang'ın kendisine hainlik edenlere uyguladığı ünlü işkenceye dönüştürülmüştü.

Kudurmuş adamlar, bu karabasan oyunlarını hızlandırıp ateşlendiriyor, ayakkaplarının çivilerinin açtığı yeni bir yaradan kan fışkırırken, birbirlerini alkışlıyorlardı.

Birdenbire, atlarını var gücüyle kırbaçlayarak tabancalı adamlarla dolu arabasını geri getiren arabacıyı görünce, tüm çete kaçtı. Florine kızının üzerine atıldı, yazık ki, yara berelerle kaplı, tanınmaz durumda bir ceset buldu yalnızca. Lucius çıldırmıştı, çocuğa dokunup bakınca, bir kahkaha kopardı, sonra anlamsız sözler sıralayarak iğrenç oyuncuların davranışlarına öykündü. Florine, dehşet içinde, arabaya götürdü onu. Yeni gelenler haydutların izini sürerken, araba da şatonun yolunu tuttu.

Rashleigh'ler, candan, üzgün, bütün gece Florine'le birlikte, Gillette'in cesedini bekleyip zavallı delinin korkunç nöbetlerini karşılamaya çalıştılar.

Çocuğun gömülmesinden sonra, Florine, ustalıkla yakalanmış olan katillere karşı tanıklığını imzalayıp ev sahiplerinden içten sevgi gösterileriyle ayrıldı, Lucius'u Paris'e getirdi, burada birçok tedavi denendi.

Talihsiz adam kendini Léonard de Vinci sanıyor, sanat ve bilim üzerine kurgularını hiç usundan çıkmayan kızına bağlıyordu.

Lucius, iki yıl süresince, hiçbir sonuç sağlanamadan birbiri ardından beş ünlü akıl hastanesinde bakılmış, sürekli bir araştırma kendisini taşkınlaştırabileceği için, isteğini yineleyip durmasına karşın, eline hiçbir çalışma gereci verilmemişti.

Böyle bir durumda en hafif engele bile karşı olan Canterel, öyküden bir iyileştirme kesinliği çıkararak, tam tersine, hastanın en aykırı isteklerini bile yerine getirmeye karar verdi.

Lucius'a derin ve sessiz bir dinginlik ortamı sağlamak için, çabucak, bahçesinin yüksek bir noktasında, birkaç basit eşyası bulunan, ön yüzünü oluşturan iki kanadı geniş mi geniş bir orman alanına, göz alabildiğine görkemli bir yeşilden oluşan tek ve dinlendirici çevrene bakan geniş bir parmaklıktan başka hiçbir çıkışı bulunmayan, basit bir oda yaptırdı.

İlgili buraya taşındı, gece saatlerinde üzeri dikkatle örtülerek, açık havanın güçlendirici yayıntılarını sürekli içine çekecekti.

Ertesi gün, özenle dizelgesini çıkardığı birçok ilgisiz nesne çabucak verildi kendisine.

Eski yeteneğinin izlerini taşıyan bir tabloya başladı; konusu, deliliğin damgasını taşıyor, birtakım bağlarla şafağın bir simgesini sürükleyen bir yığın açılmış kanat içeriyordu. Canterel'in bir dizi tedavi konuşması sırasında öğrendiği gibi, hasta yaşamın sabahında götürülmüş Gillette'i böyle canlandırmaktaydı.

Daha sonra, heykelcilik araçlarıyla, ince bir balon kauçunun değişik parçalarından küçük, hafif adamlar yaptı. Kauçuk, çekiçle işlenen maden gibi, ters yönde çalışılınca, esnekliğinin yardımıyla, art arda önlemlerle çabalarla, sabırla elde edilen ince biçimini koruyordu. Her ayağı ince kumla doldurmayı da unutmadan, yapıştırmak için kıyılarını zamklıyor, son olarak, bile bile bırakılmış ve dönüşlü bir yeniden şişirme için yeniden açılması kolay, son bir aralığa üfleyleyip çabucak onu da kapatıyordu. Daha sonra, anlatımın yoğunluğunda ve giysisinin ayrıntılarında arayış dolu bir renklendirme yolunda olağanüstü bir çalışmaya girişiyordu. Çok geçmeden, hepsi de kötü seriserileri canlandıran, nerdeyse belirlenmez on iki adam çıkardı ortaya.

O zaman, mermer bir masa üstünde, -kırmızı kömürlerle donanmış bir sac plaka, pürüzsüz iki ızgara ve üzerinde uygun biçimde birçok toplu iğne delikleri açılmış gri bir döşeme kumaşı parçası yardımıyla- bir yığın dikey ısı akımı kurarak, parmaklarının ustaca bir oyunuyla, bebeklerine havada bir *sir Roger* yaptırttı, dans, gittikçe canlanınca, Canterel'in düşüncesini aydınlattı: hem kederinin, hem evrenselliğinin düşüncesinin kuşatması altında, yalancı-Léonard, yontucu ve ressam olarak, ölümcül "gigue"i canlandırabilecek tipik kişiler yaratmıştı - bilgin olarak da fizik açısından sıcak havanın hafifliğine dayalı bir dans türü tasarlamıştı.

Lucius, ustanın iyileşmeye doğru bir adım saydığı ilginç bir sağduyu ortaya koyarak listesinde, deneyi için, büyük bir incelleme, uçuşan küllerin lekesinden etkilenmeyen gri rengi de belirleyerek, bir döşeme kumaşı parçası isterken, direnciyle korların yakın sıcaklığına meydan okuyabildiğinden, her türlü maden kalburdan üstün bir kumaş seçmişti - kumaşın esnekliği de arada dolaşan çıkış deliğine yakın bir noktaya tenin hafiften bastırılmasıyla, parmağın şu ya da bu akıma bebeklerin yer değiştirmesine elverişli, zayıf ve hileli bir eğiklik vermeyi sağlıyordu.

Lucius, birdenbire, döşeme kumaşını bırakarak, korkunç bir bunalıma kapılmıştı; bu bunalım sırasında, önceki çağrıştırmacı sahneden kaynaklanan güçlü sanrıların doğurduğu tepiler sonucunda, saçlarından on ikisi dikey biçimde kalkıp dazlak kafasında dizginlenmez bir "gigue" dansı yapmış, dans, her bakımdan katillerinki gibi, gittikçe ateşlenmişti.

Bundan sonra, Lucius, bu gittikçe ilerleyen virtüöz, her gün batışında, sıkıntı verici saatin neden olduğu bir düşlemin etkisi altında, şaşmaz bir biçimde aynı saç bunalımının izlediği yeni bir gigue için kızgın kor istemişti.

Deli, bir sabah, kumaş parçasıyla makastan başka, birçok karışık kimyasal madde ve laboratuvar aracı istemişti. Karışık mı karışık bir sürü deneye girişerek, bir yandan renksiz birkaç sıvı karışımı, öbür yandan sert ve ak bir fırvun yılanı yapmış, bu yılan, bir ip-lik kadar ince ve, belirli birtakım ıslatmalardan sonra, olağanüstü

ölçüde hızlı kesmeler gerçekleştirebilecek nitelikte, bir sürü malsı dikim işini başarmasını sağlamıştı.

Usta, beceriyle sorgulayınca, bilmecenin yanıtını bulmuştu. Lucius, bazı bazı, saplantısı içine yerleşmiş bir sıkıntının etkisiyle, kızının hemen doğmak üzere olduğunu sanıyor, varsayimsal kişiliğinin bilimsel yanına etkiyip dikkat çekici bir buluş getirmiş olan bir zorunlu ivme düşüncesiyle, bebek giysileri dikiyordu.

Özen ve yağlamalara karşın yoğun bir paslanmaya yol açtığından, başlangıçtaki sert, çabucak yıpranmış tellerin sürekli kimyasal üretimi ızgarayı paslandırmıştı, zıvanalar da paslanmış ve kımıldamaz olmuştu.

Yeni zıvana biçimi altında birbiri ardından denenen değişik madenlerin hepsi de bozulmuş, bir som altın bozulmamıştı, Canterel de kusursuz işlemesi nedeniyle bunu benimsemişti.

Lucius'a, kumaşını biçmesi için, iyice bilenmiş bir altın makas verilmişti.

Florine, sıkı bir biçimde yalıtlanmış olan hastayı görmeden, haber almaya geliyordu. Bir gün, ustanın isteği üzerine, birtakım garip araçlar getirmiş, bir gün önce Lucius'un istediği, kendisinin ölümcül İngiltere yolculuğundan önce sık sık onun ellerinde gördüğü bu araçların creği, yapay bir dil ya da şarkı yaratımıydı.

Deli, araçları almakla hoşnut kalmamış, ısrarla, birkaç kez *toise* sözcüğünü yinelemişti.

Florine, bu ayrıntıyı öğrenince, bu nesneleri sürekli olarak kullandığı sıralarda, Lucius'un, seçiminde kararsızlığa düştüğü, esnek bir maddeden, birtakım çok ince fono-aritmetik nedenlerle, çok küçültülmüş olarak, eski *toise*'la aynı bölünlemeyi taşıyacak bir uzunluk ölçüsü yapmayı tasarladığını anımsamıştı.

Deli, ertesi gün, makasının bir ağzıyla, isteği üzerine getirilen, iyice kurutulmuş bir domuz yağı parçasından küçük bir cetvel yapıp yüzlerinden birine fırçayla kırmızı bölmelerle yapılmış bir bebek cetveline dönüştürmüştü.

Bu *toise* ve aldığı son gereçlerle büyük bir özenle ince işlemlere girişmişti, tüyler ürpertici uzaklık ve sıcaklık hesaplarına da

yalı olan bu işlemlerse, yeşil bir muma konuşma ya da ezgi biçiminde söz yaratacak izler basmaya yönelmekteydi.

Domuz yağı, usa doğru yol alışın yeni bir belirtisini sağlayan, yerinde bir yeğleme nesnesi olarak, biraz dirençli esnekliği nedeniyle, o anda istenebilecek nitelikleri başka her türlü maddeden daha fazla taşımaktaydı.

Tutarsız söylenmelerinin tanıklık ettiği üzere, zavallı adamın biricik amacı, kızının sesini yaşamının son zamanlarında daha şimdiden konuşmak için harcadığı çabaların dikkatli kulağına getirdiği biçimiyle yeniden çıkarmaktı. Sonsuz bir tını ve titrem çeşitliliğiyle, söylem ya da ezgi parçaları içinde türlü türlü organlar yaratıyor, bunca öğe arasında, rastlantıyla, kendisini doğru yola yöneltebilecek bir ses bulacağını umuyordu.

Burada da, saplantısıyla bütünleşerek, olduğunu sandığı kişinin bilimsel dehası giriyordu araya.

Arada çocuk giysisi üzerinde de çalıştığından, biri incecik bir tahta kolu, öbürü titrek bir zarı süsleyen, birbirine benzemez iki iğnenin madeni yerini bozulmaz altına bırakmıştı.

Bir akşam, Lucius düşüncesinde çocuğunun vaftiziyle birleşen eski, ağır bir bibloyu tanımlayıp kendisine getirilmesini istemişti.

Eskiden, Mısır'da, Kıpti rahiplerin, görevli için, akıl defteri yerine, belli bir zamanda kolaylıkla çevrilebilecek bir firavunciri tahtası vardı, sahnin yanına dikilmiş, her iki yüzüne kendi dillerinde ayinin metni yazılıydı.

Güçlü olarak *sözünü* içerdiğinden dindarca kutsal sungunun *ruhu* sayılan tahta, kullanıldıktan sonra, büyük bir özenle, değişik nakışlar arasında incelikle işlenmiş "Mens" sözcüğüyle süslü ipek bir kılıfa konulurdu.

Lucius, Gillette'in vaftizinin anısı olarak, Florine'e bu tür bir tahta vermişti, bu tahtayı, el değmemiş kılıfıyla, bir antikacının sergisinde bulmuştu.

Tahta ile kılıf hastaya verilmiş, o da kızına adanmış bir şenlik gününü anımsatan bu değerli nesneleri sık sık evirip çevirmişti ellerinde.

Gittikçe sıklaşan iyice anlaşılır tümceler, Canterel'in yön-

temini yücelterek, deliyi kesin ve tam bir iyileşmeye götürmekteydi.

Bu sırada Lucius'ün çılgılığı bizi odaya çekti, kısa bir süre sonra, hepimiz altın zıvanalı parmaklığının önüne dizilmiştik.

Yeşil tabletin üstünde yeni bir iz çizgisi görülmüyordu, görünüşlerine ve renklerinin yumuşaklığına bakılırsa, hiç kuşkusuz bunlar da ötekiler gibi lamba ve kare asın yardımıyla kazı kalemi ve küçük "toise"dan kaynaklanmaktaydı.

Lucius, çarpıntılar içinde, seslendirici iğnenin ucunu yeni çizginin üzerine kaydırды ve, kulaklığın en ucundan, "a" seslisi üzerinde, konuşmaya can atan çok küçük çocukların güleç mi güleç ilk sözlerini anımsatan ve "*Éy Rébecca...*" örgesinin sonunun sağladığı örnekçeye çok benzeyen, uzun, sevinçli bir hece çıktı.

Hasta, hiç kuşkusuz az önce sevinçli sesi ilk dinleyişinin yol açtığına benzeyen, ikinci bir çılgılık daha kopardı. Amaca ulaştığı düşüncesiyle kendinden geçmiş durumda:

"Onun sesi... onun sesi... kızımın sesi!..." diye mırıldandı.

Sonra, soluk soluğa, orada olan biriyle konuşur gibi şu sevgi dolu sözleri söyledi:

"Sensin, Gillette'im... Seni öldürmediler... Burada... yanımdasın... Söyle, canım..."

Ve, bu kesik tümceler arasında, durmamamacasına yeniden çaldığı sözcük taslağı, bir yanıt gibi yinelenmekteydi.

Canterel, alçacık bir sesle konuşarak, bu kurtarıcı bunalımın dinginlik içinde tamamlanması için, bizleri sessizce uzağa götürdü. Şarkısıyla hastanın iyileşmesini çabuklaştırabilecek mutlu bir olaya yol açtığı için Malvina'yı kutladı - sonra, yeni bir patikaya saparak bizleri oldukça uzun bir yokuştan indirdi.

VI

Gece olmuştu, ay, nerdeyse yuvarlak, bulutsuz bir gökte görkemle parlıyordu.

Artık bahçenin aşağı bölgelerinde yürümekteydik, kayalarla çevrili bir ırmağın az ötesinde, üzeri tıka basa dolu bir masanın başında, çıplak kollu, incecik bir zenci kızla on iki yaşında, paçavralar giymiş, güzel bir çocuğun arasında çalışmakta olan kır saçlı, zavallı bir yaşlı kadıncağzı gördük.

Canterel üç kişiyi bize uzaktan tanıttı.

Usta, bir pazar akşamı, Marsilya'da, bir deniz yolculuğunun sonunda, bir topluluğun ortasında, Félicité adında ünlü bir falcı kadının, açık havada, torunu Luc'ün yardımıyla bilicilik yapmakta olduğunu görmüştü.

Canterel, aldatmacayı da gözden uzak tutmadan, fal süresince, gerçekten ilginç birtakım uygulamalar karşısında şaşırmış, bunları değişik kişisel çalışmalarında kullanmayı düşlemişti.

Kalabalık dağılınca, falcı kadınla, bir süre için, hiçbir sınır konulmadan, kendisinin ve çocuğun desteğini sağlamak üzere bir pazarlık yapıp sonuçlandırmıştı.

Félicité ile Luc, *Locus Solus*'a getirildikten sonra, yardımlarıyla ustanın umutlarını gerçekleştirmişler, usta kendilerine bugün de bizim onurumuza çalışmalarını buyurmuştu.

Zenci kadın Siléis adında genç bir Sudanlı'ydı.

Félicité, geldiğimizi görünce, gizemli bir biçimde çizim ve rakamlarla doldurmakta olduğu bir sayfayı yerine yerleştirdi.

Sonra, masanın üzerine sıralamak üzere, bir sepetten hiç saydam olmayan kabukları kalın ve sert görünen, orta büyüklükte dört yumurta çıkardı, büyük bir kafesin kapısını açtı, kafesten tüyleri çok renkli bir kuş çıktı.

Belli belirsiz bir biçimde, ama daha küçük olarak, bir *tavus-*

kuşunun görkemli görüşünü taşıyan kuşu Canterel bir *yanardöner kuşu*, iyi incelenmemiş bir türden gelen ve adını örteneğinin binlerce renginden alan Borneo tavukgili olarak tanıtıldı.

Olağanüstü biçimde gelişmiş kuyruk aygıtı, sağlam mı sağlam bir tür kıkırdaksı zırh, önce dikey olarak yükselip üst bölgesinde öne doğru açılıyor, kuşun üzerinde gerçek bir yatay sayvan oluşturuyordu. İç bölümü çıplaktı, oysa dışarıdan, masalsı bir saç gibi arkaya atılmış, sık ve uzun tüyler çıkmaktaydı. Zırhın öndeki en uç bölümü, masaya koşut durumda, hafiften yayı andıran, iyice bilenmiş, sağlam bir bıçak oluşturmaktaydı. Sayvanın arka yüzüne kenarlarını delen birkaç vidayla yatay olarak tutturulmuş, altın bir plaka, altında, şaşırtıcı bir mıknaatıslamayla, sallanır durumda, ağır bir su kitlesini tutuyor, yarım litre dolayındaki bu su, oylumuna karşın, düşüş anı yaklaşınca, parmak ucundaki basit bir su damlası ne yaparsa onu yapıyordu.

Yanardöner kuşu, ilk yumurtanın önünde durup abartmalı bir selam vermek ister gibi eğilerek öne, başının çok ilerisine uzattığı güçlü kuyruğunun keskin yanıyla usulca vurmaya girişti. Dirençle karşılaşınca, gücünün en yüksek noktasına yaklaşmadıysa da daha sert bir biçimde yeniden başladı, bıçağın eğri ayırıtını kesmeye kalktığı sağlam kabuğun üzerinden kese kese kaydırmak için şaşırtıcı biçimde eğilip bükülüyordu. Bu garip sallanmalar su kitlesini alt üst ediyor, kitle taşkınlıkla dört bir yana sallandıktan sonra, yumurtanın üzerini kaplayıp masaya yayılıyor - ama altın plakadan hiç ayrılmıyor, onu havada izliyor, kuyruğun yeniden atılışa geçtiği her seferde, tek bir ıslak iz bırakmıyordu.

Uсталıkla ayarlanmış bir dizi çabanın ardından, en sonunda kesilmeye başlayan kabukta hafif bir çatlak belirdi.

Yanardöner birkaç adım yürüyüp aynı biçimde ikinci yumurtaya vurmaya girişti, bu yumurtanın kabuğu hemen kesildi. Üçüncüsü aynı türden, ama hep daha önlemleri girişimleri boşa çıkardıktan sonra, kuş sonuncusunu denedi, çok geçmeden onda da alışılmış araçla sağlanan incecik bir kertik oluştu. Tüm bu çabalar boyunca, masalsı çalkalanmalara karşın, su şaşmaz bir biçimde altın plakaya yapışıp kalmıştı.

Élélicité yara almayan tek yumurtayı kafese koydu, yanardöner de gelip üstüne kuluçka yattı. Bu arada, Luc şimdi hiçbir değeri bulunmayan öbür ikisini götürüp ırmağa atıyordu.

Canterel, parmaklıklarının ardında hâlâ merak dolu bakışlarımızı çekmekte olan kuştan sözetti bize.

Luc, Marsilya'da, arada bir, Félicité'nin kaygılı gözetimi altında, çok küçük bir gündelik karşılığında, gemilerin boşaltılmasına yardım ediyordu.

Çocuk, bir gün, vinçlerin solumaları arasında, Okyanusya'dan gelmiş bir şilebin boşaltılmasına yardım ederken, onuncu seferinde, köprüünün üstünde, omzunda kafes bölmeli bir sandıkla görüldü, sandığın içindeki de kendisini büyülüyordu.

Hayranlık dolu şaşkınlığını paylaşmak üzere büyük annesine doğru koşarken, kafesin bir aralığından iki yumurta kayıp yere düştü, kırılmadı, Félicité de bunları aldı.

Luc su ve yem dolu sandığın içinde tüyleri gözler kamaştıran, üstlerinde bir sayvan oluşturan garip bir kuyrukla süslü iki kuş gösterdi. Ayaklarının altında, incelikle kesilmiş birkaç yumurta duruyordu; falcı kadının aldığı iki yumurta dışında, hiç dokunulmamış olan başka yumurtalar, küçük bir düzenli topluluk oluşturunuyordu, kısa bir süreden beri hiç ara verilmemiş bir işe ıvencenlik ve hoşnutlukla yeniden girişir görünen bir tutsak kuş, bunların üzerine yattı.

Félicité, kafesteki iki kuşa benzer kuşların basit ya da karmaşık biçimde sergilenişinin gösterilerine sağlayacağı ek geliri düşünerek, sert ve sağlam kabukları düşmeye öylesine iyi dayanmış olan iki yumurta üzerine bir tavuğu kuluçka yatırdı. Bir erkek bir dişi iki civciv çıktı, yaşlı kadın da onları etken bir üremeye yöneltti.

İki hayvan, büyür büyümez, geniş kafesler içinde, tıpkı atalarının görünüşünde, meraklılara başarıyla sunuldu.

Bir sabah, Félicité, iyi bir yumurtlayıcı olduğu ortaya çıkmış olan dişinin, yedi yumurtalık bir yığına doğal bir bıçakla şaşırtıcı bir biçimde saldırdığını gördü, bıçağın kuyruğunun ön bölümünü oluşturan keskin ağız dört kabuğu yadı.

Özgün hayvan bir dizi zorlamaya karşın sağlam kalmış üç yumurtanın üstüne kuluçka yattı, yumurtalar da açılmakta gecikmedi.

Falcı kadın, saptayıp da amacını sezemediği garip oyundan sanatında yararlanmak istedi.

Tüm yumurtlamalarda, böyle sıkıntılı bir soru nedeniyle, sağlam kalacak yumurtalara önceden, önbilisel bir anlam vere-

rek, bir bölüm kabuğun kırılmasını her seferinde şaşırıp kalan kitleye bıraktı.

Canterel, Félicité'yle ilk görüşmesinin akşamında şaşkın gözleri önünde gerçekleşen böyle bir içgüdüsel edimin nedenini araştırdı.

Sabırlı bir gözlemci olarak, yavruların, yumurtadan çıkma sırasında, her zaman zayıf olan gagalarını kullanmak yerine, kabuğu kuyruklarının gözüpek ön ağzıyla kırdıklarını anladı. Ayrıca, büyüklerinde bile, çok kısa olan gaga, büyük zayıflığıyla kuyruk aygıtının aşırı gücüne ters düşmekteydi.

Yanardönerlerden biri, bir kez, ustanın önünde, bir köpek-le çarpışmak durumunda kalınca, gagalarını kullanmadan, bir savunma ve saldırı silahı olarak çıkıntılı silahına başvurmuştu. Söz konusu garip türün tüm temsilcileri Okyanusya'daki ormanlarında da her düşman karşısında böyle davranıyor olmalıydı.

Canterel, dişinin, erken doğumları önlemek için, henüz yeterince gelişmemiş, bu nedenle de bir cıızlık ve acı yaşamına adanmış yavrularca zamanından önce çatlatılabilecek olan, görece zayıf kabuklarıelediğini anladı.

Bir dönemlik yumurtaların tümünü çekici ana elemesinden önce, yapay olarak kuluçkaya koyunca, bu yavruların, zindanlarından fazla erken kaçmayı başarınca, gerçekten de düzelmez bir biçimde zayıf ve hasta doğduklarını, ötekilerin, özellikle en geç çıkanlarınsa, taşkın bir güçlülükle belirdiklerini gördü. Bunların sağlam bir kalınlıkta olan kabukları annenin akıllıca hesaplanmış vuruşları karşısında sağlam kalacak, aynı vuruşlar, tersine, birincilerin zayıf ve ince kabuklarını ister istemez kesecekti.

Canterel'i yanardöner incelemesinde her şeyden çok yumurtalarını deneyen dişinin devinileri etkilemişti. Üstat, doğanın başka hiçbir yerde böyle bir ayrılmaz bir kırma ve sıçrama karışımı sunmadığına inandığından, yeni bir buluş nesnesinin taşıdığı kafa karıştırıcı bir özelliği tam olarak değerlendirmek için bu beklenmedik fırsattan yararlanmak istedi. Bu buluşa girişmeyi Heredotos'un şu parçası esinlemişti ona:

550 yılında, Cyrus, Medya'yı fethettikten sonra, Ekbatana'yı bir galip olarak gezerken, saraylarda ve tapınaklarda, binlerce görünüş altında, çarpıcı bir altın bolluğu gördü.

Bunca değerli madenin nereden geldiğini anlamak istedi, Aruastu dağının altında, o sırada tükenmiş olan zengin bir kaynak bulunduğunu öğrendi.

İşgalciye duyulan kin nedeniyle, yatak yalan yere şimdi verimsiz gibi gösterilebileceğinden, Cyrus -ayrıca iyi niyetli olmaları durumunda da eskiden çok zengin olan bir damarın hâlâ bilinmedik bir kaynak saklayabileceğini düşünerek- yanına bir sürü işçi alıp belirtilen yerlere gitti.

Madenin gerçekten de en gizli çıkamazlarına dek ayıklanmış olduğunu görünce, yeni ocaklar açtırttı - ve bir gün takımlarından birinin büyük derinliklerde bulduğu ağır bir altın kitlesine hayran kaldı.

Ama bundan sonra her yönde sürdürülen araştırmalar bir yarar sağlamadı ve hükümdar elinde o tek örnekle Ekbatana'ya geri döndü.

Eskil geleneğe uygun olarak, Cyrus, bir başkenti ele geçirdiği zaman, alanın ortasına dikilmiş bir tahtın tepesinde, toplanmış halkın önünde, görkemle, ülkenin büyüklerinin alçak gönüllü saygılarını kabul eder - sonra, bölgenin en önemli akarsu damarından alınmış suyla dolu bir değerli kabı bir dikişte boşaltırdı; fatih, bu ulusal suyu kişiliğiyle özdeşleştirerek dize getirilmiş ülkeyi simgesel olarak iyeliğine geçirirdi.

Kurumamış olması durumunda su basması ya da yağmayla işletmesinden kötü niyet ve ivediyle esirgenmiş olabilecek Aruastu dağı ocağını kazmanın sabırsızlığı içinde, Cyrus Dicle'nin büyük kolu Choaspes'in suyunun kullanılacağı alışılmış töreni dönüşüne erteleyerek Ekbatana'dan ayrılmıştı.

Bu kez, simgesel doldurma için herhangi bir testi seçecek yerde, ocaktan getirdiği altın kitlesinden bir kupa yaptırttı. Fatih, böylece Choaspes'in suyunu belirli bir madde içinden içecek, kısa bir süre önce, dize getirilmiş bölgenin toprağından kendi çıkardığı bu madde, ediminin anlamını güçlendirecekti.

Belirtilen günde, uçsuz bucaksız bir kalabalık önünde, Ekbatana'nın göbeğinde, güneşin altında zengin kumaşlarla kaplanmış bir taht parlamaktaydı. Cyrus burada üzerinde önceden Choaspes'in suyuyla doldurulmuş bir altın kupa duran mermer bir masanın yanında yer aldı ve Medya'nın büyükleri sıra sıra gelip yeni efendiye baş eğdiler.

Geçit töreni bitince, Cyrus, büyük bir sessizlik içinde, kupayı dudaklarına götürdü.

Ama, geriye eğdiği başının yukarısından ne denli eğerse eğsin, su, görülmedik bir gücün tutmasıyla, gırtlığından geçemedi.

Telaşlandı, nesneyi uzaklaştırdı, hemen arkasından da herkesin birden kopardığı bir şaşkınlık çığlığı işitti: su, düşmeden, kupanın altından sarkıyordu, Cyrus, dehşet içinde, uzağa fırlatınca, halkın üzerine gitti, burada elden ele dolaştı; sıvı da düşüşünde onu izlemiş, dışarıdan maden boyunca kaymıştı, şimdi de, ayrılmadan, ayağının altında sallanıyordu. Altının su kitlesi üzerinde yenilmez ve gizemli bir çekimi vardı.

Bundan sonra, Med'ler, tanrıların kararıyla, Cyrus'ün, Choaspes'in suyunu içemeyince, topraklarına sahibolmaması gerektiğine inanıp yüreklenererek bir başkaldırı devrimine giriştiler. Tahtın çevresine sıralanmış Pers askerleri Cyrus'ü kalabalığın saldırıları karşısında güçlkle korudular.

Komutan, olaydan çok kötü etkilendi, ertesı gün, Medya'da başlayan ayaklanmayı dizginleyebilecek güçlü bir birlik bırakarak başka topraklara doğru yola çıktı.

Ve Cyrus daha sonra da Med'lere tümüyle baş eğdirtmeyi hiçbir zaman başaramadı: kupa olayı nedeniyle kurtuluşlarına her gün çok yakın diye bakıyor, alttan alta durmamacasına Persler'in boyunduruğunu silkelemeye çalışıyorlardı.

Herodotos olayı bir söylence diye sunar. Ama, Canterel'e göre, yeraltında böylesi özel kimyasal öğelerle donanmış bir altının bir sıvı kitlesi üzerinde önemli bir çekim gücü göstermesine bilimsel açıdan hiçbir engel yoktu. Üstat, böylece, serüveni usa yatkın bularak, ünlü ocağın en gizli kıvrımları içinde su kapan bir ikinci külçe aratma konusunda -kuşkusuz fazla gözüpcek, ama savunulabilir- bir düşünceyi hep beslemişti.

Bir gün tasarısını eski Aruastu'nun ta kendisi olan Elvend tepesi yakınlarında bir dizi kazı yapmak üzere yola çıkmaya hazır olan kazıbilimci Derocquigny'ye açıklamıştı.

Derocquigny düşünceyle coşkuya kapılmış, bir kez söz konusu yere gittikten sonra, toprağı tam Cyrus'tin adamlarının koca kitleyi çıkardıkları -Herodotos'un kesinlikle belirlediğı yerden kazmıştı.

Uzun ve etkin sondajlardan sonra, Canterel'i haklı çıkaracak bir biçimde suyu büyük bir güçle çeken ağır bir külçe bulmuş, hemen ona göndermişti.

Üstat, değerli örneği dolu bir leğenden çıkarıp güçlü bir biçimde sallayınca, kapılmış su kitlesinin her yönde uzağa fırladığını, sonra şaşmaz bir biçimde kendisine egemen olan kitleye döndüğünü görmüştü.

İlginç madenin çekim erdemini ortaya koymak için sürekli ve tuhaf devinimler gerektiğinden, Canterel elini değişik ve sık biçimde oynatmaya çalışıyordu.

Ama kendi devinileri, bilinçli ve istemli yanlarıyla, beklenen etki açısından, izlenen amacı bilmeyen bir yaratığın bir art-düşünce izlemeden yapacağı beklenmedik devinilerin gerisinde kalıyormuş gibi geliyordu ona.

Ama, gelişmemiş ya da deli bir kişi bile, herhangi bir derecede, bilerek davranırdı, ister istemez değişmez ve kesin bir biçimde çalışan herhangi bir makina da, daha başından, isteklerine aykırı düşüyordu.

İşleme istenen tüm beklenilmedikliğini ancak aynı zamanda hem canlı, hem akılsız bir hayvan verebilirdi.

Külçeyi Marsilya'dan dönüşünden kısa bir süre sonra, yanardönerler üzerindeki incelemeleri sırasında aldığından, Canterel yumurtalarını deneyen dişinin çılgın kuyruk devinimlerinin suyun sıçramalarını izleyecek olanların duygularını bunaltıya dek götürerek umulmadık sonuçlar vereceği yargısına vardı.

Külçeyi özel bir plakaya dönüştürttü, bu plaka, bir dişi yanardönerin doğal sayvanının altına tutturulunca, bir yumurta seçimi sırasında etki alanı içine konulan bir kabın içindeki suyu nerdeyse tümüyle kaptı. Çifte yükünden rahatsız olmayacak ölçüde güçlü olan garip kuyruk, kabuklara saldırınca altına asılı dalgaya ustanın coşkuyla umduğu şaşırtıcı düzensiz sallantıları verdi.

Canterel bu hızlı sahneyi çok beğenmiş, bize de bugün için sadık bir yinelenimini hazırlamıştı.

Dişi yanardöner, kafesinde sakın mi sakın, yumurtasının üstünde öyle durgun bir biçimde yatıyordu ki, altın plakaya asılı su zor kımıldıyordu.

Félicité, saplarının her biri yapma bir çiçeğinki gibi sarmal biçiminde bir demir telle uzantısını oluşturan ince bir çubuğa bağlanan bir ısırgan demetini masanın üstünden iki eliyle aldı.

Yaşlı kadın, büyümlü oldukları söylenen bu bitkiler aracılığıyla kişiliklerimizi anlamaya çalışarak, hepsini birden orta yerlerinden tuttuğu, bu arada, ender rastlanır bir el becerisiyle, sürekli olarak birbiri arasında kaydırıldığı incecik şıvgınların serbest ucunu ozan Lelutour'a, topluluğun bu işe kendini en çok kaptırmış olanlarından birine uzattı.

Lelutour birini seçip aldıktan sonra, Félicité'nin isteği üzerine, karşı uca tutturulmuş ısırganı kolunu sıvayıp yaklaştırmış olan Luc'ün koluna sertçe vurdu.

Falcı kadın, cildin üzerinde çabucak beliren kızarıklıkların düzensiz, ama okunabilir durumda büyük harflerle şu şekli oluşturduğunu gösterdi:

HOCHE COUARD

Sonra, savsöz dolu bir suçlayıcı konuşmayla, Lelutour'u aykırı düşünceli olarak niteledi.

Ulusöz öyle yerini bulmuştu ki, ortak bir kahkaha koptu, kusununun bilincinde olan Lelutour da gülmeye başladı.

Gerçekten de, kalıplaşmış sözlerin düşmanı, şen şakrak bir konuşmacı olan ozan, usa sığmaz binlerce savı şaşırtılarla dolu bir çekicilikle, soğukça savunmakla ünlüydü.

Cildin üstünde harflerin belirmesi bir gizemle çevreleniyordu, çünkü, yakından bakıldığında bile, ısırganda hiçbir aykırılık yoktu.

Vurulan yeri sinirli sinirli kaşımakta olan Luc'ün esinlediği acımanın getirdiği ısrarlarımız üzerine, Canterel, demeti yeni heveslilere sunarak araştırmayı sürdürmeye hazırlandan Félicité'yi bir el işaretiyle durdurdu, sonra bize yakıcı deri yazının gizini açıkladı.

Falcı kadın, ilk oyunları sırasında, izleyicilerini inceleyerek, tutum ve yanıtlardan, her gezicinin baskın özelliğini çabucak anlıyordu. Gözlemlerini yaptıktan sonra, batıcı demeti öyle becerikli devinimlerle yaklaşıtıyordu ki, kendi seçtiği ve edim-

sel olarak uygun bir söz içeren bir ısırganla donatılmış bir sap, *kaçınılmaz bir zorunluk* gibi, şaşmaz bir biçimde alıcının eline ulaşıyordu.

Félicité, taşbasması kalıplarınkine benzeyen büyük harfleri oluşturan değişik yerleri boş bırakarak, her ısırganı önceden fırçayla, yaprakların tüylerinin bir salgılamasından kaynaklanan zehirleyici özelliklerini yok edecek, gizemli ve renksiz bir ilaçla sıvamıştı. Özenli bir seçim sonucu, hepsi de çok düz olan bitkiler, vurma söz konusu olunca, ancak aynı biçimde hazırlanmış olan iki yandan birini seçme olanağını veriyordu. Luc'ün derisi, vurulunca, yalnızca sıvanın geometrik olarak dokunmadığı yerlerin azdırıcı etkisine uğradığından, kısa bir süre içinde, zararsız işkencecinin beynince tasarlanmış görünen ve onun düşünce biçimini ortaya koyan kırmızı ve keskin sözü sunuyordu gözlere.

Birçok kusur ve nitelik belirtileri belirliyordu böylece demette.

Çelişki de tarihin en ele gelmez askerlik utkusunun korkaklıkla lekelenmesinden daha iyi simgelenemezdi.

Félicité'yi de kaçınılmaz ısırganın düşünsel seçiminde Lelutour'un şaşmaz dişi yanardönere ilişkin birkaç tatsız sözü yönlendirmişti.

Falci kadın, demetini yerine yerleştirerek, eski deriden yapılmış kapaksız, dar ve derin bir kutudan kocaman bir tarot takımı çıkardı. - ve kartlarından birini düz olarak, sırtı masaya degecek biçimde bıraktı. Az önce, hiçbir olağandışı kalınlık bir iç mekanizmanın varlığına izin vermemekle birlikte, karttan bir Arjantin müziği çıktı. Hava, canlı yaratıkların doğaçlamacı özencinden kaynaklanır görünen, tutarsız adagio, her türlü armoni yanlışından uzak bir tuhaflik içinde, yumuşak bir biçimde sürüyordu.

İkinci bir tarot, birincisinin yanında yer alırken, daha canlı bir örge doğurdu. Birbiri ardından başka kartlar konuldu masaya, hepsi de, arı ve madensi sesli, ölçülü parçasını çaldı. Her biri, bağımsız bir orkestra gibi, bir kez masaya atıldıktan sonra, er ya da geç, kendi ağır ya da canlı, hüznü ya da sevinçli senfonisine başlıyordu, nerdeyse duralayan beklenmediklikleri canlı öznelere kişisel çabasını belli etmekteydi.

Hiçbir zaman hiçbir kuraldan sapma kulağı tırmalamıyor, kulak yalnızca bu değişik, ancak aynı zamanda çalmalarıyla rahatsız edici bir patırtı yaratmayacak kadar hafif toplulukların çokluğu karşısında şaşkınlığa uğramaktaydı.

Seslerin yerlerinin apaçık belirimi düşünceyi, her türlü gerçeğebenzerliğe karşın, her kartta mucizemsi biçimde düz bir müzik aygıtının gizlendiğini benimsemek durumunda bırakıyordu.

Félicité, yüzleri görünür biçimde, *keşişi* ve *güneşi*, *a yı* ve *şeytanı*, *hokkabaza* ve *yırgıyı*, *küğü* ve *çarkıfeleği* gelişigüzel yan yana sıralayarak oyununu sürdürürken, Canterel, masadan, bir fildişi spatulasının yanındaki ak bir tozla dolu, yuvarlak bir maden kutuyu alıp açtı, Paracelse'in ünlü *placet*'lerinden, yani salgılama yoluyla iyileştirici ilaçlar elde etmek için tasarlanmış preparatlarından birini olduğu gibi yeniden oluşturalım diye bize verdi.

Spatulayı kutudan biraz toz alıp hafif bir tabaka biçiminde zenci kadın Siléis'in koluna sürmekte kullandı, toz derinin önemli bir bölümünü kapattı.

Sonra, Luc, içinde o zamana değin yerde, masanın ayaklarından birine dayalı olarak dikine durmakta olan, büyük, düz bir nesne bulunan kara şayaktan bir kılıfı alırken, üstat dıştan tedavisinin sonucunu bekledi.

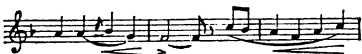
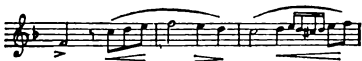
Tarot kartları, şimdi Félicité hepsini devirince, nice billur-su ve büyüleyici sesler yayarak, karmaşık bir konser sunuyordu. Félicité, her birinin yeteneğini karşılaştırmak için kulak verecek, dizemi durukluk gösterenleri elemeye girişti - hemen eliyle dik duruma getirerek susturdu onları. Çok geçmeden yalnızca en uyanıkları etken kaldı - sonra, onlar da birbiri ardından toplanarak, tüm alanı *Tapınak'a*, *allegro vivace*'si sevinçli canlılığıyla her şeyi bastıran tarota bıraktı.

Şaşırtıcı bir sızma gücüyle donanmış olan toz, Sudanlı kadının derisine hızla işlemekteydi. Son toz tanesi de emilince, Canterel, Félicité'ye işaret etti, o da, masaya doğru eğilerek, Tapınak'ın hemen yanında tatlı ve içli örge söyledi. Tarot, hemen allegro'sunu kesip her türlü uyumsal düzenlenimi bırakarak, kusursuz bir biçimde, iki oktav aralıkla, hem ince, hem kalın perdeden kendisine fısıldanan havayı - büyük bir özlem büyüüstünlüğün izini taşıyan, şöyle notalayabileceğimiz ağır ve yakınmalı ezgiyi söyledi:

Andante con grande espressione

dolce e cantabile

a tempo

a piacere

rit.

rit.

Daha ilk notalarda, tarotun üzerinde, yatay biçimde, zümrüt yeşili, yitizükten küçük sekiz ışık halkası belirdi, kendisiyle gözle görülür hiçbir bağıkırı yoktu. Üç milimetrelik bir renkli alana ege-men incecik aylalar olarak, ikişer ikişer gidiyor, kartın tüm alanı-nı dizgesel bir biçimde bölecek olan, eş biçimli sekiz düşsel ka-renin odağını belirliyorlardı.

Félicité, tarotun içine gizlenmiş gizemli ve yumuşak başlı uygulayıcıları arkasından sürükleyerek, on altı ölçüsünü durma-macasına yineledi. Aylalar çok keskindi, güçlü bir yeşil aydın-lık doğuruyordu; ezgi yalnızca kendisinin yaktığı anlaşılmaz ate-şi durmamacasına canlandırır gibiydi.

Luc, Canterel'in birden söylediği bir söz üzerine, yumuşak torbadan süslü bir çerçeveye çerçevelenmiş bir tablo çıkardı, dosdoğru Siléis'in bakışlarına sundu.

Ay, *Vollon* imzalı ve derinliği insanı çarpan tuvali görkemli bir biçimde aydınlatmaktaydı. Bir Afrika dekoru içinde, kara ırktan genç bir dansçı kadın, adımını sağda belli başlı önderleri arasına yerleşmiş yabanıl bir hükümdara doğru atarken, başının tepesinde ve açık ellerinin üzerinde her biri ince piramit biçiminde yerleştirilmiş ağır bir yerli meyva toplamı içeren üç sepeti ayrı ayrı tehlikeli bir denge durumunda taşımaktaydı. İri bir kırmızı meyva, kazayla sol eldeki yığından ayrılarak dansçı kadını dehşet içinde bırakıyor, hançerleri ellerinde, iki zenci cellat öldürme devinileriyle kendisine doğru atılıyordu. Tüm yapıtta ender görülür bir güç vardı, çenginin gözlerine verilmiş ürküntü anlatımı çok yüksek bir yoğunluk derecesine ulaşıyordu; ama özellikle meyvalar bunca natür mort'un ünlü yaratıcısının özel yeteneklerini ortaya koymaktaydı; tuvalden dışarı çıkıyorlardı, ve, yere inerken, düşen meyva göz kamaştırıcı bir kırmızılıktaydı.

Birdenbire, Siléis, boğuk bir iniltiyle bakışlarımızı kendine çekerek, korkunç bir bunalıma düştü. Dehşetten büyümüş gözlerini şaşmaz bir biçimde tabloya dikmiş, soluğu kesik, yüzü kasılmış, korkudan hırıltıyordu. Canterel, bu beklenmedik belirtileri gözle görülür bir sevinçle inceledi, Sudanlı kadının çıplak kolunu kaldırarak bize dehşetin etkisi altında tüylerinin diken diken olduğunu gösterdi.

Félicité, şimdi, elleri yarı kapalı, *Tapınak*'ı toplanmış ve biraz yuvarlaklaşmış on parmağının en ucuna götürüyordu. Müzikli tarotun hemen yanında aynı ezgiyi söylemeye kaptırmıştı kendini, tarot da sürekli fortissimo olarak ezgiyi sürdürüyor, yaşlı kadın aylaları kıvılcımlar saçan gücü içinde tutuyordu.

Canterel, onu yatay olarak açılmış iki eliyle tutmaktan da geri durmadan, gözleri tablonun hep aynı noktasına dikilmiş Siléis'in koluna aşağıdan bakmak için başını eğdi, ağır bir inişle, az önce ak tozun gizlediği deri bölümünü bir köşe aylasına dokununcaya dek yaklaştırdı.

Onun gibi bakarak, deride, gözle görülür bir acı olmadan, kan da çıkmadan, parlak yeşil çemberi tabanını oluşturacak bir koni biçimi alarak derin bir oyuk oluştuğunu gördük.

Az sonra, bu deliğin tepesinden, kırmızı bir kabarcık *Tapınak*'ın üstüne düştü, Canterel bunu utkulu bir ünlemle karşıladı, Sudanlı kadının kolunu azıcık kaldırdı, yatay durumda hafiften yerini değiştirdikten sonra da bıraktı.

Aynı aylanın yukarısında, birincisinin azıcık uzağında, şimdiden yarı yarıya büzülmüş, yeni bir oyuk da bir kırmızı kabarcık sağladı. Birbirine benzer birçok işlemler hızla birbirini izledi. Usta, bilmecemsi düzenine bağlı olarak, Paracelse'in *placet*'sinin kapladığı alanın sınırlarını geçmeden, sürekli biçimde, kesinlikle dikey çıkış ve inişlerle sürekli olarak tarota koştut tutulan kara kolu kullanarak, Siléis'in derisinde, şurada burada, oyuklar açıyordu. Hepsi birbirine benzeyen koni biçimi çukurlar, her biri bir kırmızı kabarcık çıkardıktan sonra, iz bırakmadan usulca kapanıyor, kırmızı kabarcık, aynı yeşil aylanın tam odağından geçerek kartın üstüne düşüyordu. Canterel, Vollon'un tablosunun hâlâ Sudanlı kadına esinlemekte olduğu ölümcül korkudan kaynaklanan geçici küçük ölüm olgusundan yararlanmak ister gibi ıvecen davranıyordu. Kabarcıklar, uzun yığın biçiminde *Tapınak*'ın ortasında toplanıyordu, sekiz yeşil aylası gene de parlarken, hiç tınmadan yankılara Félicité'nin sürekli baştan aldığı izlekle yanıtlamakta hep aynı biçimde atesliydi.

En sonunda, Canterel, hemen bırakmak üzere, Siléis'in kolunu açarak deneyin sonunu belirledi, Siléis, Luc'ün hemen kılıfa koyduğu trajik tuvali göremeyince, sinir nöbetinin bastırdı bastırarak gibi görüldüğü anda dinginliğine yeniden kavuştu.

Félicité birdenbire şarkıyı kesmiş olduğundan, tarot, şaşırtıp kalmış, ezgiyi boşu boşuna rehbersiz sürdürmeye çalışıyordu. Başlanmış müzik tümcesinin akışını yeniden yakalayabilme yolunda boşuna çabalardan sonra, gene eski senfonik tuhaflığı içine düştü, ve aylalar söndü.

Canterel, ırmağa doğru yürürken, bizlerden, gelecekteki tanıklığımız açısından, gözlerimizi bir an bile kırmızı kabarcık

topluluğundan ayırmamamızı rica etti. Bizler de kendisini izledik, önlemlilikle, on parmağının ucunda yatay olarak *Tapınak*'i tutan Félicité'nin ardından gidiyor, uysal bakışlarımızı sürekli *Tapınak*'a çeviriyorduk.

Elli adımın sonunda, kıyının kayalıkları önüne gelince, ustanın isteği üzerine, ötekiler hep kabarcıkları gözetlerken, her birimiz, sırasıyla, oldukça uzun bir kav fitilinin varış noktası olarak bir ocak deliği gibi duran, küçük, yapay bir oyuğun kesin boşluğunu saptamak durumunda kaldık.

Félicité, bundan böyle sessiz olan *Tapınak*'i uygun yerde, istenen yönde eğerek tüm kabarcıkları minik mağaranın dibine boşalttı, Canterel de, fitilin serbest ucunu ateşledikten sonra, yakında bir patlama olacağını bildirdi, bizi, önlemlilikle, az önce bıraktığımız masaya dek getirdi.

Burada, kav ağır ağır yanarken, üstat, sabırlı olmamız için, bize aşağıdaki olguları açıkladı.

Bir sabah, Marsilya'nın güzel sokaklarından birinde, büyük saatçi Frankel'in camekânının ardında, yandan sergilenmiş bir yassı saat görünce, sıfır kalınlıkta bir kapaklık içinde karmaşık bir mekanizmanın açık varlığı karşısında şaşkına dönen, yaratıcı Félicité, gösterilerini sıkıştırma yönteminin aşırı bir uygulamasına dayalı, gizlemlili bir çekicilikle zenginleştirmek istemişti: her gün kullanmakta olduğu kimi eski tarot kartları, içeriden, varlığının anlaşılması olanaksız, incecik bir müzik aygıtıyla donatılınca, önbilisel döngülerine havaların doğasına ve dizemine bağlı, değerli yeni öğeler sağlayacaktı.

Ama, izlenen amacın gerektirdiği gibi, dünya-dışı güçlerin büyümlü bir edimine bağlanabilmesi için, müziğin, ister istemez uyanık gözlerin çabucak sezivereceği bir manevradan sakınmak için kendiliğinden başlayarak, her türlü olağan parçayı dışarıda bırakan bir tür rastlantısal tutarsızlık göstermesi gerekiyordu. Falcı kadın, çalmada dilediği gibi sürekli beklenmediklik ve kendiliğindenliği ancak kartın içine kapatılmış canlı yaratıkların verebileceğini düşünmüştü.

Oturduğu çatıkatinın beş kat aşağısında, tozlu bir dükkânda,

sayısız döküntü kitaplar alıp kelepir fiyatına satan yaşlı kitapçı Bazire otururdu.

Félicité, bazı bazı kendisiyle komşuluk eden Bazire'e gitmiş, tasarısı için, böceklerle ilişkin bir kitap istemişti.

Yaşlı adam kendisine güzelce resimlenmiş birkaç böcekbilim incelemesi vermiş, o da bunları rahat rahat karıştırmıştı.

Değişik araştırmalardan sonra, Félicité zümrüt böceğine rastlamış, bu böcek bedeninin aşırı düzlüğüyle dikkatini çekmişti.

Resmi çerçeveleyen kısa bir yazıya göre, zümrüt böceğinin, orta İskoçya'ya özgü bir bitki olan kaledonya gülü'nün asalağı olan *piregilin geceleri* bazı bazı kesintili bir ışık verme yeteneği vardı, ışık, hiçbir noktada ona dokunmadan, kendinden yukarıda, tüm varlığına koşut olarak bir tür yeşil ayla yaratırdı. Doğal durumda ak olan böcek, ışık olgusu sürdüğünce, aylasının yardımıyla, adını haklı çıkaran zengin bir zümrüt rengiyle donanırdı.

Ne yapacağını bilemeyen Félicité, hiç kuşkusuz ince bir engele karşın da parlayabilecek olan bu aylanın mucizemsi bir biçimde bir kartın üzerine gelişile çarpıcı fal sonuçları sağlayacağı düşüncesinin çekimine kapılarak, biçimi de amaçlarına tümüyle uyan zümrüt böceğinde karar kılmıştı.

Félicité, Bazire'in, tecimi için, her büyük merkezde eski kitap sağlayıcısı bulunduğunu bildiğinden, böceklerini sağlamak konusunda ona başvurmuştu. O da Edimburg'taki temsilcisine yazdı. Temsilci, kendisine her biri Tay vadisinden toplanmış ve bir zümrüt böceği sürüsü taşıyan birer kaledonya gülü içeren altı toprak saksı yollamıştı.

Félicité, bunalım içinde, düşlenen harikayı yalnızca ince mekanik sanatının ustasının gerçekleştirebileceğini düşünüyordu, saatçi Frenkel de heyecanlanmış, daha sonra yararlanmak istediği düşüncenin yalnız kendi iyeliğinde kalması karşılığında bedava yardımda bulunmayı önermişti.

Pazarlık sonuçlandırılmış, Frenkel, çalışmalarını yönlendirmek için zümrüt böcekleri isteyince, altı kaledonya gülünden biri kendisine verilmişti.

Félicité, öteki beş bitkinin böceklerini incelerken, bir akşam haber verilen aylayı bulmuştu. Ateş gibi bir yeşil halka biçiminde, bir piregilin yukarısında ışıldıyor, tüm gelişiminde ona eşlik ediyordu. Yavaş yavaş her zümrüt böceği ortası başının üstüne gelen benzer bir aylayla donanmıştı. Bu genel ışıldamaya tek bir neden yol açar gibiydi.

Falcı kadın, lambasını gizlemiş, değişik yönlerden kesişerek, kendi ayrımlarını böceklerin ak bedenine geçirirken, ölçülü bir aydınlık oluşturan bu göz kamaştırıcı halkaların gösterisini hayranlıkla izlemişti.

Birkaç dakika sonra, tüm aylalar bir bir sönüyordu.

Frankel, ilk örnekçe olarak, kalınlığının ölçülmesi olanaksız olan, tümüyle maden bir dikdörtgeni başarıyla tamamlamıştı. Bu dikdörtgen, bakışımı bir biçimde, ikişer ikişer birbirini izlerken, hepsinin de odağında birer yanardöner bulunan sekiz kareye ayrılmıştı. Her ayak, devinmeye kalkışınca, nesnenin genel yönünde düz olarak yatırılmış bir tekerlekler bütünü çalıştıran bir kola lehimlenmiş küçücük bir maden tozlukça kucaklanıyordu. İncecik dişli, poyra ve çevreler art arda birbirine geçiyor, her tekerleği hızdan yitirdiğini güçte kazanmaya zorluyordu; doğrudan kolun devindirdiği birincisi, zor durumdaki ayağın kımıltılarının yardımıyla kolaylıkla dönüyor, ağır ve güçlü olan sonuncusuysa, poyrasına dikilmiş bir dizi iğneyle, ince uzun bir maden yaprağın ucunu dönem dönem itiyor, o da bir kez serbest kalınca, arı bir ses çıkararak titriyordu. Her biri tek tek kendi sesini çıkaran altışar ayağı bulunan sekiz yanardöner tüm bu alanı renksel olarak kaplıyor, alan dört yedi majör içeriyordu:

Ayrıca, içinden çıkılmaz çarkları frenleyecek, ustalıklı bir uyumun desteğiyle kurulmuş, şaşırtıcı bir dizge, sekiz kuşağı ayrı ayrı ve tümüyle yönlendirerek, ussal ve çözümlenebilir hiçbir düzenlemeyi dışarıda bırakmadan, her türlü ses kakışmasına engel oluyordu.

Araç Brüksel Konservatuvarı'ndaki componium'un* küçültülmüş bir biçimini düşündürmekteydi.

Gösterilerini kutularında dikey olarak duran tarotlardan gelecek her türlü erken müzikten korumak isteyen Félicité'nin önceden istediği, ufacık ve devingen bir ağırlık, yataylıkta en ufak bir bozulma olduğu zaman aygıtın tüm örgenlerini kımıldamaz duruma getirmekteydi.

Dar kenarlarından birinden girerek tüm derinliği boyunca kazan incecik bir tabaka aracılığıyla bir yatağa dönüşünce, bir tarot maden dikdörtgeni kolaylıkla içine almış, ne görünüşü değişmiş, ne de geçit görevi yapan kenarında en ufak bir açılma olmuştu.

Frenkel örnekçesini çoğaltmış, çok geçmeden de tarotların, bu usa gelmez kılıfların hepsi de, sekiz yanardönerle donanmış olarak, kolaylıkla girip çıkan müzik plakalarına kavuşmuştu.

Sanatsal sonuçlar, tartışma götürmez aralıklarında, umulan şaşırtıyı sağlamaktaydı; çoğu kez, engele aldırmadan, aylalar belirli bir kartın yüzeyi üstünde parlıyor, gerçekleştirenlerin içten bir işitsel hazzından kaynaklandığı anlaşılan varlıklarıyla, konserin en iyi evrelerini hep vurguluyorlardı.

Félicité'nin özenli çabalarıyla, tüm böcekler sırasıyla görevlendiriliyor - sonra yaşam öğelerini buldukları altı bitkiye bırakılıyorlardı.

Falcı kadın, yeşil aylaların katkısını sağlamak için akşam gösterilerinde kullandığı çalgılı tarotlarıyla büyük bir başarı sağlamıştı. Yanardönerler hangi tür müziği benimsemiş olursa olsun, yaşlı kadın, gevezeliğiyle, kartın resminin önceden içerdiği ön-biliye akıllıca gerekçeler sağlamaktaydı. Aylalar çıkagelince, birden önbilisel konuşma taşkınlığına sunulan yeni ve verimli izleğe dört elle sarılmaktaydı.

Bu kendiliğinden senfonilerin ve bu ışıklar saçan göksel taşların gizlemi, tarotların tümünden doğal görünüşüyle birleşerek, izleyenleri etkiliyor, meraklı sayısı gittikçe artıyordu.

Yanardönerler, doğaçlamaları sırasında, bir saplantının etkisi altındaymış gibi, çoğu kez, fa majör titreminde, Félicité'nin dik-

* Ezgilememakinesi.

katini çekmiş, ilginç bir ezgiyi kabataslak bir biçimde çıkarıyor, boşu boşuna sürdürmeye çabalıyorlardı. Bir akşam, alışılmış kalabalığa katılan bir İngiliz turist, ilk tarot düşer düşmez, garip, tedirgin edici örgeyi tanımıştı: bir Manş- ötesi şarkının başlangıcıydı, hemen arkasından tümünü söylemişti. Yanardönerler, kaç kez araştırılmış havayı onunla birlikte -aynı zamanda hem soprano, hem bas perdesinden, iki oktavlık bir uzaklıkla- çalmak için onun sesini izlerken, o zamana değin hiçbir zaman ulaşmamış oldukları bir yoğunlukla, bir sıkıntının silinmesinin sağladığı sevinci ortaya koyar görünen, canlı aylalar yaratmışlardı. İngiliz, böyle izlenmesine şaşmış, söylemeye ara vermeden, sesleri daha iyi algılamak için, kulağını karta dayamıştı. Doğrulduğu zaman, Félicité, şaşkınlık içinde, kulağının ve yanağının derisinde, huni biçiminde sekiz çukur görmüş, bakışımı konumlarından aylaların işi gibi görünen bu çukurlar, adam ayırımına bile varmadan, iz bırakmadan kapanmıştı.

İngiliz, halkın soruları üzerine, havanın *The Blue- Bells of Scotland** adında bir İskoç halk şarkısı olduğunu söylemişti.

Félicité, yanardönerlerin İskoçya'dan geldiğini anımsayarak, büyük bir merak içinde, söyleneni usunda tutmuş, ertesi gün, tüm serüveni anlatarak, Bazire'e de aktarmıştı.

Kitapçı, ricası üzerine, Edimburg'taki meslektaşına bir dizi özel soru yöneltilmiş, çok geçmeden de ondan, *İskoçya'nın çançiçekleri*'nin istediği bir örneğiyle birlikte, birçok ayrıntılı bilgi almıştı. Altı kaledonya gülü, Tay'in kıyısından, genç bir çobanın sık sık gidip oturarak uzaktan sürülerini denetlerken "bagpipe" çaldığı taş bir bankın yakınında, gür otlarla dolu bir yerden alınmıştı. Delikanlının gözde şarkısı *İskoçya'nın çançiçekleri* -özgün biçiminde fa majördü-sık sık yinelenir, yanardönerleri etkilerdi, böylece yanardönerler bir müzik gücüyle donanmış, bir rehber yardımıyla tüm yapıtı buldukları güne değin, belleklerinde uyuklayan örgeyi çıkarmaya çabalar-yıp durmuşlardı. O zaman her aylanın aşırı vurgulanmasıyla ortaya çıkan sevinci, kendileri için fazla yumuşak olan yeni bir havada hiç kuşkusuz bir özlem uyandıran soğuk iklimlerinin sarhoş edici bir geçici anımsanmasına bağlamak gerekirdi.

* İskoçya'nın çançiçekleri,

F  licit  , İngiliz turistin serüveninin en çarpıcı ayrıntısının saplantısı içinde, ezbere öğrendiği *Isko  ya'nın çançiçekleri* havasını kendisi de yanard  nerlere fa maj  rle söyleyince -onlar da hemen hem aşağıdan hem yukarıdan söylemeye ba  lıyorlardı-, üzerlerinde tuttuğu ellerinin derisinde hiç acı vermeden gizemli çukurlar yaratan, göz kamaştırıcı aylalar elde etmişti.   zg  n titrem aylaların ortak parıltısına elveri  iliydi, aynı tarotun sekiz yanard  nerinin hepsinin de etkin olmasını sağlamaktaydı.

G  sterilerinde, ezgiyi b  y   sözleri biçiminde söyleyerek, aylaların ışık gücünden fazla olarak, el çukurlarının anlaşılmaz ve geçici belirimlerini de   nbilileri için kullanıyor, derinliklerine ya da kapanma biçimlerine göre öngörüde bulunuyordu.

Yalnızca *Isko  ya'nın çançiçekleri*'nin   alınmasının yol açtığı aylalar bir deriyi etkileme gücünü ta  ıtmaktaydı, böcekler onlar için hiçbir zaman rehberden vazge  ememi  lerdi.

Canterel, aylaların varlığı, özellikle de gizli oyma g    leri ilgisini çekince, şimdiye değin kitaplarda kısaca anılan ve doğabilimcilerin ciddi araştırmaları dışında kalmış olan yanardönerleri yakından incelemeye karar vermişti.

Bir akşam, yörüngesine yerleştirilmiş bir tür saatçi b  y  tec   içinden bir aylayı incelerken -bu arada, F  licit  , yalnızca kendisi için, yerinden çıkarılmış bir ezgisel dörtgenin sekiz yanard  nerine etkili bir biçimde *Isko  ya'nın çançiçekleri*'ni fısıldamaktaydı-, birbirine karşıt yönlerde dönen, nerdeyse varolmayan, tabanlarında birleşmiş, bir uçları böceklerden birinin başının üstünde, öteki havada, ayakta dengede duran iki ışıklı koni görmüştü. Aşağıdaki koni t  mdem mavi, en yukarıdaki tümden sarıydı.

Ters yönlerden birbirine sürtünen iki halkayla yoğunluğunu yitirmeden yaratılmış ve sarıyla mavinin karışmasıyla zengin yeşil rengini kazanmış olan ayla, ince, belirli, iki devinimin etkisizle  mesiyle olduğu yerde kalıyor, görkemli parıltısı çıplak göz için hiç varolmayan konilerin zayıflığıyla çelişiyordu.

Canterel, kesip incelemek için bir   l   yanardöner almış, ba  ın içinde, gene ayakta ve taban tabana, uçlarından küre biçiminde minicik bir odacığın -az önce ne  teriyle bu odacığın yuka-

rısında bir yan pencere açmıştı- karşılıklı iki kutbuna yapışmış, kuru ve sert bir maddeden, farkedilmez iki ak koni bulmuştu.

Usta, her şeyi anlayarak, istenen yere güçlü bir elektrik akımı vermiş, ak koniler, öngörülerine uygun olarak, ters yönde dönmüşlerdi. Aynı zamanda, üst yanlarında orta yoğunlukta bir ayla oluşmuştu, merceğin ortaya çıkardığı ışık saçan iki koniden geliyorlardı.

Bundan böyle, bilmece çözülmüştü. Yanardönerler, bir anlık bir hoşnutluğun etkisi altında, çok ince bir sinir etkisiyle, iki ak koniyi fırlatıyorlar, onlar da havaya hemen, hem de iyice büyölerek, kendi ışıklar saçan görüntülerini yansıtıyorlardı. İki yapay taban birbirine parlak göksel tözün belirli bir taşkın kabarıklığı yardımıyla sürtünüyor - gerçek konilerin tabanlarıysa, birbirlerine yalnızca yakın duruyordu.

Canterel'e göre, ayların belirmesinin, kedilerin mırmırı gibi herhangi bir rahatlığı ortaya koymaya yararken, ilke olarak, ateşböceklerinin ışık vermesi gibi, aşkla ilgili bir anlamları bulunması ve çiftleşme amaçlı bir tür çağrı oluşturmaları gerekirdi.

Usta anatomi araştırmalarını daha da ileriye götürmüştü. Her gerçek koninin ucu, küre biçimi odacığının bir açıklığını aşarak, aylanın düzlemine koşut ve sinir tellerinden halka biçimi bir çitle çevrili, küçücük, serbest bir ak diskin merkezine dayanıyor, tek bir telin kısa dallanmalarından oluşan çit, manyetik bir etki yoluyla, kökeniyle elektrik motorlarınınkini andıran çembersi bir dönüşü başlatıyordu. Disk, dönmeye başlar başlamaz, atılımını koniye geçiriyor, koni de kendisiyle tek bir nesne oluşturunuyordu.

Canterel, bile bile, alt koniyi ucu sivri bir çelikle kazıyınca -çukur hep doluydu- beklediği gibi, ölü yanardönerin yukarısında, beklenmedik çizik gibi, ama daha büyük olarak, ışık veren, mavi bir çizgi parladığını görmüştü. Aynı deneyle, üst koni de, daha yukarıda, sarı olarak, benzer bir sonuç vermişti.

O zaman, usta, değişik yönlerde çizgiler çizerek, aynı anda, uzamda ince parıltılar biçiminde -çizilen koniye göre mavi ya da sarı olarak- artmalarında tam olarak, ilk çizimlerinin yansımalarını elde etmişti.

Bu çizgisel belirimler, içten tanımlarını doğrulayarak, konilerin, tüm yüzeylerini değişim içinde küresel odacığın içine kapatılmış havanın sürtünmesine sunarak, ilk duruşta sönmüverecek açık ve tam çiftlerini nasıl ışıkla doğurduklarını göstermişti. Canterel, yaratılan iki ayrımın karşıtlığının madde farklılığına bağlayarak, ince bir fırçayla, her koninin üzerine belirli preparattan bir damla koymuş - gerçekten de birbirine benzemeyen iki kimyasal tepki elde etmişti.

Her yanardöner, dik ya da eğri, yan ya da ters konulunca, ermişlerin başının üzerini süsleyenler gibi, aylasını hep aynı biçimde taşıyordu - iki çifte koni tek ve uzun bir ülküsel eksenin çevresinde döner gibi görünüyordu.

Usta, ışıklı biçimin görece yönlenişindeki bu sürekliliğin nedenini ararken, odacığın iki yarımküresini ayıran hafif bir ton farklılığı algılamıştı, yarım küreler birbirinden ayrı iki ak tözden oluşmuştu. Bunları neşteriyle ayırıp koni ve sınırları çıkarmış, bundan böyle, kutuplarından incelikle delinmiş ve biri önceki gözlemler için açılmış incecik pencereyi hep gösteren iki küçük kubbe elde etmişti.

Canterel, iki hafif nesneyi sırasıyla, *Iskoçyd'nın Çançiçekleri* sesleriyle canlı bir yanardönerin yarattığı ışık konileri içinde dolaştırınca, büyütecinin yardımıyla, daha önce önce denenmiş başka birçok cismin de yararlandığı özel bir saydamlığı bulunan üst yarımkürenin şekilleri hiçbir biçimde bulandırmadığını, içinde bir cam parçası salladığımız bir güneş çizgisi gibi umursamazcasına değişmez kaldığını görmüştü. Buna karşılık, alt yarımküre her yana kargaşa götürüyor, aşılmaz bir engel oluşturuyordu, ışıklı atomlar gelip karmakarışık bir biçimde bu engele çarpıyor, onda sevmesizliği ve duygu bastırımını buluyorlardı. Küresel odacığın ayrıca çok genişletici bir özel büküm yeteneği de bulunan alt yarısının böceğin başında bir yansıtıcı işlevi yaparak, parlak şeklin bütününe nasıl durmamacasına kendinden uzağa fırlattığı böyle açıklanıyordu.

Büyütücü camın duyurumları deri çukurlarının beliriminin çıplak göz için gizlemsel nedenini ortaya çıkarmaktaydı: üst hava

konisi, dönmeyeyle delici duruma gelerek ucunu bir gözeneğe batırıyor, onu zorunlu olarak geriyordu.

Canterel, önce ele gelmez, basit bir ışığın bir deriyi oya-cak gücü göstermesine şaşıttıktan sonra, Amerika'da, sağlam tanıklıklara göre, bir saman çöpünün, korkunç bir kasırgada canlı bir dönüş devinimi kazanarak kendi başına, derin bir biçimde, bir telgraf direğinin tahtasına çakılmış olduğunu anımsamıştı.

Demek ki, hızlı bir dönüş kırılğan bir cismin kendinden daha sert bir maddeyi yenmesini sağlayabiliyordu, şimdiki durumda, daha birçok töz gibi deriye de yandan dokunarak ışık karşısında saydam kaldığı için, olgu daha da çarpıcıydı.

Canterel, delme yönteminin bir benzeri daha oluşturulamayacak inceliği sonucu oyukların hiçbir zaman kanamadığını saptadıktan sonra, birdenbire, şarlatanlık bir yana, büyük bir hayranlıkla, XVI. yüzyılın en büyük beyinlerinden biri olarak gördüğü simyacı Paracelse'in ünlü *placet*'lerine ilişkin bir özelliği anımsamıştı.

Kaba doğaötesel temeline karşın, aşılar ve hormon tedavisi üzerine çağdaş bilimsel savlara çok yakın olan placets kuramı, ona her şeyden önce şaşırtacak ölçüde öncü nitelikte, dahice bir düşünüyü gibi görünürdü.

Paracelse, insan bedeninin her bileştirici ögesini düşünen bir bireysellik olarak görüyordu; bu ögeler, kendini herkesten daha iyi tanımasını sağlayacak kendi ruhu bulunduğundan, hastalık durumunda, hangi ilacın kendisini iyileştireceğini biliyor, paha biçilmez açıklamalar gerçekleştirmek için, bilgece kendi işleviyle yetinen kavrayışlı bir hekimin sorularından başka bir şey beklemiyordu.

Simyacı, bu düşünceden yola çıkarak, "placet" adı altında, değişik etkileri bulunan bir dizi ak toz geliştirmişti.

Her biri, bir soru görevi yüklenmiş olarak, belli bir örgene özel olarak etkide bulunuyor, o da hemen, yanıt biçimi altında, istenen ilacı oluşturan, toplanması kolay, bilinmedik bir töz salgıyordu.

Salt latince "Plaise à..."* anlamına alınan terim, düşüncenin doğaötesel özünü kendi başına ortaya koymaktaydı. Paracelse, inançla, yumuşatılmak istenen gizemli güçler olarak düşünülen organlere alçak gönüllü bir ricacı olarak başvuruyordu.

Şu "placet" karaciğeri etkiliyor, karaciğer de hemen kana -burada yakalanabilirdi- rahatsızlıklarını yenebilecek bir töz boşaltıyordu; bir başka "placet" mideyi, aynı yoldan, her türlü sindirim bozukluğuna karşı etkili bir ilaç vermeye kışkırtıyordu; bir üçüncüsü, yürekten yürek hastalarına verilecek en iyi özü sağlamasını diliyordu.

Böylece kendi özel "placet"siyle yardıma çağrılınca, sağlam bir öznenin bedenindeki her öge belli bir madde üretiyor, Paracelse de hastalara uygulamak üzere bunları topluyordu.

Alışılmışın dışında, birkaç "placet" yutulacak yerde, bir doğrudan uygulama biçimi gerektirmekteydi.

Böylece, dilek-tozlardan biri, kavrayışlı bir kişilik sayılan gözün üzerine yayılınca, gözyaşı akışı olarak, evrensel bir göz damlası sağlıyor - bir başkası da, açık görüşlü bir kendilik olan deriyi örtünce, akıntı yoluyla, her türlü deri hastalığı için etkisi kesin bir merhem çıkarıyordu.

Gerçekte, buna içtenlikle inanarak, bilge uslara başvurup onlardan bilgi aldığını düşünen Paracelse'in çok katı kurmaları nedeeniyle, bu yöntem hiçbir sonuç sağlamıyordu.

Ünlü tozların -formülleri bize ulaşmış olan, gerçekten gerekli yere uygulanan zararsız kışkırtıcıları bunlar- yol açtığı salgılamaların hiçbir iyileştirme erdemi olamazdı. Verimsizliğine karşın, düşünce, daha sonra Jenner'le, arkasından Pasteur'le tedavide devrim yapacak olan dizgenin öncüsü olarak çok ilginçti. Comte'a göre, Paracelse, daha sonra, ayımsanmaz bir doğaötesel geçişin ardından, olgucu evresine ulaşmış olan aşı ilkesinin tanrıbilimsel evresini oluşturmuştu.

"Placet" sözcüğünün daha XVI. yüzyılda, bir dilekçeyi belirttiği konusunda uzun çalışmalarla varılan güven, Canterel için, Paracelse'in başvurduğu büyük güçlerin özgür istemine inancını doğrulamıştı.

* "İltifet" anlamında. (Ç.N.)

Paracelse, *De vero medici mandato*'da, bu kapsamlı "placet" incelemesinde, yüzlerce örnek arasında, şu belirleyici olguyu da anar.

Simyacı'nın dostu kâşif Lethias, yalnızca lehçe açısından, Batı-Afrika'nın bir zenci boyuna özel bir ilgi göstermekteydi, buradan, Milnéo adında, en akıllı kişiyi yanında getirmişti, yerinde başladığı deyim incelemelerini evde sürdürmesini sağlayabilecek olan Milnéo, onun arkasından gelmeye ancak kara eşi Docenn'in da kendisine katılması koşuluyla boyun eğmişti.

Milnéo ana yurdunda uzun zamandır yerleşik bir cilt hastalığından rahatsızdı. Lethias, Avrupa'ya dönünce, bir tedavi amacıyla, adamını Paracelse'e götürdü; öğretisinin kesin tutsağı olan Paracelse de bir zenci cildinin ancak benzerlerinden birinin sağladığı bir ilacın etkisiyle iyileşebileceğini düşündü.

Milnéo'yla aynı boydan gelmesi nedeniyle deneye tam uygun olan Docenn'in koluna, gerekli oranda "placet" uyguladı.

Çok geçmeden, alışılmamış rengi Avrupalı derilerinden değişik bir tepki ortaya koyarak kara ırktan bir özne seçmesini doğrulayan bir irinlenme başladı. Paracelse, suyukta, ilk kez kırmızı yuvarlar gördü; bu yuvarlar da, çözümlemeden geçirilince, ona özellikle, "kömür, kükürt ve güherçile", üç yüzyıl önce Roger Bacon'ın icadettiği biçimiyle, top barutunun öğelerini vererek onu büyük bir şaşkınlığa uğrattı. Ama, kendilerini getiren salılamayla sulanınca, değişik kurutma girişimlerinden sonra bile, küçük tohumlar en ufak patlama gücünden yoksun kaldı.

Büyük yankılar uyandıracak bir patlama elde etmenin beklenmedikliğinden gurur duyduğu buluşuna canlı bir belirginlik kazandıracağını düşünerek, simyacı ince barutun oluşumunun nemlendirici sızmadan önce gelip gelmediğini öğrenmek istedi. Yeni bir deney sırasında, "placet"nin sürülmesinden kısa bir süre sonra, acıya iyi dayandığından, bunu hiç yakınmadan yaptıran Docenn'in cildini ince çelik aletlerle karıştırırken, hiç suyuğa değmemiş birkaç yuvar elde edince, olumlu bir sonuç çıkarmak kaçınılmaz oldu. Ama bu çıkarma biçimi bir kan boşanmasına neden oluyordu, Paracelse, sayısız önlemlere karşın, bu yuvarları hiçbir zaman güvenceye alamadı, kana batıp elden gittiler.

Bu arada, simyacı, suyuğu başvurulmuş derinin sağladığı biçimiyle yatıştırıcı olarak kullanarak Milnéo'yu iyileştirmişti - hastalık hiç kuşkusuz kendiliğinden yatışmıştı.

Canterel, anlatı üzerinde düşünerek, söz konusu "placet"yi oluşturmuştu, incelemeyen alınan formülü, temel tözleri kesin tozlarıyla belirtmekteydi: sodyum hidrat, anhidrit arsenik, amonium klorür, kalsiyum silikat ve potasyum nitrat.

Merak sonucu bunu bir zencinin derisine sürmüş - ve beklenen irinlenmede, çözümlemede özellikle simyacının andığı üç tözü veren pek çok yuvar bulmuştu.

Üstat, insan organizmasının karbon ve kükürt içerdiğini düşününce, olguyu çabucak anlamıştı.

Potasyum nitratça çok zengin olduğundan doğrudan doğruya güherçile, sodyum hidrat ve anhidrit arsenik sağlayan "placet"nin öğeleri, biri karbona, öteki kükürte çok düşkün olduğundan, deri içine dağılmış bu iki cismin parçalarını yakalıyorlardı.

Zenci derilerini renklendiren özel pigment, birçok kimyasal yakınlıklar içerdiğinden, yedi değişik cismi, bu arada sodyum hidratı, anhidrit arseniği ve potasyum nitratı çekmişti. Bundan güherçileyle aynı zamanda etkilenen, sodyum hidrat ve anhidrat arsenik yeni karbon ve kükürt birikimlerini getiriyordu - bu rastlantısal ilişkilerden de bir irinlenme hazırlamakta olan derinin yoğun bir iç devinimi yardımıyla yuvarlar doğuyordu.

Beyaz ırktan öznelerin benzer tepkilerindeki her türlü gizlemli yuvar yokluğunu, Canterel'in de deneyi doğruladığı gibi, pigmentin gerçekleştirdiği önemli işlev açıklıyordu.

Usta da böyle bir kökenden gelen bir barutu patlatmayı çok istedi, bu amaçla çeliği kullanınca, Paracelse gibi o da, olağanüstü yuvarları kaçınılmaz kesmelerden kaynaklanan kana batırmadan, deride çok ileri bir aramanın olanaksızlığına takılıp kaldı, - suyuaktan alındıkları zaman ister istemez ıslanmış oluyorlardı.

İşte yanardönerlerin ışıklı aygıtı, deriyi damarları kesmeden incelikle araştırma biçimiyle, amacına ulaşmasını sağlayabilirdi.

Bir akşam, alışılmış "placet" uygulamasından sonra, her türlü irinlenmeden önce, bir zencinin derisine, *Iskoçya'nın çançiçekle-*

ri sesleriyle, sekiz görünmez ışık yöneltilmiş, şarkıyı Félicité'nin sessel yönetimi altında bir müzik dörtgeni gerçekleştirmekteydi, Félicité, böylece, Canterel'in isteği üzerine, yanardönerlerden yoğun bir biçimde delici bir ışın elde etmenin tek yoluna başvuruyordu.

Ama usta, büyütecî yörüngede, göksel konilerin, düzenli mi düzenli, derinin içinden onu açmadan, camın içinde dolaşan ışık gibi geçtiğini gördü. Zenci derisi bizimkinde kadaresnek değildi, döner hava iğnesinin karşısına fazla dirençli gözenekler sunuyor, iğne böylece öğesi için saydam her maddeyle olduğu gibi etkiyordu.

Başka kara özneler de, kadın olsun, erkek olsun, aynı olumsuz sonuçları vermişti.

Usta, yenik düştüğünü benimsemeye yanaşmamış, ürpertme olgusuyla *-tüyleri diken diken olma dedikleri şey-* gözeneklerin girilebilir olacağını ummuştu.

Soğuk yetmeyince, Canterel şiddetli bir korkunun etkilerini denemek istemiş, ama bunu uzun süredir Avrupa'ya yerleşmiş olan ve her türlü şiddeti yasaklayan yasalarımıza fazla güvenen zencilerde yaratmayı denememişti.

Bir süre önce, Vollon'un yapıtlarının bir sergisi sırasında, büyük ressamın başyapıtı sayılan ünlü *Danseuse aux fruits*'si karşısında vardığı derin bir kişisel izlenimi anımsamıştı. Katalog, bir Sudan töresinin esinlediği kanıtı şöyle dile getirmekteydi:

"Her yıl, Kouka'da, nerdeyse dinsel bir gelenek uyarınca, besleyici ağaçların fazlasıyla yüklü dalları yere doğru eğilince, ilk meyvaların en güzelleri seçilerek bir dansçı kız tarafından güçlüklüklerle dolu bir dans sonunda getirilip görkemli bir biçimde, sunu olarak, orunlu adamları ortasında oturan hükümdarın ayakları dibine konulmalıdır; dans sırasında tek bir meyva bile düşecek olursa, dansçı kız hemen öldürülür, benzer bir eksiklik doğması durumunda, aynı ölüm cezasının beklediği bir başkası, aynı dansa yeniden başlar. Böyle bir sertliği açıklayan bir boşınca göre, bu ilk pay hükümdara el değmemiş biçimde sunulmayacak olursa, bir çekirge akını ister istemez ürünün geri yanını yokecek, aynı zamanda tüm ekinleri de kasıp kavuracaktır; sunu-

lan meyvalardan birinin düşüşüyse hemen bir tehdit oluşturur, bu tehdit, kırıp geçiren yıkıma bağlandığından, savuşturulması için, suçlu kızın hemen öldürülmesini gerektirir. Bu ülkelerde çekirgelerden kaynaklanan ve çok sık görülen kıtlığın esinlediği sürekli dehşet içinde, böylece binlerce yaşamın kurtarıldığı sanılarak, birkaç dansçı kızın kurban edilmesinden çekinilmez. İster istemez en son noktasına varmış bir lüks gerektirdiğinden, hükümdara sunu her zaman üç ilkel sepet içinde yüksek piramitler biçiminde üst üste dizilmiş, çok sayıda meyva içerir, çengi, karmaşık ve oldukça canlı dansı sırasında, bunları başının tepesinde ya da iyice açılmış ellerinin etli yüzünde tehlikeli bir dengede tutar. Bu koşullar işi zorlaştırdığından, çoğu kez, biri en sonunda amaca utkuyla ulaşma şansını yakalayınca dek, yüklerini kazayla hafiflettikleri için birkaç kız kurban edilir. Bu nedenle de görevlerinin yerine getirilmesi sırasında zavallıların gırtlığına dehşetlerin en acımasız sarılmıştır.”

Vollon, meyvaları olağanüstü bir biçimde yansıtmadaki ünlü yeteneğine kişilerini canlandırmadaki tartışılmaz ustalığını da katarak, burada yaklaşımı açısından eşsiz bir konu bulmuştu. Başka her andan çok bir meyvanın -bu sonuncu rol için de kocaman bir kırmızı meyva seçmekten geri durmamıştı- düştüğü trajik anı benimseyecek ölçüde mantıklıydı, vurmaya hazır cellatların üzerine atıldıklarını görürken, bir dans adımıyla -adımı orunlu kişiler arasında, sağda oturan hükümdara yönelikti belirgin bir biçimde- kavuşturulmuş güzel ayaklarını öylece tutan kahramanının çizgilerine dramatik bir dehşet işlemişti. Dengesiz üç sepetin meyvalarının mucizemsi bir derinliği vardı, ölümcül meyvanın kırmızısı da pırıl pırıl ışıldıyordu; tüm kara kişiler *yaşıyordu* - ve tablonun gerçekliğiyle insanı şaşkına çeviren bütünü pek öyle resimden anlamayanları bile hayran bırakıyordu. Canterel, kimi köksüz inançların ilkel halklar arasında her şeye karşın sürüp gittiğini görmenin şaşkınlığı içinde, ünlü tuvale uzun uzun bakmıştı. Gerçekten de, dansın tam başarısına karşın, sık sık çıkagelen çekirgelerin inancı yıkması gerekirdi - örneğin yağmur yağdırıcıların dolaysız gücüne beslenen inanç gibi: uygulamaları ancak çok ender sonuç verirdi, bunlar da rastlantısaldı.

Usta şimdi her türlü resim oyunundan habersiz bir barbar gözünü özellikle sarsacak bir nitelik taşıyan bu yapıtı görünce, korkunç yıllık sınavdan binlerce bunalımdan sonra utkuyla çıkmış bir Sudanlı kadının, uygun saniyede şiddetli bir ürperme olgusu yaratabilecek, beklenmedik bir dehşet duyacağını düşünüyordu.

Canterel, her türlü kopyanın yetersiz olacağını düşünerek, büyük bir satıcıda satılık olan özgününü istemiş, satıcı da, anlaşma sonucu, geçici iyeliğini gelecekteki belirsiz bir tarihe dek ona aktarmıştı.

Bornou'daki Fransız konsolosuyla yaptığı açık bir mektuplaşmayla, dansçı kadın Siléis'in varlığını öğrenmişti. Bu kadın, her seferinde büyüyen korkularla da olsa, tüyler ürpertici sınavı beş yıl art arda başarıyla sonuçlandırmış, altıncısında, başlayacağı anda, öyle çırpınmalara düşmüştü ki, onu bundan sonra her zaman için korku verici dansın dışında tutmuşlardı; o gün bugün, aşırı etkilenir durumda olduğundan, Siléis meyva dansına ayrılan yerden geçmemek için yolunu uzatır - kendisi için fazlasıyla kıvrandırıcı anılarla dolu olan bu yeri görmeye bile katlanamazdı.

Konsolos, Canterel'in sınırsız bir krediyle birlikte ısrarlı istekleri üzerine, beklenen tinsel sarsıntının yoğunluğuna zararı dokunabilecek her türlü bilgiyi vermekten buyrukla uzak durarak, büyük bir ücretle iştahını kabartıp Siléis'i Paris'e gitmek üzere Bornou'dan ayrılmaya hazır bir pamuk tüccarının nazik koruyuculuğunda *Locus Solus*'a gitmek üzere yola çıkmaya razı etmişti.

Siléis'in gelmesinden sonra, çok imzalı bir çekici tutanak oluşturmak amacıyla, usta, bir daha yenilenemeyecek bir şaşır-tı ve yanılsama etkisine dayanacağından, ister istemez tek kalacak olan deneyimini elinden geldiğince iyi örneklendirmeye karar vermişti. İnce barutun, çarpıcı bir biçimde etkisini göstermesi için, tanıklar önünde, patlama gücü verebilecek ara hazırlık olmadan, kara derinin dibinden maden ocağına dek girdikten sonra, birkaç kaya parçası patlatması gerekiyordu.

Canterel, bizim tanıklık ve imzalarımıza güvenerek, kıyıları kayalık bir ırmağın dolaylarını seçip bize Félicité'nin sunacağı bir gösterinin sonu için her şeyi hazırlamıştı. Félicité, istenen anda,

değişik tarotlar arasında, yanardönerleri kendiliğinden müziklerinin coşkusuyla kendisine en canlı görüneni seçmekle görevlendirilmişti; bir müzik dörtgeni yuvarları öyle kolayca toplayamazdı. Luc de, buyruk üzerine, birden Vollon'un tablosunu açma görevini yüklenmişti.

Bir süredir, fitilin sonuna geldiğini gördüğünden, Canterel konuşmasını hızlandırmıştı. Sustuğunda, ateş şimdiden maden deliğinin içine girmekteydi.

Sıkıntılı bir bekleyişten sonra, umulan patlama gerçekleşti, güçlü ve gümbürtülü, kayayı parçaladı, parçaları, her yana fırlayarak, tümüyle inandırıcı olan deneyin başarısını ilan etti.

Usta, F'éllicité'ningetirdiği bir yazı takımıyla geniş bir kâğıda, gözlerimizin önünde, değiştirim ya da kimyasal bir katkı olmadan, açık derinin dibinden kayalar içindeki oyuğa dek giden yuvarların yadsınmaz varlığına ağırlık vererek, olayın kısa ve hızlı bir tutanağını yazdı. İsteği üzerine, hepimiz imzaladık.

Canterel'in belirttiği gibi, Siléis'in kolu, "placet"ye tepkisini göstererek, deri hastalıkları için yalancı-ilacı salgılamaya başlıyordu.

VIII

Usta, sırtını ırmağa dönerek sık ağaçlı, hayranlık verici bir korunun kıyısına dek getirdi bizi, onun arkasından, bu korunun yapraklardan oluşan kubbesi altına girdik.

Çok geçmeden, geniş ve şiirsel bir açıklığa geldik, burada, sokak ortasında bir gösteri yapmak amacıyla bakışları üzerine çekip kalabalığı çevresinde toplamak isteyenler gibi, oldukça belirgin biçimde yoksulca giyinmiş, yanık tenli bir delikanlı dolaşmaktaydı.

Canterel onu bize kısa bir süreden beri ülkeyi dolaşmakta olan Noël adlı bir falcı olarak tanıttı.

Noël, Félicité'nin *Locus Solus*'ta bulunduğunu öğrenince, önceki gün yarışma isteğiyle ustaya ilginç bir gösteri sunmaya gelmiş, o da, yaşça ve cinsçe birbirinden öylesine farklı olan bu iki sokak bilicisinin yeteneğini karşılaştırmamızı sağlamak gibi çekici bir fırsata sevinçle sarılmış, sanatını bu büyüleyici açıklıkta, bizim önümüzde göstermesini rica etmişti.

Noël, bir asker gibi çantası sırtında, tatlılıkla "Mopsus" dediği çok canlı bir horoza bakıyor, o da, yanında yürürken, boynuna ve kuyruk tüyelerine sarılmış iki kayışla tutturulmuş, küçücük bir sırt küfesi içinde kendi yükünü taşıyordu. Hafifçe eğri iskeleti kuşun bedenine yapışan nesnenin dış yüzeyleri şurda burda ayın madensi yansımalarıyla yüklü, birçok bağlı nesnenin yığılmasıyla gerilmiş, çok esnek bir ağdan incelikle yapılmıştı.

Noël, horozu biz yaklaşırken yere yerleştirdiği hafif bir açılır kapanır masaya ayak üstü koydu, sonra, sırt küfesini çıkararak, bize yıldız falımıza bakmayı önerdi.

Faustine ileriye çıktı ve, delikanlının sorusu üzerine, günü ve saati de belirterek doğum yılını söyledi.

Noël, bize tüm etkinlikleri için yalnızca bu özel yedeklikten yararlanacağını belirterek küfenin içindekileri masanın üstüne yerleştirmek üzere çıkardı, yığının içinde bulduğu küçük bir gökgünlüğü kitabına bakarak genç kızın ilk soluklarına Satürn'le birlikte Herkulos takımıyıldızının yön verdiğini anladı.

O zaman tekbiçimli ve sivri bir uzun çelik çubuğu Mopsus'a uzattı, o da bunu ağzına aldı.

Horoz, masanın ortasına gelerek, sırt üstü yattı, bu arada sorucunun tüylerini de buruşturdu, sonra çubuğun kalın ucunu sağ ayağıyla kavradı, sivri ucunu dikey olarak göğe doğrulttu. Noël, her an gözlerini yukarıya çevirip küçük mızrağı hafiften eğerek tam Satürn'e, nerdeyse göğün en yüksek noktasında bulunan parlak yıldıza çevirdi. Böylece, kuş, gezegenle manyetik ilişkiye giriyor, Faustine'in yazgısını okumak üzere açıkgörüşlü duruma geliyordu.

Mopsus, tam anlamıyla kımıltısız, sol ayağını bükmüş, ay ışınları içinde yüzen ve hiç titremeden, kımıldatılmadan tutulan çubuğu bedeninin ortasına dayıyordu. Gözle görülür bir inanmışlıkla, nişanlanan yıldızdan gelen yol gösterici yayıntıları uzun uzun emdi.

En sonunda, horoz çubuğu yeniden gagasına alıp kalktı, masadaki nesnelerin arasına yerleştirdi.

Buradan bir tespih alıp kendisine açıkça bir *ave*'yi göstererek Faustine'in önüne koydu.

Boş inançlara kapılan ve kuşun yaptıkları karşısında gözle görülür biçimde heyecanlanmış olan Faustine, Noël'den Mopsus'un kendisini böyle dindarca bir okumayla yakın bir mutsuzluğu savmaya çağırdığını öğrenince, *ave*'yi parmaklarının arasına aldı ve istenen duayı mırıldandı.

Küfedeki nesneler arasında, bize söylendiğine göre, ustaca bir preparatla süngerselleştirilmiş samanların bulunduğu uzun bir cam kutunun yanında, nerdeyse tümüyle parlak kırmızı bir sıvıyla dolu -ağız yerine de aynı maddeden ince ve dik bir tüple donatılmış- küçük bir kristal küre parlamaktaydı. Noël kutuyu açıp bir

saman çöpü aldı ve çıkardığı daracık bir mantar yerine, hafifçe tüpün içine soktu.

Mopsus, başını uzatıp tüpü çenekleri arasına aldı, hepsini Faustine'e sundu, o da, delikanlının buyruğu üzerine, küreyi avcuna aldı.

Sıvı, sıcaklığın etkisiyle kaynayarak tüpün, sonra da saman çöpünün içinde yükseldi; saman çöpü, yavaş yavaş, yüksekliğinin dörtte üçüne dek, onunla bağıntı sonucu tümünden kırmızıya boyandı. Yükselme sona erince, horoz nesneyi geri aldı ve getirip Noël'e verdi; o da, bir an çabucak soğuyan sıvının geri dönmesini bekledikten sonra, saman çöpünü alıp tıpayı eski yerine yerleştirdi.

Delikanlı kendisini, soru biçimi altında, geçmiş, şimdiki ya da gelecek günleriyle ilgili, gerçekleşmiş de olsa içinde sıkıntılı bir kuşku uyandıran, elverişli ya da zararlı bir olayı düşünmeye zorlayınca, Faustine, yeterince aydınlanmadığını söyledi, kesinlikle açıklayıcı örnekler istedi ve elde etti.

Geride kalan zamanda, mutlu olay olarak: *Acaba, şu kişiyle, sandığım gibi, karşılıklı ve içten bir aşk yaşadım mı?* - kötü olay olarak da: *Şu durumda, tam da korktuğum gibi yüreğime bağlanan şu yürek dile getirmese de beni ayıpladı mı?* sorusunu seçebilirdi. Bugün de benzer sorular içermekteydi, gelecekse sorulara sınırsız bir alan sunuyordu.

Faustine, bir an düşündükten sonra, sorusunun içinden sorulmuş olduğunu söyledi.

Delikanlı, iki parmağıyla, eski bir fildişi zar alıp hemen havaya attı, zar döne döne yükseldi, sonra masanın üstüne düştü. Yukarıya gelen yüzü, kırmızıyla, bir köşede bulunan / rakamından fazla olarak, fildişinin damarlarıyla oluşturulmuş benzeyen incecik harflerle, şu kısacık tümceyi de taşıyordu: *Ona sahip oldum mu?*

Noël, Faustine'e, zarın açınlamasına göre, soru biçiminde geçmişte elverişli bir durumu anımsamış olduğunu söyledi. Genç kadın, "Evet" anlamında başını eğdi, sıkıntılı ve düş kırıklığına uğramış bir durumda, delikanlıdan yanıt istedi. Delikanlı bu ya-

nıtı vermedi. Ayrıca, hiçbir zaman da vermek savında bulunmamıştı. Öznenin kafasından çıkan sorunun kişisel niteliği, az sonra anlayacağımız gibi, derin bir önem taşıdığından, Noël'e özünden büyülü zarın amacı, söz konusu düşünceye şaşmaz bir güvenle, doğrudan verilen bir bilginin yapabileceği gibi, bilicinin düzenlemelerini bile bile boşa çıkaracak alaycı bir yalana yer bırakmayacak bir biçimde ulaşmaktı.

Noël, konuşurken, zarı gözümüzün önüne koyuyordu. Köşelerinden *I*'den *ö*'ya numaralanmış altı yüzeyin tümü harflerle damarlanmışa benziyor, bir kez kırmızı, bir kez kara ve her biri benzerinin tam karşı tabanında olmak üzere, ayrı ayrı şu üç sözü gösteriyordu: *Sahiboldum mu? Sahip miyim? Sahip olacak mıyım?* Uygun bir olayın mı, yoksa ters bir olayın mı seçildiğini delikanlıya kazanan yüzde kırmızı ya da kara bir yazının varlığı belli ediyor - bilginin süredizimsel yanı eylemin zamanına bağlı kalıyordu. Rakam her yanda sözün rengini izlemekteydi.

Noël, eski, yıpranmış, lüks, mavi ciltli, ince, uzun bir kitabı açtı, bu bir tür Kabala yasasının gizini açıkladı bize. Tüm kitap altışar sayfalık bölümlere ayrılıyor, bunların her biri bir takımyıldızla bağlanıyor, ancak bağımsız ve kısa paragraflar sunuyor, içerdikleri birkaç satır, az ya da çok karanlık meseller biçiminde, bir insan yazgısını kapsıyordu. Bu eşit bölümlerin her birinin kendi özel sayfa düzeni vardı.

Delikanlı, şimdi cilt gibi kirli ve yıpranmış, çok güzel ince kâğıttan oluşmuş kitabı hızla gözden geçirmekteydi. Her üç yaprak da, sağda, yukarıda, dış köşede, yanlamasına yazılmış bir takımyıldız adı, koca büyük harfleriyle, şaşırtıcı incelikte, metinden iyice seçiliyordu. Noël, bu başlıkları okurken, yıldızları, araştırmalarına göre, Satürn eşliğinde, Faustine'in doğumunu belirtmiş olan *HERKULOS* üzerinde durdu - ve aranan sağısözü söz konusu bölümün altı sayfası içinde yalnızca birincisinin içerebileceğini bildirdi, yüzey *I*'in yengisinden kaynaklanan bu adlandırmayla görevini bitirdikten sonra, çok doğru bir araştırma biçimi sağlayan zar böyle göstermekteydi. Gerçekten de, kitabın özenli bir incelemesi her bölümün sayfalarını karşılıklı olarak yönlendiren altı değişik tin türü gösterirdi; böylece tüm sayfa *I*'leri şa-

şırtıcı bir düşünce benzerliği kendi aralarında birleştirmektedir; sayfa 2'ler de tüm yapıtta bir tür bağlaşıklık aile oluşturmaktaydı; sayfa 6'ların tümüne kadar da hiç boşluk olmadan böyle gidiyordu. Gizli sorgulamasını konumlandırmak üzere geçmiş, bugünü ya da geleceği seçmekle, özne yakın kişiliğine önemli bir ışık tutuyor, iyi ya da elverişsiz bir olayı seçmesi de bu ışığı bütünlüyor. İyimserlik, çekingenlik, hastalık saplantısı, güvensizlik, gözüpeklik, kuşku, öngörülük, yanılmak bilmez büyüğü zarın sezdiği iç soruda inceden inceye görünüyordu. Benimsenen araştırma yolu nedeniyle, sayfaların altı kat uyumunu zorunlu kıldığından, bu sayısız duyguların derinlemesine incelenmesi Kabala metninin oluşturulmasına temellik etmişti. Bölüm bir kez yıldızlarca belirtildikten sonra, kazanmış fildişi yüzün sayısı araştırılacak sayfanın numarası oluyordu.

Noël az önce kristal kürenin duyarlı sıvısıyla üçte ikisi kızzartılmış samanı *Herkulos* bölümünün *birinci* sayfasının tam orta çizgisi üzerine koydu. Tam olarak basılı bölümün uzunluğunda olan ince çöp, yukarı ve aşağı iki marja da sınırı aşmadan ulaşıyordu; kırmızı bölümü ilk satırdan çıkarak bir paragrafın ortasına doğru geliyordu. Delikanlı bu paragrafa parmağıyla dokundu. Faustine'in yazgısı işte buradaydı.

Belirtim yöntemi bu kez de usaldı. Gerçekten de, yeni saman çöptünde, en yukarıdaki izi yazgisal parçayı gösteren kırmızı sıvının az ya da çok atak bir biçimde yükselişi öznenin canlılığına ve ruhsal özelliğine bağlıydı. Her sayfanın başından sonuna, paragrafların yazılımı meselsi anlatılarda yer alan sanat, yurt ya da aşk coşkusuyla ilgili olarak, düzenli bir kreşendo içermektedir. İşte bu nedenle Noël, araştırıcı devinisinde, çöpün kırmızı yanını yukarıya getiriyordu. Delikanlı, her gösterimden sonra, samanın emdiği sıvının yerini doldurmak için, kürenin içine, kırmızı sıvıdan istenen sayıda damla damlatıyordu, yoksa sonraki araştırma saptırılmış olurdu.

Noël böylece gizemli parçayı bir büyüteç yardımıyla bize okudu, Mopsus de dikkatle dinler gibi göründü:

"Yüksek yosma Chrysomallo, Bizinsitaki sarayının avlusunda, adamlarının yardımıyla, görkemli koşumu altında sabırsızlıktan kiş-

neyen soylu kara atı Barsymès'e bindi. Sonra, sevinçle dolup taşarak, ovalar ve ormanlar içinde özgürce bir gezi yapmak üzere çıktı. Akşam doğru, nerdeyse tam konutuna dönmek üzere geri döneceği anda, mahmuzunun, kendiliğinden, sık ve düzenli bir biçimde, atının böğrüne batmakta olduğunu sezdi. Barsymès dört nala ileriye atıldı, bir daha da hiçbir şey durduramadı kendisini. Karanlık çökünce, yol biniciyi her yanda izleyen, yeşilimsi bir ışıqla aydınlandı. Chrysomallo, bu ışıkların çıktığı noktayı ararken, mahmuzunu gördü: su yeşili bir ışıltıyla ısıldıyarak dolayları aydınlatıyor, ayağını, kendisi istesin istemesin, sürekli olarak, her seferinde biraz daha fazla oymak üzere, atın kanlı yarasına getiriyordu. Bu çılgın kaçış yıllarca sürdü. Durmamacasına vurmakta olan mahmuz, gün boyunca soluk parıltısını koruyor, gece bu parıltıyı bir şimşek parıltısına dönüştürüyordu. Ve Bizans'ta hiç kimse Chrysomallo'yu bir daha görmedi."

Delikanlı anlatıyı açıklıkla yorumladı.

Sevinçle gezintiye çıkan Chrysomallo gibi, Faustine de, sevinç içinde, güzel vaadlerle dolu bir gönül serüvenine başlayacaktı. Ama başlangıçta hoppaca yüzeysel bulduğu aşkı, çok geçmeden, yiyip bitiren kıskançlıkla dolarak direşken ve zorba bir aşk olacaktı. Bunca durdurma çabasına karşın kurbanını bir daha dönmeme siye bilinmedik ve kaçınılmaz yollara sürükleyen bu mahmuzlayıcı aşkın simgesi olarak, mahmuz, karanlık saatlerde yolu aydınlatan su yeşili ışıltısıyla, büyük bir tutkunun yaşamın karanlık sayfaları üzerine her şeye karşın yaydığı, derinlere işleyen, trajik ışığı canlandırmaktaydı.

Hafifliğiyle ünlü Faustine'in bir zamanlar, büyük yankılar uyandıran aşkları sırasında yaptığı sayısız çılgınlıklar, önbiliye görülmedik bir geçerlilik kazandırmaktaydı.

Genç kadın çok etkilendi, ateşli yaratılışının etkisiyle, tüm varlığını saran ve yaşamının üzerine, binlerce acı pahasına da olsa, mahmuzun haber verdiği ışıkları fırlatan tek bir ateş düşüncesini esriklikle karşıladı.

Noël, horozun ısrarla, gülünç gaga devinileriyle, Faustine'e küfesindeki küçük bir daldan aldığı bir adaçayı çiçeği sunduğunu görünce, gülmekten kendini alamadı. Faustine, delikanlıya göre,

gelecekteki aşkının acılı sonuçlarını biraz olsun sınırlamaya yönelik tılsımı aldı.

Genç adam, Faustine'in adını horozu için açıklıkla hecelerken, masanın üstüne ufacık bir maden resim sehпасı dikti, sonra da tuval olarak ince ve yüksek bir fildişi yaprağı koydu. Mopsus sehpasının önüne, iyice yakınına yerleşti, sonra, garip bir tike tutularak, başını birkaç kez sertçe oynattı, bu arada boynunu da oynattı kan akımına uğrattı. Bir anlık bir kımıldısızlıktan sonra, ağzını iyice açtı ve, güçlü ve istemli bir öksürükle, azıcık kan ileriye fırlattı, gırtlığının dibinden gelen bu kan, solda fildişi tabakanın yukarisına ulaştı, burada küçücük bir kırmızı büyük *F* belirdi.

Horoz, yeniden istekle öksürerek, ama daha aşağısını nişanlayarak, *F*'nin tam altına bir *A* çizdi. Harfler, gırtlaktan tümden olmuş biçimde çıkarak bir anda basılıveriyordu.

Aynı oyun altı kez daha yinelenince, öncekilerin altında yeni büyük harfler oluşturdu, en sonunda fildişi tabakanın sol kıyısına *FAUSTINE* adı dikey biçimde yazılmış bulundu.

Noël o zaman gözle görülür biçimde uyanan merakımızı giderdi.

Uzun süredir yetiştirdiği bilgiç horozunun akli karşısında şaşırınca, delikanlı papağanlara özgü tümden mekanik sözler yerine, Mopsus'un konuşabilmesi durumunda düşünüp isteyeceği tümcelerinde elde edilebileceğini düşünmüştü.

Ama, konuşan kuşlara verilmiş bir özellikten yoksun olduğundan, hayvan her türlü konuşma öğretimi karşısında direnmiş, başka yol kalmayıp Noël yazıyı düşününce de ayağıyla kalem kullanmaya yanaşmamıştı.

Delikanlı böylece tasarısını bırakmış, sonra birden rastlantısal bir durum görülmedik bir başarı yolu göstermişti.

Bir sabah, Noël sonu gelmez dolaşmalarına ara verip bir köy hanına yerleşmiş, sessiz sessiz kahvaltı ediyor, Mopsus de yanında dolaşıyordu. Birdenbire iki küçük erkek çocuk, hancının çocukları, girmişti buraya, tümden oyunlarına dalmış, gülerek birbirlerini kovalıyorlardı. Birincisi, koşarken, sertçe Noël'in masasına çarpıp tam kıyıya konulmuş iki gözlü bir tuzluğu devirdi.

Tuz şelale gibi döşemeye dökülürken, daha ince olan karabiber yanında hafif bir bulut oluşturunuyordu, aşağı inerken, Mopsus'un başını çevreledi, o da hemen şiddetli bir öksürükle sarsılmaya başladı. Delikanlı, kaygılı ve özenli, yerinden kalktı, horozun her sarsılmasında ileriye azıcık kan fırlatarak döşemeye hepsi birbirinden farklı garip, geometrik resimler çizdiğini gördü.

Durum yatıştıktan sonra, Noël ilginç kırmızı tükrüklerin nedenini anlamak amacıyla hayvanın gagasını açınca, kıpkırmızı kızarmış arka gırtlak zarının kolaylıkla kanaması gerektiğini gördü. Sinir dolu yüzeyinde geçici titreşimler oluyor, bu titreşimler sayısız resimlerle süslüyor, resimlerin harcanan bilinç-dışı çaba nedeniyle gerisinden daha kızarmış olan incecik kabarıklık çizgileri gözle görülür bir kırmızı terle örtülüyordu. Delikanlı, birdenbire, horozu bir kez daha sarsan, gecikmiş bir öksürüğün etkisiyle kendini yere atınca, döşemeyi hemen lekeleyen yeni kanlı izde son anda zarın üzerinde gördüğü düzenin tıpkısını tanımıştı.

Noël gene eski düşüncesine kapılmış, olguyu horoza yazı öğretmekte kullanmayı düşünerek, her birinin tek bir dişi büyük harfi bulunan yirmi altı küçük damgadan oluşan tam bir abece ısmarlamıştı. Alışılmışın tersine, bakışumlu olmayan harfler ikinci derecede bir kopya için normal yönde konulmuştu.

İlk damganın maden yüzü, duyarlı zara kısa bir süre bastırılıp da kaldırılınca, burada kabartma olarak çizilmiş bir A bırakmıştı. Çok geçmeden, deneyin sık yinelenmesinden gelen bir alıştırma yardımıyla, harf başka her türlü örnekçeyi gereksiz kılarak kendiliğinden oluşmuştu; sonra sinirler, gelişigüzel oynamak yerine, Mopsus'e uymuş, o da sesli harfi -Noël bu değişik evrelerde kuşun kafasında sesle biçimi kaynaştırmak için durmacasına söylüyordu bu harfi- gönlünce oluşturup silmişti.

Sırasıyla tüm damgalar aynı işte kullanıldıktan sonra, horoz delikanlının ağzından çıkan herhangi bir harfi zarının üzerine getirmeyi başarmıştı; bundan sonra delikanlı ona uygun anda kendi istemiyle öksürmesini de öğretmişti. Kanlanma özellikle kanla nemlenmiş çıkık bölümlerde yöneldiğinden, fışkıрма söz konusu harfi her zaman ulaşılmış yere yerleştirmektedir. Sonra

Mopsus ek bir eğitimle gerekince bir boyun devinimi yardımıyla zara doğru bir kan akımı yöneltmeye de alışmıştı.

Noël, nerdeyse dikey, sert ve yıkanabilir bir ak yüzey arayışı bir fildişi tabakası edinmiş, bu da, minik bir resim sehпасı üzerine dikilince, kırmızı harfler için kusursuz bir alan oluşturmuştu.

Yavaş yavaş harflerini hecelemeye, sonra sözcükler oluşturmaya alışıp yazılı bir dil edinince, Mopsus, delikanlının umduğu gibi, kendi düşüncelerini dile getirmişti; delikanlı, yüreklenecek, horozuna birçok bürün kuralı öğretmiş, akrostiş üzerinde de uzun uzun durmuştu. Bundan böyle, her önbili oturumunda, horoz falına bakılacak kişinin adı üzerine bir şiir parçası kurmuştu.

Bu arada, Mopsus durmamacasına çalışmıştı, ve şimdi fildişi tabakanın üstünde ilk sekize eşit, küçük, kırmızı büyük harflerden oluşmuş ve bir bir fırlatılmış altı on ikilik dize sıralanmaktaydı. Gırtlak kanlanmasını sürdürmek için arada bir tikini yenilemişti. Aynı kanlı harf oluşturucu sık öksürükten kaynaklanan son iki dize, Chrysomallo meselini garip ve karanlık bir derinlikle yorumlayan, gizemli bir akrostiş tamamladı...

Hepimiz de Faustine'le birlikte birkaç kez okuduk, Faustine sarılmış, düşüncelere dalmıştı.

O düşünürken, Noël, tabaka ve sehpayı yerine yerleştirdi, bize dört ayaklı ve basit bir ayaklığın ustalıklı yapılmış madeninin tuttuğu ince amyanttan küçücük, dikdörtgen bir tepside oluşmuş, hafif bir nesne gösterdi. Yanına mikadan yapılmış ve özenle kapatılmış, saydam bir kutu koydu, kutunun içinde, birçok kez kendi üzerine sarılmış olarak, hemen hiç kalınlığı olmayan, her ayrıntısını ancak güçlü bir mikroskopun ortaya çıkarabileceği biçimde gözeneklenmiş maden bir yaprak görünüyordu. Çıplak gözle bu peri işinin ancak göksel kenar çizgileri seziliyordu, kutusunun ancak yirmide birini dolduran küçücük bir silindirdi.

Delikanlı birkaç santimetre yüksekliğinde bez bir torba açtı, içinden tül tepsiye, tek biçimli, küçücük parçalara ayrılmış kömürler döktü. Sonra bir kibrit çaktı, kibritin tepsinin altında do-

laştırılan alevi yanıcıyı tümüyle kaplayınca, böylece hazırlanan korun üzerine saydam kutuyu yerleştirdi, kutu hiçbir yerde çıkıntı yapmadı.

Olağanüstü bir dönüşüm geçirmek üzere olan incecik madden tomarını dikkatle gözetlememezi söyledikten sonra, birtakım uzak anıları yüksek sesle andı.

Noël, daha küçücük bir çocukken, Vascody adında yaşlı bir sanatçının yanında gezgin yaşamını öğrenmişti. Vascody, gitarının eşliğinde, hayranlık verici bir tenor sesinin kalıntılarını kullanarak açık havada şarkı söylüyordu. Noël de her gösterimin sonunda dansedip para topluyordu.

Duruş sıralarında, Vascody gençliğinden söz ederek çocuğu büyülüyor, sık sık da, yirmi otuz yaşları arasında, tiyatrodaki utkuya ulaştığı şanlı bir döneme dönüyordu. Kısa tiyatro yaşamının doruk noktasını 1839 yılında, Opera'da, baş rolünü oynadığı *la Vendetta* oluşturmaktaydı. Yazar, kont de Ruolz-Montchal, daha önce Opéra-Comique'e Fromental Halévy'yle birlikte hazırlanmış küçük bir yapıt vermişti: *Attendre et courir**; sıradan bir yeni oyuncu olarak burada küçük bir rol oynayan Vascody, o zaman güzel sesiyle kont Ruolz'un dikkatini çekmiş, adam daha sonra *la Vendetta*'nın başoyuncusu olarak herkesin içinden onu seçmişti.

Bu son yapıtı oynarken, Vascody göz kamaştırıcı bir başarı kazanmıştı. Arı ve gür sesi her akşam büyük bir coşku uyandırmaktaydı.

Ama, gırtlığının bir kazaya uğraması üzerine, tam yükselme döneminde, tiyatrodan ayrılmak ve şan dersleriyle yaşamak zorunda kalmıştı. İyice yaşlandıktan sonra, öğrencilerinden yoksun kalarak, elinde gitar, sokaklarda şarkı söylemiş, hâlâ yok olmamış kimi güzel notalar yardımıyla biraz sadaka toplamıştı.

Bir gün göçebe yaşamının rastlantıları kendisini Neuilly'ye götürmüş, bir bahçenin açık parmaklıklı kapısından geçmiş ve sessiz bir evceğin önünde *la Vendetta*'nın ünlü havasını söylemişti.

Birkaç ölçünün ardından, eşikte bir yaşlı adam belirmişti. Heyecan içinde:

* Fransızca, "beklemek ve koşmak". (Ç.N.)

“Ah! bu ses... bu ses... Tanrım, buna olanak var mı?...” diye mırıldanıyordu.

Sonra, yaklaşıncı, ellerini kavuşturarak:

“Vascody!... O bu, gerçekten o!...” diye haykırmıştı.

Vascody hemen susmuştu o zaman, titreye titreye:

“Kont de Ruolz-Montchal!...” demişti.

İki adam, birbirlerini görmenin kendilerinde uyandırdığı gençlik anılarıyla alt üst olmuş durumda, ağlayarak birbirlerinin kollarına düşmüşlerdi.

Vascody, eve alınmış, dostuna acıklı öyküsünü anlatmış, o da kendi yaşamı konusunda bilgi vermişti.

Kont de Ruolz, müzik yapıtlarının oldukça yüksek bir sayıya ulaştığı bir dönemde, yazgının terslikleri sonucu kimyaya yönelmiş, madenleri gümüş ve altınla kaplamaya ilişkin ünlü yöntemini, sonra çeliği eritme yordamını bulmuştu. Daha sonra, fosforlu bir maden bulmuş, bu maden Fransız topraklarının yapımında kullanılmıştı.

O sırada Ruolz, kaç yıllık araştırmalardan sonra, henüz gizli tutulan bir buluş yapmış bulunuyordu. Bunun ilk kullanımını beklenmedik şarkısı kendisini hâlâ sarhoş eden bir büyüyle sevinçli bir biçimde eski zamanı anımsatmış olan eski dostuna armağan etmeye karar vermişti. Onu laboratuvarına götürerek, amyant tülünden dört ayaklı bir tepsi üzerine ince bir kor tabakası yaymıştı önüne - ve bu ateş yatağının üstüne, dibinde, küçük bir tomar biçiminde, çıplak gözle değerlendirilemeyen sert ve masalsı bir maden parıldayan hafif bir mika kutu koymuştu. Amyant tülün saydamlığı uslardan çift dipytizeylere ilişkin her türlü kuşkuyu kovmayı amaçlamaktaydı.

Sıcaklığın etkisi altında, garip dantel yavaş yavaş her yönde uzamış, uzama sonucu iç yüzeyleri birbirinin üzerinden kayarken, genişliği ve kalınlığı da gözle görülür bir biçimde artmaktaydı. Ayrıca maden yumuşuyor ve büyüme yapıtın her ufak dış çizgisini görülür kılıyordu. Sonunda kendi üzerine sarılmış ışıklar saçan bir dantelin uzun şeridi, her yandan mikanın yüzeylerine dokunarak tüm oylumu kaplamıştı.

Ruolz, kutuyu iletken olmayan iki küçük yan kulptan tu-

tup kırılğan ocağın ötesine koyup tümünü soğumaya bırakmış, sonra, kapağı kaldırıp danteli çıkarmış, o da hemen açılıvermişti. Vascody elinde oynarken, olağanüstü ağ, yakıcı yansımalarla birleşmiş bir sıcaklık kalıntısı ve şaşırtıcı bir ağırlıkla belli olan maddesel özüne karşın, en ince lüks nakışlardan daha yumuşak ve daha güzeldi.

İlmeklerin ve nakışın şaşkınlık verici inceliği, iyice genişlemelerinden sonra bile, Ruolz'un Vascody'ye de gösterdiği güçlü bir mikroskop yardımıyla gerçekleştirdiği ilk çalışmanın masalsi özenini kanıtlamaktaydı. Ama böyle bir işin gerçekleştirilmesinin içerdiği üstünlük kont için pek de önem taşımıyordu, o, yalnızca, sıcakta çılgınca genleşerek, doğasını değiştirmeden, kumaşların en yumuşağı kadar esnek bir eşsiz maden bulunduğu için gurur duymaktaydı.

Göz kamaştırıcı parlaklığıyla kadınların iştahını kabartacak nitelikte, uygun bir giysi süsü olarak, görkemli dantel büyük kazançlar muştulamaktaydı, Ruolz Vascody'yi buna ilgilendirmeye karar vermişti. Saydam kutu ve çabucak boşaltılmış tül tepsiyle birlikte, birincisinin aynı ve dönüşüme hazır dört yeni maden tomar vermişti ona, bunlar bu türün o sırada varolan tek örnekleriydi. Vascody değerli gizin işletimini gelecekteki yaygınlaşmasından önce başlatarak, kazançlı bir ilk sunumdan yararlanırken, dört dönüştürücü deneyin her birini pahalı bir gösteri biçiminde sunabilir, sonucunu da yüksek fiyatla satabilirdi.

Vascody'nin bu görkemli bağış karşısında gözleri kamaşmış, iyilik edicisinden minnet gözyaşlarıyla ayrılmıştı.

Ertesi gün, 30 Eylül 1887'de, geri gelince, kont de Ruolz'un, son buluşunu da kesinlikle kendisiyle birlikte götürerek, oldukça eski bir kalp hastalığından birdenbire ölmüş olduğunu acıyla öğrenmişti.

Vascody, kontla son görüşmesinin bir öyküsünü yayımlamış ve, yüksek bir ücret karşılığında, zengin bir bilim tutkununun salonunda, seçilmiş bir topluluk önünde, bir maden genişlemesi gösterisi yapmış, ev sahibi, gözlerinin önünde, tül tepsinin küçük közleriyle mika kutuda oluşan göz kamaştırıcı dantele yüksek bir fiyat ödemişti.

Eski sanatçı, kendisine ancak geçici bir destek sağlayabilecek olan parasını idare etmek için, yaşlılıktan yıpranmış bedenine daha çok dinleniş ve rahatlık sağlayarak gezgin şarkıcı yaşamını sürdürmüştü.

Beş yıl sonra, mangırı suyunu çekince, gene aynı yolu kullanarak yeni kaynaklar elde etmiş -bundan sonra da elinde yalnızca iki maden örnek kalmıştı.

Birkaç yıl daha geçmiş, ama gittikçe daha eğreti kazançlarına zengin yedeğinin sağladığı yangelir bu yılları yumuşatıyordu. Ruolz'un anısını her gün kutsamaktaydı, o olmasa yaşlılığında yokluk ve acıdan başka bir şey görmeyecekti.

Vascody, gezileri sırasında, kısa bir süre önce dul kalmış olan, Noël adında altı yaşında bir oğulla yalnız yaşayan kaba ve ayyaş bir işçinin oda komşusu olmuştu. Duvarın ardından, yediğini başına kakan canavarın vuruşları altında çocuğun çığlıkları duyuluyordu.

Çocuk, sık sık geliyor, candan avutularını esirgemeyen yaşlı müzisyenin kollarında ağlıyordu.

Vascody bu duruma başkaldırıp Noël'i yanına almayı önermişti: onun saf inceliği kalabalığı çekebilirdi. Kaba adam, sevinçle kabul ederek tek damla gözyaşı dökmeden çocuktan ayrılmış, o da aynı gün kurtarıcısıyla birlikte yola çıkmıştı.

Noël, geçmiş cehennemiyle karşılaştırıp durduğu yeni yaşamında mutlu mu mutlu, yaşlı adamdan, gitarıyla verdiği uyumla, birkaç canlı dans öğrenmiş, bunlar da biraz düşmeye yüz tutan gelirlerini artırmıştı.

Daha sonra, Vascody, çocuğu şana yöneltmeye çalışırken, hiç mi hiç ses yeteneği olmadığını gözlemlemişti. Başka bir yola yöneltilerek, bir hokkabazca önbili ilkelerine alıştırılmış, o da bu sanatı kendince geliştirmişti.

Vascody bir gün ikinci saklı parasının da sonunu görmüştü: yavaş yavaş eriyip gitmişti para. Alışılmış deney kendisine üçüncü bir kez önemli bir zaman dilimi için görel bir rahatlık sağlamıştı.

Ama, kısa bir süre sonra, sesi heyecan verici, duru perdelerini hep korumuş olan yaşlı adam, erken bir kışın ilk soğuklarında,

nerdeyse yüz yaşında ölmüş, Noël'e de, yeni kazanılmış paradan ayrı olarak, kont Ruolz'un verdiği çok değerli dört maden tomarın sonuncusunu bırakmıştı.

Noël, yıkılmış durumda, koruyucusu ve tek dostunun gittiğini görmüştü. Hıçkırıklarla sarsıla sarsıla, yaşlı müzisyenin cesedini tek başına, kesinlikle tek başına, mezarlığa dek izlemişti...

Sonra, sallana sallana, sevgili yoldaşının can çektiği odaya dönmüştü.

Bundan böyle, Noël kendi kendisinin efendisiydi. Bir önceki yıl, Vascody'yle birlikte, ilk karşılaştıkları kentten geçerken, babasının öldüğünü öğrenmişti, yavaş yavaş yavaş alkolden eriyip gitmişti adam.

Fal bakarak durmamacasına dolaşmayı sürdürmüş, yalnızlığını renklendirmek için, hayvanlar almış, bunlar kendisince eğitilip repertuarını daha çekici kılmıştı. Şimdi ölmüş bulunan bir köpek, bir kedi ve bir maymun, birbiri ardından, önbili oyunları ile meraklıları hayran bırakmıştı. Son olarak, Mopsus, büyük bir ustalıklarla yetiştirilip üç öncüsünün sanatını gerilerde bırakmıştı.

Noël kont de Ruolz'un son maden örneğini yedekte saklıyordu.

Bundan büyük bir yarar sağlamayı beklerken, delikanlı, izlencesini zenginleştirmek amacıyla, her gösteride, kısa bir tarihçeyle, tepsi ve kutuyla bunu da sergiliyordu.

Canterel garip değişim gösterisini ve oluşacak dantelin fiyatını bizler için cömertçe ödedikten sonra, Noël bugün için azıcık kömür edinmişti.

Delikanlının açıklaması sırasında, *maden* örnek, korla ısınıp yavaş yavaş kutunun içinde büyümüştü, şimdi durmamacasına iç kaymalar gösteren devingen tomarıyla nerdeyse dolduruyordu kutuyu.

Noël, açılmayı yetersiz buldu, dantelanın daha da gelişerek mikanın altı duvarına dokunmasını bekledi.

Yanmalara karşı bir önlem olarak kalınca örülmüş kış eldivenleri takarak, kutuyu yalıtlayıcı kulpları hiç kullanmadan açıp boşalttı, sonra daha çabuk soğusun diye masanın üstüne serdi.

En pahalı ince dantelalarla karşılaştırılabilecek bu olağanüstü yapıt karşısında bir coşku çılgılığı kopardık. Sonucun sonsuz inceliğine karşın, oluşturunca madde maden olarak kalıyor ve ay ışığında parılıyordu.

Kısa bir süre sonra korkmadan dokunabildiğimiz ağır örü, tüy gibi tüllerinkine eşit, kusursuz bir yumuşaklıktaydı.

Canterel dantelayı alıp Faustine'e verdi, o da, bu görkemli armağan karşısında şaşkına dönmüş durumda, etkisini hemen göğsünde denedi. Dantela giysinin pembe zemini üzerinde çok güzel durdu, herkes, ısıldıyan fırıfıra yeniden dokunmak istedi; şimdi, tümüyle soğuduktan sonra, dokununca madensi bir serinlik izlenimi yaratıyordu.

Noël'in çabasıyla, gösteride kullanılan tüm nesneler -gök kitabı, çelik çubuk, tesbih, saman çöpü kutusu, kristal küre, kı-zarmış saman çöpü, zar, yıldız kitabı, büyüteç, adaçayı, fildi-şi tabaka, resim sehпасı, mika kutu, kömür torbası ve közü atılmış tül tepsi- gerilebilir küfeye dolduruldu yeniden, küfe gene Mopsus'tün sırtına konulup Mopsus de yere bırakıldı.

Delikanlı, alıp götürmek üzere masasını katlayarak izin istedi, bu arada tüm çevreden bir anda ak ak paralar ve dostça sözler aldı.

O, arkasında horozu, uzaklaşırken, kendisinden birtakım gizler almış olan üstat, öngörüsü açıklanmaz görünen büyütlü zar konusunda bize bilgi verdi. Noël, düşünsel soruya ilişkin çifte bilmeceyi öznenin ince bir kesinlik ya da belirsizlik, sevinç ya da keder payının damgasını taşıyan gözlerinden okuyor, bir iç ağırlığı kaçamak sallamalarla kullanarak, zarı tam istediği gibi düşürmesini biliyordu.

Sonra, şimdi bahçesinin tüm gizlerini bildiğimizi söyleyerek, Canterel villanın yolunu tuttu, çok geçmeden de keyifli bir akşam yemeği hepimizi burada bir araya getirdi.